

MƏMMƏD RAHİM

SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

İKİ CİLDƏ

II CİLD

**“AVRASİYA PRESS”
BAKİ-2006**

Created with

 nitro^{PDF} **professional**
download the free trial online at nitropdf.com/professional

*Bu kitab "Məmməd Rahim. Seçilmiş əsərləri. İki cildə. II cild"
(Bakı, Azərənəşr, 1988) nəşri əsasında təkrar nəşrə hazırlanmışdır.*

Tərtib edənləri:

**Səfurə Quliyeva
İfrat Əliyeva**

894.3611-dc22

AZE

**Məmməd Rahim. Seçilmiş əsərləri. İki cildə. II cild. Bakı, "Avrasiya
press", 2006, 368 səh.**

Görkəmli Azərbaycan şairi Məmməd Rahimin seçilmiş əsərlərinin ikinci
cildinə onun poemaları və "Xaqani" mənzum dramı daxil edilmişdir.

ISBN10 9952-421-65-4

ISBN13 978-9952-421-65-1

© "AVRASİYA PRESS", 2006

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

İLHAM ƏLİYEVİN

**“Azərbaycan dilində latın qrafikası
ilə kütləvi nəşrlərin həyata
keçirilməsi haqqında”**

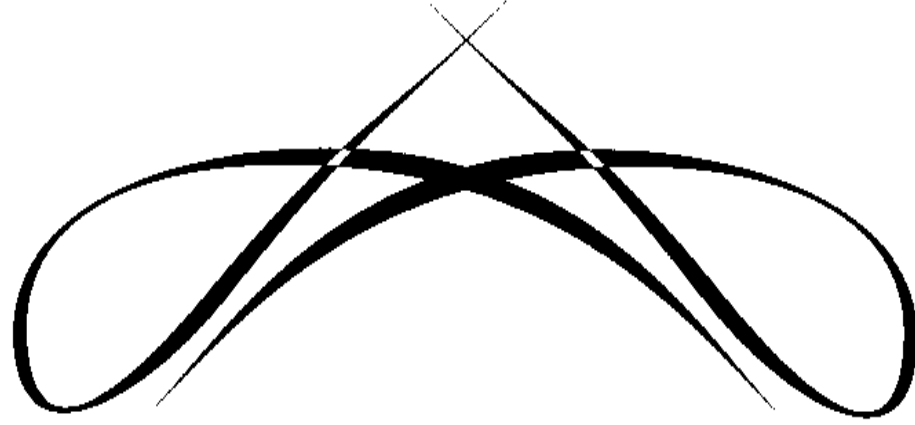
12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamı
ilə nəşr olunur və ölkə kitabxanalarına
hədiyyə edilir

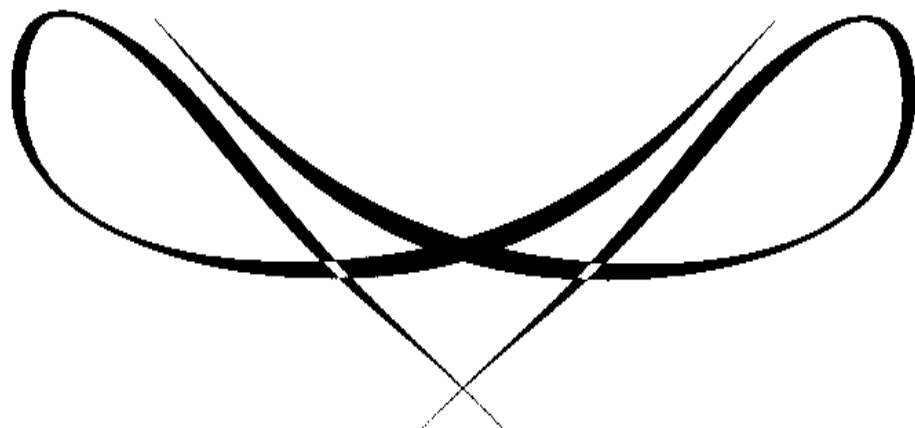
Created with

 nitro^{PDF} professional

download the free trial online at nitropdf.com/professional

Poemalar

Created with

 nitro^{PDF} professional

download the free trial online at nitropdf.com/professional

QAÇAQ NƏBİ

Birinci nəğmə

Lalə, nərgiz düzüb qulac yalına,
Nəbi minər Bozatının dalına.
Yüz min igid arxasınca salına
Kimse görməz yenə qaçaq Nəbini!

Nəbi dostdur dağlardakı borana
Həsret qalar zaman-zaman arana,
Əlli igid, yüz pəhləvan yarana
Yenə dağlar sevər qoçaq Nəbini!

Bürüsə ətrafı zalım qazaqlar,
Nəbiyə bulaqlar bu sirri çağlar,
Sıldırım qayalar, dumanlı dağlar
İstəməz ki, görə naçaq Nəbini!

Anadan doğulub Nəbi şir, pələng,
Yalçın qayalarda başlanarsa cəng,
Kar etməz Nəbiyə aynalı tüfəng,
Kəsərmi bir qəmə, bıçaq Nəbini?

İkinci nəğmə

Nəbiyə kəndlilər ürək-dirəkdir,
O talan etməyir kimsəsizləri.
Nəbinin döşəyi otdur, çiçəkdir,
Bozat arxasıdır, Həcər dilbəri.

Bozatın toxunub al-əlvan çulu,
Bozatın yəhəri gümüş-zər dolu,
Quşlar qanadlansa uçmaz üç günə
Bozatın bir günə getdiyi yolu.

Günəş üfüqlərdə edərkən qürub,
Dağlara göz dikib, baxaraq yola
Bir gün el içindən çıxan oğula,
Yazmışdı kəndlilər belə bir məktub:

“Deyirlər, Səlim bəy – elin cəlladı,
Qəfildən üstünə tökmüşdür qazaq.
Qırılmış özünün qolu, qanadı
Pozğun dəstəsindən alarkən soraq.

Elin arasından çıxan sərkərdə
Bizdən yadırgamaz, hər kəsə belli;
Dərmansız xəstəyə, davasız dərddə
Ən böyük şəfədir ümid, təsəlli.

Həsərlə keçməsin bu bahar, bu yaz,
Heç olmazsa bizə nə var, nə yox, yaz!
Yaz, o vuruşlardan bizə ver xəbər,
Daha yaxşı olan bir nəfər göndər.

Qoy gəlib danışsın dililə barı,
Necə əzmisiniz o alçaqları...
Bizim halımızı soruşsan əgər
Çox ağır yaşayır yoxsul kəndlilər”.

Üçüncü nəğmə

Nəbiyə dağlarda bir cavan çoban
Elin məktubunu çatdırdı dərhal,
Nəbinin qəhrəman bir dostudur bu.
Günəş üfüqləri tərk edən zaman
Cavab gətirmişdi kəndə o qartal...
Axşam bir daxmada on-on beş nəfər
Oxuyur kağızı dalğın, gülümsər;
Məktub maraqlıdır, məktub canlıdır
Qulaq asanlar da həyəcanlıdır:

Məktub

– Zümrüdlü döşləri lalələr açan,
Dumanlı başında qartallar uçan,
Çiskinli dağlarda qərar tutmuşam,
Deməyin ki, eli mən unutmuşam!
Düşəndə yadıma öz tayım-tuşum,
Nələr yaşayıram duyanlar bilir;
Dağılır xəyalım, dağılır huşum,
Dərdim min bir olur, dərmanımса bir.

Mənə yazırsınız eldən, mahaldan,
Yaxınlarda gedən bir qilü-qaldan
Sizə xəbər verim; qəmli bir axşam
Səlim bəy olmayıb evində aram,
Canavarlar kimi çıxmışdır ova,
Ya ceyran ovlasın salıb kəməndə,
Ya da ki, dağıtsın başqa bir yuva;
Müxtəsər, əliboş dönməsin kəndə.
O, ilan gədikdən çıxanda yala,
Bütün arzuları döndü xəyala;
Keçilməz dağ kimi kəsdik yolunu,
Ölümle sağını, dərdle solunu.
Ümidi kəsildi, qaldı nəəlac,
Öldürməyə dəyə, verdi bollu bac.
Sizdən bu il vergi almasın dəyə
Deymədim o qanlar axıdan bəyə.

Sözünün üstündə durmasa hərgah,
Yenə görüşərik bu gün, ya sabah.
Haqq-hesab günləri gələcəkdir,
Nə olsun hələ o, baş alıb gedir...

Dünən bir dövlətli poçta soyumuşam,
Sizə yollayıram, onu bu axşam.
Ehtiyatlı olun, düşmən tüləkdir,
Sizin qismətiniz xoş gələcəkdir!

Eşitsin sözünü bütün yoxsullar,
Nəbi möhtac deyil bəylər bacına.
Soyduğum karvanlar, aldığım pullar,
Sərf olacaq elin ehtiyacına.

Sulardan istərem qollar çəkilsin
Bizim zəmilərə, bizim çöllərə,
Dağılan körpülər, yollar tikilsin,
Get-gəl asan olsun bütün ellərə...

Dördüncü nəğmə

Bahardı, çöllərdə açılmışdı gül,
Quşlar badaqlarda qurmuşdu yuva!
Ötürdü şur sövdalı bülbul,
Ətirilər saçırdı səfalı hava.

Hər kəsə olurdu öz taleyi yar,
Hicran qapıları az edirdi yad.
Bir Həcər deyildi ancaq bəxtiyar,
Bir Həcər deyildi quş kimi azad.

Pristav, Nəbiyə dağ olsun deyə
Bir aydır ki, onu salıb zindana.
“Mən ölsəm də Nəbim sağ olsun” deyə
Həcər əyilməyir qanlı divana.

Beşinci nəğmə

Gecədir, hər tərəf çəndir, dumandır,
Bürüyür Gorusu yenə atlılar;
Bu, kimə əcəldir, kimə amandır!
Haraya şığıyır quş qanadlılar?

Gorus qazamatı möhkəm qaladır,
Durur qapısında kinli qazaqlar.
Nəbi yar uğrunda tərlən baladır,
Bilir çoxdan bəri dumanlı dağlar...

Gecənin sükutu pozuldu birdən,
Qazaqlar çul kimi yerə sərildi.
Keçdilər hücumə yenə yer-yerdən,
Qanadlar açıldı, qollar gərildi.

Şamamalar sarı gül açan zaman
Nəbi dırmanmışdı uca dağlara.
Yanında Həcəri, cəsur, qəhrəman –
Pənah gətirmişdi qoca dağlara.

Altıncı nəğmə

Günlər ötüşürdü axar su kimi...
Basıb sinəsinə mehribanını.
Dağların qoynunda Koroğlu kimi
Nəbi yaşayırdı öz dövrənini.

Bir gün xəbər verdi ona çaparlar:
“Yeriyir üstünə qazaqlar gəlir.
Dağların qəlbində bir həyəcan var,
Torpaq toza dönür, göyə yüksəlir.
Qarışqa divara dırmaşan kimi
Dırmanır zirvəyə tərəf qazaqlar.
Yeriyir nizamla, səf-səf qazaqlar”.

Şamamalar sarı gül açan zaman,
Dörd yanı saldatlar qəfil bürüdü.
Dağların ahıdır bu qalxan duman,
Qalın bulud kimi axdı, yürüdü.

Çulğadı ətrafı təbil səsləri,
Yatdılar səngərə igid pələnglər.
Gələn qayıtmadı salamat geri,
Od saçdı ətrafa zağlı tufənglər.

Nəbi ordu idi, Həcər bir alay,
Savaşda dostları bölük-bölükdü.
Günəş axıb getdi, seyrə çıxdı ay,
Yenidən dağlara bir sükut çökdü.

Pristav yetmədi öz muradına,
Nə tutdu Nəbini, nə də Həcəri.
Medal gəlməyəcək çardan adına,
Bəlkə də zindanlar olacaq yeri.

Vuruşda Nəbiden əsər tapmadı,
Gorusa qaytardı paslı qandalı.
Qırıldı dağlarda qolu, qanadı,
Pozuldu qeyzindən fikri, xəyalı...

Yeddinci nəğmə

Bir həftə keçməmiş yoxsul kəndlilər,
Nəbiyə göndərir belə bir xəbər:
“Dəstənin cənuba tərəf yönəlt, çək!
Üstünə hesabsız qoşun gələcək.
Əlindən od yeyir qəzəbli divan,
Firsəti qaçırma, atlan Arazdan!”

Səkkizinci nəğmə

Nəbi, Həcər, bir də vəfalı dostlar,
Sıçrayıb yəhərə, keçdi Arazı;
Urmuya getdilər; orda pərəstar
Adamlar içində ömrünün yazı
Meyvələr verəcək şirin şəkərdən.
Keçərək Arazı yenə də hərdən,
Qanlar udduracaq kəc qazaqlara.
Yenə də sevimli, doğma dağlara
Düşəcək Bozatın şən kişnəməsi,
Bir də ki, Həcərin gözəl nəğməsi,
Bürüyəcək yaşıl irəmələri.
Onlar getdi bir gün dönməkçün geri.

Epiloq

Dolandı həftələr, dolandı illər,
Nəbini görmədi bir də kəndlilər.
Deyirlər sevdiyim bu qəhrəmanı,
O ellər oğlunu, sadə insanı
Yatarkən Urmuda, yeriylə gecə
Xəncərlə öldürüb, qaçmış gizlicə
Nəbinin qəlbinə xəlvət yol tapan
Bir alçaq yaramaz, bir xain insan.
Ölümündən tutub Nəbinin xəbər,
Qatilin dalınca çapmış igidlər
Tutub bir dərədə ağacdan asmış,
(Qocalar deyirlər ki, qatil farsmış)
Urmudan qayıdıb dönməmiş Həcər,
Qocalmış orada vəfalı dilbər.
Bir həqiqəti də sizə deyim mən,
Qoç Nəbi dünyadan köçdüğü gündən
Fikirdən əriyib ölmüş Bozat da,
(Belə hadisələr olur həyatdı)
Onlar indi yatır qara torpaqda.
Qoca da, cavan da, körpə uşaq da
Anır igidləri hissi-hörmətlə,
Yurduma xas olan məhəbbətlə.
Nəbinin, Həcərin şöhrəti-şanı
Çevrilib dastana gəzir dünyanı!

1929

QIRX QIZ

Mən keçən zamanlardan,
Xaqanlardan, xanalarından
Bir dastana başladım,
Yana-yana başladım
Qırx qızın həyatını;
Xəyal çapdı atını:
Xəzərin sahilində
Yaşarmış qədim bir el.
Aşıqların dilində
Adı varmış: Səbəyel.
Bu, bir kiçik şəhərmış,
Sənətkarlar ocağı;
Cənnəti əks edərmiş
Hər küncü, hər bucağı.
O gözəllik timsalı
Hər yanda sayıarmış,
Tirməsi, ipək şalı
Bu yurda qanlar tökən
Ellərə yayıarmış.
Bir xan olmuş hökəmdar;
Bir xan ki, üzü gülməz,
Qəlbi, düşüncəsi dar.
Bu xanın gümüş Xəzər
Şahid rəzalətinə;
Arabir salıb nəzər
Onun “ədalətinə”
Göylərin məlul qızı
Buludlara axarmış.
El dərdi o yalqızı
Yandırarmış, yaxarmış...
Yaşarmış bu ölkədə
Qırx gözəl qız, qırx pəri;
Yaşarmışlar bəlkə də
Olub dillər əzbəri.

Biri dünyaya dəyər
Tirmə şallar toxuyar;
Birisi axşam-səhər
Səhil boyu oxuyar,
Səbəyelin dağında
Səsini dinlədərmiş;
Könlünün otağında
Bir kaman inlədirmiş.
Ağızlarda gəzərmiş
Bu qızların sənəti;
Qırx gözəlmiş ölkənin
Şəri, həm şəriyyəti.
Arasında onların
Yerişi narın-narın,
Bir qız varmış – Zərnişan.
Bu, gün kimi ağışan,
Ağız, dili məzəli,
Sahillərin gözəli
Malikmiş bir xislətə.
Deyirlər, hər surətə
Bu Zərnişan girərmiş.
Sultanlara, xanlara,
Şahlara, xaqanlara
Min bir əzab verərmiş.
Gah dönərmiş ceyrana,
Gah çevrilib tər lana
O şən, qara telli qız,
Bizim səbəyelli qız
Elə sirdaş olarmış;
Xan görəndə çevrilib
Soyuq bir daş olarmış;
Bəzən dönərək quşa,
Uçub gedər bir başa
Qonarmış xan bağına,
Evlər yıxan bağına,
Ötərmiş gəlib dilə:
“Xan, zülmünü az elə,
Bəsdir qan uddurduğun,

Taxtında oturduğun,
Zalım, bivəfa cahan
Fironlara qalmadı,
Qalmaz sənə də, inan!”
Xan: “Hardan gəlir bu səs?” –
Deyərək axtarırmış,
Baxıb, hey baxıb əbəs
Gözlərini yorarmış.
Salarmış dildən onu
Bu zamanlar qəzəb, qəm.
Ovutmazmış ruhunu
Nə əyləncə, nə hərəm.
Yalnız çıxarmış ova,
Bir atın qova-qova,
Bağrını çatladarmış,
Yay çəkib, ox atarmış.
Ölərmiş xan əlində,
Evlər yıxan əlində
Ya bir quş, ya bir kəniz,
Şahid buna dağ, dəniz.
Qaş qaralarkən evə
O, çox yorğun dönərmiş;
Xan ovçu, xaqan ovçu
Qəlbi vurğun dönərmiş.
Bir yol bizim bu dağda,
Göy atlazlı budaqda
Sevimli sarı bülbül,
Qönçənin yarı bülbül
Coşub fəğan edəndə,
Güldən ötrü baş qoyub,
Bağrını qan edəndə,
Çılğın Səbayel xanı,
El cəlladı, el xanı
Bir çataçat, başlamış;
Özgə busat başlamış.
Gah coşmuş ney, zurna, tar,
Gah gəlib qatar-qatar
Ötən durnalar kimi,

Nazlı sonalar kimi
Süzmüşdür incə qızlar
Meydan gəzmiş bir cavan,
Bir də qoca pəhləvan.
Pəncə vurmuş dağ-dağa
Xandan xələt almağa
Bir yanda da gizlicə,
Qırx dilruba, qırx incə,
Qaragöz, qara qaşlı,
Demirəm zər qumaşlı,
Uzun telli gözəllər.
Səbəyelli gözəllər
Gur sular da çimirmiş;
Hüsnündən o qızların
Günəş də nur emirmiş.
Bu zaman o Zərnişan,
Al yanağı alışan
Qız çevrilərək quşa,
Uçub gedir birbaşa
Xəlvəti xan bağına,
Ötərək gəlir dilə:
“Xan, zülmünü az elə,
Bəsdir qan uddurduğun,
Taxtında oturduğun
Zalım, bivəfa cahan
Fironlara qalmadı,
Sənə də qalmaz, inan!”
Xan baxmış daşa-dağa,
Göy yarpaqlı budağa;
Görmüş bir quş oxuyur.
Dərhal bir ox alaraq
Qoymuş zalım kamana.
Gələrmə heç gümana,
Vurulmuş qanadından,
Şairlərin, adından
İlham aldığı dilbər?!
Bizim gözəl Zərnişan,
O gün kimi alışan

Çevrilmiş bir ceyrana;
Ürəyi yana-yana
Baş götürmüş çöllərə
Aman dağ, aman dərə!
Bir sizədir gümanım,
Mənim dinim, imanım
Zərnişan sizə gəldi.
Xan susamışdır qana,
Bir fəlakət olacaq;
Yol verin o ceyrana
Aman dərə! Aman dağ!..
Qız piyada, xan atlı,
Xan atlı, qız qanadlı;
Xan qovur, ceyran qaçır,
Gözəl Zərnişan qaçır;
Keçir dağ, keçir çəmən,
Qırx incə gözəl çimən
Qayalığa soxulur,
Birdən-birə yox olur.
Xan görür qabağında
Qırx gözəl nazəndə qız,
Dənizin qırağında
Sarışın, qarayağız
Çimir sulara üryan;
Həyəcanla baxır xan.
Heyrətindən gözləri
Bərəldikcə bərəlir.
Gah çevrilir xan geri,
Gah yaxın gəlir, gəlir.
Zərnişan baxır xana,
Qırx bəxtikəm canana.
Qəlbini çulğayır qəmi
Ah, bu qırx qız, bu qırx qız!
Qırxının da ömrü kəm,
Şüşə qəlbi qırıq qız.
Qız bir süzür Xəzəri,
Cəzb eləyir nəzəri:
Qabaq dəniz, yan qaya!

Uçmaq olmaz səmaya.
Kəsib zalım xan yolu,
Həyat olmuş qorxulu.
Qız deyir ki: "Gözəldir
Çobana yoldaş olmaq.
Xana həmdəm olunca
Xoşdur qara daş olmaq".
Ah, bu qara telli qız
Zənn etməyin, çaş qalır,
Bir əfsun oxuyunca
Həmən sahil boyunca
Qırx samballı daş qalır.
Bəlkə nə qırx qız varmış,
Nə qırx qızın lanəsi¹,
Ağızlarda dolaşır
Ellərin əfsanəsi...
Bu gün mavi Quzğuna
Baxarkən təpələrdən,
Görünür Səbayelin
Ağaran ləpələrdən,
Evlərinin daşları.
Deyirlər o zamandan
Qırx qızın göz yaşları
Tökülüb qayalardan
Damcılar, sızar gedər.
Tarixi yazar gedir
Yaradan insan əli;
Nə sonu, nə əvvəli
Olmayan bu dünyanın,
Ey oxucum, inanın,
Əfsanəsində, əlbət
Vardır bir az həqiqət.
Bizim ulu babalar:
"Dərdimi deyim!" deyə
Bu qədim əfsanəyə
Həqiqət də qatdılar.

ÖGEY ANA

GİRİŞ

Çox əsər yazılıb ögey anadan,
Müsbəti, mənfi var o xilqətin.
Ögeyli bəllidir başdan, binadan,
Qatı düşmənidir ilk məhəbbətin.

Solur əllərində fərəhlə, şadlıq,
Xeyrə biganədir, çox sevər şəri.
Mənim yazacağım ögey analıq
Müsbət doğurur əzəldən bəri.

Öyünüb insanın əməllərilə,
Tərənnüm etmişəm saf eşqi yalnız.
Lakin bu dastanı öz əllərilə,
Yazdı gözü yaşlı balaca bir qız.
Dedi: insanlığa qoy versin xəbər
Ögey analıqdan bir də bu əsər.

I

Xəbərdar eləyim əvvəlcə sizi,
Polad qoruyanda sərhədimizi
Aşiq oldu gözəl bir qıza candan,
Onu tamaşaya dəvət elədi.
“Sənindir həyatım” söyləyib oğlan,
Sevdi insan kimi, hörmət elədi.

Ay şəfəq saçanda göyün qatında
Baş-başa verdilər bəzən xeyli şad.
Mehriban gözəlin gənc həyatında
Bir fərəh doğurdu kapitan Polad.

Yaşıl bağçabağın sakit yerində
Onlar oturmuşdu yenə bir axşam.
Eşqin hərarəti nəzərlərində
Söhbətə başladı qız aram-aram:
– Sevirsen?
– Sevirəm.
– Onda evlənək.
Oğlan gülümsəyib söylədi:
– Neynək.
Elçilərin xərci cibimdə qalar...

II

Çiçəklənən zaman cavan alçalar,
Qondu hərarətlə dodaq-dodağa.
Busəni bənzətmə bala, qaymağa,
Yanılib oxşatma onu şərbətə,
Çatmaz şirinlikdə bal o nemətə.

Cavanlar qurdular yeni bir həyat,
Ömrün gözəl çağı bu günlər oldu.
Nəyə lazım uzun bir təfərrüat,
Polad Rəna ilə bəxtəvər oldu.
Vətənin dayandı qaraulunda,
Ona fərəh verdi ilk məhəbbəti.

Məşələ çevrildi eşqin yolunda,
Qorudu hünərlə Polad sərhədi.
Gözündən qaçmadı uçan quş belə, –
Bir yarpaq düşəndə o, tutdu xəbər,
Bizdən tələb edir quruluş belə
Sayıq yaşamağı. Dolandı günlər,
Ötüşdü həftələr, aylar bu sayaq;
Qorundu mehriban bu ana torpaq.

III

Çiçəklər açanda Araz qırağı,
Günlərin birində, gəldi cahana
Dünyalara dəyən bir qız uşağı;
Polad ata oldu. Rəna gənc ana.
Xeyir, evlərinə gəlmədi bir qız,
İlki bu gənclərin deyildi yalnız,
Onların evinə bir inci gəldi,
Bir də ki, həyatın sevinci gəldi.
Günlər şad, fərəhlə, qanadlı keçdi.
Xam şəkərli, ballı, nabatlı keçdi.
Həftələr yerini aylara verdi.
Poladın iqbalı, bəxti gətirdi,
Sevgi bağçasında güldü ilk bahar,
Polad yox, dedilər ona Bəxtiyar.

Çiçəklər içində yaşıl çəməndə
Oynayıb gülürdü qız ilə Rəna.
Sərhəddən qayıdıb evə gələndə
Polad üsulluca yanaşdı ona,
Söylədi:
– Sabahdan əziz sevgilim
Mənsiz keçirəcək bütün bir ili.
– Nə üçün?
– Gedirəm.
– Hara?
– Təhsilə...
Niyə bəs gənc qadın susmuşdur belə?!
Sükutun qıfılı dodağındadır.
Hicran məşəqqəti qabağındadır,
Girəcək ortaya demək ayrılıq,
Bir il görməyəcək Rəna ərinə.
Elə bil üzünə çökdü sarılıq,
Sancdı sinəsinə qəm nəşərinə.

IV

Polad ertəsi gün getdi qatarla,
Rəna qaldı evdə qəmlə, qubarla.
Ağır keçsə belə birinci günlər,
Məhrini körpəcə qızına saldı.
Ona təsəlliylədi sevimli Gülər,
Poladın ətrini qızından aldı.
Anlar ağır keçən günlərə döndü,
Aylar keçdi acı illərdən yaman,
Dad sənəin əlindən hicran, ay hicran!
Mənim bu ricətim qoy çapmasın at,
Verir öz hökmünü hər zaman həyat.
Birinci günləri dolandı Rəna
Ürəyində qubar, gözlərində yaş.
Sonra da alışıb ağır hicrana,
Öyrəndi təkliyə o yavaş-yavaş.
Poçtalyon verəndə yar kağızını
Basıb sinəsinə öpdü sevincək.
Sonra qucaqlayıb körpə qızını
Dedi: – Yaxınlarda atan gələcək.
Atılıb oynadı, şadlandı Gülər,
Soruşdu: – Anacan, nə zaman gələr?
Bala fərəhləndi, ana sevindi,
Gah Gülər danışdı, gah Rəna dindi.
Bu sayaq unudub ağır möhnəti,
Rəna pərvazlatdı ilk məhəbbəti.
Geyinib kinoya getdi arabir,
Tamaşa elədi əziz Güllərlə,
Kim deyir ki, ona vaxtını keçir
Dörd divar içində üzüntülərlə.
Tamaşadan onu bir baş leytenant
Ötürdü qızılə gecə bir kərə,
(Tikan da bitirir gül verən həyat)
Geniş imkan verdi bu, qiybətlərə,
Pıçıltı başlandı küncdə, bucaqda,
Pıçıltı başlandı aşkar, gizlicə –

Guya ki, onları xəlvət otaqda,
Xiyaban içində görüblər gecə.
Beləcə iftira qusdu ağızlar,
Getdi Moskvaya gizli kağızlar.
Yazdılar: “Arvadın düz deyil, Polad!
Rəna sən gedəli çıxarmışdır ad.
Çox yaman oynayır məhəbbətinlə,
Ləkəsiz vicdanın, sədaqətinlə;
Çoxdur sərhəd boyu elə bir nəfər
Onunla gəzməsin Rəna gecələr”.

V

Hər məktub zəhərli şahmara döndü;
Soyuqqanlı olmaq dada çatmadı.
Kağızlar gözüne əqrəb göründü,
İlan vuran yatdı, Polad yatmadı.
Oxudu bir təhər, gəzdi bir sayaq,
Şüurlu etmədi əsla hərəkət.
Sevda yollarında söndü gur mayak,
Qəlbinə yol tapdı qəzəbli, nifrət.
Döndü Moskvadan Azərbaycana
Gülərin atası bir səhər erkən;
Söylədi:
– Əllərim batmamış qana,
Böyük bir cinayət işləməmiş mən,
Evimi tərk elə, dayanma, dur get!
Ləkədir insana saxta məhəbbət,
Rəna baxdı ona heyrət içində,
Söylədi:
– Əzizim, nə danışırısan?
Alovlandı Polad nifrət içində,
Baxdı arvadına gözlərində qan.
Dadmışam – söylədi – sədaqətini,
Gizlədə bilməzsən xəyanətini,
Al! –
Tökdü ortaya o, məktubları,
Dedi: – Ayaqladın namusu, arı,

Rəna baxdı bir az, hər cümlə böhtan,
Elə bir yalan ki, qaradan qara.
Bu ev yıxanlarda yoxmudur vicdan?
Rəna bilməyirdi fitnə, iftira
Zil qara söyləyir qar kimi ağa.
Sahr aşiqləri o çox fərağa!
Dedi: – Kim yol verdi belə fəsada?
Polad çığırdı ki, mən bu dünyada
Yaşadım namusla, vicdanla ancaq,
Gətirdin evimə sən rüsvayçılıq.
Saydın saf eşqimi quru oyuncaq,
Bu gündən gözümə görünmə artıq.
Sarıldı boynuna Rəna ərinin:
– Əzizim, uyma gəl...
– Çəkil, get, alçaq!
Ölümdür bahası əməllərinin.
Rənanın başına dolandı otaq.
Bir il gözləmişdi həsrətlə onu,
Hicranın əlilə çəkilib dara,
Bilməyib sevincin nə olduğunu,
Gözünü dikmişdi uzun yollara;
İndi mükafatı verilir belə.
Eşqi yandırılıb sovrulur yelə.
Yox, bu təhqirlərə dözə bilməzdi,
Götürüb şalını saldı başına.
Bütün varlığında bir ağrı gəzdə,
Az qaldı mənliyi alışıb yana.
Körpə Gülərinin tutub əlindən
Ağır addımlarla düzəldi yola.
Polad utanmadı öz əməlindən
Çığırdı:
– Yox, bunu görməzsən əsla,
Güləri vermərəm, böyüdərəm tək,
O, sənə yolunla getməsin gərək!
Rəna söz demədi, qızı buraxdı.
Sanki ürəyində laxtalandı qan.
Elə bax bu zaman süzülüb axdı

İliq göz yaşları yanaqlarından.
Polad nə elədi, Polad nə etdi?
Sökdü əllərilə öz yuvasını,
Rəna evlərindən haraya getdi,
Harda saxlayacaq eşqin yasını?!
Niyə dildarını Polad duymadı,
Bilmədi təmizdir quzey qarından?!
Nə üçün idrakı məhəl qoymadı,
Əl üzdü eşqinin ilk baharından?
Bilmədi yarından dünyada yoxdur,
Günəşdə ləkə var, Rənada yoxdur!
Polad ərzə yazdı komandirinə
Başqa bir hissəyə köçürülməyə.
Qəlbində kin doğdu eşqin yerinə
Kişi saf adını batırmaz, – deyə.
Pəşiman olmadı öz rəftarından.
Bəzən günahını duymayır insan!

VI

Polad qərq olaraq düşüncələrə
Əlvida elədi ilk məhəbbətə.
Araz qırağında hicra bir yerə
Onu göndərdilər yenə xidmətə.
Böyük bir həvəslə bağlandı möhkəm
Hərbi təliminə, hərbi məşqinə;
Günlər dolandıqca verdi könünü
Vətən torpağının ülvə eşqinə.
Yağışdan qorxmadı, boran bilmədi;
Onu sarsıtmadı hənirti, kölgə.
Bir addım geriyyə heç çəkilmədi.
Çıxanda qarşıya ölüm, təhlükə.
Başının üstündə vüqarlı bayraq,
İllərlə ömrünü sürdü bu sayaq.
Xalça fabrikində girib xidmətə,
Bağlandı zəhmətə vicdanla Rəna.
Verib həyatını o saf sənətə,
Çevirdi eşqini ölməz dastana.

Həyat əks elədi əlvən xalıda,
Könül hisslərini verdi tellərə,
Nəzərdən qaçmasın deyirəm bu da,
İstəyən oldusa getmədi ərə.
Sədaqət göstərib ilk məhəbbətə,
Bala sevgisilə yaşadı ancaq.
Hər dəfə çıxanda məzuniyyətə
Rayona yollandı, fürsət taparaq,
Bircə övladıyla xəlvət görüşdü;
Onun qismətinə ancaq bu düşdü.

VII

Poladı çox yaxın qohum-qardaşı
Bir səhər elədi əməlli töhmət.
Dedilər, Gülərin bir olur yaşı.
Ana şəfqətinə qalmışdır həsrət
Sənə bir yaxşı qız bəyənək artıq,
Gəlib övladını etsin analıq.
Polad bu təklifə etdi etiraz,
Dedi: evlənməyin mənası yoxdur.
Eşqi boran döydü – bahara çıxmaz,
İndi gözəllərin vəfası yoxdur.
Qohumlar elədi çox belə söhbət,
Xeyli pislədilər təkliyi açıq.
Gördü öz işini danlaq, məzəmmət,
Axır bir gün Polad verdi razılıq.

VIII

Günlərin birində, bahar gələndə,
Fərəhlə, sevincə həyat güləndə,
Göstərdilər ona toyda uzaqdan
Bir qız ki, gözəldi gülgün camalı,
Aya tənə vurur çıxsa otaqdan,
Dayazdı bir qədər ancaq kamalı.
Görənlər tanıyır – bu almayanaq
Bəzənib-düzənmək bilirdi ancaq.

IX

Çıxardar birini ipək paltarın,
Birini geyərdi gözəl Dürdanə.
Böyüyüb firavan, harından-harın
Bilməzdi saf duyğu, əməl, Dürdanə.
Şokalad, marmelad, konfet yeyərdi,
Yol yeriən zaman dıngıldəyərdi.
Orta təhsil belə almamışdı heç,
Poladın olmadı bundan xəbəri.
Əhvalat uzanar, gəl sən də vaz keç
Təzə evdarların *bu cəhətindən*,
Nə Dürdanə sevdi, nə də ki, Polad,
Bu ona ər oldu, o buna arvad.
Dostları söylədi: toyun mübarək!
Kefə başladılar yeyib, içərək.
Körpə quşcuğazım yaramaz oldu,
Dürdanə doğrudan birinci günlər
Qıza qayğı çəkdi balası kimi.
Daha gözəlləşdi mehriban Gülər,
Açıldı dağların laləsi kimi.
Əfsus, bu günlərin ömrü az oldu;
Dürdanə işindən olub narazı
Gündə yüz yol belə çağırırdı qızı:
– Gülər!
– Gəldim.
– Tez ol evləri süpür!
Üsullu olsana! Toz qalxır, a kür!
Gülər otaqları səhmana saldı,
O saat bir təzə tapşırıq aldı.
– Gülər çəkməmi sil!
– Baş üstə, ana.
Az keçdi səsləndi yenə Dürdanə:
– Gülər!
– Bəli.
– Yeri, bir kilo ət al!
Qız əməl eləyib qayıtdı dərhal,

Dürdanə söylədi:

– Şit yağ da yoxmuş.

Uçdu, qanadlandı balaca bir quş,

Yenə evə döndü, bazara cumdu.

Dübarə qayıtdı, dübarə cumdu.

Yağdı tapşırıqlar yenə dalbadal,

Gülər iş əlindən tapmadı macal.

Xiyaban içində yeriyib yenə

Gülər keçib gedir öz evlərinə.

Həzin bir səs gəlir bu zaman:

– Gülər!

Görür anasını, cumur qərarsız,

Gündə bir tənəyə məruz qalan qız

Öpüb qucaqlayır dərqli Rənanı;

Sözün təsir gücü varmıdır, hani?

Yox, o bu halları verə bilməyir!

Daha bircə kəlmə eşidilməyir.

İndi hökm sürür acı hıçqırıq,

Ağlayıb, ağlayıb susdular artıq.

Qız dedi:

– Nə üçün gec-gec gəlirsən?

Ana cavab verdi:

– Özün bilirsən.

Deyirəm ki, atan tutmasın xəbər.

– Nə olar?

– Can bala, sevimli Gülər...

– Hər halda gəl yenə, darıxıram tək.

Əziz balasına sığal verərək

Tutdu yazıq Rəna söhbətə, sözə.

Dayandılar xeyli belə üz-üzə.

Dindirdi mehriban, tutdu hal-əhval,

Getmək istəyəndə, qız söylədi – qal!

Rəna: – Bəsdir dedi daha get, qızım.

Düşdü bəxtimizə bu qismət, qızım.

Ayrıldılar. Ana dalınca baxdı,

İliq göz yaşları döşünə axdı.

X

Günlərin birində gəlin Dürdanə
Bir cüt evlad doğub oldu gənc ana.
Evdə səadətin çırağı yandı,
Bir zaman gənc qadın çox nigarandı...
Deyirdi: olmasa hərgah evladım,
Həyat dəftərindən silinər adım.
Qorumaz gözəllik, ərknaz məni,
Yox, Polad boşayar, saxlamaz məni.
Bu qəmi Dürdanə indi boğubdur,
Bircə həftə olar ekiz doğubdur.
Gülər, əziz Gülər, on üç yaşlı qız
Beşik yırğalayır o gündən bəri.
Mənim körpə quzum, qələmqaşlı qız
Qoymayır ağlasın bu ekizləri,
Elə ki, Dürdanə gənc ana oldu,
Dəyişib başqa bir Dürdanə oldu.
“Qızım” çağırardı bir vaxt Güləri,
İndi “Qızım” sözü “ay qıza” döndü.
Könlündə qalmadı insaf əsəri.
Dürdanənin qəlbi sal buza döndü.
“Ay ana, mən acam” deyəndə Gülər
Çığırdı:
“Götür ye, azdır boğmalığ?”
Deyən ekizlərlə gəldi bərabər
Poladın evinə ögey-doğmalığ.
Əsmət, həlim qarı Bakıda çoxdan
Yaşayır yanında böyük oğlunun,
Gəlin ekiz doğub, eşidən zaman
Gül kimi ürəyi açıldı onun,
Özgə qaynayana bənzəmir Əsmət,
O, dünya görübdür, bilir ki, zahı
Ağır iş görməsin gərəkdir müddət,
Təbabət də belə söyləyir axı.
Qərara gəldi ki, sevinəsin evlad,
Poladın evinə getdi xeyli şad.

Getdi, getməyinə peşiman oldu,
 Gülərin gördükcə müsibətini,
 Çara tapmadıqca bağı qan oldu.
 Kimsəyə açmadı bu möhnətini,
 Narahat kəsildi, nigaran oldu.
 Əziz nəvəsinin adı Gülərdi,
 Lakin uçub gülüş dodaqlarından.
 Kim baxsa birçə yol görə bilərdi
 Payızın rəngini yanaqlarından.
 Evdən gedən zaman səhər Dürdanə
 Gülərə demişdi: "Yatır Qərənfil,
 Qoyma, ağlamağa, əmzik ver ona.
 Süpür döşəməni, parafinlə sil.
 Götür əsgiləri yu əməlli, sər,
 Qurula, yerinə qoy qab-qacağı".
 Dinləyib: "Baş üstü" söylədi Gülər,
 Neyləsin balaca bir qız uşağı?!
 Demişdir atası bir dəfə ona:
 "Ananın sözündən çıxmamalısan".
 Polad bilməyirdi qıza, Dürdanə,
 Anahıq etməyir, qan uddurur, qan.
 "Bir sözünü iki etmə ananın,
 Ağillı tərpenib, fərasətli ol!"
 Elə bundan ötrü qız, Dürdanənin
 Sözündən çıxmayıb əsla birçə yol.
 Alıb əsgiləri yuyanda Gülər
 Əsmət yaxınlaşıb dedi:
 – Ay bala
 Sənin əsgiyuyan vaxtıdır məgər?
 – Nə olar, ay nənə!
 – Qadanı ala
 Bu əli dünyadan üzülən nənən,
 İşləri mən görüm, dərşinə bax sən.
 Gülər dərş oxudu, işlədi Əsmət,
 Evdə hökm elədi dərşin sükunət.
 Dürdanə bu zaman girdi içəri,
 Yoxladı, tər-təmiz gördü hər yeri.

Baxdı ki, oturub dərs oxuyur qız
Yenə qəzəblənib coşdu: – Anasız
Nədən, niyə qulaq asmayır mənə?
Onun əvəzinə işləyir nənə!
Tutulub açıldı qa ı-qabağı,
Qız mənim s z m  baxmayır deyə,
Var-g l  ba layıb ölçdü otağı,
Bəhanə axtardı töhmət etməyə:
– G l r!
– Bəli!
– Götür Eldar   saxla.
Yavaş, g z n çıxsın, k rp  uşaqla
Re tari nə zaman  yr n c ks n?
 ndi bilirəm ki, əsil  geys n.
 lk dəfə eşitdi ögey s z n ,
Qız ba a düşmədi mənasını da.
Balaca qəlbində dağ boyda qubar,
G l r qucağında qardaşı Eldar
Yeriyib yenə də həyətə çıxdı,
Hava çox gözlədi, səma a ıqdı.
Baxdı yaşıdları oynayıb g l r,
 zl rd n, gözlərdən sevinc s z l r.
 sdik  baharın sərin r zgari
Yatırdı ox ayıb kiçik Eldarı.
Saat on ikidir. Uşaqlar    n
Televizor kino verəcək bu gün.
Qızlar elədilər Güləri dəvət,
Dedi: “Anam qoysa gələrəm, əlbət”.

Qucağında Eldar, qız evə döndü,
 caz  almağa qəlbi d y nd .
Dedi ki, ay ana, indi qon suda
Kino göstərilir,
Dürdanə:
– Bu da
Təzə çıxdı, kino, konsert, tamaşa
Ağlın dayazla ır dolduqca ya a.

Sən gah gedib oyna, gah dərse çalış,
Otur daldıdaca pərqu nazbalış,
Altında zər döşək, xanım-xatın tək,
Səhərdən axşama biz də iş görək.

Saxlaya bilmədi Gülər özünü,
Birdən Dürdanənin kəsdi sözünü:
–Özün görürsən ki, çoxlu işim var,
Mən heç oturmuram əsla boş-bekar.
Bazar, ev işləri, uşaq saxlamaq...
Dürdanə ucadan söylədi: – Axmaq,
Bacın, qardaşındır, saxlayacaqsan!
Canın da çıxacaq, nankor uşaqsan...
Manikür bilmirəm havaxtan bəri,
Bir aydır paltar da tikdirməmişəm.
Salıram birbəbir yola günləri,
Nə vaxtdır dayəlik olmuşdur peşəm.
Pedikür etmirəm bir həftə olar,
Hələ danışırısan, bir dilin də var?
Hırlənib Gülərə bir sille vurdu.
Elə bil başına evi uçurdu.

Gördü bu rəftarı, qəlbində möhnət,
Dilə gəldi belə ağ saçlı Əsmət:
– Ay qızım, bir qədər həlim rəftar ol!
Xoş getməz Allaha, etmə bu sayaq.
Gəlin cavab verdi:
– Göstərdiyin yol
Güləri korlayır, qudurdar ancaq!
Sən qarışma, yoxsa dəyər aramız.
Sonra da çağırdı:
– Hardasan, ay qız?
– Yırtıq corabları tikirəm, ana.
Yenə qəzəblənib coşdu Dürdanə:
– Anasız qalasan görüm, ay Gülər!
Niyə qurumayıb bəs bu əsgilər?
– Havaxtdı sərmişəm,
– Çıxmaz ki, canın,

Ütü çək qurusun.
Ögey ananın
Oyandı Eldarı. Cumdu əlbəəl
O, beşik üstünə tərən sayaqı.
(Gərək ağlamasın oğlan uşağı)
“Dür” saçdı Dürdanə hər şeydən əvvəl:
A mənim, sünbül, balam,
Eldarım, şəkərimdən.
Bülbül balam, gül balam.
Canımsan, ciyərimdən.
Mən səni dəyişməyəm
Bu dünyanın malına.
Ögeylər qurban olsun
Balamın bir xalına.
Sonra çağırdı ki:
– Güllər, geyindir
Gəl çıxar uşağı yürükdə çölə,
Güllər gəldi.
– Nə var?
– Ölərsən, dindir.
Məsum körpəciyi. Ay qız, bir belə
Mısmırıq olarmı?
Eşitdi Əsmət,
Bütün mənliliyi bürüdü möhnət,
Nədir bu davranış qəlbi sınıqla?
Qarının sözünə gəlin baxmadı
Hər addım başında bir tapşırıqla
Yazıq qızığı boş buraxmadı
Sərt oldu rəftarı o insafsızın,
Dərslərinə vaxtı qalmadı qızın.
Niyə döydü onu səhər Dürdanə,
Niyə çevrilmişdi xallı şahmara?!
Həyat gözlərində dönüb zindana,
Niyə çəkilmişdi boğazdan dara?
Deyim: məclislərdə o, istəyir ki,
Hamının cəzb etsin nəzərlərini,
Yaxın dostlarına belə deyir ki,

“Nə qədər sevsən də əziz ərini
 Təravətdən düşüb solarsan əgər
 Sevməsə kənardan səni bir nəfər”
 Deyir: görməyirəm burda mən günah,
 Bir gənc maraqlansa-qadınla hərgah,
 O da rəvnəq verər özünə tez-tez,
 Sürməni, vəsməni əskik eləməz,
 Xeyli cavanlaşar... Ər də ki, ancaq
 Belə şux arvada əsir olacaq.
 O, çox fəxr eləyir bu məsləhətlə.
 Belə “fəlsəfəylə”, belə niyyətlə,
 Neçə ay olar ki, qoy deyim bunu
 Çalışır salmağa maraqlı toruna
 Cavan bir həkimi, öz qohumunu;
 Sadə bir əyləncə ad verir buna.
 Bayaq gənc həkimi, bir qızla görmüş,
 Özü də qol-qola. Odlar götürmüş
 Gözlərilə bu gün xanım Dürdanə,
 Söz deyə bilməyib cavan həkimə,
 Gəzib küçələri hey yana-yana
 Bu erköyün gözəl deyir, bəs kimə
 Tökəydi hirsini?.. Evə dönüncə,
 Gözünə zavallı qız görünəncə
 Onu tez çənginə saldı əməlli,
 Sillələyib, azca tapdı təsəlli.
 Axşam Polad gəldi, ağ saçlı ana
 “Güləri Dürdanə döyür” demədi.
 Gəlinin dililə desək, oğluna
 Xəbərcilik edib xərifləmədi.
 Könül sevindirmək yaxşı xəbərle
 Onun adətidir...
 Dürdanə ərle
 Girdi zarafata, xeyli sevincək.
 Axı insanları şux saxlar hənək,
 Elə bil səhərki Dürdanə deyil.
 Yenə qucağında körpə Qərənfil
 Ərini oxşayır bal sözlərilə,
 Süzgün baxışlarla, şux gözlərilə.

Söyləyir: – Geciksən evə bir saat
 Gözümde zindana çevrilər həyat.
 Deyir: – dəyişmərəm səni cahanla,
 Sanki qohumları həkim oğlanla
 Qol-qola bir qızı gördüyü üçün
 Qəzəblənməmişdi o əsla bu gün...
 Bal, şəkər qataraq kəlmələrinə
 Dürdanə dil tökür yenə ərinə:
 “Vəfa, ismət böyük dövlətdir” – deyir,
 Polad xoşallanıb onu dinləyir,
 “Yetişdim – söyləyir – öz muradıma”.
 Burda “Qraf Nulin” düşdü yadıma.
 Yenə tulalarla dönür şikardan
 Mülkədar evinə... arvadı qardan
 Ləkəsiz görünmək istəyir yenə.
 Vəfadan, ismətdən deyib ərinə,
 İyirmi üç yaşlı qonşu zadəgan
 Pəncərə önündə dayanıb bu an
 Gülür bu sözlərə; belədir, bəli,
 Çətindir anlamaq hər şux gözəli.
 Elə Dürdanə də bu sayaq etdi,
 Saxtalıq mülkünə yollandı getdi.
 Yazıq ər duymadı süni sözləri.
 Qabardı sinəsi, güldü gözləri,
 Yataq otağında sonra astadan
 Dürdanə rıqqətlə söylədi: – Anan
 Dil verir Gülərə gündə mükəmməl,
 Onun dediyinə qız edir əməl.
 Fitnəkarın sözü burada bitdi,
 Asmaq istəsə də ona ər qulaq,
 Yorgun olduğundan yuxuya getdi.
 Bürüdü xorultu otaqlarını,
 Tutuldu Dürdanə bu hərəkətdən,
 Hırlənib gəmirdi dodaqlarını.
 Səhər əvəzini çıxmaq istədi,
 Polada nazlanıb bu sayaq dedi:
 – Bilmirəm, al gətir, bütün qaş-daşdır

Hamının qulağı, boynu, gərdəni,
Görünür ki, daha sevmirsən məni.
Polad söz demədi, getdi otaqdan,
Əsmət qəmli-qəmli baxdı uzaqdan.
Dürdanə hirsləndi yenə bir qədər.
Deydi gözlərinə zavallı Gülər.
Gördü ki, çox yaman qaradır qanı,
Özündən çıxırdı bu, Dürdanəni
Ay yetimçə, – dedi, – nə olub, nə var,
Bayquşa dönmüsən axır zamanlar?
Qız: –
– Heç nə söylədi – İki almışam.
(Ürəkdən Dürdanə oldu xeyli şad)
– Yenə keyfimizdir, deməli, axşam,
Eşidib çox razı qalacaq Polad.
Qız bir söz demədi qəlbən ağladı.
(O, belə eləyir xəstələnəndə...)
Gülərin atası evə gələndə,
“Naxoşlamısanmı? – soruşanda ər,
Cavan arvadından alanda xəbər
Dürdanə gördü ki, fürsətdir yenə,
Oturub eyvanda yun çırpır nənə,
Əl atdı o saat saxtakarlığa,
(Heyrət eləyirəm mən o varlığa)
Dedi ki, üstümdə məsuliyyət var,
Baxmasam Gülərə deyər eşidən:
“İnsafsız olurmuş ögey analar”,
Qazanmayım deyər belə bir ad mən,
Bütün diqqətimi verirəm ona,
Yanan da anadır, yaman da ana,
Deyirəm: dərse bax, qab-qacaq yuyur,
Kitabla məşğul ol, güclə oxuyur;
Alıram əsgini zorla əlindən,
O, yenə qalmayır öz əməlindən
Vaxtsız qocaldacaq bu Gülər məni,
Analara anlamaq bilərlər məni.
Kişiyə nə var ki, səhər gedəcək,
Qayıdacaq evə qaş qaralanda,

Sən əməlli-başlı bala dərdi çək,
Düşün taleyini, möhnətlə yan da.
Ər dedi: – Yen də nə olub məgər?
– Polad! Körpələri incidir Gülər.
Deyirəm nə olar, öz balamızdır,
Lap əlindən gəlir, bəs-böyük qızıdır.
Sevəndə yaxşıdır, döyəndə yaman?
Cavab da qaytarır arabir mənə.
Açıb deməmişəm bir dəfə sənə.
Hər şeyə dözərəm, dözərəm, inan;
Fikir də vermərəm heç, əsla, düzü.
Biabır etməsə məktəbdə bizi.
Nə olar, qızlardın geri qalmasın,
Nə istəyir etsin, iki almasın.
– Qız! Eşidirsənmi nə deyir anan?
Baxıb zağ-zağ əsdi Gülər qorxudan;
Saldı tez başını qəmgin aşağı,
Bu dərin fitnəyə, hiyləyə qarşı
Neyləyər sadədil bir qız uşağı?
Kömək eyləyərmə ona göz yaşı?!Taqısrıkar sayaraq Polad Güləri
Ağır addımlarla gəldi irəli,
Soruşdu səbəbi:
– De görüm, nədən,
Nə üçün dərsini öyrənməyirsən?
– Öyrənmişəm.
– Danış!
Aciz, təlaşlı
Qızıcığaz titrədi gözləri yaşlı.
Heç dərsə baxmayıb sanki yaşından.
Fikirlər quş olub uçdu başından.
Çıxdı xatırından səhərki əzbər.
– Danış, söyləyirəm, bilirsən əgər.
Tutuldu boğazı Gülərin bu dəm,
Poladın gözündə qaraldı aləm.
Sandı ki, aldadır, qız yalan deyir,
Dərsinə baxmayıb, heç nə bilməyir.

Bağlandı gözləri birdən Poladın,
 Uydu sözlərinə cavan arvadın.
 Dərin mühakimə, öyüd, nəsihət,
 Ağillı göstəriş, təsirli söhbət,
 Danlamaq, tövsiyə çıxdı yadından.
 O daha sərt oldu öz arvadından.
 Götürüb qayıışı düşdü canına,
 Qızı qərq elədi qızıl qanına.
 Əsmət həyəcanlı gəldi haraya,
 Polad itələdi kənara onu –
 Çığırdı:
 – Sən çəkil, girmə araya!
 Soyuda bilmədi ana oğlunu
 Çalışıb yenə də əziz olmağa
 Yeridi Dürdanə dərhal qabağa
 Zavallı Güləri tez qucaqladı.
 – Çəkil, zalım, deyib, hətta ağladı.
 Niyə açdım, – dedi, – bu sirri sənə,
 Sənəndə daşmıdır ürək yerinə?
 Ağbirçək arvaddan utansana bir,
 Sənə döşlərindən o süd veribdir.
 Belə qıyarlarını zərif bir qıza?!
 Polad söz demədi, getdi otaqdan,
 Dürdanə zövq alıb, baxdı uzaqdan.
 Mənsə ürəyimdən qan sıza-sıza
 Gülərin dərdilə könlü yaralı,
 Yazdım bu səhnəni ağlı-qaralı...

XI

Əsmət bütün günü öz nəvəsindən
 Əsla ayrılmaı, yanında oldu.
 Məhəbbət sezildi nənə səsindən,
 Nənə rəftarından şəfqət duyuldu.
 Şəfqət! Nə ülvisən, şəfa sendedir!
 Ağır xəstələrə dava sendedir!
 Polad döndü evə, qəlbində möhnət.
 Astadan başladı sözüne Əsmət:

– Mən səni bu sayaq böyütməmişdim,
Min yol öz canımı qurban demişdim.
Ona cavab verdi inadkar Polad:
– Sən gəl bu işlərə qarışma, arvad!
– Yox, oğul, yaramaz.
– Yaramazsa get.
Böyük oğlun yenə saxlayar səni.
– Deməli, ay bala, qovursan məni?
Daha dinmədilər.
Susdular artıq.
Çəkib ordusunu gəldi qaranlıq.
Yatdılar.
Gözünü yummadı Əsmət,
Dərdli nəvəsinə umdu səadət.
Çağırıb yanına səhər Güləri
Üzündən, gözündən, öpdü dalbadal,
Qızın canındakı qayıq yerləri
Sanki məlhəm tapdı. Nənə, bu minval,
Öpdü, öpdü onu, evi tərk etdi,
Kimsəyə demədən Bakıya getdi.
Məktəbdən dönəndə günorta Gülər
Rəna yolda görüb onu əylədi.
Yenə də, rıqqətli, xeyli mükəddər
Yanaşdı qızına: – Can bala – dedi.
Sabahdan qurtarır məzuniyyətim.
Gedirəm bu axşam...
Qız yetim-yetim
Baxdı anasına. Zavallı Rəna
İndi nə söyləsin, nə desin ona!
Açmadı Gülər də dərmini əsla,
Ana qoy nigaran düşməsin yola.
Ancaq, “tez gəl!” dedi, öpdü üzündən.
Bir şefqət süzüldü ana gözündən.
Rəna gedən zaman dönüb baxdı qız,
Neyləyə bilərdi, baxdı çarasız.
Yenidən qırıldı həyat bağları,
Dərdli ürəyində bir cahan uçdu.

Elə bil sarsıldı göyün tağları,
Töküldü yerlərə, asıman uçdu.
Getdi təsəllisi, balaca bir qız
Dərdlərin əlində qaldı pənahsız
Axşam,
Sakit otaq,
Dürdanə təkdir.
Düşünür, danışır: “Getsə bu sayaq
Qulluqçuluq olar dünyada peşəm.
Yox, yox, Polad bunu görməyəcəkdir,
Belə gün sürməyə öyrənməmişəm.
Gülər uşaqlara çox gözəl baxır,
Cani-dildən yanır, mükəmməl baxır.
Məktəbdən qızını çıxarsa Polad,
Nəfəs allam daha asudə, azad.
Yoxsa ki, solacaq gözəl surətim!
Artacaq günbəgün ağır zəhmətim;
Gözəllik tez məni tərk eləyəcək,
Baxımsız qalanda soluxar çiçək”.
Bu sayaq düşündü, qaşını çatdı.
Bütün bir gecəni rahatca yatdı.
Günorta yuxudan qalxıb Dürdanə
Səslədi:
Qız dedi:
– Gəlirəm, ana!
– Gülər, bir az düşün, görən nə deyər,
Zibil otaqlarda çıxıbdır dizə
Rəfiqəm gələcək, zavivkamızın
Vaxtıdır. Rişxəndlə gülməsin bizə,
Əti çək maşında, sil mebelləri.
Otaqlar başına dolandı qızın
Tozları sildikcə zəif əlləri.
Belə tapşırıqdan çox-çox aldı qız,
Məktəbə getmədi, dərslərdən qaldı qız.
Çoxaldı “iki”lər, ötdükcə günlər,
Əridi şam kimi fikirdən Gülər.
Bir gün işdən evə gələndə Polad
Yenə fitnəsinə başladı arvad.

Dedi: – Görüb o gün hərəkətini,
Düşündüm, daşındım xeyli dərindən
Üstümə düşübdür işin çətini:
Evinin sirrini arvad ərindən
Gizlədərsə əgər xəyanət olar...
– De görək, yenə də bir qəziyyə var?
– And iç, başlamazsan dava-dalaşa?
– Yaxşı!
– Xeyr, and iç!
– And olsun, haşa
Coşmaram.
Udqundu arvadı bir az,
Dedi:
– Dərdim kimi qubar tapılmaz;
Gülərin məktəbə həvəsi yoxdur,
Əslində çox çətin bir dərsi yoxdur,
Kitaba az baxır; düşündükcə mən
Gedib o dünyanı görüb gəlirəm.
Doğrusu qorxuram aqibətindən,
Düzü qəhərlənir, çox kövrəlirəm.
Qonum var, qonşu var, dost var, düşmən var.
Niyə gülsün axı bizə adamlar?
Ağlamsındı bir az “dərdli”, “gileyli”.
Gülər:
– Ata! – dedi.
Poladsa xeyli
Mülayim, ancaq ki, qəti bir səslə:
Qız, – dedi, – gəl bizi biabır etmə!
Bir yana çıxmasan belə həvəslə,
Sabahdan gəl daha məktəbə getmə!
Alındı son ümid əlindən qızın
Möhtrəm oxucum, zamanımızın
Naşi övladının biridir Polad;
Onu, öz yolundan çıxardı arvad.
Üzündən-gözündən qəm yağa-yağa
Gedib acqarına girdi yatağa.
Gülər də yorğanı başına çəkdi,
Anasız, nənəsiz, o indi təkdi.

Olsa iradəsi xeyli iş görər,
Qırar çənərini bu haqsızlığın.
Hərəkət etməyir cürətlə Gülər,
Çökür ürəyinə qəm yığın-yığın.

Polad iş yerindən dönərkən geri
Sadə bir qız ötüb keçdi yanından.
Birdən o dilbərə düşdü nəzəri,
Ağır sızıltılar keçdi canından;
Necə oxşayırdı Rənaya bu qız,
Az qaldı saxlayıb desin: "Onunla
İkiyə bölünmüş bir almasıdır?
Dürdanə! O məndən qas-daş istəyir,
Həmişə "al!" deyir, "gətir, gəl" deyir.
Rəna deyildi heç əsla bu sayaq,
Fikri ev-eşikdi, uşaqdı ancaq!
Eşqə dönük çıxdı. Kim bilir, bəlkə
Düz iş görməmişəm, həyat dərinidir".
Az qaldı söyləsin: "Günah işlədin,
Sənə cəza verən əməllərindir!"
Özüylə bu sayaq o söhbət etdi,
Tərəddüd içində evinə getdi.
Rəna çox sevirdi Əsmət qarını,
Günlərin birində getdi yanına,
Əsmət duydum, – dedi, – etibarını
Nə vaxtdır üzünü görmürəm Rəna!
Bilmirsən ölmüşəm, yarımcanamımı?
Demirsən bir gedim, görüm anamı...
Rəna dedi: – Ana işlərim çoxdur.
Bəzən vaxt tapanda gedirəm ki, mən
Bir az xəbər tutum yazıq Gülərdən.
Yaman doluxsundu bu yerdə Rəna,
Dedi: "Səni deyib gəlmişəm, ana!
Kömək elə mənə alım Güləri.
Qurtarsın ömrümün ağır illəri!
Əsmət: – Yaxşı, – dedi, lap günü sabah,
Gedək, mən Polada söyləyəm, hərgah
Verməse, gedərəm özüm divana.

Minnətdarlıq edib qarıya Rəna
 Getmək istəyəndə, qoymadı Əsmət,
 Ona xatırlatdı bu adi hörmət
 Keçən zamanları, ötən dəmləri...
 Əsmətlə bir yerdə açdı səhəri.
 Yanır od içində bala quşcıqaz,
 Bəzən sayıqlayır, zarıyır az-az.
 Evdə yatıb hamı, o, yatmayıbdır;
 Bütün dərdlilərin qəlbini möhnət
 Bu sayaq doğrayıb qanatmayıbdır?!
 Nə zaman atadan üzüldü əli
 Saldı nənəsinə məhəbbətini.
 Qarı qəhərlənib çıxıb gedəli
 Atalı evdə qız atasız oldu.
 Əlindən aldılar var-qüvvətini,
 Bu sayaq olmayır bəlkə yetim də,
 Tez açıb, tez solan gül kimi soldu
 Var ikən qisməti cəmiyyətimdə.
 Düşündü: neyləyim, etsəm şikayət
 Atama söz gələr işində birdən.
 Məktəb öyrənəcək bir gün, nəhayət
 Davam etməyirəm niyə dərse mən;
 Ona, ancaq ona zərbə dəyəcək.
 Gülər qızdırmalı, fikirləşir tək
 Bir çarə tapmayıb durur ayağa,
 Başlayır belə bir məktub yazmağa:
 "Ata! Axtarmayın səbəbkar nəhaq
 Bu son məktubumla verirəm xəbər:
 Günahkar özüməm, özüməm ancaq.
 Anamı öpürəm... Əlvida... Gülər".
 Masanın üstündə qoydu kağızı,
 Nə iş tutacaqdı az ölçdü, biçdi.
 Mənim dastanımın bu məsum qızı
 Yarıb qaranlığı mətbəxə keçdi.
 Cəftəylə bağladı daldan qapını,
 Bucaqdan götürdü nöyüt qabını...
 Gülər! Qılınclama istiqbalını,
 Boğma əllərilə öz iqbalını!

Yaramaz tədbiri lənətlə yalnız,
Qatillik eləmə, dərin düşün gəl!
Əfsus, eşitmədi məni dərdli qız...
Artıq Gülər yoxdur.
Canlı bir məşəl
Qaranlıq gecəni nurlandırır.
Bir alov qaçırdı o yan-bu yana.
Polad, balta alıb qapını qırdı,
Gecə köynəyində atıb özünü
Qızı bu halətdə görən Dürdanə
Şivən qopararaq cırdı üzünü.
Gəldi qonum-qonşu, nə fayda, heyhat,
Soldu açılmadan məsum bir həyat!
Bizim dərdli Rəna, bir də ki, Əsmət
Gəldi aparmağa nakam Güləri.
Çökdü gözlərinə bir qatı zülmət
Qırılıb yanına düşdü əlləri.
Mətam içindədir gördülər hamı,
Gülər uyuyurdu qara torpaqda.
Bu sayaq söylədi: – bala qatili!
Sarsıldı yerində Polad dərinə
Pəşiman olsa da əməllərindən,
Nə Gülər dönəcək torpaqdan geri,
Nə qaytarmaq olar keçən günləri.
Könlündə aləmin dərdi, qubarı.
Rəna ziyarətə getdi məzarı.
Oğlunun evində qalmadı artıq
Əsmət də, o saat Bakıya döndü.
Gördü öz işini ögey analıq,
Gülər ulduz kimi tez yandı, söndü.

SON

O gündən Dürdanə geyindi qara,
Saxladı görəndə qonum-qonşunu,
Dedi ki: – Sinəmdə açılan yara
Şəfa tapmayacaq ömrüm uzun!

Bədbəxt yaranmışam mən başı daşlı,
Əlavə elədi gözləri yaşlı:
– Mən ögey anayam, məlumdur adım,
Yox, bir Allah bilir ögey olmadım.
Qıyarkən özünə, yazaydı barı
Ağır fəlakətin baisi mənəm.
Qoyaydı üstünə, o taxsırları,
Yazaydı ömrünə qatı düşmənəm.
Deyərdim, şər atır necə görün qız,
Alışmazdım belə odsuz, ocaqsız.
“Anamı öpürəm” yazdı Gülərim,
Ah, necə keçəcək onsuz günlərim?!
Yandı əhvalına kənardan baxan,
Doğdu ürəklərdə min şəfqətlə hiss.
Bəli, çox fitnəkar baş verər, inan,
Mələk simasına girəndə iblis.
Riyakar olurmuş insan necə də,
Məni də saxladı bir yol küçədə.
Dedi ki: – Dərdimə çarə tapılmaz,
“Ana müsibəti” adlı əsər yaz.

Yazmağa başladım ürək qanımla,
Nəcibət görmüşəm çox analarda.
Deyim həqiqəti bu dastanımla
Əfsus ki, var hələ dürdanələr də!..
Qələmə aldığım bu dərd, bu həsrət
Gülərin taleyi, bəlkə fərdidir.
Hər halda, yazdığım acı həqiqət
Balaca bir qızın böyük dərdidir!
Öyünüb insanın əməlləriylə
Tərənnüm etmişəm saf eşqi yalnız,
Lakin bu dastanı öz əllərilə
Yazdı gözü yaşlı balaca bir qız.
Dedi: – İnsanlığa qoy versin xəbər
Ögey analıqdan bir də bu əsər.

LENİNQRAD GÖYLƏRİNDƏ

PROLOQ

Ömür dedikləri coşqun çay kimi
Kükreyib köpürür hər zaman gedir;
Ona bel bağlama o qədər də sən,
Bəzən açılmamış gül, bağban gedir;
Arxayın-arxayın gəzmə əsərsiz,
Deməsinlər halı pərişan gedir;
Ey könül, fürsəti bada vermə, gəl,
Gün keçir, ay ötür, il yaman gedir;
Yarat, sən köçəndə ellər söyləsin:
Dünyadan nə gözəl bir insan gedir.

1

Qoy deyim sözümü qabaqcadan mən:
Gül-bülbül axtaran bu əsərimdən
Özünü yormasın heç nahaq yerə
Məni cəzb etməyir nə dağ, nə dərə,
Yerim nə bağcadır, nə göy çəməndir;
Nə bənövşə, nə gül, nə yasəməndir
Özünə cəzb edən şeir pərimi,
Poladdan tökürem sətirlerimi...
Mənə söyləməyin:
“Gül açanda bağ baharın eşqiylə şeir yaz ancaq!
Bu deyildir, a dost, həqiqi sənət,
Gəl, ancaq fəsildə gəzmə tərəvət,
Həyatın tərəvət öz canındadır,
Onun insanında, insanındadır.
Salma gəl bu qədər bəndə zövqünü,
Mən şəri dəyişim, sən də zövqünü.

Havayı uçmasın şeir qanadla,
 Yaşasın həyatla, gülsün həyatla!
 Çapmasın yüyənsiz, harın at kimi,
 Nəbzi düz işləsin düz saat kimi!
 Qoy həyati olsun əsərlərimiz,
 Ayazda, şaxtada ilham pərimiz
 Bərkitsin canını, açıq deyim mən:
 “Bir az” əl götürsün “incəliyindən”
 Yanılıb, qızılı o, mis görməsin.
 Dəmirin yerinə nərgiz görməsin,
 Hər şey öz yerində tapar qiyməti,
 Gəlin unutmayaq bu həqiqəti...
 Zökəm olsa əgər bizim qəhrəman.
 Şeir uzaqlaşır onun yanından.
 Uçur ilhamımız uca dağlara,
 Deyirik: “Söz hara, xəstəlik hara?
 Dərmanxana deyil sənət sarayı.
 Söz görə uduzu, günəşi, ayı
 Təsvirlə yaşasın, budur həqiqət;
 Asiman olmasa nə söz, nə sənət”.
 Atlara baxırsa qəhrəmanımız
 Bununçün qaralır dərhal qanımız,
 Deyirik: “Söz hara, mehtərlik hara?”
 Cıdırın yerinə çəkirik hədə;
 At çapır axşamdan sabaha qədər
 Əsərimiz boyu; fərəh duyuruq,
 Deməyirik onu işdən qoyuruq.
 Bu olur axırda ancaq xeyrimiz
 Ki, düşür həyatdan uzaq şerimiz.
 Çoban təsvir etsək, vəcdə gələrək,
 Ona çaldırıraq daima tütək,
 Gecələr sürünün dörd bir yanında.
 Çöllərin ayazı bəzən canında
 Xəbər tutmayırıq dolandığından, –
 Görünür ki, yatır elə bu zaman
 Bizim nərmənazik ilham pərimiz.
 Axı yoxdu bundan heç xəbərimiz:

Canavar dağıtsa əmlək quzunu,
Kolxozun heyəti yazacaq onu
Arxayın, çobanın öz ayağına.
Uzaqdan seyr edib, biz yarağına
Çobanın hər zaman tütək deyirik;
Süzür, fərəhlənir, gülümsəyirik.
Əgər buruqları təsvirə gəlsək.
Ustanın yanına hərgah yönəlsək,
Onun az duyuruq kainatım,
Yenə xəyalımız “çapır atım”.
Nə üçün deməyim bir zamanlar mən
Mədəni yazmışam özüm dənizdən.
Sənəti boyasaq zəif rəng ilə,
Uzağa getmərik bu ahəng ilə!
Qoy həyatı olsun əsərlərimiz,
Ayazda, şaxtada ilham pərimiz
Bərkitsin canını: açıq deyim mən:
“Bir az” əl götürsün “incəliyindən”.

2

Açılmış səhərin ala gözləri,
Günəş şəfəqlərlə bəzəyir yeri.
Qalxır Hüseynbala göyə sürətlə;
Şair bu səhnəni böyük hörmətlə
Seyr edib başlayır öz dastanını,
Yazır zamanının qəhrəmanını.
Süzüb üfüqlərdə bir qartal kimi,
Kiçildi balaca qara xal kimi;
Sonra da büsbütün gözlərdən itdi,
Hüseynim Bakıdan vuruşa getdi.
Hicranını əlindən didərgin ana:
“Yamandır ayrılıq” – rıqqətlə dedi.
Qardaş: “Əmr eləsə Vətən, mən sabah
Gələrəm dalınca” – qüdrətlə dedi.
Qaragöz, qarasaç bir qız da asta:
“Yolunu gözlərim” – həsrətlə dedi.

Lakin öz sözünü polad qanadlar
Geniş asimanda cüretlə dedi.
Onun arxasınca şair də baxdı,
Vüqarla, izzətlə, hörmətlə dedi:
– Qalın buludları yar şimşək kimi,
Parla ümid kimi, gələcək kimi;
Yayılsın ellərə şərəfin, şanın,
Ucalt şöhrətini Azərbaycanın!

3

Oxucum, gəl səni tanış eyləyim,
Söz açım başqa bir qəhrəmanımdan;
O mənim qoruyur şəiryyətimi,
Mən artıq sevirəm onu canımdan.
Böyük Rusiyadır ana torpağı,
Quşlar qanad salır bu tərlanımdan.
Qoşa ulduzumdur Aleksey, Hüseyn,
Şəfəqlər saçır asminanıdan:
Sevin siz onları cüt qardaş kimi,
Qələmə aldığım bu dastanımdan.

4

Təyyarə meydanı, qazma daxmalar,
Ətrafda hökm edir çovğun, şaxta, qar;
Varya keşik çəkir bayırda yalqız,
Əlində avtomat, gəzir aramsız;
Ona tapşırılıb benzin anbarı;
Gəlir, hücum çəkir şimalın qarı,
Bir yandan da yuxu yumur gözüünü,
Fəqət o qorxmayır, bəzən özünü
“Donmayım” – deyərək yumruqla vurur,
Poladdan tökülmüş heykəl tək durur.
Sabahı ayaqda açır gözüylə.
Sanki söhbət edir Varya özüylə:
Deyir: “Partiyadır göz olan bizə,
O qayğı göstərir hər birimizə.

Daima ruh verir, cəsaret verir,
 Şaxtada, çovğunda hərarət verir.
 Boran qoparsa da min tufan əgər,
 Mənə etməyəcək şaxtalar əsər.
 Yağsa da üstünə şimalın qarı,
 Salxım buz tutsa da qıvrım saçları
 Onun əsgərləri donmasın gərək!.."

Varya qarlı düzə göz yetirərək,
 Görür yaxınlaşır ona bir nəfər,
 Bürünüb qar kimi dona bir nəfər.
 Varya tez ayrılır düşüncələrindən,
 Səslənir gələnə durduğu yerdən:

- Dayan!
- Özgə deyil.
- Söylə parolu!
- Parolu söyləyim? – "Həqiqət yolu!"

Varya silahını salır ayaqdan,
 Yaxınlaşır ona bizim qəhrəman.

- Hərçənd ki, əsgərsən, qorxursan deyən?
- Əzəldən düşmənəm qorxu ilə mən.
- Yaxşı a, qoy görək, küyləmə bir az.
- Leytenant, keşikdə söhbət yaramaz.
- Oldu!

Hüseyn girir qazma daxmaya,
 Quşbaşı qar yağır geniş səhraya.
 O durur dağ kimi əlində silah,
 Şaxtaya hökm eyləsə, coşsa da hərgah,
 Yağsa da üstünə şimalın qarı,
 Ancaq buz tutacaq qıvrım saçları.
 Acizdir önündə qoca təbiət,
 İsidir qəlbini sevgi, məhəbbət...

Onun keçmişindən söz açmadım mən,
 Şərim danışmadı rus gəlinindən.
 Mən onu yazmadım dağda qar kimi,
 Tərəvətlə gülən ilk bahar kimi,
 Nə maral, nə cüyür, nə ceyran dedim,
 Nə də ətir saçan gül, reyhan dedim.

O, mənim gözümdə nə lələ oldu,
Nə da axan bulaq, şələlə oldu.
Belə bir təsvirə yol verməyək, gəl.
Başqadır zamanə, başqadır əməl.
O deyir: "Mənimdir bu ana torpaq".
Vuruşur inadla əlində yaraq.
Mən də rəsm edirəm bu surətini,
Vətən torpağına məhəbbətini.
Səngərler susanda, vuruş bitəndə,
Bir böyük şəhərdə, bir göy çəməndə
Onu qarşılıq tər gül içində.
Geniş bir tarlada, sünbül içində.
Arxayın günlərin o dilbərindən
Başqa bir əsərdə söz açaram mən;
Deyib danışaram yenə də ondan,
İşindən, gücündən, təzə toyundan...
Bəlkə, Varya özü rəşadət ilə,
Geniş dünyamızda məharət ilə
Tanıdacaq sənə bir gün özünü,
Qoyacaq kölgədə şair sözünü.
Hələ səngərdədir o sadə insan,
Sabah nə olacaq, göstərər zaman.

5

Sanma igidlərim asimandadır,
Aleksy Hüseynlə sıx ormandadır.
Nəhəng maşınları qalın budaqlar
Meşə kənarında gizləndə saxlar.
Onların yanında çatıb baş-başa,
Mənim igidlərim oturub qoşa.
Könül dərd əlində kövrəlməzmi tək?
Oxucum, onlara gəl yaxın gedək,
Görək nə danışır bu qəhrəmanlar.

Aleksey

– Döyüşçü ruhlanır gərgin zamanlar
Atəş halqasını keçib yönəldim,
Dərhal məntəqənin üstünə gəldim.
Ancaq bilmədim ki, bu necə işdi,
Əllərim titrədi, halım dəyişdi!

Hüseyn

– Deməli, qorxmusan, gəl etiraf et!

Aleksey

– Yox, əsla! Qorxmadım, sarsıldım, əlbət
Sən bilirsən axı əsil rusam mən,
Canımdan əzizdir sevdiyim Vətən.
Düşmən əlindeki o yer mənimdir,
Əsarətlə qalan həmvətənimdir.
Mən bunu bəlkə də unudam deyə,
Qapadım gözümlü bircə saniyə.
Bu zaman, soruşma məndən, nə gördüm,
Baxmadan, elə bil, bir səhnə gördüm.
Gördüm ki, körpələr bulanıb qana,
Analar saç yolur, gəlir fəğana.
Gördüm ki, əl atır bir zabıt qıza,
Üzündən, gözündən qan-sıza-sıza
Gəlinlər ağlayır dəhşət içində!
Namus ayaqlanır vəhşət içində.
Yerdən xitab etdi mənə sanki rus:
“Hər şeydən ucadır qeyrətlə namus.
Demə ölən sənəin vətəndaşıdır,
Sən böyük Vətənin qoru şanını,
Ellər alqışlasın qəhrəmanımı!”
Qulaq asıb səsə, ondan ruh aldım,
Kəndə bombaları sürətlə saldım.
Bir gile axmadı, düzdür, göz yaşım,
Deyəsən, ilk dəfə ağardı başım.

Çünkü uçurduğum o yer mənimdi,
Düşmənlə bir ölən – həmvətənimdi...

Hüseyn

– Sən, əgər, etməsən yurduna çara.
Sağalmaz aldığı bu dərin yara.
Sən belə ağrısız ana torpağa,
Vətən həmişəlik düşər dustağa.

Aleksey

– Çoxdan keçib getdi bu ağır hallar.

Hüseyn

– Arzular, əməllər, şirin xəyallar
Bəzən heçə dönür toplar dində.

Aleksey

– Mən də bombaları salanda kəndə
Dedim: Əl atmasa həkim bıçağa,
Xəstə şəfa tapıb durmaz ayağa.
Söhbət edir belə iki qəhrəman.
Yanaşır onlara Varya bu zaman;
Hüseyn görür onu, qalxır ayağa
Söyləyir:
“Doğrusu, məktub yazmağa
Macalım olmayır havaxtdan bəri.
Mən gedim...”
Aleksey hamam sözləri,
Yaxşı dərk eləyir;
Hüseynim gedir,
Qoşa sevgilini belə tərk edir

Aleksey

– Varya, a sevgilim!

Varya

– Əzizim, nə var?

Aleksey

– Varya, yadımdamı keçən zamanlar,
Kırım qucağına almışdı bizi?
Çıxardıq gözməyə Qara dənizi.

Varya

– Yaxşı yadımdadır, gümüş ləpələr,
Moruqlu meşələr, yaşıl təpələr...

Aleksey

– Onda bülbüllərə qulaq asardım,
Səni öz bağrıma bəzən basardım,
Öpərdim qərənfil dodaqlarından
Bax, belə.
Qovağın budaqlarından
Süzülən nurunu toplayıb qəmər
Girdi buludlara, qaraldı göylər...
Qanlı vuruşlarda yazdığım insan
Demə ki, aşıqdır, yoxsa qəhrəman?..
Məndə günah varmı birləşsə əgər
Odların içində seven ürəklər?!
Mənim qəhrəmanım qalxıb havaya:
Od-alov yağdırır, girir davaya.
Ona çox görmə sən, gəl, bu anları:
Vuruş bəzən udur qəhrəmanları
Bəlkə bu dəmləri o, nemət sayır,
Sevdaçı çağları qənimət sayır.
Bəlkə təbiidir onunçün bu hal,
Qoy bizi yormasın bu sorğu-sual!

55

Gecədir, görməyir yenə göz-gözü,
 Dayanır işıqla göylərin üzü.
 Evlərin ürəyi qopur yerindən,
 Sarsılır varlığı top səslərindən
 Ruslar Avropaya açdı pəncərə,
 Elə bil nur saçdı asiman yerə.
 Buradan yayıldı şirin diləklər,
 Buradan ucalıb odlu ürəklər
 Tutdu yer üzünə ürfan çırağı,
 Nura qərq elədi qonşu torpağı.
 Burda Lomonosov qalxdı, parladı,
 Oldu kainata dühası məşəl.
 Puşkin "Onegin"-i yazıb gurladı,
 Gül açdı qəlbində ölməyən əməl.
 Burda Belinski eylədi üsyan
 Cəhlə, əsarətə öz kamalıyla.
 Bu yerdə Nekrasov hələ o zaman
 Öyündü yurdunun istiqbaliyla.
 Ürəkdən sevdi el sənətkarını,
 Sevdi şair kimi, vətəndaş kimi.
 Repin sərf eləyib könül varını
 Cəvahir yaratdı, bir nəqqaş kimi –
 Çəkdi "Burlakını" böyük inadla
 Öyündü möhtəşəm Petroqradla.
 Burda Çaykovski öz zəkasını
 Verib sənətinə, bəyaz gecələr,
 Yazdı gələcəyin simfoniyasını.
 Bu yer rus yurdu, rus torpağıdır,
 Səadət nurlu gur mayasıdır.
 Nevanı qoynuna alan bu şəhər
 Qaldırdı göylərə sənət məşəli.
 Burda insanlığın güldü əməli,
 Mədəniyyət aldı buradan aləm,
 Qudurğan qonşular yedi dərdü qəm.
 Bağırıb söylədi: "Çox nahaq yerə
 Ruslar Avropaya açdı pəncərə!"

Bu kitab qaldırdı, o çəkdi yaraq, –
Avropa od qoydu gendən baxaraq.
Böyük bir dövlətə nankor qonşusu
Ədavət bəslədi, köpükləndi su.
Töküldü Baltikə sel kimi qanlar,
O zamandan bəri qopub tufanlar,
İndi bu şəhəri qorumaq üçün
Sürür oğulları qazmalarda gün.
Quru ot üstündə Hüseyn uzanır,
Fənin içində para şam yanır.
Tutqun kal səs ilə telefon yenə:
“Dur gəl, sözüm vardır!” deyir Hüseynə.
Odlar ölkəsinin qəlbi, ürəyi
Yüyürüb yerindən alır dəstəyi:
– “Moskva” dinləyir...
Baş üstə!
Oldu!
Nə var, şahinimin kefi duruldu?!

7

Daşınır vağzala məsum uşaqlar.
Kiminin əlində oyuncağı var.
Kiminin göz yaşı süzülüb axır,
Kimi məlul-məlul dinmədən baxır
Körpələr Qafqaza düşərkən yola,
O, keşik çəkməyir göyden vağzala.
Hüseyn göydə deyil, yığıncaqdadır,
Dumanlı-tüstülü bir otaqdadır.
“Papiros çəkməyin!” deyə divardan
Asılmış yanakı soluq bir elan...
Dinməz, döyüşçüyə yemək verməsən,
Təki papirosu etmə qədəğən.
O, deyir: “Havada deyil bu mümkün
Döyüş zamanları çəkəsən tütün.
Yerdə də qadağan olmuş gecələr
Od yaxmaq, nə bilim ki, işıq gələr.

Yerin altında bəs bilmirik niyə
İzin verilməyir papiros çəkməyə?!”
“Hanı korlama” deyib bir pilot
Uzadır dostuna papirosla od.
Alır o, tüstüyə bürünür otaq,
Gedir yer altında şirin yığıncaq.
Hüseyn bu iclasda, bu otaqdadır,
O, ayaq üstündə bir bucaqdadır.
Soruşur birisi: “De görək, niyə,
Bakıda olmadın daxil fırqəyə?”
Hüseyn deyir: Yaşım azdı... bu zaman
Verilir dalbadal yenə həyəcan.
İgidlər quş kimi cumur meydana.
Gərək qərq olunsun qan deyən qana!
Yarır göy üzünü iti ox kimi
Mənim iftixarım, cəlalım yenə,
Yarır ki, Nevaya qan çilənməsin,
Parlasın gün kimi halalım yenə.
Onun dalısınca yarır mənim də
Odlu üföqləri xəyalım yenə...
Günün şölesində gümüşdü, ağ-ağ
Çıxır buludlardan altı yapalaq.
Edir bizimkilər qəbul davanı.
Dəlir qatar-qatar güllə havanı,
Hüseyn atəş açır, söyləyir: – Alçaq,
Sənmi söyləyirsən: “Asiman ancaq
Ari irqinindir...”
Qafqaz ucadır
Şah dağının başı haça-haçadır,
Onun tepəsində ilk gündən mənim
Buludlar içində durur məskənim!..
Hüseyn atəş açır, düşmən yan gedir,
Fəqət qan tökməyə durmadan gedir.
Bir qızıl şahin də basır düyməni.
Deyir ki: “Qoymaram, qoymaram səni
Məsum körpələrə qan uddurasan”.
Saxlayıb iclası elə bu zaman,

Süzür vuruşmanı igid pilotlar.
Açılır güllələr hey qatar-qatar,
Günün şöləsinin girib altına.
Bir düşmən yönəlir vağzal tərəfə.
Hüseyn qalxıb həməni göyün qatına,
Şığıyıb bir anda cumur hədəfə.
Düşmən qəzəblidir, durmadan gedir,
Hüseynin qəlbindən qara qan gedir.
Deyir: "Nə üzlə mən enərəm yerə,
Əgər divan tutsa o, körpələrə?"
Məharət işlədib kəsir yolunu,
Yenidən cəlb edir döyüşə onu.
Düşmən qəbul edir. Gəlir üz-üzə...
Fəqət neyləyəcək gecə-gündüzə?
Hüseyn əlverişli vəziyyətdədir,
Bəs atəş açmayır nə niyyətdədir?!
"Daraqlar boşalıb, indi neyləmək?
Döyüş meydanını tərk edirəm gerek...
Bu olan iş deyil, o kor yapalaq
Məni pəncəsindən buraxmaz ki, sağ.
Bir də yoldaşlarım nə deyər mənə?..
Yox, gerek vuruşam, vuruşam yenə".
O gəlir qərara. Elə bu zaman
Alovlanıb enir yerə xaçnişan.
Bir qibətə oyadır bu zəfər onda,
Yeni qüvvət duyur Hüseyn qolunda.
Birdən gur səs ilə deyir ucadan:
– Gülləm yoxsa əgər, üsul var: Tapan!
Sonra qanadını o, silkələyir
Demək, "mən hücumla keçirəm!" deyir
Yanaşıb arxadan bu dəm düşməna,
Bir zərbə endirir. Bəlkə də ona
Yerdən yoldaşları "afərin" deyir,
Bunu kəşf etməyib hələlik şəir.
Qara bir xətt çəkib sonsuz göylərə,
Enir od içində bir maşın yerə.
Qaçdı sağ qalanlar, nə atəş, nə səs...
Enir paraşütlə yerə bir nemes,

Üç igid şahinlə qayıdır geri,
Leytenant tərkdir mavi göyləri.
Enir meydançaya, oturur yerə,
Bacı yaxınlaşır tez igidlərə:
– Yaran yoxdur? – deyər soruşur ondan.
O, gülüb yapışır qızın qolundan.
Firqə katibi də yanaşır ona,
Söyləyir ellərin igid oğluna:
“Sən, “bitərəf” kimi qalxdın göylərə,
Bir kommunist kimi enirsən yerə!”
Hüseyn raport verib komandirinə,
Yönəlir katiblə iclas yerinə.
Qapqara gözləri fərəhdən gülür,

8

Onun əvəzinə yollanıb yenə
Xəbər aparıram mən evlərinə.
Dərələr keçirəm, dağlar aşırıram,
Bakıya müjdəylə yaxınlaşıram
Budur, önümdədir təpəsi qarlı
Qafqazın möhtəşəm sıra dağları.
Budur, Azərbaycan – Şirvan, Qarabağ,
Vətənin sevdalı göy yaylaqları...
Budur, sıx meşələr, ceyran düzləri,
Xəzər, mavi Xəzər, Bakı bağları,
Budur, ölkəmizə yanacaq verən
Zavodlar, Bakının sıx buruqları.
Budur, Qız qalası – gözəl abidə,
Onun məğrur duran qədim tağları.
Budur, köhnə şəhər, qoynunda bir vaxt
Keçmiş Hüseynimin şirin çağları.
Enək yerə, üstünə məhəbbətlə, gəl,
Öpək sədaqətlə bu torpaqları.
Budur, sağ tərəfdə kiçik bir bina,
Hüseynin evində qəmgindir ana.
Qaldırıb göylərə titrək əlini,
Söyləyir: “Sən yetir kömək əlini!”

Onun məsum səsi enir, ucalır.
Axşam yavaş-yavaş qartıb qocalır.
Səhər öz taxtına dönəcək indi,
Yeddi qardaş belə sönəcək indi.
Bir azdan uçuşar quşlar yuvadan,
Ana əl çəkməyin xeyir-duadan.
Qəlbini qırmayın, çünki anadır.
Onun etiqadı asimanadır.
Asiman söylədin, nədən yerdəsən?
Ruhum səmadadır, bədən, yerdəsən?
Neçin düşdün uzaq qəhrəmanından?
Nə dəniz, nə torpaq qəhrəmanından
Ayırmaz deyərdin bircə an səni,
Tənələr vuracaq odlar vətəni.
Hani, söylə görüm, Hüseyn hardadır?
Bəlkə qəhrəmanım indi dardadır?!
Tez onun yanına, ey xəyal, gedək!
Qaldır qanadında məni, al, gedək!

9

Götürmüş ağzına boran hər yanı,
Aclıq, soyuq salıb dildən insanı.
Fəlakət ölümle verib qol-qola,
Canavarlar kimi çıxmışdır yola.
Alova, tüstüyə həsrət ocaqlar,
Baxdıqca insanın bəğrini dağlar.
Hüseyn göydə deyil, bu gün yerdədir,
Bir ünvan axtarır, o, şəhərdədir.
Göz dikir sürətlə imarətlərə,
Göydən alov yağır, od yağır yerə.
Toplar, ağır toplar verməyir aman,
Qırılmış şüşələr çarparalardan,
Örtülmüş aynalar kərpiclə, daşla,
Səfərbər şəhərdə bəzən təlaşla,
Bəzən əzəmətlə keçir adamlar,
Səngərə çevrilib sırayla damlar.

Kimdir üfüqlərə baxır kədərlə?
 Ürəkdən bağlıdır gərgin şəhərlə!
 Puşkin, böyük ustad, ölməz sənətkar,
 Gəlir əldə silah, saçlarında qar.
 Gəlir rus xalqının böyük övladı,
 Gəlir qorumağa Leninqradı!..
 Bir gəlin aclığa üstün gəlməyə,
 Ruhən qidalanıb, ac dincəlməyə
 Getmiş operaya. Sənət ocağı
 Olmuş pənah yeri qışın sərt çağı.
 Zalda hökm eləyib rüzgar əssə də,
 Şaxta qılinc kimi onu kəssə də,
 Unudub hər şeyi səhnəyə dalmış,
 Gəlini qoynuna musiqi almış.
 Tatyana Larina, məsum rus qızı,
 Təmiz bir eşq ilə, o vəfasızı –
 Dostunu anarkən, elə bu zaman
 Əsrinin qızı da köçmüş dünyadan,
 Kürsüdən sürüşüb yıxılmış yana;
 Puşkin xəbər tutub acımış ona,
 Gözəl Tatyananın taleyi qədər
 Bu gəlin eyləmiş onu mükəddər.
 O, qisas almağa götürmüş yaraq...
 Budur, meydançada şaha qalxaraq
 Çeynəyir gəmini Petronun atı,
 Qoruyur o dəxi bizim həyatı:
 “Ruslar basılmayıb, basılmaz!” deyir
 Göylər də boz rəngli bir şinəl geyir.
 Gurlayır dalbadal hərbi gəmilər.
 Soruşur parolu Hüseynədən şəhər,
 “Qalibiyyət!” – deyər o, cavab verir,
 Bu hökmü azadlıq, inqilab verir!
 Bu əməl hər vuran ürəkdə vardır,
 Damda keşik çəkən o bəstəkardır.
 Pioner, ağ saçlı qoca, qız, qarı
 Döyüşdə izləyir mərdə oğulları.
 Barrikadaları qurur yan-yana,

Deyir ki: "Olmaram təslim düşmana!"
Dolanır şəhəri o qəhrəmanım,
Ümidim, pənahım, arxam, gümanım
Əlində zərf, gəzib tapır ünvanı:
Qaynayıb, başına vurur al qanı.
Nə iş, nə idarə, nə də bir insan;
Hər tərəf daş, torpaq, dəmir, laxta qan...
Dünən bu yerdəki böyük bir bina
Bu gün uçurulub olmuş virana.
Baxıb imarətə o, dönür geri,
Artıq tərk eləsin gərək şəhəri.
Bu zaman yanından bir cavan keçir,
Əsgər olmasa da qəhrəman keçir:
Ermitajdan gəlir; üç gündən bəri
Sənətin ən qədim abidələri
Mötəbər bir yerə daşsın deyə,
Almış adamları səfərbəyliyə.
Acından ölsə də güdməyir çörək,
Yaşayır sənətə könül verərək.
Mənim qəhrəmanım gedərkən yenə
Çıxır qabağına bir özgə səhnə;
Saxlayıb yolundan cəzb edir onu:
Bir alim sındırır pianosunu
Evi qızdırmağa, qızı xəstədir;
Deyir: "Qoy isinsin, o can üstədir.
Əziyyət çəkməsin bir neçə günlük".
Səkidə balaca bir qız çəkir yük!
Qışın çovğununda, qışın qarında
Bir gilə su yoxdur binalarında.
O gedir şaxtada inadla, budur,
Qızçıqazın yükü bir qazan sudur.
Durdu bir anlığa o, birdən-birə
Düşdü qar üstündə, yıxıldı yerə.
Əyilib yapışır Hüseyn qolundan,
Gedəni qaytarmaq olmaz yolundan.
Sanki qız dünəndən donmuş, soyuqdur,
Ölümün qəlbi yox, vicdanı yoxdur!

Qıydı qızcığaza vaxtından əvvəl...
Şəfqət bacıları gəldi əlbəəl.
Qızın üzərinə şinel saldılar,
Bu bir vəzifədir, dərhal aldılar,
Yönəlib getdilər uzağa doğru.
Fəqət kirşədəki ləngər vuran su
Baxır qızcığazın sanki dalınca.
Şaxta dönür kəsən yalın qılınca.
Donur qazandakı su yavaş-yavaş;
Hüseynin qəlbindən asılı bir daş
Baxır. Hər şey baxır, gözü var kimi,
Baxır dərdi olan adamlar kimi.
Sahibsiz kirşənin bu qəmgin hah,
Onun dilsizliyi, dərdi, məlah
Elə bil ki, deyir: "İndi gələr qız,
Mənim qar altında qoymaz o yalqız..."
Oxucum, soruşma məndən – nədir bu?
Həyat əsərindən bir səhnədir bu!
Vuruşlar yaratdı bu faciəni,
Mən ancaq aşına edirəm səni.
Sanma ki, heyrlə baxıb dayandı,
Yenə leytenantım qəzəblə yandı.
O, göylərdə qanad çalmağa getdi,
Qızın qisasını almağa getdi!..

10

Cavan bir general gəzir otaqda,
Hüseyn qarşısında durur ayaqda.
O, deyir: – Dinlədim səni, leytenant,
Qisas almaq üçün içdiyin bu and
Bir günlük olmasın!
– Yoldaş general!
Bir dəfə havaya uçmaz ki; qartal,
Onun məskənidir, geniş üfüqlər.
General söyləyir: – Yaxşı, bəs səhər?
– Səhər də uçaram öz növbətimi.

– Azərbaycan oğlu, məhəbbətimi
Sən çox qazanmışsan, olsun!.. Yaxın gəl!
General uzadıb xəritəyə əl;
Hüseynə söyləyir: – Budur, yaxşı bax!
Aleksy buraya indi ucacaq.
Bu bir qəsəbədir, bu dəmir yolu,
Burda sisternalar durur boş, dolu.
Onlardan bir əsir qalmasın gərək!..
Hüseyn xəritəyə göz yetirərək
– Oldu! – söyləyincə
Cavab alır: “Get
Uçuşun planı hissənizdədir”.
Hüseyn dərhal edir əmrə riayət,
Şığıyır bayıra, meydana gedir,
Sevinclə tərk edir generalını.
Bizim bu dağların gənc qartalını
General seyr edir, “Oğuldur!” deyər,
Sonra zəng eləyir dərhal hissəyə,
Hüseynin haqqında o, verir xəbər...
Qalxır asimana qızıl şahinlər,

11

Gedir qərbə tərəf hücum çəkənlər,
Gedir qatar-qatar, bomba tökənlər.
Onları qoruyan qırıclardır,
Göydə Aleksy də, Hüseyn də vardır.
Budur o məntəqə, vaqonlar budur,
Hərəkətsiz duran maşın doludur.
Budur sisternalar, budur o vağzal.
Maşınlar qaçmağa tapmayır macal,
Ağır təyyarələr tökür bombanı,
Basıb ayaqlayır qaçan-qaçanı.
İnsan cəsədləri göydə fırlanır,
Yanır stansiya, maşınlar yanır!
Qorxusundan əzir tanklar topları,
Qapqara tüstülər qalxır yuxarı.

Böyük vahimə var düşmən içində
Sanki zəlzələdir ümman içində.
Yenə hücumçular hücumə keçir;
Faşist saldatını ot kimi biçir,
Ağır təyyarələr qayıdır geri,
“Çaykalar” qoruyur bizimkiləri.
Alovdan, tüstüdən tutulur nəfəs,
Bu zaman görünür bir neçə “yunkers”.
Şığıyıb döyüşə “çaykalar” girir,
Ağır maşınlara, demək, yol verir.
Onlar tez aradan çıxsınlar gərək,
Pulemyot dalına sinə gərərək
Səmada, torpaqda düşür qırhaqır.
Yerdən alov qalxır, göydən od yağır.

12

Yarıb ildırım tək sonsuz göyləri,
Dönür Alekseylə Hüseynim geri.
Tuturlar onları qəfil atəşə,
Gizləyir dostları qalın bir meşə.
Ağaclar üstlüyə uçub gedirlər...
Aleksy geriye qalır bir qədər.
Azalır sürəti, enir anbaan,
Qonur bir tarlada yerə, qəhrəman
Hüseyn görür onu; çatılır qaşı,
Namərd qoyar darda dostu, yoldaşı.
Uçub ağacların lap üzərindən,
Yayınır düşmənin nəzərlərindən.
Azacıq keçmədən qayıdır dala,
Budur, Alekseyin qonduğu tala,
Fərsəti vermədən əyləşir yerə,
Ölüm heyvət edir o hünərvərə.
Budur, sağ tərəfdə bir təyyarə var,
Onun qanadından topla vurublar.
Taleyi əliylə mıxlanıb yerə,
O, həsrət qalacaq mavi göylərə...

Aleksey yanaşır əməl dostuna,
 Həyəcan içində söyləyir ona:
 – Həyatla oynama! Niyə enmisen?
 – Mənə bu enməyi əmr etmiş Vətən!
 – Vətən yaşamağı bizə əmr edir.
 – Düzdür, yaşamağı...
 Tez ol, vaxt gedir!
 Aleksey od vurub təyyarəsinə,
 Sanki nəzər salır öz yarasına.
 Alov hücum edir dilsiz maşına,
 Burulur tüstülər. Öz yoldaşına
 Hüseyin: – Tez ol, – deyir...
 O, dərhal cumur,
 Qartalın yanına bir qartal cumur,
 Hüseyin: – Kabinada otur, – deyir, sən,
 Aleksey söyləyir: – Şımallıyam mən.
 Şaxtaya, çovğuna öyrənib canım...
 Qanadın üstündə o mehribanım
 Uzanıb deyir ki: – Mən hazıram, sür!
 O qalxır, göyləri heyrət bürüyür.
 Meşənin üstüylə uçurlar yenə,
 Şaxta deyir: “Tez ol, onu ver mənə!”
 Baxır aşağıdan qurd kimi dərə:
 “Yox, o mənimkidir!” deyir göylərə.
 İradə söyləyir: “Aleksey ancaq
 Mənimki olmuşdur, mənim olacaq!”
 Bəzən üzərinə yorğunluq qonur.
 Kəsilir əlləri, vücudu donur,
 Yalayır üzünü arabir duman,
 Gedir Alekseyim... Gedir qəhrəman.
 Gələcək vuruşlar yaşadır onu,
 El gücü eyləyir möhkəm qolunu.
 Məftildən yapışib göstərir səbat,
 Onu unutturur əzabı həyat.
 İşləyib keçsə də şaxta canından.
 Qələbə çalmayır, ötür yanından
 Boran da, ölüm də, min məşəqqət də.
 O yenə qalibdir bu təbiətdə.

Gedir iradəylə, gedir hünərlə,
Gedir ki, qovuşsun bir gün zəfərlə
Yenidən düşməne zərbə çalmağa,
Əcəl məhv olmağa, həyat qalmağa,
Yenidən düşməne qızgın davaya!
Onlar çətinliyi almayır saya.
Yenə hər tərəfdən atəş açırlar,
Yenə yer üzündən alov saçır,lar,
Görünür hər yanda ağ-ağ tüstülər,
Olmaya dustağa düşəcək hünər!?
Yolunu kəssə də ölüm anbaan,
Təslim olmayacaq bizim qəhrəman,
Yayınıb düşmənin o, nəzərindən,
Uçur ağacların lap üzərindən,
Atəş halqasını keçmişdir artıq,
Zülmətin əlindən boğulmaz işıq!

13

Endi qəhrəmanın səmədan yerə.
Çıxdı kabinadan baxdı ilk kərə
Gördü ki, az qalıb donsun Aleksey,
Bir alov parçası olub indi key.
Ovxaladı onu; gördü gəlirlər,
İstədi zarafat etsin bir qədər
Örtü Alekseyin üstünü dərhal,
Baxdı gələnlərə alıcı qartal.
Yüyürüb köməyə döyüş dostları,
Sürətlə gəldilər Hüseyinə sarı.
Gördülər leytenant sağ-salamatdır,
Məğlub olan ölüm, qalib həyatdır.
Sevindilər; azca keçmədi yenə
Qondu qəm-qubarı sifətlərinə.
– Aleksey dönməyib... – dedilər geri
Çağırdı köməyə qoç igidləri,
Gülərək dostunun üstünü açdı,
Sanki günəş doğub yerə nur saçdı.

Ovub Alekseyi əməlli qarla
Gətirdilər cana, "Gəlsin baharla
Yenə də üz-üzə..." deyə, qalxaraq
İçirdi dostları ona tünd araq.
Arxayın olunca Hüseyn yönəldi,
Yeyin addımlarla hissəyə gəldi...
Bir vüqar duyaraq onun səsində,
Yer, göy alqışladı bu qəhrəmanı.
Azca keçmədi ki, təyyarəsində
Çəkdilər yenə bir ulduz nişanı.

14

Bayırda qoparır toplar qiyamət,
Torpağın altında gedir ziyafət.
Bu sadə məclisdə bir təmtəraq var,
Yağlı balıq, çörək, pendir, araq var.
Hüseynin ən yaxın döyüş dostları,
Aleksey, yanında mehriban yarı,
Bir məclis düzəldib torpaq daxmada,
Bu təltif gününü salmışlar yada.
Biri deyir: – Azca dardır yerimiz....
– Nə olsun, genişdir ürəklərimiz
Günəşli, ulduzlu asiman kimi! –
Deyərək yerindən pəhləvan kimi
Aleksey tərənib ayağa qalxır,
Hüseynin döşünə fərəhlə baxır.
Deyir: – Nə söyləyim ki, olsun yeni.
Yarasır dostuma Lenin ordeni!
Hüseynin Varya tək bir qızı olsa
Qiyamət olacaq!..
– Hər şey düzələr.
Ulduz da parlayar, gözəl də gələr.
Hər kimdə vardırısa şöhrətlə qamət
Qızlar dünyasında eylər qiyamət.
Dayan, düşmənləri əzişdirək qoy,
Hüseynə edərik yaxşıca bir toy... –

Deyib gülümsəyir dostlardan biri.
Yer göyü toplayır, asiman yeri.
– İçək sağlığına Hüseynin, – deyə
Varya piyaləni qaldırır göyə...
Bayırda qoparır toplar qiyamət,
Torpağın altında gedir ziyafət.

15

Gedir mənzilinə göylər gəlini,
Yığışır keçməyə qaranlıq gecə.
Qalxacaq döyüşə Hüseyn indicə,
Uzadır qələmə birdən əlini.
Durur söz ordusu salama, yazır,
O, salır fikrini nizama, yazır:
“Bağışla, sevgilim, mehriban gözəl,
Kağız yazmayıram xeyli zamandır.
Səndən üzüməmişəm birçün də əl,
Demə “Hüseyn məni atmış”, amandır!..
Bilirəm könlünü sıxır iztirab,
Keçən məktubuna verirəm cavab.
Deyirdin: “Döyüşə gir ehtiyatla...”
Bəli, vuruşuram əzm-səbatla.
Deyirdin: buradan bir xəbər yazım...
Qızgın döyüşlərdən səhnələr yazım.
Əgər qayıtmısam Azərbaycana,
Boyansam döyüşdə hərgah, al qana,
Qaralar geymə, gəl, sevimli canan,
İgide meydanda ölmək şərəfdir!
Döyüşdə maşınla etsə də tufan
Yenə də gülləyə insan hədəfdir.
Əgər həlak olsam, günün birində,
Olsun... Az tökmədim düşmən qanını.
“Hüseyn Leningrad üfüqlərində
Ellərin yolunda verdi canını...”
Belə söyləsələr haqqımda mənim
Onda fəxr eləyər doğma vətənim!

Daha nədən yazım? Arabir səhər,
Nurlu dan yerinə dalsanız əgər
Canlandırır aydın üfəqlər məni,
Şəfəqlər qoynunda göstərər məni...”
Günəşin qazmaya düşdü şəfəqi,
İgidim hörmətlə бүkdü vərəqi,
Qoydu əzizləyib isti qoynuna,
Eşqin ərmağanı – ad verək buna.

16

Səhərdir, hər tərəf бүrünüb çənə,
Mator gurultusu hökm edir yenə;
Maşınlar yağlanır, salınır işə,
Nə gündüz, nə gecə yatmayır meşə.
Qırılıb tökülür körpə budaqlar,
Onun da bağrını zəmanə dağlar.
Quşlar uçub gedib yuvalarından,
Sevimli, mehriban havalarından
İndi özgələri zövq alır hərdən.
İndi barıt iyi gəlir bu yerdən...
Ürəkdən sevsəm də yaşıl baharı,
Fəqət Rusiyanın birinci qarı
Az məni özünə cəzb etməmişdir,
Hələ xatirimdən heç getməmişdir:
Donmuş çay üstündə seyrə çıxdığım,
Bəzən sürüşəndə çəkib yığdığım
Rusiyalı qələm dostlarım mənim,
Onda ki, olmuşdu bir kənd məskənim.
İndi qış fəslidir, qar da çox yağıb;
Yağıb istəyincə, fərqi yox, yağıb.
İndi nə xizəkli insan görürəm,
Nə canan görürəm, nə can görürəm,
Nə çinar, nə qovaq cəzb edir məni
Nə də şairanə parlaq gecəni
Nəzərə almıram, indi təbiət
Sərtləşib... Gör, necə indi hər həyət

Arxayın günlərdən uzaqdır, uzaq;
İndi təbiətlə danışır yaraq.
İndi qış özü də bir səfərbərdir;
Onun da xəyalı ancaq zəfərdir.
Budur, yar-yaraqlı gəlir uzaqdan
Mənim igidlərim, onlar bayaqdan
Soruşma haradan hara gedirlər?
Uçuşdan, vuruşdan söhbət edirlər.
Budur, o Varyadır, boz şinel geyən,
Sizinlə etmişəm onu tanış mən.
Eşidin nə deyir:
– İki gün əvvəl
Niyə gecikmişdin? Bundan danış gəl!..
Aleksy söyləyir: – Demişdim sənə,
“Qonaqlıq” verirdi almanlar mənə...
Çox yaman qızıxdı “ziyafətləri”;
Qayıdıb gələndə “məclisdən” geri
Yolda iki nəfər düşdü üstümə.
Gülmək istədilər onlar tüstümə,
Birini aşırıdım, biri əkildi...
Varyanın üzündən duman çəkildi.
Girdi igidlərlə yenə qol-qola,
Məşənin içində düzəlib yola
Şamların dalından gözdən itdilər
Sevimli Varyayla bizim igidlər.

17

Varya, Aleksyın ürək yoldaşı,
Məhəbbət həmdəmi, dilək yoldaşı,
Alıcı gözlərlə baxır göylərə;
Qoşulub, elə bil, bəxtinə, gedir;
İndi yer qızını göylər cəzb edir.
Nə qədər göylərə heyran dalsa da,
Xəyalən süzərək qanad çalsa da
Torpağın eşqilə vurur ürəyi,
Vətənə bağlıdır qəlbi, diləyi.
O, yerdən, Aleksy buludlu göydən

Vuruşa girməse öyünməz Vətən.
Varya keşik çəkir yarlı-yaraqlı,
Ümidi dostunun yoluna bağlı.
Qayıdar Aleksey şəfəq sökəndə,
Yenə görüşlər şahin dönəndə
İndi o, yerdədir, göydədir yarı,
Axtara bilsəydi sıx buludları!
O nədir? Yenə də çaxnaşdı meydan!
Gəmilər dalbadal verir həyəcan.
Göyü xəncər kimi mərmilər yarı,
Uzaqlarda vurub düşmən qaytarır
Bizim təyyarələr... Od saçır hər yan,
Topların səsindən sarsılır cahan.
Varya keşikdədir əlində silah.
Gəl, ona bir xətər yetirmə, sabah!
İnsan düşünməyə tapmayır macal,
Tökülür meydana bomba dalbadal.
Varya bir çalada uzanır yerə,
Sovurur torpağı bomba göylərə.
Alovdan səmaya çəkilir hasar,
Hər addım başında bir təhlükə var...
Varyanı bir qədər sarsıdır heybət,
O, dərhal eləyir özünü töhmət.
Deyir: "Rusiyadır göz olan sənə,
Qorxaq da düşməndir əziz vətənə...
Sən apar özünü, gəl, saldat kimi,
Qarşıla ölümü bir həyat kimi!"
O, baxıb görür ki, bir anbar yanır,
Yer alov görünür, göy işıqlanır.
Görür ki, bir qədər sakitdir ara,
Toxuyur özünü tez alovlara.
Təhlükə həddini aşmasın deyə,
Vuruşur yanğınlı pəncə-pəncəyə.
Yenidən bir dəstə yapalaq gəlir,
Sanki nərə çəkib uçur dağ, gəlir.
Tökülür yenə də bomba dalbadal,
Varya sığınmağa tapmayır macal.

Bu zaman bir bomba düşür uzağa,
 Dalğa vurub onu sərir torpağa.
 Varya deyir ki: "Mən sarsıldım, ancaq
 Rusiya ömründə sarsılmayacaq!"
 Sonra da bir qəlpə deyir başından
 Varya bu ağrını əsla yaşından
 Bir dəfə duymayıb; yıxılır yerə,
 Həsretlə boylanır göy üfüqlərə...
 Artıq və qanlı var, nə bizimkilər,
 Qəmli gözlərilə seyr edir səhər.
 Seyr edir Varyanı – pərişan qızı...
 Böyük Rusiyanın qəhrəman qızı
 Baxır həsrət-həsret... Yaralı şamlar,
 Orda-burda uçuq, balaca damlar
 Baş-ayaq görünür, qaralır gözü.
 Hərlənir başına bütün yer üzü.
 Qızıl qar üstündə Varya can verir...
 Tale qərarını nə yaman verir!..
 Hanı bəs Aleksey, dostlar hardadır?
 Aslana car çəkin, maral hardadır.
 Gətirir dilinə Hüseynbalanı...
 Deyir ki: "Ölürəm, Aleksey hanı?
 Gəlsin vidalaşaq, axır zamandır...
 Dünyadan nigaran getmək yamandır!
 Mən ki... Alekseyi hər gecə... yarı...
 Gözlə..."
 açılmadı gül dodaqları,
 Qurtara bilmədi axır sözünü,
 Ölüm əl uzadıb yumdu gözü.

18

Onu tapşırdılar torpaq altına,
 Baharda dirçələn budaq altına.
 Bir də gülməyəcək ala gözləri,
 Bir də məhəbbətlə şirin sözləri
 Səhərin qoynuna yayılmayacaq,

Quşlar yuvasında ayılmayacaq
Mehriban Varyanın zümzüməsilə;
Ötür bədi-səba hicran səsilə...
Yox, əsla, bilirəm, dəyişir həyat,
Olur təbiətdə çox təbəddülat.
Odur, çöllərdə, bax, görünür gözə,
Qarların üstündə ləpirlər təzə;
Bahar duran zaman qışın qəsdinə
Gün doğar, nur saçır qarlar üstünə...
Həmin bu ləpirlər əriyib itər,
Yerdə baş qaldırıb göy otlar bitər.
Unudar dərini bu sonsuz çəmən,
Fəqət, əsla mənim nəzərlərimdən
Günəş bu izləri silməyəcəkdir.
Təbiət bacara bilməyəcəkdir,
Hərənib dövr edən yerlər, fələklər,
Bu səsi hər zaman eşidəcəkdir:
“Düzdür, bomba məni sarsıtdı, ancaq
Rusiya heç zaman sarsılmayacaq!
Mən köçdüm dünyadan vaxtından qabaq
Ki, matəm tutmasın bu ana torpaq.
Qızların gülüşü fəğan olmasın,
Vüsali çevrilib hicran olmasın.
Gəzin, bu yerlərdə sərazad gəzin,
Rahat dolansanız bu göy çəməndə,
Demək, yaşayıram sizinlə mən də”.
Bu səs gəzəcəkdir daim düzləri;
Varyanın mənalı ala gözləri
Güləcək baharın çiçəklərində;
Onu yaşadacaq ürəklərində
Böyük dövrənin mərd insanları,
Bu günün, sabahın qəhrəmanları!..

19

Sakit buludlarda süzəndə hilal,
Döndü yuvasına bir dəstə qartal.
Meydanın üstündə bir dövrə vurdu,
(Bizim şahinlərin adətidir bu)
Sonra əzəmətlə endi torpağa,
Gəldi fəlakətlə qabaq-qabağa.

20

Gecədir, göylərdə tək hilal gəzir,
Yerlərin qoynunda bir xəyal gəzir.
Məzarı öpdükcə hörmətlə ruzgar,
Düşür çöhrəsinə ilıq damlalar
Ağlamaq bilməyən bir qəhrəmanın;
Onu da sarsıtdı hökmü dövrənin,
Fikri pərişandır buludlar kimi,
Gözləyir dostunu sözü var kimi.
Lakin dünya məclis qurandan bəri
O yoldan qayıdan olmamış geri!
Aleksy gözləyir, baxır biqərar,
Fəqət duyğusuzdur, dilsizdir məzar.
O deyir: "Dərdimdən bixəbər yatan,
Məni yalnız qoyub köçdün dünyadan,
Eşit ki, yağdan qisas alıram,
Başına yağdırıb bomba salıram
Deyirəm ucadan: al, Varya üçün!
Bu gülzar, bu dərə, bu derya üçün!
Al! Bu əvəzidir uçan tağların,
Yuvasız quşların, solan bağların,
Yetim körpələrin qisasıdır, al!.."
Məzar... Şaxta kəsir, o tənha xəyal
Yönəlir yoluna fikri tar-mar...
"Dağlar şərəflənər öz tərlənilə,
Vətən fəxr eyləyər qəhrəmanilə!.."

21

Çəkir xəyal öz qoynuna Hüseynbalanı,
Qazma daxma xatırladır dar bir dalanı.
Deyir Hüseyn: “Son məkanım, nə darsan belə?
Neçün bu gün mənə xeyli dildarsan belə?
Divarından sızan bu nəm göz yaşlarımı?
Hər gün udur müharibə yoldaşlarımı...
Nə işıqlı otağın var, nə pəncərənin var;
Qazma daxma, sən olsan da qəbir kimi dar,
Qurd-quş yuva açsa belə künc-bucağında.
Ayrılmaram aylar olur mən qucağından.
Qazma daxma, yer altına girməsəm bu gün
Sabah məni qarşılamaz yar otağından...”
Susdu Hüseyn, övladına dil açdı torpaq,
Söylədi ki: “Sözlərimi sən eşit bəri;
Mən sevirem oğul kimi qəhrəmanları.
Bu dünyada insan oğlu beş gün qonaqdır,
El uğrunda qurban gedən həmişə sağdır!”
Hüseyn dedi: “Mən qorxsaydım əgər ölümdən,
Ayrılmazdım bahar çağı öz sevgilimdən”.
Gecə yarı, onlar qoşa çox söhbət etdi,
Dan atanda, qəhrəmanım yuxuya getdi.

22

İndicə yatmışdı nədən o durmuş?!
Nə üçün tək-tənha dinməz oturmuş?
Yox, yox, Aleksey də baxır yerindən,
Oxuyur dostunun nəzərlərindən
Həyəcan: Soruşur: – nə olmuş, nə var?
Nədir üzündəki qarlı qış? Nə var?
Hüseyn asta-asta gələrək dilə
Yaxın yoldaşına söyləyir belə:
– Yuxuda gördüm ki, mən dənizdəyəm,
Dərinlərdə deyil, azca üzdəyəm.
Gördüm ki, bir mənəm, bir sürdüyüm sal,
Anam yanımdadır, eyləyir sual.

Deyir: "Göz bəbəyim, ay Hüseynbala!
 Nə üçün getmişən fikrə, xəyala!
 Olmaya taleyin, oğul, dardadır.
 O sənə verdiyim tumac hardadır?"
 Deyirəm: "Tumacda, ana can, nə var?"
 Həyəcan içində tutmayır qərar;
 Deyir: "O, Bakının öz türbətidir,
 Böyük bir ölkənin məhəbbətidir.
 Uçub qanadlansan hansı bir yana,
 O səni bağlayır Azərbaycana".
 Dənizin coşduqca qeyzi, hiddəti,
 Anam hey soruşur məndən türbəti,
 Deyir: "Tumac hanı? Yoxsa batar sal..."
 Yoxlayıb dururam qoynumu dərhal.
 Yuxuda axtarıb tumac gəzərkən,
 Əlimi vururam yerə zərblə mən,
 Ağrısından durub hövlnək belə,
 Oyatdım səni də hərəkətimlə...
 Aleksey deyir: – Bu yuxudu, fəqət
 Ekiz yaranmışdır xəyal, həqiqət.
 Məskənin olsa da sonsuz asıman,
 Torpağın eşqilə yaşa hər zaman!
 Özünü bağlasan nə qədər yerə,
 O qədər qalxarsan uca göylərə.
 İki dost edəndə yerində söhbət,
 Baxışında vəfa, dərin sədaqət
 Göylərin işığı süzüb içəri
 Dostlara göstərdi doğan səhəri;
 Zamanın eşqilə, günün eşqilə
 Onlar yer altından çıxdılar çölə.

23

Mator qızdırılır sürətlə yenə,
 Təyyarə yeriyr göyün üzünə.
 Artıq görünməyir propelləri,
 Yenə tərk eləyir qarlı çölləri.

Yenə yerdən göyə qalxır ildırım,
Yenə göy gurlayır, çaxır ildırım.
Süzüb üfüqlərdə, yoxlayıb gedir,
Gedərkən qəlbimi o, alıb gedir
İndi soruşmayın məndən hardayam,
Hüseynin yanında vuruşlardayam.
O mənim hünərim, öz qeyrətimdir,
Sənət dünyasında şəriyyətimdir.

24

Bakı, bahar çağı...
Təbiət gülür.
Üfüqlərdən yerə şəfəq süzülür.
Xəzər...
Ləpə döyən...
Qumsal təpələr...
Qovur bir-birini çin-çin ləpələr.
Yuyunur sular da bir dəstə uşaq,
Tutur Hüseynbala dənizdə qurşaq.
Gah yığılır, batır, gah çıxır üzə,
Gülüşlər yayılır, əks edir düzə.
Düşür bir qaçaqaç suyun içinə.
– Qoyma!
– Bas başından!
– Bircə bax cinə!
– Əsla basılmağa yaranmadım mən,
Cavab gəlir düzə mavi Xəzərdən.
Yığıb “düşməninini” o dərhal suya,
Yönəlir kənara qürurla, guya
Ordular fəth edən bir qəhrəmandır.
– Yenə basılmadın?
– Xeyli zamandır
Dəftərimdən pozub məğlubiyyəti
Yazdım əvəzində ancaq cürəti, –
Deyib Hüseynbala çıxır sahilə,

Bir nəfər fikrini söyləyir belə:
– Sən öl, bu lovğadan bir şey çıxacaq.
– Övlad fərsiz olsa boş qalar ocaq –
Deyir uşaqları süzən bir nəfər,
Bürüyür sahili sağlam gülüşlər...
“Ay Hüseyn, fikir ver, bircə bax aya,
Sanki qız soyunub girir deryaya”.
Səslənir radioyla pilot yoldaşı,
Hüseynin açılır düyünlü qaş.
Çəkilir Xəzərin ağ-ağ ləpəsi,
Xəyal səhnəsinin enir pərdəsi.
Görür nə sahil var, nə də ümman var,
Onun qabağında bir asiman var.

25

Baxışlar mükəddər, üzlər qəmlidir,
Sanki ağlayıbdır, gözlər nəmlidir.
Soruşma nə olub, demə nə vardı,
Bu nə həyəcandır, nə intizardır!
Qartal tərək eləsə öz yuvasını,
Qayalar saxlayar onun yasını.
Talasından kənar düşərsə ceyran,
Gəzər yoldaşları bir zaman heyran.
Ağılından quzu gedərsə iraq,
Ananın naləsi çəkər qəlbə dağ.
Aslan qayıtmasa doğma yerinə,
Meşələr göz dikər ləpirlərinə.
Hüseyn dönməyibdir döyüşdən geri,
Mən əgər qınasam bu şahinləri
“Qəhrəman ağlamaz, yas tutmaz” deyə;
Söyləsəm: “Nigəran az baxın göyə”,
Bağışlamaz mənə oxucum bunu,
Deyər: “Ayaqladın şerin ruhunu!”

Göydə ləngər vuran bir tərən gəlir,
 Bəs nəçin o belə pərişan gəlir?!
 Sanki bir gəmidir həyatı darda,
 Gah batır, gah çıxır göy dalğalarda.
 Cahan gözlərində bir viranədir,
 Qərrib durna kimi yol azmış, nədir!?
 Yox, yox... Durna deyil, o, qəhrəmandır,
 Asiman içində bir asimandır!
 Dönür Hüseynbəlam, müzəffər gəlir,
 Bəs nədən o belə bir təhər gəlir!?
 Ondən uzaqlarda bir səyyarə var.
 Xeyir, səyyarə yox, bir təyyarə var.
 Şığıyır üstünə düşmən karvanı.
 Çağırır köməyə, havadır hanı?
 Hüseyn yoldaşını qoyarmı darda?
 Sədaqət sınıb vuruşmalarda.
 Radio səslənir:
 – Hüseyn, dön geri,
 Qalxmışdır ehtiyat təyyarələri.
 Hüseyn qayıtmayı, enməyir yerə,
 Yenidən ox kimi qalxır göylərə.
 Radio səslənir: “Mən əmr edirəm,
 Yaralısan, qayıt!”
 – “Xeyir, gedirəm.
 Qoymadım, onu mən darda qoymaram,
 Qızğın vuruşlarda sağalar yaram...”
 Artıq o, haqlamış azğın yağını.
 Söyləyir:
 “Aleksy, gözlə sağını!
 Soldan arxayın ol...”
 Hüseyn ki vardır.
 Demək, göydə şahin qatar-qatardır.
 Düşmənin üstünə o çalır qanad,
 Vuruşur üzbeüz ölümle həyat.
 Yıxıldı xaçnişan bir quzğun yerə.
 Hüseyn divan tutur o gəlmələrə,

Alovlanıb yağı torpağa düşdü;
Döndü xəzan vuran yarpağa, düşdü;
Bir daha,
Bir daha,
Bir də qan eylə,
Qisas al, vətəni kamiran eylə!

27

Yenə də göy üzü damar-damardır.
Asiman duymayır yerdə nə vardır.
Yenə öz yolunda hər ulduz yanır, —
Yarır buludları, göy işıqlanır.
Sonsuzluq içində dilsizdir hilal,
Hər şeyə biganə, sakitanə, lal...
Ondan soruşmayın bu sükut nədir,
Əzəldən hər şeyə o biganədir.

28

Həmən söylədiyim sükut içində,
Firuzə içində, yaqut içində
Qayıdır leytenant, müzəffər gəlir,
Bəs nədən o belə bir təhər gəlir?!
Yuxudur gözünü qapayan, nədir,
Yoxsa, qəhrəmanım dünyadan gedir?!
Çöhrəsindən sızan bu qan bəs nədir?!
Onun gözlərini yuman bəs nədir?
Ölümünü, rəyamı yoxsa hökm edən?
Axır sağ tərəfə başı, ah, nədən?
Yoxsa ecəl gəlir, axar zamandır?!
Bəlkə də yorulub yatır bir anlıq,
Nədir gözlərini yuman qaranlıq?
Enir göz qapağı al qan içində,
O bir saniyəlik toran içində
Xəyalən yanaşır Azərbaycana.
Xəzər... Ləpə döyən... Dalgın bir ana.

Ağ saçlı bir ata, süzür göyləri...
Onların yanında qaragöz pəri...
Yox, sanmayan baxır üç nəfər ona,
Baxır Azərbaycan vətən oğluna.
Bakı,
qızıl Bakı,
şiş dağlar baxır,
Baxır həsrət-həsrət,
sözü var, baxır.
Üzüldü əlləri sükandan, aman,
Qapadı hər şeyi qatı bir duman...
Yorğundur olmaya, o yatır, nədir?
Həyat əl uzadıb oyadır nədir
Ölüm yuxusundan mehribanımı,
Qaytarır varlığa qəhrəmanımı?!
O yenə hər şeyə hökmüran olur,
Fəqət çox çəkməyir bu, bir an olur
Yenə də əlləri düşür yanına,
Yenə bir sızıltı çökür canına.
Yox, yox o doğruldu, özünə gəldi,
Yenə həyat nuru gözüne gəldi.
Nədəndir ondakı bu ürək, deyin?
Onu tərk eləyir bəzən can quşu,
Bəzən də qayıdır şüuru, huşu.
Sürür təyyarəni bu minval, gedir,
Həqiqətmi gedir, ya xəyal gedir?!
Gedir çarpışaraq göy üzündə tək,
Həyat ölüm ilə pəncələşərək.

29

Təyyarə alçaldıb endi torpağa,
İgidlər gəlmədi qabaq-qabağa.
Parlayan siyrilmiş bir xəncər kimi,
Üfüqlərdən doğan al səhər kimi.
Nədən qəhrəmanım çıxmayır düzə?
Bəzək deyilmidir günəş gündüzə?

Ona yetmək üçün haraya dostlar,
Aldı təyyarəni araya dostlar –
Şığıyıb girdilər dərhal içəri,
Baxıb görmədilər həyat əsəri;
Dolub təyyarəsi qızıl qanından,
Uçub həyat quşu aşıyanından.
Bilirəm, ey könül, ağırdır sənə
Ayrılmaq sevimli qəhrəmanından.
Ağlama!
Ağlama!
Şərim, ağlama!
Başını dik saxla, qara bağlama!
Vətənə çatmasın ahın, amandır,
Bu da bir qəzadır, hökmi-zamandır!

30

İgidlər başaçıq durub səfbəsəf
Baxdılar hüzn ilə gündoğan tərəf.
Sonra ehtiramla zenit topları
Üç yol atəş açdı boşluğa sarı.
Günlər göstərəndə qəzeblə dəhşət,
İlk dəfə Hüseynə oldu bu hörmət,
Bu hörmət əbədi qardaşlığıdır,
Vəfanın, iqrarın, yoldaşlığıdır!
Sən bu qardaşlıqdan, gəl təssəlli al,
Ölməz bu dünyada hünərlə kamal!
Ağlama!
Ağlama!
Şərim ağlama!
Başını dik saxla, qara bağlama!
Vətənə çatmasın ahın, amandır,
Bu da bir qəzadır, hökmi-zamandır!

31

Hüseyn tapşırıldı torpaq altına,
Baharda dirçələn budaq altına.
Yer yenə qoynuna bir məzar aldı,
Məzar deyil, təzə bir qubar aldı,
Hər qəbir dünyanın bağrında yükdür,
Əvvəldən torpağın dərdi böyükdür.
Yox... yox... həqiqəti unutma bir an,
Həyatı düz görər sənətkar olan.
Torpağın nə dərdi, nə qəmi vardır,
Onun da qəribə aləmi vardır.
Yer iftixar edir bitməz varilə,
Daima dolanır öz qərarı ilə.
Torpağa tanışdır çoxdan məzar da,
Ətirli çiçək də, zəhərli xar da.
Köksünə şiddətlə düşən çarpaya
Açsa da qoynunda ağır bir yara,
Yer yenə baharda açır gül-çiçək,
Torpağın şəklini gəl sən də düz çək
Hüseyn tapşırıldı torpaq altına,
Baharda gül açan budaq altına.
Artıq döyünməyir odlu bir ürək.
Ötür yavaş-yavaş həzin bir külək:
“Dağlar şərəflənər öz tərzanilə,
Vətən fəxr eləyər qəhrəmanilə”.

32

Hissəyə bir kağız gəldi Bakıdan,
Aleksy hər şeyi duydu bir zaman.
Onu yollamışdı sevimli bir qız.
Eşq ilə, həyatla dolu bir kağız
Leytenant Hüseyni güldürmədi, ah!
Açıb yoldaşları oldular agah:
“Əziz mehribanım! Çatdı məktubun,
Nə qədər sevindik, bilsən, ürəkdən...
Mən səni hər səhər alıram xəbər

Ötüşən quşlardan, əsən küləkdən.
Darıxıb gülzara çıxdığım zaman
Ətrini duyuram güldən, çiçəkdən.
Atanın gözləri dikilib yola,
Anan yorulmayır Hüseyn deməkdən!..”

33

Aleksey pejmürdə, əlində məktub
Gedir, boyun əyir öz adətində.
Xəyalı tufanlı, fikri pərişan
Gedir qəbirlərin ziyarətində.
Qəlbinin başında ağır bir yara!
Dərin məhəbbətlə baxır məzara.
Əvvəl sığal verir süni güllərə,
Sonra da əlini uzadıb yerə
Üsullu rıqqətlə qazıyır qumu,
Candan əziz tutub vətən oğlumu,
Məktubu quylayır soyuq torpağa,
Sonra da həsrətlə baxır uzağa.
Məzarın yanında pərişan gəzir,
Dərgin, düşüncəli, bağı qan gəzir;
Başını sallayır şamlar, qovaqlar,
Dillənib bir nəğmə ötür budaqlar:
“Dağlar şərəflənər öz tərlənilə,
Vətən fəxr eyləyir qəhrəmanilə!”

34

Uzaq üfüqlərdə bir tərlan gedir,
O mənim alıcı öz şahinimdir.
Qoparıb göylərdə bir tufan gedir,
O mənim qəzəbim, qeyzim, kinimdir.
Əlindən gedəli yarı, yoldaşı,
Yanır od içində bağrımın başı.
“İntiqam al!” deyir uçan saraylar,
Suları al qanlı köpüklü çaylar;

Kükreyən deryalar, dargın gəmilər,
Sarı sünbülünə həsrət zəmilər,
“İntiqam al!” deyir ölən məhəbbət,
O, əhdə, peymanə eyləyib hörmət,
Aparır qəlbində qoşa məzarı,
Birində dostudur, birində yarı.
Odların içinə düşür, çox zaman,
Salamat qurtarır ölməz qəhrəman.
Ecazlar yaradır, hünər göstərir,
Ona bu qüdrəti vətən, el verir.
Yarır buludları şimşəklər kimi,
Əsir çovğun kimi, küləklər kimi.
Düşmənin başında tufan qoparır,
“Ölüm” deyənlərə ölüm aparır.

EPİLOQ

Şərim, bu hikməti aləmə bildir:
Xəyal ölənləri bəzən dirildir.
Mən bu gün Bakıdan çox uzaqdayam,
Qəlbə məhrəm olan bir torpaqdayam.
Burada sel kimi qanlar tökülümüş.
Yerlə yeksan olub evlər sökülmüş.
Gəzib dolanıram bayaqdan bəri
Gözüylə od görmüş sadə elləri.
Mənə bu yerləri veriblər nişan,
Odur, bir az yanda qəmli, pərişan,
Qəbirlər görürəm, üstündə gül var,
Məni cəzb eləyir o bir cüt məzar.
Gəlir ala gözlü rus gözəlləri,
Səpir qəbirlərə çiçək əlləri.
Bürüyür qızları dərin bir maraq,
Dinib nəzakətlə edirlər soruq:
Ölən qohumumdur, ya qardaşımdır,
Əziz mehribanım, can qardaşımdır?
“Məndən soruşdunuz, – deyirəm, – kiməm,
Onun sevgisini əks edən siməm.

Ölən qardaş olsa dərdim yarıdır,
O mənim elimin iftixarıdır.
Çıxdı öz əhdinə həyat vəfasız...”
Hörmətlə, izzətlə dilləndi bir qız:
– Bizim kənd sakini Arina qarı
Soba üzərində qış axşamları,
Şaxta hökm edəndə qarlı düzlərə
Qonşu uşaqları yığır bir yere.
Həmin bu qəbirdən bir nağıl deyir,
O belə başlayır, belə söyləyir:
...Qanlı vuruşlardan bizə yadigar
Qovaqlar altında bir cüt qəbir var.
Bir qəbrin yanından göyə qalxaraq
Qamış göyərmişdi iki il qabaq
Az keçmədən qamış qurudu, əsdi.
Onu bir rus oğlu üsullu kəsdi,
Bir tütək qayırdı bu mahir oğlan,
Qopdu məlahətli səslər qamışdan.
Bizim havalara oxşarı yoxdu,
Ancaq ürək açan xalları çoxdu.
Quşlar oyanmamış gedərdi mala,
Sarı tütəyini o, çala-çala.
Beləcə, obanı cəlb etdi tütək,
Eşidən dinlədi könül verərək,
Ürəkdən vuruldu mahir çobana.
Qocalar sehrkar dedi oğlana.
Cavanlar yox, bunda, – dedi, – bir əsrar,
Çoban səhərləri, bəzən axşamlar
Nəysə çox qərribə tütək çalırdı,
Hava gah ucalır, gah alçalırdı.
Qocalar düşünüb, yazıb-pozdular,
Bu qərribə halı belə yozdular:
“Torpaqda uyuyan göstərmiş hünər,
Vətənçün, eşq üçün can vermiş əsgər.
Eşqdir bizləri salan heyrətə.
Hörmət o sevdaya, o məhəbbətə...”

Günlərin birində yığışb çoban
Köçdü uzaqlara bizim obadan
Oğlan getdi, lakin o gündən bəri,
Kəsilmək bilmədi tütək səsləri...
O zamandan bəri qarlı gecələr,
Nə vaxt kənd sükutla yatıb dincələr
Yığış uşaqları soba üstünə
Başlar bu nağılı Arina nənə.
Elə bil, tütək də çalınar bu dem,
Onun sadəsile uyuyar aləm...
Şaxtalı bir gecə onun dilindən
Özüm eşidəndə bu nağılı mən
Elə bil, tütəyi kimse çalırdı,
Hava gah yüksəlir, gah alçalırdı...
Rus qızı qurtardı ürək sözünü,
Səssiz uzaqlara dikdi gözünü.
Mənsə məzarları bir daha süzdüm,
Eşqimi ləl kimi daşına düzdüm.
Alışb yananda göy ulduzları,
Hörmətlə tərk etdim haman qızları.
Mən surət verdimse ayaqlarıma,
Bütün yol uzunluğunu qulaqlarıma
Elə bil gəlirdi tütək səsləri,
Böyük məhəbbətin ürək səsləri.

ABŞERON TORPAĞINDA

MÜQƏDDİMƏ

Gərək şairlərimiz çox getsin zavodlara
Şərimiz olmaq üçün əlvan filizlər kimi.
Bu yolda mən salıram deyəsən ilk cıdırı
Yamaclarda salınmış birinci izlər kimi.
Şəriyyətin aləmi qabağında açılmış
Nəhayəti görünməz coşqun dənizlər kimi.

Gəlsin polad sənətə,
Şeir mülkü şad olsun!
Söz ərissin, filizlə
Bərkiyib polad olsun!
Zamanın saldatıdır
Poeziya mənim tək,
Gəlsin gedək zavoda
Polad ərindənim tək!

Zavod qabağında bir heykəl durur,
Yonub hekəltərəş rəngli mərməri
Baxışında mənə, cəsəret, qürur,
Yaratmışdır gözəl sənət əsəri.
Bu, bir təyyarədir, bir də qəhrəman;
İgidin gözündə sonsuz asiman,
Baxır uzaqlara iftixar ilə;
Elə bil ekizdir ilk bahar ilə.
Nəzakət yanından hər səhər keçir,
Gedir ürəyində eşqi, əməli.
Elə bil dil açıb söyləyir heykəl:
“Məni tək buraxma, sabah yenə gəl!”
“Baş üstə!” söyləyir sanki həkim qız

Zavodun qoynuna gedir aramsız...
Qorxub, etməyin əsla ehtiyat
Söz versəm indi metala hərgah,
Kəsərsiz olar yazdığım polad
Soyuq yanaşsam Kamala hərgah,
Bir də mehriban gənc həkim qıza,
Həmvətənimdir, şerimin canı...

Deyin atəşdən ümman varmıdır?
Onu ram edən insan varmıdır?
Görən oldumu alov qaynasın,
İnsan övladı odla oynasın!
Coşqun atəşin qaynar gölündən
Bu fəslimizdə xəbər verim mən:
Kərpiç hasardır yanı-yörəsi,
Alov gölüdür marten kürəsi.
Kamal işləyir gözündə çeşmək,
Əsil mətləbə keçməmiş deyək
Mavi çeşməyi taxmışdır nədən?
Mürəkkəb deyil, sadədir cavab.
Belə etməsə poladəridən
Düşər qüvvədən göz olar xarab.
Zəfərim deyir: – Kömür, filiz, daş.
Tökür gözündən alov rəngli yaş!
Kamal söyləyir: – Çeşmək taxmışam,
Mən də sobaya xeyli baxmışam,
Süzülüb düşən qızıl damlalar
Cavahirətdir, nadir incidir,
Onu göz yaşı sayma, əzizim,
Xeyir, poladın o sevincidir!
Yaxşı qulaq as, diqqət ilə sən,
Ondan bu sözü eşidəcəksən:
Çoxdan yatırdım torpaq altında,
Gah dağ üstündə, gah dağ altında,
Əsrlərlə mən səmərsiz oldum.
Bu kainatda kara gəlməyən
Qoy nə daş olsun, nə torpaq olsun,
Bizə can verən, iqtidar verən

İnsan övladı görüm, sağ olsun!
Qızmar sobanı Kamal yoxlayır,
Əriyir polad, bərkiyir insan;
Zəfər də budur, odla oynayır,
Baxır havaya, qaza anbaan.
Uzaq diyara uçan quş kimi
Saatlar keçir, ötür dalbadal,
Açılır, soba, ordular sayaq
Keçir hücumu novçadan metal.
Kamal səsləyir:

A Zəfər, – deyir, –
Bir gəl buna bax!
Poladın yenə
Salyutuna bax!
Atılıb yerə
Ulduzlar düşür,
Ulduzlar yanır,
Səssiz gülüşür.
Nə sevimlidir
Bu şad ulduzlar!
Polad ulduzlar,
Polad ulduzlar!

Kamal baxsa da iftixar ilə,
Etiraf edir, açıq deyim mən,
Razı qalmayırsan o, qəlbən ancaq
Poladın belə eriməsindən:

Alekseylə bizim həkim Nəzakət,
Şöbədə hər şeyə eləyir diqqət.
Yan-yana rəngbərəng güllər qoyulmuş,
Sanki yarpaqları şəhlə yuyulmuş,
Qız deyir: – Gülün də ürəyi vardır,
Dibçəklər sobadan azca kənardır
Qovrular yarpağı.
– Yox, – deyir Kamal.

Çiçəklə mehriban yaşayır metal.
Nəzakət hörmətlə tutur qolundan,
Söyləyir: – Bir xəbər ver bizə bundan
Poladınız necə, deyil ki, nasaz?
– Xeyr, bizim Polad heç naxoşlamaz! –
Deyə cavab verir poladəridən.
Zarafat olsa da yenə deyim mən,
Cavab razı salır gənc həkim qızı...
Gedir Alekseylə bizim Nəzakət,
Süzür qəhrəmanım qəlbində rıqqət,
O deyir: – Duymazdım məhəbbət nədir?
Lakin aşıklərə hörmət edərdim.
Eşqin atəşində yandım deyənə
Baxar təəccüblə, heyrət edərdim.
İndi Nəzakəti görəndə özüm
Dəyişir əhvalım, bir təhər olur,
Könlümün buludsuz asimanında
Gah qaranlıq gecə, gah səhər olur...

Onun bu halını uydurdu şair,
Qəlbində nə gecə, nə də gündüzdür;
Təmiz ürəyində sevgi oyanır,
Sevməyə başlayır oğlan bu, düzdür.
Hələlik deyəsən yoxdur cürəti
Açıb söyləməyə bu məhəbbəti.
Mənalı sözləri mehriban qızın
Yadından çıxmıyır Kamalınızın:
Qız getdi, xiffətlə oğlan yandı ki,
Bəlkə də qəmləndi, çox utandı ki,
Nə üçün təhsili deyildir ali?
Həyat bir məktəbdir, sinifləri var,
Çox kitab oxuyan onda qazanar.
Çatıldı qaşları, dəyişdi halı:
Dərin əsərləri başa düşməyir.
Etiraz eləyib dedi: – Yox, xeyir.
Yanlışı fikirdəyəm bu nə deməkdir?!
Hər işdə ehtiyat, vermiş görəkdir...

Zavoddan evinə yollanır hərə
Eşidilən kimi uca fit səsi.
Elə bilməyin ki, dayanacaqdır
Bizim yazdığımız marten kürəsi.
Birinci növbənin qəhrəmanları
Gedir sevinc ilə, gedir qürurla.
İkinci növbədə qızıışmışdır iş,
Kürələr alışır hey gürhagurla.
Mənim xoşladığım sadə adamlar
Gedir seyr edərək ana torpağı.
Uzanır göylərə kərpic bacalar.
Elə bil ki, yerin nəhəng dodağı
Aramla möhtəşəm bir qəlyan çəkir,
Dayanmayır, sorur, hər zaman çəkir.
Lakin buruq-buruq qalxdıqca yerdən,
Bir əsər qalmayır bu tüstülərdən.

Xəbər verməmişəm bu əsərimdə
Kimdir Nəzakətim, ağ xalatlı qız,
Əgər deyiləmsə hər söz yerində
Məncə, dastanımız olar maraqsız.
Çoxdan Nəzakətim tanışdır sizə:
O, gəlmişdi şeir məclisimizə
Döyüş paltarını geyərkən Vətən,
Hüseyni davaya ötürəndə mən.
İndi uzatmayıb mətləbimizi
Nəzakətlə tanış edirəm sizi.
Bir az fikirlidir, o, xəyallıdır,
(Hüseynin, ölümü səbəbdir buna)
Qaragöz, qarasaç, üzü xallıdır,
Bəzək vurmayıram özümdən ona.
Gözləri oxşayan əsmər rəngi var,
Səsimin çox zərif bir ahəngi var.
Sevir səliqəni hər şeydə, ancaq
Evinə modalar gəlməyir qonaq.
Gündə bir biçimli paltar geyənlər,
Hər kəlmə başında moda deyənlər,

Bilir cəmiyyətə edər az kömək,
(Məncə bu niyyəti düz ola gərək)
Kitabı çox sevir, tamaşanı az,
Üzündə payızdır, ürəyində yaz.
Çox bilir əzbərdən bu günkü şəri.
Sevir Qlinkanı, Listi, Üzeyri,
Mənalı gözləri şevadən qara,
Boyca oxşamayır yaşıl çinara.
Nə xeyli ucadır, nə də çox gödək,
Bakının mehriban gözəlləri tək
Mənim Nəzakətim orta boyludur;
Onun nişanları, oxucum, budur,
Qalxıb şəfəq kimi yuxudan səhər
Yuyub əl-üzünü gəlir, indi mən
Pis olmaz deyirəm yazım bir qədər
Onun süfrəsinin nemətlərindən:
Mənim dastanımın bu gənc həkimi
Uzaqdan görünən çadırlar kimi
Düzüb nimçələrə ağ-ağ dəsmalı.
Bir tərəfdə gülür təzə şan balı,
Bir tərəfdə də var sapsarı şit yağ,
Qarabağ pendiri, bir də qayğanaq,
Ət artırmayıram bu yeməklərə,
Ağartı xoşlayır: elə bu qonaq
Bir əziz mehriban adam gözləyir,
Qoy gələn sıxıntı çəkməsin deyir...
Demirəm masası bir tamaşadır,
Çəngəl, bıçaq, nimçə, qaşıqla dəsmal
Onun süfrəsində daim qoşadır.
Qəlyanaltı edir qız səhər-səhər
Əl atır yuyulmuş təzə xələtə,
Gözündə iqbali xəstələrinin
Böyük bir eşq ilə gedir xidmətə.
Yanından keçəndə mərmər heykəlin
Nə görsə yaxşıdır, öyrənək gəlin,
Görür Kamalımız belleyir yeri,
Üzündən oxunur saf əməlləri:

– Salam, Kamal!
– Salam!
– İndi zəng olar.
Neyləyirsən belə, nə məqsədin var?
O deyir: –”Yer gerek yumşaq olsun;
Ölsün qar altında qurd-quş düzəndə,
İgidin ətrafı təzə bağ olsun,
Sevimli Eşməyə bahar gələndə.
Verib həyatını vuruşmalarda,
O bizim qorudu gülzarımızı,
O, qurban getdi ki, şaxta vurmasın
Çiçəklənən əməl baharımızı.
Bəli, mənim belə bir niyyətim var,
Ucalsın burada yaşıl ağaclar”.
– Çox yaxşı arzudur söyləyib həkim,
Düzəlir yoluna. Gedir oğlan da.
Mənim iqtidarım varmı cahanda
Sözle üreklərin şəklini çəkim?
Onlar ayrılırlar, qız xəyal edir:
– Kamal xeyli nəcib, saf üreklidir,
Oxşarı var bizim Hüseynbalaya;
İradə duyulur baxışlarından.
Bircə fərqləri var bu yer oğludur,
Onun məskəniydi geniş asıman.

Marten sobası gürhagur yanır.
Sanki dənizdir, polad çalxanır.

Kamal küreklə
Alıb üreklə
Qatır filizi,
Qızarır üzü.
Saatlar belə
Ötür uzağa.
O birdən baxır
Ağarmış tağa.

❧ 96 ❧

Nə var? Sevincmi üzündə belə?
Yoxsa təlaşmı, həyəcanmıdır?!
Yoxsa üz verib fəlakət ona,
Qəhrəmanımın bağı qanmıdır?!
Nədən dəyişdi Kamalım mənim
Yapış əlimdən, sən ey həqiqət!
Yetiş dadıma, xəyalım mənim!
Od qarşısında donmuş qəhrəman,
Kərpiclər yanıb, ərimiş tavan.

İndi elə bil,
Deyir müttəsil
Tarlalar, düzlər,
Tənəli sözlər
Bizim Kamala
“Neçə traktor,
Seyolka¹, mala,
Elədin xarab?”
O çəkir əzab,
Elə bil bu gün,
Mədənlər bütün
Yetirib diqqət,
Eləyir töhmət:
Qızmar ocaqlar,
Dil açıb indi
Soruşacaqlar:
– De görək bu gün
Cəmiyyət üçün
Nə yaratmışan?
Qabaqcıl insan,
Qabaqcıl insan!..

* * *

Qış fəslinin sərt çağ...
Sexin raport otağı
Cəbhədir, döyüş gedir.
Zəhinlər ocağında
İnsan fikir əridir.
Kamalin günahını
Üzünə oxuyurlar;
Ancaq ürəklərində
Bir az ağrı duyurlar,
Cavan, yaşlı, qalxaraq
Kamalı danlayır hey,
Təqsirkara söz verir
Ən axırda Aleksey
Ayağa qalxır Kamal,
O bir qədər dinməyir.
(Fikirləşir ehtimal),
Sonra astadan deyir:
– Belə düşünmüşəm mən,
Gərək qabağa getsin
Yaxşı poladəridən!
Razılaşmadım düzü
Bu indiki vüsətlə,
Dedim, polad əridək,
Biz daha da sürətlə.
Bu zaman tez özünü
Zəfər verib qabağa
Kəsir onun sözünü,
Ciddi bir etirazla
Deyir: – Yaxşı, ay Kamal,
İstəsən sürəti al
Ocağa kömür tək at!
Keyfiyyət öldə elər,
Gözəl əriyər polad? –
Kamal deyir: – Azalsa
Ərimənin müddəti,
Şübhəsiz yüksələcək

❧ 98 ❧

Poladın keyfiyyəti,
Mən demirəm ki, ancaq
Tək sürəti artırmaq.
Təşəbbüsü, qayğını,
Məhəbbəti artırmaq.
Belə düşündümsə də
Verdim ocağı bada,
Layiqəm buna, söz yox,
Cəzam ağır olsa da, –
Danlayaraq özünü,
O qurtarır sözünü.
Aleksy deyir: – Filiz
Canlıdır bizim kimi.
Unutmayaq gəlin biz,
El vuran üzüm kimi
Sallanacaq kərpiclər,
Bir sirri bu gün əgər
Aşkar, aydın etməsək.
Düzünü hərgah desək
Çox gözəldir niyyətin;
Biz də tərəfdarıyıq
Sürətin, keyfiyyətin.
Bilirik saf oğlusan
Bizim aydın sabahın;
Bir nöqsanın nədədir,
Nədir səhvin, günahın?
Söylə təşəbbüsünü
Əlaltına dedinmi?
Heç onu məqsədindən
Xəbərdar elədinmi?
Bilirmi adamların
Necə bir yol seçmişən?
Poladı sürəti ilə
Əritməyə keçmişən?!
Güvənib öz gücünə
İşlədin təkbaşına,
Onun üçün bu əngəl
Çıxdı sənə qarşıma.

Dərin düşünsən əgər,
 Təhlil etsən bir qədər,
 Əsil günahın budur.
 Səslər ucaldı zaldan:
 – Düzdür!
 – Düzdür!
 – Doğrudur!
 Əlavə etdi partkom:
 – Ona dərs olsun gərək!
 Mən deyirəm Kamala
 Şiddətli töhmət verək.
 Kim deyir: “Qəzadır,
 Bilə-bilə etməyib,
 Bu çox ağır cəzadır”.
 Kimi razılıq verir
 Bu şiddətli töhmətə.
 İclas bitir, gəlibdir
 Qış bayırda hiddətə...
 Çıxıb gedir otaqdan
 Tornaçılar, ustalar.
 Yağır parça-parça qar...
 Gedir Kamal, duymayır
 Şaxtanı zərrə qədər,
 Yaxınlaşıb arxadan
 Belə söyləyir Zəfər:
 – İnan mənə, əzizim,
 Alov çıxır başımdan.
 Səni az sevməyirəm
 Öz doğma qardaşımdan.
 Dillərdə dastan olan
 Güzəl bir həyatın var.
 Şərəf lövhəsində də
 Vardır surətin sənin.
 Deyilmidir kifayət
 Bu şan-şöhrətin sənini?!
 Elə bu qaydada get,
 Bəsdir dedin keyfiyyət.

Çıxar onu yadından,
Əl götür inadından.
Kamal tez cavab verir:
– Yox, bu inad deyildir,
Polad mənim dediyim
Əsl polad deyildir;
Yenilik tələb edir
Partiya, dövlət, həyat.
Maaş güdməyirəm, heç,
Gözləmirəm mükafat;
Başqa fikirdəyəm mən.
Sən, ay Zəfər, deyirsən
Biz də Oblomov sayaq
Ancaq milçək ovlayaq?
Tapılmaz əsrimizdə
Söylədiyin “qəhrəman”
İndi həyat başqadır,
İndi başqadır zaman.
– Özün bilərsən! – deyib
Ayrılıb gedir Zəfər;
Dönür başqa küçəyə,
Onu tərk edir Zəfər...
Ürəyindən Kamalın
Qəm asılır daş kimi,
Bu gün kədər giribdir
Qoluna yoldaş kimi.
O, ağıllı, kamallı
Gedir bir az xəyallı.
Gecə keçir yarıdan,
Ağarıb dan atmayır,
Saatlar bir gün kimi
Keçir, Kamal yatmayır...

Yolda Nəzakətə rast gəlib Zəfər
Deyir: – Aldı Kamal şiddətli töhmət.
Bu töhmət eylədi mənə çox əsər,
Ona bəsləyirəm dərin məhəbbət.

Deyirəm, tərslikdən keyfiyyət sözü
 Kamalı eyləyib bəlkə də əsir?
 İnadından onu çevirmək üçün
 Eləyə bildiniz siz bəlkə təsir?
 Saxlayır burada həkim Zəfəri
 – Yerində işlədək, – deyir, – sözləri.
 O, polad oğludur, soyuq qar deyil.
 İradə insanın keyfiyyətidir,
 Ən gözəl, ən böyük bir nemətidir.
 Qorxu tanımayır iradəlilər,
 Tufanda çıxsalar deryaya hərgah,
 Quzuya çevrilib dalğalar gülər.
 Doğru yolla gedir Kamal, ay Zəfər,
 Ona haqq verirəm məqsədində mən. –
 Qızın ürəyindən gəldi bu sözlər.
 “Təki olsun” deyib ayrıldı Zəfər.
 Nəzakətin ciddi danışığından
 Sarsılmışdı Zəfər bircə anlığa.
 Düşündü: “Sövq edir Kamalı bəlkə
 Coşqun iradəsi qəhrəmanlığa!
 Bəlkə mən haqlıyam, yanılır Kamal!”
 Etiraf, etiraz, həqiqət, xəyal
 Onu pəncəsində sıxır dərinədən,
 Başı ağırlaşır fikirlərindən
 Uzaqlaşır gedir bağça tərəfə;
 Kamalın haqqında Nəzakət isə
 Dərinədən düşünür belə ilk dəfə:
 “Elə iradəli oğlana getmək,
 Onun layiq olmaq məhəbbətinə,
 Şirin arzusuyla hərəkət etmək
 Aşına olduqca təbiətinə,
 Onunla birlikdə bəxtiyar olmaq,
 Elə bil oğlana yoldaş, yar olmaq
 Bir səadət olar sadə qız üçün”.
 O birdən dəyişdi, dedi: “Mən bu gün
 Nələr danışiram, qərībədir bu!
 Nədir qəlbimdəki bu hiss, bu duyğu?!

Yoxsa vurulmuşam özüm bilmədən?
Olmaya sevirəm mən, sevilmədən?”
Sonra gülümsəyib: “Nə olar, – dedi.
Burada qərribə nə iş var; – dedi?!
Səndə oyanarsa əvvəl məhəbbət
Eşqindən oğlanı, aç xəbərdar et!
Qız belə eləsə alçalacaq mı?
Eşidən lağ edib, əl çalacaq mı?
Əfsanədir bu söz, köhnə fikirdir,
Qız açdı qəlbini, oğlan mı, birdir!”
Deyərək düzəldi həkim yoluna,
Elə bil Kamalın girdi qoluna.

Aleksey dostunun gedir yanına,
Bizim zamanının saf insanına
Qayğıyla yanaşıb, tutur hal-əhval
Soruşur: – De görüm necəsən, Kamal?
– Yaxşıyam.
– Çox gözəl.
Bizim göy Xəzər,
Fikir vermişəm necə bu günlər
Sürətlə çevrilib sıx mədən olur.
Dəniz əvvəlkindən daha şən olur...
Kamal təsdiqləyir.
Aleksey deyir:
– Təzə bir tapşırıq almışıq, gərək
Yenə buruqlara boru göndərək
– Nə olar, verərik,
– Doğrudur, ancaq
Bir marten kürəsi bu gün duracaq.
Bunun səbəbini öyrənmişəm əmən:
İşə çıxmayıbdır poladərindən.
Kamal fikirləşir: “ocaq buz kimi
Şəfəqlər saçmayır şən ulduz kimi”.
Düşünür, daşınır, belə sanır ki,
Güman eyləməyir, yox, inanır ki,
Yoxlayır Aleksey təbiətini,
Polada eşqimi, məhəbbətimi.

O bilmək istəyir ruhdan düşmüşəm
Dostum iradədir, yaxud qüسسə, qəm?
Olsun, mən hazıram bir imtahana!
Belə cavab verir ürəkdən ona:
– Əgər xəstədirsə poladəridən
Eyləyə bilərəm onu əvəz mən.
Aleksy şad olur, söhbət edirlər,
Möhkəm addımlarla durub gedirlər.
Yenə sarsıtmada külək aləmi.
Çıxıbdır dənizə matorlu gəmi.
Biri göyərtədə vurur qaytağı
Soyuq xəncər kimi kəsməmək üçün.
Birinin açıqdır qaş, qabağı,
Gedir keşiyində durmağa sülhün.
Bir gəmi buruğa alət aparır,
Dalğalar hiddətlə qalxır, qabarır...
Yoxdur hesablaşan Xəzərlə, ancaq
Coşduğu kimi də susub yatacaq...
Bir işçi yönəldib nefti çənlərə:
– Çağla qaraqızıl, ax bol-bol! – deyir.
Baxır gələn barja, borudur yükü;
– Ay poladəridən, çox sağ ol! – deyir...

Bir az əvvəl yazıb polad ulduzu,
Heç əsl ülkəri yada salmadım.
Gündüzlər günəşi, gecələr ayı –
O, nurlu qəməri yada salmadım.
Nə ay var səmada, nə parlaq ulduz,
Yerdəse hər yanı ötüb qarla buz.
Dəyişir aləmi bizim adamlar,
Yazaq bu dostların hünərlərindən.
Görünməz olmuşdur balaca damlar;
İndi bu səhnəni təsvir edirəm mən.
Elə bil yüz ilin qış fəsilləri
İttifaq bağlayıb, şiddət eləyir.
Göz-gözü görməyir qarın əlindən
Şaxta qəzəblənib, hiddət eləyir.
Sanki damarlarda donub qan durur,

Deyirlər olmayıb belə bir fəsil,
Yerlərin qəsdinə asıman durur.
Yenə ağzınadək doldurur otaq,
Partiya iclası, açıq yığıncaq.
Aleksy bu gün də yoldaşlarına
Deyir ki: – A dostlar, hünər göstərək!
Polada yol açaq, ona yol verək.
Çünki zağlı polad boş dura bilməz!
Taqəti qalmayan qarılar kimi
Ocağın başında otura bilməz
Canında yüz illik şaxta var kimi.
Gözləyir yolunu böyük qurğular,
İşığa dönməkçün köpüklü sular.
Gərəkdir çevrilsin o dizəllərə,
Hərəkət eyləsin bizim ellərə.
Keçməsin günümüz qoy yalvarışla,
Çarpışaq filizin uğrunda qışla!
Metalın yolunda biz əl-qol açaq,
Yenə əlimizlə ona yol açaq!
Söz alıb danışır köhnə fəhlələr,
Nəzakət qabağa gəlib bir qədər
Deyir ki: – Doğrudur, sərtləşib bu qış,
Yaman üstümüze çəkib ordu qış.
Dondurur quşları kollar içində;
Hərəkətsiz durur nəhəng maşınlar
Qızğın iş zamanı yollar içində.
Azmış adamları alır qoynuna,
Hazırdır söyləyir yatağın sənin.
Gəl bəri, görməsin üzünü bir də
Külfətin, oğulun, uşağın sənini!
Tədbirlər tökülür, danışır hamı,
Çöldə qoşun çəkib, güclü qar gəlir.
Kəmal fikirləşir, Xəzər, buruqlar,
Gözünün önünə dalğalar gəlir.
Ancaq əsər etmir tufan mədəyə.
Adı qaydasıyla iş gedir yenə.
Kəmal dalğa kimi qalxıb yerindən,

Söyləyir: – Tez olun, bel, külüng hanı?
Aleksy səslənir: – İki cəbhədə
Aparırıq, demək, qızğın davanı,
İşçilər müntəzəm çıxırlar çölə.
Əsl mübarizə daldadır hələ.
Dostlarım çalışır, belli, kürekli,
Zəfərim ürəksiz, Kamal ürəkli.
Havada buz olub nəfəslər donur.
Tufan qoparsa da çöllər boyu qış,
Üzlərdə, gözlərdə zəfər oxunur.
Biri külüng çalır, biri qar atır,
Səsləyir fərəhlə qabaq arxanı:
– Bir az əlli olun, donmadınız ki...
– Buzdur, bu qar deyil!
– Külünglər hanı?
Qalxır yol kənarı adam boyu qar,
Ara verməyə də qışın çovğunu,
Hər yan ağarsa da asfaltlı yollar
Qaralır...
Qəzəbli qış duyur bunu...
Külünglər sancılar buza dalbadal,
Nəzakət san gedir, uğunur Kamal.
Sürüşmək istəyir cəbhədən Zəfər,
Aleksy göstərir ona qızları,
Baxıb utansa da əvvəl bir qədər
– Qoymayıbdır soyuq məndə hal, – deyir
Bir nəfər çıxarır cibindən araq:
İsindirər səni, buyur al! – deyir.
Bilməzdim dadımı əsla yaşımndan,
Davada içmişəm donmamaq üçün.
Cəbhə yoldaşıma çörək payımı
Arabir vermişəm bu araq üçün.
İş gedir sürətlə, səs-küy, gülüşmü...
Belə müharibə görməyib Eşmə.
Ac yalquzaq kimi uzandıqca yel
Səslənir ahənglə külüng, balta, bel.

Döyüş meydanında oturdur geri
Qışı Sumqayıtın zəhmətkeşləri.
Mənim bu fəslimi oxuyub hərgah
Rusiyalı dostlar olarsa agah:
Deyərlər: "Nə üçün mərd adamları
Şair əziyyətə salır bu qədər?
Kürəklə nə üçün kürüdür qarı?
Xəbərsizdir, bunu bilməyir məgər
Qar kürümək üçün maşınımız var?
Haqlı sual verər dostlarım, ancaq
Odlar ölkəsidir, bura cənubdur,
Dünyanın ən zərif, nadir quşları
Mənim torpağıma qışda qonubdur.
Burda qar kürüyən nəhəng maşına
Ehtiyac olmayıb illərdən bəri,
Görənlər bilir ki, bizim ölkədə
Olmayıf şiddətli qış fəsilləri.

Yenə Kamalım iş başındadır,
Fikri, xəyalı yoldaşındadır.
Onu cəzb edir elətiləri,
Baxır dostlara, ocağa sarı,
Deyir: – Martenə köhnə metalı
Yaxşı eləyib, tökdünüz qabaq.
Bu qırıntılar tez əriyəcək
Alov püskürüb yandıqca ocaq.
O neçə gündür hazırlaşdırıb
Qabaqcılığa yoldaşlarını;
Çöhrəsindəki sevinc nurunu
Görən deyir ki, dağ başlarını
Bürüyür bəzən belə şefəqlər...
O danlaq hədəf getməmiş demək,
Etmiş Kamala yığıncaq əsər.
Göstəriş verir, alır məsləhət,
Yadda saxlayır öz dəstəsini,
Qazanır hər vaxt kim ki, dinləyir
Xalqın rəyini, elin səsini.

Yoldaşlarıyla neçə gündü ki,
Eləyib Kamal əməlli söhbət,
İndi ürəkdən çox sevindi ki,
Arxadır ona dostlar, cəmiyyət.
Fikri, niyyəti Kamalımızın
Filizdə, bir də insanlardadır,
Baş tutacaqdır şirin arzusu,
İndi çətinlik özü dardadır.
Süzdükcə dostum qızmar ocağı
Keçir önündən doğma torpağı
Gəmilər ötür mavi Xəzərdən,
Təyyarə qalxır göylərə yerdən.
Başqa don geyib Türkmən çölləri
Kamal deyir ki: – Filizim, əri!
Dönməyəcəksən ağır mərmiyə,
Yığmayacaqsan insan başına,
Səni döndərər işçi qardaşım
Elevatora, yüngül maşına!
Metal nə zəncir, nə də bombadır,
Dəmir körpüdür, o, tulumbadır...
Kamalım belə polad əridir;
Onu günbəgün zəfər çaldıran
Yeni dünyanın əməlləridir.

Zəfər də işdədir, baxır Kamala,
Heyrətdən elə bil donur az qala.
Deyir: – Kamal deyil, atəşsən bütün,
Üzündən, gözündən nur yağır bu gün.
Ona cavab verir Kamalım mənim:
– Xeyli təbiidir bu halım mənim.
Zövq alıb ölkəmin əməllərindən,
Sülhə səs verirəm əməyimlə mən.
Bax, əriyir polad, qoy olsun, ancaq
Sülhə zəhmətimiz mötəbər dayaq!
Üz-gözümdən yağan dediyin bu nur
Sanma əritdiyim poladdan gəlir.
Səhərin şöləsi deyildir əsla.
Bu nur, qurduğumuz həyatdan gəlir,

İdrak aləminin işığıdır bu,
Kamaldan, arzudan, səbatdan gəlir.
Bu nur düşünmə ki, təbiətidir,
Bizim cəmiyyətin, cəmiyyətidir!

Zəng olur, işçilər çıxır şöbədən...
Kimi operaya gedəcək yenə,
Kimi dramaya almışdır bilet,
Kimi yollanacaq görüş yerinə.
Kimisi yeriyr, xəyalən gedir,
Bəlkə Razindəki stadiondadır!
Mənim oğlum kimi sevir futbolu.
Belə adamların, sözü ondadır,
Söhbətsiz bilirsən üzünə baxsan
“Neftçilər” uduzub, ya zəfər çalıb;
Hələ “Dinamoya” kimə getməyir,
Mövsim açılmağa hələ çox qalıb.
Düşündürür bu hal bir qədər onu;
Qızıl paytaxtının, gözəl Bakının
Yoxdur bəs nə üçün qış stadionu?
Yox, indi onların getdiyi yerlər
Gözəl tamaşadır, kitabxanadır.
Həlli müşkü olan hikmət deyil bu,
Yenə səfərləri hansı yanadır?
Danışmaq bacarır sürətlərimiz,
Qoy desin özləri uydurmayaq biz.
– Zəfər, gedəcəksən axşam bir yerə?
(Sual verilməyir sanki Zəfərə)
– Bir cavab versənə? – soruşur Kamal,
– Gəlib qulağıma çatmayır sual.
– Niyə, sakitlikdir, gürultü yoxdur?
– Gürultü yoxsa da məsafə çoxdur
Bizim aramızda.
– Məsafə hanı?
– Sən ki, doldurmusan çoxdan planı.
– Mən əlli birdəyəm, sən əlli dördə
Çalış yanaşı dur, istəsən öt də.

– Zarafat eləmə, bu nə deməkdir?
Aleksey yanaşır:
– Yarış gərəkdir,
Yarışla həll olar bu söhbət, ancaq.
O, hər işdə deyil qabaqcıl, qoçaq,
Əlavə eləyir:
– Göstərsin, hansı
Mehriban ailə, övlad planı?!
Girir Zəfər burda yenə söhbətə:
– Əgər fikir versə evə, külfətə
Yenə qalib gələr, o, zəfər çalar;
Bir arvad yerinə beş arvad alar.
Kamal: – Yanılırsan, ay Zəfər, – deyir, –
Məndən çox uzaqdır bu hüner, deyir.
Ayrılır Aleksey, gedir Zəfər də,
Kamalı qərq olub düşüncələrdə
Deyir: – Gözləyirəm doğrudan kimi?!
Niyə açmayıram ona qəlbimi?
Deyirlər dolanıb keçdikcə aylar
Min nemət itirir bütün subaylar.
Deyirlər ailə başqa cahandır,
Gecəsi nur saçan bir asimandır,
Kamal Nəzakətlə gedir xəyalən...
Onları cüt görmək istəsəm də mən,
O, gedir hələ tək.
Kimsəsiz otaq...
Bu dərdi hiss edər subaylar ancaq,

* * *

Xoşuna getse də Kamalının dağ,
Deyir niyə gərək sal qaya olmaq?
Sevir hərəkəti qəhrəmanımız,
Deyir ki, çağlayan sellər yaxşıdır.
O qədər nəzərə dəyməyirsə də
Sərin-sərin əsən yellər yaxşıdır.
Sular zaman-zaman hərəkətdədir,

Məna bu surətdə, bu vüsətdədir.
Belə bir niyyətlə, bu xəyal ilə;
– Hələ göstərmədik bir hünər, – deyir,
Hələ keçir yenə təbəddülsiz
Ocaq qabağında həftələr, – deyir.
Düşünür metalın ərیمəsində
Gərəkdir əməlli inqilab olsun.
Poladın dillərə düşsün dastanı,
Ömrü məna dolu bir kitab olsun.
Danışmış dostlarla çıxarmış qərar;
Zavoda tez gəlib düz yarım saat.
(Səbr edə bilməyib) çünki tədbiri
Baş tutsa əriyər daha tez polad.
Unudub ələmi çalışan zaman
Az qaldı alışsın, bunu duymadı.
Qələbə eşqiylə vuran ürəyi
Artıq çətinliyi yaxın qoymadı.
Üzündən-gözündən bu gün daha çox
Qazın istisindən tər axacaqdır.
O deyir: – Qoy olsun, keçən sürəti
Tədbirim arxada buraxacaqdır.
Ocağı doldurtdu qaz yana-yana,
Sonra suvatdırdı əlbəəl novu.
(Bu tədbir təzədir). Zəfər düşünür:
“Gözündən vuracaq deyəsən ovu.
Vaxta eyləyəcək yəqin qənaət”.
Yeni təşəbbüsü qəhrəmanımın
Onu məğlub edir bir gün, nəhayət.
Kamal məqsədində bir polad kimi
Təsəvvür eləsək, vintdir hər nəfər.
Onlarsız işləməz, əqrəb dolanmaz.
Kamal fikir verir, əksiləndə qaz
Sobaya vurulan havanı haman
Azaldır o dəxi, yoxlayır tağı.
Durur qabağında yenə bu zaman
Adamla dopdolu raport otağı.
Əgər tağ ərissə bədnam olacaq.
Səfərbər eyləyib məharətini

Hər şeyi saxlayır öz qaydasında,
Yoxlayır sobanın hərarətini.
Keçir dəqiqələr belə dalbadal,
Xəzərin boyunca qışda bu münval
Bizim sahillərə quş gəlir qonaq...
Ona ləzzət verir bu yeni sınaq;
Sobaya o qədər qaz verdi Kamal
Ki, torda qabarıb köpüklənmədi.
Əridi sürətlə əridi metal,
Tavan hərarətdən yanıb enmədi.
Götürüb çömçəni deyim nə aldı,
Sobanın içindən nümunə aldı.
Axıtdı sürətlə qalın dəmirə,
Yayıldı əlbəəl, o lavaş kimi,
Deməli, hazırdır, bir neçə kərə
Çəkiclə vurdular, sındı daş kimi
Usta baxıb dedi: – Hazırdır polad,
Qənaət edilib vaxta bir saat.
Sevinib-sıxdılar onun əlini.
Kamalın gözündə çöllər gəlini –
Bahar gülümsəyir xoş sabah ilə,
Maşınlar şütüyür düzəngah ilə;
Şığıyıb traktor keçir hücumu;
Sonsuz tarlalara hey cuma-cuma;
Can verir sevimli ana torpağa.
Zəfərin nəzəri dikilir tağa.
Traktor yerinə, kotan yerinə
O baxır sobanın kərpiclərinə.
Onu düşündürür birçə şey ancaq:
Baxır görsün, yenə əriməyib tağ?

Nə desən dünyada hünər eyləyər
İnamla, eşq ilə iş tutsa insan,
İnan ki, torpağı gövhər eyləyər.
Mən bu təcrübəni verməzdim əsla
Əsl məqsədimiz insan olmasa;
İnsan səciyyəsi açılır işlə,

Qəhrəman neyləyər meydan olmasa?!
Hər sirri kəşf edir insan həyatda.
Dünyaya can verən bəşərdir, bəşər!
Pambıq da, cövhər də, su da, polad da
İnsanlar olmasa qiymətdən düşər.
Əməldən, arzudan çıraq yandırır,
İnsan yer üzünü mənalandırır.
Səhərdir,
Zavoda yollanır Zəfər,
Qəlbində qalmayıb şübhədən əsər.
Bəyənib Kamalın iş üsulunu,
Deyəsən eyləyir özünü töhmət:
– Neçin unutmuşam haqqın yolunu?
(Bu danlaq Zəfərə xeyirdir, əlbət).
Yoldaşın səyinə inanmadım mən,
Yenilik nə imiş elədi isbat.
İnad göstərirəm indi bəs nədən?
Süpürüb atarsa yolundan həyat
Mənim kimisini haqlı iş görər!
Danlayıb özünü belə bir qədər
Səhər növbəsinə – zavoda gedir,
Baxır ətrafına, məşğuldu hamı,
O da Kamal kimi hərəkət edir;
O qədər müvəffəq olmayır ancaq.
Əvvəl dərk eləyib, sonra iş görən
Kamil insanların dostudur ocaq.
Zəfər Kamalının iş üsulunu
Tətbiqə başlayır səssiz-səmirsiz.
Məncə kifayətdir söylədik bunu
Onu tərk eləyək iş üstündə biz.
Sobanı dolduran köməkçilər tək
Kamalın yanına gəliniz gedək.

Təhlil eləyərək təzə poladı
Arxayın oldular keyfiyyətindən.

Belə bir xəbər də oxucumdan, ah,
Dastanım haqqında eşidəydim mən!

Əzizim, demə gəl buna şairin
Yoxdur ehtiyacı, bu xam xəyaldır.
Şair də ustadır, əsər dediyin
Şüur aləmindən doğan metaldır.
Onun qazandığı müvəffəqiyyət
Başqa şöbələrə yayılır bütün.
Şüarlar yazılır sürətə dair
Qırmızı parçanın üstündə bu gün
Mərkəzi qəzetlər yazır müfəssəl
Poladərindən təzə yolundan,
Pis olmaz öyrənsə şairlərimiz
Belə adamların iş üsulundan.
Kamalı haqqında bu tədbirləri
Aleksandr hər gün keçirir həyata.
Partkom istəyir ki, təzə üsullar.
Sürətlə yayılsın istehsalata;
Bürüsün yenilik başqa sexləri.
Kim şüurca azca qalırsa geri,
Aleksandr düşünür günlər uzununu.
Kim qalırsa geri azca yolundan
Çahşır, qabağa aparır onu,
Mehriban dost kimi tutur qolundan,
İnsanla məşğuldur; onun poladı
Onun filizidir insan övladı.

Budur, otaqdadır Aleksandr, Zəfər.
Deyəsən ciddidir söhbət bir qədər:
– Dünən çağırmışdı raykom katibi,
Yenilik haqqında gedirdi söhbət.
Buydu tələbləri qabaqcılların:
Səmərə, keyfiyyət, yenə keyfiyyət...
Azca elədilər Kamalı tərif,
Sonra danladılar əməlli bizi.
– Bizi neyçün axı, müdirimizi.
– Müdir tək neyləsin, bəs Kamal nədir?
Mən nəyəm, sən nəsen?
– Bu sual nədir?

– Müdir sənən, mənəm.
 – Onun maşınında gəzməmişəm mən.
 – Maşın səninkidir əgər istəsən.
 – Kim təqsim eylədi belə qisməti,
 Maaşı tək alsın, ancaq töhməti
 Bizimlə bölüşsün?
 – Çalışsaq əgər.
 Təşəkkür alırıq
 – Çalışsaq, məgər...
 – Xeyr, çalışırsan, soba yanında
 Səni görmək olar iş zamanında.
 Doğrudur, planın çox deyil geri,
 Bəs bizim zavodun başqa sexləri?
 Uralda bir zavod od tutub yansa,
 Bir buruq, bir şaxta, mədən dayansa
 Bakıda olarıq bir də narahat.
 Sovet ölkəsində belədir həyat!
 Sabah Ukraynada olmasa çörək,
 Taxıl göndərəsən ona sən gerek.
 Belə qurulmuşdur cəmiyyətimiz,
 Belə yaşayırıq bu dünyada biz.
 Xəzərdə gör necə inqilab olur;
 Deyirlər borular tez xarab olur.
 Neftçi söyləsinmi günah mendedir,
 Yox, günah poladı əridəndədir.
 Demə ki, zavodun işçisiyəm mən.
 Anla ki, bölməmiz sayılır mədən!
 Kamala eylədin onda etiraz
 Qələbə çaldı, bax!
 Bu yerdə bir az
 Zəfər öz başını saldı aşağı.
 Gəldi xəyalına raport otağı:
 Kamal hərarətlə sürətdən deyir.
 Zəfər – inanmıram buna mən, deyir...
 Çəkib ürəyində xeyli haqq-hesab,
 Verdi Alekseyə nəhayət cavab:
 – Düzdür, Taqsırkaram, özüm də bu gün

Onun üsulilə girmişəm işə.
 – Gəlib çıxdın axır mətləb üstünə,
 Yarasa düşməndir parlaq günəşə!
 Dostumuz Kamalın iş üsulunu
 Qəbul etmişən, bilirəm bunu.
 Açıq danış görüm nə üçün, nədən,
 Söhbət açmayırsan bu niyyətindən?
 – Hələ bir nəticə almadığımdan,
 Hələ azca zəfər çalmadığından.
 – Şüurlu olmağı sevir bu sənət.
 – Özümü etmişəm xeyli məzəmmət.
 Düzünü söyləyim ki, uzun zaman
 Belə düşünmüşəm: *Partiya, dövlət*
 Sağ ol deyər bizə dolarsa plan.
 Məni cəzb elədi, bax bu düşüncə.
 – Bəs ixtira necə, təşəbbüs necə?
 İnkişaf etmək, texniki bilik,
 Kütləni qaldırmaq, səmərəçilik, –
 Bunlar ki, plana salınmamışdır
 Qarşısı, çağlayan sellər sayağı,
 Hünərdir insanın əsl dayağı!
 Etiraf etlədi partkoma Zəfər
 Ki, zəif yaranıb əslən bir qədr.
 Duyur ki, çatmayır gücü, hünəri
 Burub dağıtmağa çərçivələri;
 Yenilik yaratsın istehsalatda,
 Qabağa sürətlə getsin həyatda
 Bunu bacarmayır, elə ki, biri
 Təzə üsul tapdı, qalmayır geri
 O dəxi bu yeni üsuldan əsla,
 Qoşulur ürəklə bu təzə yola.
 Aleksey dedi: – *Bu əsl yol deyil,*
 Yeni adam üçün bu üsul deyil;
 Həlim bir ahənglə söyləyir ona:
 – Dostumuz Kamalın iş üsuluna
 Məncə tez keçmişən deyəsən bir az.
 Yox, mənim əzizim, belə yaramaz!

Bir nəticə verməz kor-koranalıq.
Açıq etiraf et gəl bunu artıq.
Onun üsulunu dərk etməmişən,
Şüurla bu yola heç getməmişən...
Öyrən qələbənin sirrini əvvəl,
Sonra giriş ona, sonra et əməl!

O, bir söz demədi, düşündü ancaq,
Elə bil ki, tamam bomboşdur otaq...
Artıq Alekseyi tərk edir Zəfər,
Gedir yol uzunlu dalğın, qoşadır
Bir qədər sevincli, bir az mükəddər
Gedir, vicdanilə o, baş-başadır.
Bu sual yağdırır, o cavab verir,
Belə öz-özünə haqq-hesab verir.
Bir qədər xudpəsənd Zəfərim yenə
Ağır addımlarla gedir evinə.

Yenə də işdədir poladəridən,
Yaxşı hiss etməyir özünü ancaq.
Deyir: – Kamal, əgər naxoşlasam mən
Qoy çarə eyləsin həkimim ocaq!
İşləyir xəstəlik iliklərinə,
Sobanın yanında başı hərlənir;
Bircə an içində işıq yerinə
İti gözlərinə qaranlıq enir.

Az keçir, doğrulub gəlir özünə,
Yenidən qayıdır işıq gözüne.
Kimsəyə açmayır ağır halını,
Çalışıb əridir öz metalını.
Elə ki, qayıdır evinə işdən
Nə gəlir başına xəbər verim mən:
İtirib huşunu yıxılır yerə,
Eşidir qonşular bu gurultunu;
Olaca, tədbirə əl atır hərə,
Çatdırır zavoda biri tez bunu...

İndi Kamalımın halı yamandır,
Odların içində yanır yataqda;
Aleksy eşidib çox nigarandır,
Telefon eyləyir, gəzir otaqda.
Tapırlar həkim xəstəxanadan,
Xəbərdar eyləyir partkom tez onu.
Nəzakət tələsik çıxır binadan,
Gedir yoxlamağa zavod oğlunu.
Xiyabandan keçir, yanır işıqlar,
Çəkilib hərə bir budaq altına;
Buradan razıdır təzə aşiqlər,
Quş pənah gətirər yarpaq altına.
Təsvir eylədiyim bu yamyasıl bağ
Eşmənin üzündə bir xaldır ancaq.
Onu kim saldırb bilən, görən yox!
Bağın tarixindən xəbər verən yox,
Keçib bu bağçadan həkim qız gedir,
Unudub aləmi, qərarsız gedir.
Zəfər yaxınlaşıb tez verir sual:
– Hara, yoldaş həkim?
– Xəstədir Kamal.
– Evinə?
– Elədir.
– Niyə bəs gecə?
– Borcumuzdur.
– Oğlan tək olur mənə.
Həkim qəzəblənir:
– Yaxşı bil, qoçaq,
Mənimçün oğlan yox, xəstə var ancaq!
Deyib addımlayır ağ xələtli qız,
Sevimli, mehriban təbiətli qız.
Düşünür xəstəni həkim Nəzakət,
Zəfərin yerinə çəkir xəcalət.
Bizim cəmiyyətin bir nəfəridir,
Nədən bir az, – deyir, – fikrən geridir!?

Kamalın gözləri al qana dönmüş,
Çox yaman qızdırır, qəlbi dardadır;

Köksü ləngər vuran ümmana dönmüş.
O nələr danışır? Fikri hardadır?
Həkim qulaq asır ciyərlərinə,
Uzandırıb onu dərhal yerinə,
Verir Alekseyə halından xəbər;
Deyir: – Maşın verin, sətəlcəm olub!
Kamal sayıqlayır:
– Cəsur işçilər.
Hara gedir belə?!
Dostlar cəm olub!
Kimin şənindədir ziyafət, deyin?
Bəs niyə gəlməyib Nəzakət, deyin?
Anamı görmürəm, həkim qız hanı?
Qoyma, polad axıb tutar dünyanı!
Nəzakət deyir ki: – Buradayam mən.
Kamal qızdırmadan gedir özündən.
Bu zaman qapıda gəlib “ZİM” durur;
Təşəvvür eləyin bunu, kim durur!
Aparıb gedirlər Kamalımızı,
Gəl daha yormayaq xəyalımızı!
Onların dalınca biz də getməyək.
Naxoşlar evini təsvir etməyək.
Bu fəslə eyləyək azca ixtisar,
Şərə gətirməyək xəstəlikləri,
Çəkək söz mülkünə bu yerdə hasar,
Əqrəblər dolanır, işləyir saat,
Çıxarır sıradan günlər günləri.
Keçir qərar ilə, dövr edir həyat,
Qış öz cəbhəsindən çəkilir geri.
Gedir ordusuyla dağ başlarına,
Aleksey vüqarla baxıb dalınca,
Gülümsəyir deyir yoldaşlarına:
– Dünən çevrilmişdi yalın qılınca,
Bir az bundan qabaq o çox yamandı,
İstəyi ölümdü, muradı qandı.
İndi yazıq-yazıq yalvarır günə;
Söyləyir: “Şaxtının qıyma ömrünə!”

Kainat dolanır bu qərar ilə,
Günəş barışmayır buzla, qar ilə,
Zəfər: – Açın, – deyir, – pəncərələri,
İcazə verəqi yazsın komendant.
Yenə yoldaş bahar gəlsin içəri,
Gülsün hər tərəfdə yenə şən həyat!

Gecədir.
Saf gecə.
Ay işıqlıdır.
Yer gözəl, asiman yaraşıqlıdır.
İnsan kamalı tək üfüqlər dərin,
Başqa səfası var mavi Xəzərin.
Sumqayıt evləri durur yan-yana,
Şirin layla deyir bir evdə ana.
Bir evdən yüksəlir royalın səsi,
Həqiqətin səsi, xəyalın səsi.
Dincəlir möhtəşəm, eyvanlı evlər,
Baxır gəlin kimi mehriban Xəzər.
Yuyunub sulara çimir ulduzlar,
Bizim gecələrin başqa hüsnü var.
Gecə... Nəzakətlə həmdəmdir kitab,
Könül aləmində gedir inqilab;
Deyir: – Cərraha tək bıçaq gərəkdir
Söyləyən kəslərin ağı gödəkdir!
Hər sözü düşünür dərin-dərin,
Sönür işıqları bütün evlərin,
Otağından çölə zolaq uzanır,
Kaşanə qəlbində bir işıq yanır
Həkim qız oxuyur... nəysə arabir
Götürüb qələmi cızır, qeyd edir.
Başqa xallar çalır könül rübabı,
O, qalxır, hörmətlə örtüb kitabı
Sərinləmək üçün çıxır eyvana,
Bağçada heykələ sataşır gözü.
Dil açır yen də elə bil ona:
“Axşamınız xeyir!” – Bu olur sözü.

Deyir cavabında elə bil heykəl:
“Məni tək buraxma, səhər yenə gəl!”
Görüb Nəzakəti ay işığında,
Xilqətin bu incə yaraşığında,
Şövqə gəlməzmidim gül camalından?
Bəlkə Hafız kimi qoşa xalından
Söz açıb Buxara bağışlayardım,
Leylidən, Əslidən üstün sayardım,
Şirini sanardım qoyar kölgədə.
Gülgün camalına coşub bəlkə də
Deyirdim mehriban səhər ulduzu.
Buna layiqsə də əsrimin qızı,
İmtina etmişəm belə təsvirdən,
Deyirəm, əhdimə sadıq qalım mən.

Döyülür qapısı onun aramsız,
Ağıllı iş olar durub həkim qız
Bu vaxtsız gələndən tutarsa xəbər.
Ehtiyat insana gətirməz zərər,
Nəzakət qapıya gəlib yanaşdı,
Sual verdi, sanma cəftəni açdı:
– Kimdir?
– Açın, mənəm!
– Kimsiniz?
– Zəfər...
Açdı qız qapını,
aldı o, xəbər:
Doktor, başağrısı dərmanı varmı?
– Davasız–dərmansız həkim olarmı?
– Bağışlayın, sizi etdim narahat,
Başım bərk ağrıyır.
– Buyur dərman at!
Həkimdən davanı alanda Zəfər
Deydi bir-birinə elə ki əllər
Saraldı xəstəmiz son bahar kimi,
Sonra da ağardı təzə qar kimi,
Könül sahilinin gur ləpələri

Gah coşdu, gah susub qayıtdı geri,
 Gah sevinc bürüdü onu, gah mələl.
 Verdi Nəzakətə belə bir bir sual:
 – Sabah da ağrısı gəlmək olarmı?
 – Tez-tezmi ağrıyır, bilmək olarmı?
 – Bəli, heç gecələr verməyir ara.
 – Çarə eləyərək bu ağrılara.
 Əlavə elədi: – Qız gecələr tək
 Xəstənin üstünə getməsin gərək.
 Ancaq o, tək olsa, özü də gecə?!
 – Axı mən naxoşam.
 – Bəs Kamal necə?
 Onu boğmayırdı yüksək hərarət?
 – Bağışla bir işdi.
 Gülür Nəzakət,
 Söyləyir: – Ağrısı mütləq gəl yenə.
 Pərişan qayıdır Zəfər evinə.
 Ay saçır nurunu, parlaqdır gecə...
 Zavoddan Aleksey gəlib indicə,
 Çıxır asta-asta öz eyvanına;
 Bizim həkim qız da qonşudur ona.
 Bölünmüş yarıya balkon aradan.
 Aleksey həkimə baxır bu zaman.
 Görür fikirlidir qız qəhrəmanım.
 Deyir: – Gecən xeyir, Nəzakət xanım!
 – Gecən xeyir olsun.
 – Kəfin necədir?
 – Çox sağ ol, yaxşıyam!
 – Gözəl gecədir.
 Elədir... Aleksey, o nakmla sən
 Çoxmu keçmisiniz bu gecələrdən?
 Süzüb ulduzları aydın səmada
 O, deyir: – Bakını salardı yada,
 Göy üzü işıqla parlayan zaman
 Deyərdi: “Cənuba oxşayır yaman”.
 Hərdən xatirimə gətirirəm mən,
 Çox Qoşa keçmişik bu gecələrdən...

Susdular bir qədər... ulduzlar sönür,
Nəzakət yorgundur, aşkar görünür.
“Sağ ol!” söyləyərək keçir içəri,
Tərk edir bir azdan ay da göyləri.

* * *

Mehriban Nataşa bizim diyara
Hələ dünən gəlib Don sahilindən;
Hələ isnəməyib qumsallıqlara,
Rusiya düşməyir əsla dilindən.
Deyir Alekseyə: – Ana Don hanı?
Hanı yaşıl çəmən, küknar ormanı?
Gecələr nurlu ay süzən zamanlar,
Hanı qarmon çalan şumal cavanlar?
Aleksey bir qədər düşünüb əvvəl,
Söyləyir mülayim öz dildarına:
– Yanaş, a sevgilim, məhəbbətlə, gəl,
Mehriban bir xalqın bu diyarına,
Deməyirəm Eşmə axar-baxardır,
Hər yerin özünün bir hüsnü vardır.
Çox da yaşıllığa uyma zahirən,
Gözəllik sözüne dərin yanaş sən.
Lələ bitirməyən, bulaq axmayan,
Yaşıl qovaqları göyə qalxmayan
Bu qumsal yerlərdə bilirsən nə var?
Hələ kəşf olmamış min dəfinə var.
Mən də Rusiyanı sevirem, ancaq
İkrah oyatmayır heç də bu torpaq,
Gəlmədim bu elə bir qonaq kimi
Bu yurda vermişəm odlü qəlbimi.
Çoxdan söyləmədim Kamalın hanı?
Şərə gətirmədim xəstəxananı.
Dedim ki, dostumuz sağlamlıq olsun,
Qəlbimiz fərəhlə sevinclə dolsun.
Ancaq unutmadım əsla Kamalı.
Yaxşı bilirsiniz, onun iqbali

Mötəbər əllərə verildi o gün,
Qayğılar çəkilir dostumuz üçün.
Salamlar tezliklə zavod oğlunu.
İştahı yaxşıdır, nə versin yeyir,
Edir müalicə Nəzakət onu.
Dava-dərman verir, lakin bilməyir
Mehriban gözləri əsl çarədir...

* * *

Kamalın bir qədər qanı qaradır.
Deyir: – Bu həyatla heç yoxdur aram,
Neçə gündən bəri yeyib, yatıram.
Tökülüb zavoda yaman qaldı iş,
Ah, bizim həkimlər nə inad imiş!
Deyirəm yaxşıyam, deyirlər hələ
Zəifsen, gələsən gerek əmələ!
Necə mən sevinim, necə olum şad?!
Əridə bilmirəm nə vaxtdır polad.
Ürəkdən bağliyam mən bu sənətə,
Xeyirim dəyməyir bu gün dövlətə.
Mıxlayıblar məni sanki yatağa.
Kamal gözlərini dikir uzağa:
Soba...
qaz alışıb...
Vurulmuş hava...
Poladın uğurunda gedir bərk dava.
Ocağın önündə odur, elə bil
Özüdür işləyən, heç xəstə deyil.
Yoxlayır küreni, süzür tağları,
Enir yavaş-yavaş göz qapaqları,
Yeni zəfərləri hey duya-duya
Sabahın eşqilə gedir yuxuya.

Kamalın yatdığı xəstəxanada
Kiçik səliqəli kitabxana var.
İşıqlı, aynabənd otaqlarında

❧ 124 ❧

Edir mütaliə gəzən naxoşlar.
 Gəlir o binaya hər axşam-səhər
 Kitab almaq üçün yüngül xəstələr.
 Naxoşlar həvəslə əsər oxuyur,
 Bir aləm içində min aləm duyur.
 Gəlir xatirinə Kamalımızın
 Sadə məsləhəti kamallı qızın?
 “Mühəndis işində düşərkən dara
 Tez penah aparır bu kitablara.
 Çoban sürüsünü yayarkən düzə
 (Çəmənlər olsa da incə bir şeir).
 Böyrünü yekə bir daşa söykəyir.
 Onunla başlayır söhbətə, sözə,
 Onu görərsiniz ana yurdumun
 Pambıq çöllərində, qoruqlarında;
 Yaxın arxasıdır neftçi dostumun
 Xəzərin möhtəşəm buruqlarında.
 İnadkar olarsa əgər təbiət,
 Ondən aqronomlar alır məsləhət.
 Oturmayım deyə kapitan saya,
 Onu kompas edib çıxır deryaya.
 Təbibin etməsə çarə dərmanı
 Deyir: “Əlac etsin, baş həkim hanı?”
 Onu bir də oxu dərindən, Kamal
 Bərkiyərsən özün, bərkiyər metal”
 Kamal bu niyyətlə əynində xələt
 Yanaşır müdirə göstərib hörmət:
 – Nataşa! Bacımsan, bir kitab da seç.
 Dünənkindən hələ doymamışam heç.
 Bu yol roman, dastan istəmirəm mən,
 Leninin fəlsəfi əsərlərindən
 Birini.
 Nataşa deyir: – Baş üstə.
 Roman təhvil verir bir ayrı xəstə.
 Gətirir Kamala dərhal bir kitab.
 Yazılıb üstündə: “Dövlət və inqilab”
 Çəkilir kənara əziz xəstəmiz,

Gəlir bu dəm həkim, boyu bəstəməz,
Hal-əhval soruşub, o salamlayır
Mənim dastanımın rus gözəlini.
Dərin məhəbbətlə onu sevsə də
Yanında durmayır, təzə gəlini
Tərk edib, yanaşır cavan xəstəyə.
– İcazə almamış durdunuz niyə?
Axı qızdırmanız var bir az, – deyir.
Ayağa durmayın xahiş edirəm,
Sizə gəzmək hələ yaramaz, – deyir.
Görür ki, məşğuldur poladəridən,
Bu dəfə yaxın da gəlməyir ona.
– Qoy mane olmayım, – deyir Kamala,
O, cavan xəstənin girib qoluna,
Gedir palataya düzəlib yola.
Baxıb dalısınca bizim Nataşa
Söyləyir: – Nə qədər sevimli candır,
Heyranam ondakı ünsiyyətə mən;
Bu qız nə şəfqətli, nə mehribandır.
Özündən heç gəlin deyil xəbərdar,
Çox nəcib, çox gözəl, sifətləri var:
Sadə, sevimli bir sovet qızıdır
Qələmə aldığım bu rus gözəli.
Qayalardan çıxan çeşmələr kimi
Billurdur niyyəti, safdır əməli.
Rusiyanın parlaq səması tək
Olduqca təmizdir coşqun ürəyi.
Əlindən gələni eləyir hər gün
Bizim qədərbilən xəstələr üçün,
Ağır naxoşların gedir yanına,
Roman nəql eləyir, izahat verir,
Şirin rəftarilə, nəvazişilə,
Sanki xəstələrə o, həyat verir.

Kamalıq işıqlı bir otaqdadır,
Dalğındır, düşünmə fikri dağdadır.
Xeyr, dərhlənməyir şələlə üçün,

Ürəyi əsməyir nə lələ üçün,
Onu cəzb etməyir nə bulaq başı,
Nə də buludlarla durub yanaşı.
Süzməyir aşığı, sədəfli sazı,
Nə ötən quşların qərib avazı
Nə bir yaşıl çəmənlər, nə toy, nə mağar,
Çiskinli dərələr, dumanlı dağlar,
Nə bildirçin, turac, nə qartal gəzir,
Nə cüyür, nə ceyran, nə maral gəzir.
Köçüb Sumqayıta bir gün gələndə
Baxdı ətrafına çöldə, çəməndə...
Sonra papağını basdı gözüne,
Bayatı çağırırdı Karvan düzünə
Vida eləyərək itdi nəzərdən,
O belə ayrıldı sevdiyi yerdən.
Belə vidalaşdı acı olsa da.
Uşaqlıq çağını gətirib yada
Öpdü məhəbbətlə qara torpağı,
Ancaq gətirmədi ceyran dırnağı.
Şəhərə sanmayan lələklə gəldi,
Etiaqla gəldi, ürəklə gəldi!
İndi söyləməyir: "Binəmiz hanı?"
Bəs nədən unudub qoca dünyanı,
Xəyallar içində oturmuş o tək,
Göz dikir masaya fikrə gedərək?!
Qabağında kitab bayaqdan bəri
Düşünür metalın o, sabahını,
Köməyə çağırır ulu dahini.
Çatdırır sadəcə öz niyyətini:
"Poladın bir qədər keyfiyyətini
Deyir dəyişməkdə kömək et mənə".
Yetirib kitaba o diqqət yenə
Fəsilər oxuyur, gəzir, arayır,
Hələlik tapmayıb polada dair
Xüsusi bir hissə, xüsusi bir bab,
Zəka dünyasında gedir inqilab,
Dolanıb keçdikcə belə bir saat...

İdrak  ləminde əridir polad.
B rkiyir şüuru bir     n kimi.
Həmin bu kitabdan o bu gün kimi
G r r gələcəyi, aydın səhəri,
Q lb n alqışlayır ulu rəhbəri.
Zəng olur... Yeriyl r alır dəstəyi
Bizim Alekseyin camı, ürəyi.
– E sidi   m!
Olar
Aleksey, bilsən
N  qədər xo suma g lm   dir d n n
Cəfər Cabbarlının “Aydın”  s ri.
Sonra da otağı gəzir nəzəri...
 ağırdı Kamalı, o, gəldi dərhal
Qız dedi: – Aleksey danışır, Kamal!
– E sidi   m sizi!
Bəli, Kamaldır.
Yaxşıyam.
 ıxıram m zunıyy t .
A yoldaş Aleksey, bu nə sualdır?
Sizinlə hazıram hər vaxt söhbətə.
G n  sabah.
Sağ ol!
Asır dəstəyi,
Şahin gözlərində g l r istəyi.
Hakimin s z n  gətirir yada,
Polad rid nim canlı polada
D nm k üçün gəlir kitab  st n .
Onu tərk eləyək hələlik yenə.

Partoqdur Aleksey, desəm də bunu,
Təqdim etm m   m ellər oğlunu
Hərtərəfli sizə, məncə bir daha
Ehtiyac görmədim artıq izaha;
Etibar elədim yadda ınıza,
C bh d  çıxmışdı o, qarşınıza
Alovlar Vətəni bürüyən zaman.

Çiyini zər paqonlu bizim qəhrəman
 Onda bilirdiniz kimdi, nəçiydi,
 Adlı-sanlı, igid təyyarəçiydi.
 Əvvəl bilməyirdim mən də heç, demə
 İşdən ayrılmadan gedib təlimə,
 Oxuyub neçə il gözəl sülh çağı,
 Öyrənib göylərdə qanad çalmaq.
 Yadlar ölkəmizə edəndə hücum,
 Vətən səsləyəndə "Hardasan, oğlum?!"
 O da öz döşünü vermiş qabağa,
 Demiş; "Canım qurban ana torpağa!"
 Qorumuş Hüseynlə əziz yurdunu.
 O vaxt Leninqrad göylərində mən
 Təsvir eyləmişəm mükəmməl onu.
 Nəhayət, ordudan olanda azad
 Onu cəzb eləmiş yenə də polad.
 İndi bəzən durub baxır quş kimi,
 Baxır asimana vurulmuş kimi.
 Üfüqlərdən ötrü çəksə də həsrət,
 Kimsəyə bir kəlmə deməyir, əlbət,
 Bir də düşməyəcək göylərdən yolu,
 Çünki vuruşlarda sınmışdır qolu.
 Bu dərdə bəlkə də bir çara vardır,
 Lakin çiyrində çarpıra vardır.
 Çəkib gətirmədi bizim diyara
 Onu söylədiyim paslı çarpıra,
 Qafqaza gəlmədi Peçorin sayaq;
 Şimal tək əzizdir ona bu torpaq.
 Deyir: "Hüseynbala doğma elində
 Ağır zamanlarda durmadı bir an;
 Nevanın möhtəşəm, gur sahilində
 Vətənin yolunda keçdi canından.
 Mən ona borcumu ödəmək üçün
 Şimaldan cənuba gəlmişəm bu gün"
 Əhdə sadıq olur təyyarəçilər.
 Mənim sözlərimi duyanlar bilər.
 Genişdir ürəyi rus diyarı tək,

Təmizdir varlığı rus baharı tək,
O, çeşmədən billur vıcdanla gəlmiş,
Eşq ilə, şövq ilə, imanla gəlmiş.
Bəli, o gəlməmiş bu diyara tək,
Özüylə gətirmiş yüz milyon ürək,
Yüz milyon iqtidar, etibarlı əl.
Yüz milyon insanı yaşadan əməl –
Mənəli qardaşlıq, dostluq niyyəti.
Yüz milyon bir xalqın eşqi, hörməti
Onu yollamışdı bizim diyara,
Ölkəmizdə gedən bu qurğulara.

Açıq pəncərədən nəzər salaraq
Baxır Alekseylə Kamalın düzə.
Bir sənətkar kimi ilham alaraq
Katib şirin-şirin başlayır sözə:
– Qərarımız budur, bizim tərəflər
Dörd-beş il keçməmiş gur meşə olsun.
Quraqlıq tərək etsin bütün Eşməni,
Hər tərəf yasəmən, bənövşə olsun.
Müvəkkil etmişik bu işdə səni.
Çıxırsan indi ki, məzuniyyətə
Sizin kolxoza get, körpə ağac al,
Azacıq keçməmiş yaşıl zolaqlar
Bizim sahəni də bürüsün, Kamal!
O, təsdiq elədi xeyli sevincək:
– Güzəldir büronun qərarı, – dedi,
Qumsal düzənlərə təzə can verək,
Bəzəyək bu çıpaq diyarı, – dedi.

* * *

Açılmış şəhərin ala gözləri,
Aleksey hələ də öz yerindədir.
Evde olmasa da gözəl dilbəri
Gözü qabağında, nəzərindədir.
Gah gedir xəyala, gah gülümseyir,

❧ 130 ❧

Nəhayət, özünə astadan deyir:
– Ömrüm asimanda keçdi bir zaman,
Gözlərim doymadı evdən, qadından.
Gecəni cənubda duydumsa hərgah,
Şimalda üzümə güldü xoş sabah.
Səhər evli ikən, çox zaman axşam
Etdim subay kimi uzaqlarda şam.
Bəzən evimizdə qış hökm edərkən
Köçürüldüm isti bir diyara mən.
Nədən söhbət gedir ürəkdən bilər
Cəsur dənizçilər, təyyarəçilər.
Oturaq bir həyat, ailə, külfət
Eşqilə döyünən ürəyim, əlbət
Çıxarıb odur ki, yanlış bir qərar –
Demişəm: “Nə olar cavan qadınlar
Arxayın, asudə bir yuva qursun,
Qulluğa getməsin, evdə otursun”.
Nataşa vaxtında girdi xidmətə.
İndi naxoşların yanında xeyli
Ala gözlümüzün hörməti vardır.
Mehriban, sevimli analar kimi
Ağır xəstələrə şəfqəti vardır.
Xəbərdar olduqca əməllərindən
Körpə uşaq kimi sevinirəm mən. –
Söyləyib, quş kimi qalxdı yataqdan;
Böyük bir sevincə çıxdı otaqdan.
Salamlarkən onu günün işığı,
Bizim bu sevimli həyat aşığı
Mehriban yarının qoluna girdi.
(Nataşa qızıyla çöldə gəzirdi).
Qucağında Varya – körpə qızları
Sevimli, şəfqətli dan ulduzları
Gəzməyə getdilər çöllərə tərəf...
Uçur dəstə-dəstə sərçə, sığırçın,
Tellərin üstünə qonur səfbəsəf.
Deyin, qurduğumuz xoşbəxt həyatdan
Söhbət açdırlarmı nəğmələrində?

Yeni dünyamıza heyran qalır mı
Quş öz yuvasında, gül öz yerində?!”
Oturub sırayla elə mehriban
Onlar bir-birinə, görən nə deyir?!

Yalnız dirək üstə qovub çalağan
Qaraqabaq kimi baxıb dinməyir.
Varya Alekseyin qucağındadır,
Qucmuş atasının möhkəm boynunu.
Eşmə, dostlarımın qabağındadır,
Açmışdır onlara əziz qoynunu.
Aleksey düzləri seyr eləyəndə,
Baxıb uzaqdakı xaraba kəndə
Söyləyir: – Uçulub palçıqlı damlar,
(Təzə şəhərdədir indi adamlar).
Burda misə döndü insanın üzü,
Ancaq alışmadı ocağı, közü.
Bu aşiq evidir, deyirlər hər yaz,
Dolanır Eşmənin qəmli bir avaz.
Mülkədar qaçırmış gözəl yarını,
Deyirlər dözməyib aşiq bu dərdə.
Duyub zamanənin “etibarını”
Boğmuşdur özünü mavi Xəzərdə.
Budur, bir evciyəz batıb qəmlərə,
Onun sahibinin sərmislər yerə.
Ağardıb saçını pərişan ana,
Yas tutub ömrünü nakam oğluna...
Bu bir balıqçının daxmasıdır, bax!
Olub gur sulara, deyirlər qonaq,
Gedir indi belə onun söhbəti,
Guya balıqçının bitmir qüvvəti;
Çarpışır dənizlə, o hələ sağdır,
Bir gün öz evinə qayıdacaqdır...
Burda bir ixtiyar göyə açdı əl,
Əfsus ki, tanrıdan mədəd olmadı.
Yoruldu asiman dua səsindən,
Bu ağ saçlı qoca heç yorulmadı.
Bax, burda bir bənnə etmişdir üsyan,

Ağaya tikməmiş gözəl xanımın.
 Usta vidalaşsın demiş ömürlə
 Qəzəblər içində bir gün ağası,
 Zavallı bənnanın qızmar dəmirle
 Döşündə yazdırmış bir kəlmə: "asi"...
 Burda yaşayırmış bir sadə rəncbər,
 Gedirmiş çöllərə doğmamış səhər.
 Onun nə ürgəsi, nə kəli varmış,
 Fəqət saf ürəyi, əməli varmış,
 Bu bağban evidir.
 O qoca bağban
 Gül əkib, vay dərmış öz əllərilə,
 Gülüb sevinməmiş yaranışından,
 Köçmüş bu dünyadan əməllərilə.
 Geniş olmuşsa da ana torpağı
 Bunun əkin yeri, onun gül bağı
 Olmamış. Qəlbində qalmış arzusu.
 Bu iqbalsız kəndi arabir də su
 Yaman hədələyib, qurban istəmiş.
 İnsanlar yalvarıb: "Su qayıt!" demiş.
 O zamandan keçib xeyli nəsillər,
 Sumqayıt çağırır bu yeri ellər,
 Bu odlar ölkəsi Azərbaycanın
 Öyrənmək istədim hər adətini.
 Nataşa! Bu kəndin yüz yaşında bir
 Qocadan eşitdim hekayətini...
 Dinib-danışmadan əsla bir kərə,
 Nataşa göz dikir uçuq evlərə.
 Gözündə canlanır balıqçı, bağban,
 Bir də qoca bənnə sinəsində qan.
 Kamal Nəzakətlə qurumuşdur həyat;
 Sizin ömrünüzdə bu təbəddülat
 Əgər subaysınız deyirəm olsun.
 Gənclərin yazıram toylarını mən.
 Elçi göndərdimi o, Nəzakətə.
 "Razıyam!" sözünü qızın dilindən
 Düşəndən atəşin bir məhəbbətə,

Günlərin birində eşitdi özü,
Mən də bilməyirəm müfəssəl, düzü.
Bilib öyrəndiyim bir şey var, ancaq
Başqa evdə tutub subaylıq otaq.
Demirəm qəmlənib həsrət içində
Uzun gecələri uzaq düşdülər,
Demirəm, mehriban, işrət içində
Gah gəzib qol-qola, gah öpüşdülər.
Şirin arzuları yetişdi başa,
Subaylar qapını açdılar qoşa.
Məclis dəuruldu. Gəldi sevənlər,
Qaldırıb dostları piyalə vurdu.
Həmən bu məclisdə Alekseyimiz
Gözəl Nataşayla başda oturdu.
Varlı kolxozçular gəldi bu toya;
Atası yağlı bir toğlu gətirdi,
Zərqələm bir oğlan yetirmiş boya
Yeni həyat qurur oğlu, gətirdi
Sandığında hər nə əzizləmişdir,
Qoy bu gəlinimə qalsın demişdir.
Toy eyləyir cavan poladəridən.
Hamı sevincəkdir, hamı ruhlu, şən...
Söz alıb Aleksey deyir: – Ay Kamal,
Xoşbəxt ol, dünyadan öz kamını al,
Azad insanındır bizim cəmiyyət!
Gün o gün olsun ki, gəlin Nəzakət,
Eviniz fərəhlə, sevincə dolsun,
Gözəl, qara gözlü bir oğlan olsun.
Bir qartal baxışlı oğul, köksü gen
Adını qoyarıq onun da Hüseyn.
Nə dedim, bilirsən, oğlan uşağı...
Həkim qız başını dikdi aşağı.
Aleksey bədəni qaldırdı göyə
“Mənim əzizlərim, sağ olun!” deyə.
Beləcə verdilər gənclər baş-başa,
Mən də söylədim ki, qarıym qoşa...

* * *

Səhər...
Aerodrom...
Gəlin Nəzakət
Ötürür Kamalı öz kəndlərinə.
Vüsal şirin olmaz, ayrılıq, həsrət
Arabir qonmasa onun yerinə...
Pərvanə hərlənir, təyyarə gedir.
Sonra havalanır...
Dostlar əl edir.
Kamalı sürətlə ucalır göyə.
“Doğma kəndlərinə yar gedir” deyər
Bəs nədən Nəzakət heç sevinməyir?!
O gəlin nə üçün əsla dinməyir?!
Bir zaman buradan Hüseynbəli
Cəbhəyə göndərər şəhərə döndü.
Bir də qayıtmadı Vətən tərəfini,
Qızın bal həyatı zəhərə döndü.
Bəlkə üfqləri o süzən zaman,
Gözündə canlandı həmə qəhrəman.
Oynadı qəlbində o dərd, o həsrət,
Ax, ey ilk məhəbbət, ey ilk məhəbbət!..
Kamal pəncərədən baxır qanada,
Metalın gücünü gətirir yada.
Orda, Avropada öldürür polad,
Polad mənəndə boğulur həyat.
Qan içən ağalar belə deyir ki:
“Həyat əfsanədir ölüm gülməyə.
Keçir iqlalımız müharibədən.
Yaşaya bilmərik qan tökülməyə”.
Onlar sevinirlər xeyli ürəkdən
Görəndə al qanda öz əllərini,
Tapdalayıb keçir bu yırtıcılar
İnsanın müqəddəs əməllərini.
Polad – o dincliyin tunc vətəndaşı,
Azad bir dünyanın ilk təməl daşı

Orada insanı öldürür ancaq.
Sovrulur göylərə yaralı torpaq...
Kamal baxır yenə: buludlar çin-çin,
Uçur asimanda neçə göyərçin,
Biri göy, biri ağ, birisi əbləğ,
Dostları günəşdir, bir də ki, şəfəq,
Uçurmuş onları uşaqlar göyə
Azad qanadlanıb süzsünlər deyə.
Kamal seyr etdikcə göyün içini
Gəlir xatirinə sülh göyərçini.
Deyir: – Uzaqlarda, həyatlarında
Ellər var görməyib səadət, ağ gün;
Qırılmaq bilməyən qanadlarında
Şanlı göyərçini qüdrətli sülhün
Yüksəlib, göyləri sürətlə yarsın!
Bizlərdən onlara salam aparsın!
Göy üzü tər-təmiz, buludlar çin-çin
Aparır Kamalı polad göyərçin.
Hər lənir sürətlə nəhəng pərvana,
Polad yaraşıqdır bizim dövrəna.

Asiman soyumuş polada bənzər,
Elə bil ki, zağlı metaldır Xəzər.
Təyyarə uçduqca bağlar üstündən
Xəyal canlandırır onun gözündə
Yeni bir kainat, Eşmə düzündə.
Əməkçi insanın gülür arzusu:
Qapılardan axır yol kənarı su,
Yamyaşıl göyərək cərgəylə bağlar,
Göylərə baş çəkər yaşıl budaqlar.
Şaxların içində çilçıraq yanır,
Sanki şölə çəkib bağça, bağ yanır.
Düşünürkən belə o birdən-birə
Baxır pəncərədən, göz dikir yerə,
Görür nə bağça var, nə çeşmə vardır,
Gözünün önündə boz Eşmə vardır.
Aldadıb Kamalı demək xəyalat,
Süzür buludlarda düz yarım saat,

Gözündə canlanır başqa mənzərə.
Təyyarə alçalır, alçalır yerə.
İndi seyr etdiyi çoxdan bəridir
Gəlib görmədiyi öz kəndləridir.
Təyyarədən çıxıb aerodromda
Kəmalım maşına əsla minmədi,
Torpağı duymağa piyada getdi,
Həmsöhbət axtarır, gülüb, dinmədi,
Dedi öz-özünə: – “Dağlar, a dağlar!
Yayıb quzuları gen dərələrə,
Bəzən xəyalpərəst bir şair kimi
Dalmışam sevimli mənzərələrə.
Mən bu düzənlərdə el şənliyində,
Bayram zamanları at oynatmışam.
Mən bu çəmənlərdə yaşıl otların
Sərilib üstünə şirin yatmışam;
Xınalı toğlunu bulaq başında
Kəsdiyim sevdalı çəmənlər bu yerdir!
Gecələr ulduzlar, gündüzlər günəş
Hüsnünün heyranı həmişə bu yerdir!
Sevirəm mən sizi dağlar, a dağlar!
Demirəm zülmətdən şəhərə getdim,
Bilmək istəsəniz düzünü hərgah
Kəndi sevdiyimdən şəhərə getdim.
Getdim qardaşımın otaqlarında
Gecələr çevrilib gündüzə dönsün.
Dağların döşündən çağlayan sular
Borularla axıb bu düzə dönsün!
Getdim maşın verim kəndə şəhərdən,
Hər tərəf asfaltı, geniş yol olsun.
Kəndlinin zəhməti azalsın hər gün,
Texnika çoxalsın, maşın bol olsun!”

Təbiət aşiqi yeriyr belə,
Fərəhdən quş kimi uçmaq istəyir.
Açıb qollarını böyük eşq ilə
Dağları, daşları qucmaq istəyir.
Baxır: şütüyərək qalxır zirvəyə

“Moskviç”, “Pobeda”, “ZİM” gəlib keçir
Seçə bilməsə də içindəkini,
O, yaxşı hiss edir kim gəlib keçir:
Gedir səhərlərin əsl ağası
Kəndin öz övladı, öz insanları,
Hər gün təbiəti dəyişdirənlər,
Bu günün, sabahın qəhrəmanları!..
Bəlkə deyər mənə kəndi “sevənlər”
Bəs köhnə qaydalar, adıtlar hanı?
Bir aləmdir axı işdən qayıtmaq
Camışın belində qürub zamanı,
Araba içində, ot üzərində
Dostum, uzanmağın səfası çoxdur.
Maşınlar əsrində yaşasaq da biz
Niyə bu qaydalar şərində yoxdur?!
Hər kim xoşlayırsa köhnə adəti,
Mən ona verirəm bu səadəti.
Minsin kəl üstünə, qoy alsın ləzzət,
Savadı varsa oxusun qəzet
Dərisi palçıqlı camış üstündə,
Uçmaq istəyirəm mən quş üstündə.

Kamal keçib gedir yollar uzununu,
Yalqız buraxmayaq, oxucum, onu.
Nəylə maraqlanır, baxıb seyr edək,
Onun dalısınca gəliniz gedək!
Taxta körpü yeri, burda daşardı
Sular, kəndə qədər yaxınlaşardı.
Daşqında batardı mal-qara bol-bol,
Hər il uçulardı, sökülərdi yol.
İndi dəmir körpü vüqarla durur;
Üstündən fit verib yeriir qatar,
Kamalı əlini vintlərə vurur...

Gör nələr eyləmiş dəmirlə polad?!
Dəyişir insanlar, dəyişir həyat.
Kamal göz yetirir bu doğma elə
Deyir ki: – Yox, azdır, çox azdır hələ.

Kolxoz idarəsi...
 Bomboşdur otaq.
 Adamlar işdədir, hesabdar Hətəm
 Əmək günlərini yoxlayır, bu dəm.
 Yaxınlaşıb Qacar deyir kefi çağ:
 – Qatı açılmamış təzə bir xəbər.
 – Sevincək olasan belə hər səhər,
 Nə var? Çörçill ölüb, yoxsa Trumen?
 – Maraqlanmayıram köpəklərlə mən.
 Ayə, Kamal gəlib.
 – Yox, Əşi!
 Niyə?
 – Ay canım, əl verər şəhər kəndliyə?
 Görmədim qayıdıb mən döndüm geri,
 Kim ürəkdən sevir geniş düzləri,
 Hər kim öyrənibse yaşıl yaylağa,
 Dərəyə, təpəyə, sərin bulağa
 Şəhərdə neyləsin?
 Əlbəttə, qaçar.

 – Bu xəbər düz olsa məni lap açar.
 Gedək evlərinə.
 – Hal-əhval tutaq. –
 Onlar çıxıb gedir, boş qalır otaq.
 Yol getməkdə olsun Hətəmlə, Qacar
 Biz görək necədir kəndistan yeri?
 Necədir yamaclar, səngərli dağlar,
 Seyr edək bir qədər irəmələri.
 Budur, bax, göylərdə çalağan süzür.
 Odur caynağında qaldıran hərdən
 Şığıyıb dovşanı, kəkliyi yerdən.
 Bəlkə budur səbəb qalın ormanı
 İndi bürüməyir qırqovul banı?!
 Şair, gəl unudaq qırqovulları!
 Dolub sürülərlə kəndin yolları.
 Yoxsa Kamal sən tutar yaxandan,
 Deyər ki: “Az danış şimşək çaxandan,

Sıldırım dərədən, qarlı yoxuşdan,
 Yalçın qayalardan, yırtıcı quşdan.
 Onları sevirem. Bu deyil əməl
 Kiçik kolxozların təsərrüfatı
 Birləşib, onunla maraqlanaq gəl!
 Bizi cəzb eləsin insan həyatı".
 Dönür həyətlərə südlü inəklər,
 Pozur sükunəti sayıq köpəklər,
 Paltarı könlü tək güllü-çiçəkli
 Kolxozçu qızları çiyni sənəkli,
 Zarafat eləyib dönür bulaqdan,
 Piano səsləri gəlir uzaqdan.
 Biri donquidandır, buzov qovlayır;
 Uca səslə biri qonşu haylayır,
 Qocaman dağlarsa gedir xəyala...
 Samovar qaynadır Zərqələm xala.
 Təzə dostlarımız Qacarla, Hətəm
 Gəlir Kamalgilə elə bax bu dem.
 – Gözün aydın olsun, Zərqələm xala!
 – Çox sağ ol!
 – Necəsən?
 – Var ol, ay bala!
 – Deyirlər qayıdıb Kamal gəlibdir?
 – Yuvamın bəzəyi qartal gəlibdir!
 – Bilirdik axırda b elə olacaq;
 Çəkib öz oğlunu gətirər bu dağ,
 Bu dərə, bu meşə...
 – Yox, ağrın alım.
 Kəndə az müddətə gəlib Kamalım.
 Deyir, çox çəkmişik göylük həsrəti.
 Yaxında görməkçün bu təbiəti
 Aparaq şəhərə görə yaylağı.
 – Dumanlı dərəni, bu qarlı dağı
 Alıb aparacaq yəni şəhərə?
 – Yox, dönüm başına! Nə dağ, nə dərə
 İstəməyir hələ, böyük adamlar
 Yığılıb bir yerə, çıxarıb qərar

Zavodun yanında meşə salmağa,
 Onu göndəriblər ağac almağa...
 Qacarın qaralır daha da rəngi,
 Boğulur səsinin qalın ahəngi:
 – O, dağ da aparar.
 – Aparar, sən öl!
 – Onda min Fərhadın gücü var, sən öl! –
 Dostuna mülayim söyləyir Hətəm.
 Qayıdır Kamalın tarladan bu dəm.
 Gəlir qonum-qonşu, halıdır hər kim,
 Partiya katibi, müəllim, həkim.
 Suallar başlanır kənddən, şəhərdən
 (İştirak etmişəm bu söhbətdə mən).
 Kolxozun partkomu deyir: – Ay Kamal.
 Necə gəlir sənə təzə kəndimiz?
 Sürətlə qabağa gedirikmi biz?
 Bağ-bağatlı evlər, bu cah, bu calal,
 Qoyun ağılları, inək damları
 Gözə xoş gəlirmi, de görək barı?!
 – Maşınla sağılır qızıl inəklər,
 Nizamla əkilib cavan tənəklər.
 – Bu məktəb, bu saray, bu mərmər heykəl,
 Kəndə zinət verir.
 – Düz danışaq gəl.
 Qururuq biz yeni dövrənimizi,
 Varsa gizlətməyək nöqsanımızı.
 – Yığırlar maşınla pambığı koldan;
 Bunu eşitmişəm.
 Keçəndə yoldan
 Gördüm qızlarımız allı-güllüdür,
 Axar sularımız ancaq lillidir.
 MTS heyəti maşınla dolu.
 Döşənib asfaltla bütün kənd yolu.
 Hidrostansiya deyil yarımçıq,
 Götürmüş ağzına hər yanı işıq.
 Demirəm köhnəlik bizi çox güdür,
 Ancaq ağır-ağır buğda üyüdür

Anbarı doprdolu varlı insanı
 Qış günü ac qoyan su dəyirmanı.
 Deyildir yarımçıq, tikilib tamam
 Kəndimin əhlini çağıran haman.
 Deyirlər görməyib onu Gülxanım;
 – Öz ananı desən, a gözüm, canım!
 – Anam da, ay xala, sənin tayındır.
 – Sudan söz düşəndə qorxan dayındır, –
 Deyərək aqronom girir söhbətə:
 – Kolxoz fikir verir mədəniyyətə.
 Kəndin ortasında tikilib təzə
 Kitabxana, klub nur saçır düzə.
 Deyirik bağında fəvvarə vursun,
 Çarhovuzdan qorxur.
 – Bir yana dursun
 Dediyn fəvarə, yoldaş hesabdar,
 Kluba getməyir nə üçün?
 Qacar
 Səslənir:
 – El getdi, o qaldı geri?! –
 Müəllim özünü verir irəli.
 Deyir ki: – Bəs necə, yaxşı gedir el,
 Dalda qalanları töhmət edir el.
 Camaat qalarmı geri həyatda.
 Gözəl Moskvada, Leninqrada
 Azmı vardır bu gün oxuyanımız?
 Azmı vardır yeni qəhrəmanımız?
 Kəndlinin dostudur mənalı kitab.
 İndi şüurlarda gedir inqilab. –
 Əlavə eləyir sədr: – Doğrudur
 Uzağa getməyək, elə bax, budur
 Kolxozun suçusu şirəyən Hümət,
 Əlinə almayıb bir aydır qəzet.
 – Elədir!
 – Heç də yox!
 – Doğrudur!
 – Əsla! –

Söhbət qızısqca yeniyetmələr
Soxulur bayırdan evə bir təhər.
Qacar deyir: – Hara, çəkil, ay bala!
Çit ha verməyirlər?
– Çit dükan dolu,
Qiymətə mindirdi, hökumət pulu.
İndi qumaş da var, ipək, şal da var.
– Təmiz geyinməyir çox da adamlar
İşdən sonra kənddə, – söz atır Kamal
Söhbət uzanırdı hələ ehtimal
Sədr deməsəydi ucadan əgər:
– Uşaqlar, bir azdan açılar səhər.
Qoy Kamal dincəlsin!
Hamı verdi əl,
Dağılıb evinə getdi əlbəəl...
Bir hesabdar Hətəm, bir də ki Qacar
“Salamat qal!” deyib əl tutmadılar.

Sökülüb dan yeri gülər bir azdan,
Quşlar yuvasından uçmayıb hələ.
Gəlir insan səsi düzdən, bayazdan
Gedir kolxozçular dəstəylə çölə.
Pəyədə ucadan mələyir dana,
Yatır sərələnir yorğun köpəklər.
Yenə də baş çəkir uca eyvana
Çınarı oynadan sərin küləklər.
Mıxlanıb elə bil toyuqlar tara.
Döngələrdən keçən alçaq buludlar,
Çəkib karvanını gedir dağlara.
Qaldırıb səsini zilə xoruzlar,
Xəbərdarlıq edir elə xoruzlar
Desəm doğru deyil, başqadır həyat,
Var evlərdə radio, zəngvuran saat.
Xoruz da canlıdır, birdən durmadı,
“Oyanın, iş vaxtı gəlmiş, a dostlar!”
Deyib nəğməsini tutuzdurmadı,
Kəndli eşitmədi hərgah ününü,
Onda itirməzmi əmək gününü?

Deyirəm, ön xəttə çəkməyək banı,
Qaldı uzaqlarda xoruz dövranı!..
Ağarır dan yeri, açılır səhər,
Gəzir həyətlərdə yemək sərcələr.
Yolda quş neyləsin, maşın deyil at...
Necə işıldayır ətrafda asfalt!
Yaradıb, yaşadır sevdiyim ellər,
Hər yanda hərəkət, əmək, iş, hünər,
Canlanıb gör necə MTS yenə,
Təmirlə məşğuldur dəmirçixana.
İşıq taxta kəsir, gəlir səs yenə,
Hər yanda hərəkət, hər yanda həyat
Gülümseyir dağda, aranda həyat,
Kamal durub səhər çıxır doqqaza,
Qarının ağzında dayanır taza
Göy rəngli, yekəpər bir yük maşını;
Şoferin yanından sədr başını
Çıxardıb söyləyir: – A yoldaş Kamal
Körpə şitilləri, buyur, təhvil al.
Səhərin üzü tək könlü xeyli şən
Atılır maşına poladəridən.
Sədr deyir: – Ə, sür sahəyə doğru;
Yola düşməlidir bizim eloğlu.
Düzəlir bir anda göy maşın yola,
Gəlin deyək biz də “Uğurlar ola!..”
Bir sahə yanından maşın süzəndə
Görürlər traktor durur düzəndə.
Şoferin qolundan yapışır sədr,
Sürət yavaşır. Deyir: – Bu nədir?
Salman haradadır? Ay vurduq başa
Planı biz belə! Sonra dağ-daşa
Səslənir: – Salman eyy... Ayə, hardasan?
Maşının altından səs verir Salman:
– A yoldaş sədr, de, oğul, dardasan?
– Nə olub, yenə də, söylə nə var ki?
– Nə olacaq, bizim o ustalar ki,
Polad əridirlər, görəndə bir gün

Deyirəm onlara bu maşın üçün
Sizə minnətdaram, davamlıdır çox.
Ancaq *su gövdəsi*, bax bu hissə yox.
Bir də ki, *şoqərib klapanyayı*
Heç başa verməyir bəzən bu ayı.
Tez sınır, zəifdir, çıxır sıradan. –
Bir anı sükunət keçir aradan,
Kamal cavab verir traktorçuya;
(Polad əritməyib ömründə guya).
Deyir: – Tanıyıram belə bir nəfər
Poladəridəndir, istəsən əgər
Ona sözlərini deyərəm sabah.
– Yetir, qardaş, yetir, mümkünse hərgah.
– O, söhbət eyləyir daim filizdən
Alır qüvvətini fərəhlə sizdən
Görünür bu azdır, kifayət deyil.
Danlayır özünü, sonra elə bil:
Bu cavan oğlanın nədir günahı?
Nədən səmərəsiz keçir sabahı?
Matorun dolanır indi başına
Xam deyil, bələddir o ki, maşına.
“Kamalı yerində tutub” deyərək
Sədr seyr eləyir gülümsəyərək.
Salmandan soruşur: – Vermisən xəbər?
– Bəli, təzə hissə gətirəcəklər.
Görüşüb sədrlə, Salmanla, Kamal
Şoferin yanına sıçradı dərhal,
Maşın öz yerindən hərəkət etdi,
Aerodrom deyib düzəldi, getdi.

Kamalım qayıdır.
Baxır doyunca
Səfalı çöllərə yollar boyunca.
Baxır təbiətə, çatıb qaşını,
Sürücü sürətlə sürür maşını.
İçində həsirli, *ting var beş koma*.
Aparır Kamalım aerodroma.
Yamaclardan göyə ucaldıqca buğ

Elə bil maşında oyanır çubuq,
Hər tumurcuq dönüb göy yarpaq olur,
Qıçalar möhtəşəm qol-budaq olur.
Yaranır yamyaşıl qalın bir meşə;
Ağaclar boylanıb qalxır günəşə.
Budaqlar arası bir şux qız qaçır,
Gülür qəhqəhəylə qərarsız, qaçır,
Yüyürür çatmağa onun dalından
Göylüyün içində uca bir oğlan
Nəzakətdir o qız.
Duyan halıdır.
Oğlan Kamalının öz xəyalıdır.
Maşın yavaşlayıb ənəndə yaldan
Kamalın ayılıb şirin xəyalıdan
Meşənin yerinə, qızın yerinə
Baxır çubuqların düymələrinə.

Yarıb üfəqləri qayıdır dala,
Təyyarə xoş gəlir bizim Kamala.
Necə fərəhlənir, gör necə şəndir!
Gözlərində gülən ləpə döyəndir.
Dəniz buruqları durur yan-yana,
Mədən qürur verir sadə insana.
Söyləyir: – Buruqlar, sıra buruqlar!
Yarışın gecələr asıman ilə.
Hələ durulmayıb şəriyyətiniz,
Əks edilməyibdir bir dastan ilə.
Baxdıqca ruh verir Xəzər Kamala,
İstəyir fərəhdən ucsun az qala
Dənizin üstündə qağayılar tək,
Gülür sözlərində şanlı gələcək.

Şərimin sətri tək möhkəm dayanan,
Üstündə gecələr gur işıq yanan
Buruqlar uzaqda qalmışdır indi,
Budur, aerodrom artıq göründü.
Endi yer üstünə torpaq övladı...

Gedir əritməyə yenə poladı.
 Onu qarşılayır təmiz ürəklə,
 Biz mehriban gözəl güllə, çiçəklə.
 Burdadır Aleksey, burdadır Zəfər,
 Onu qarşılayır dostu işçilər.
 Nataşa, Nəzakət düzəlir yola,
 Aleksey dostuyla verir qol-qola.
 Kamal birdən deyir: – A yoldaş Zəfər!
 – Buyur eşidirəm!
 – Balam, kəlmələr
 Çatır qulağına yaman sürətlə!
 Zəfər cavab verir ona hörmətlə:
 – Dünən elə idi, belədir bu gün.
 – Bəs o söylədiyən məsafə hanı?
 – Durur keşiyində Zəfər də sülhün,
 Dolub yüz faizdir indi planı.
 Nəzakət xanım ki, deyildir polad
 Sən alasan, qalaq biz baxa-baxa.
 Kamal qarşıladı bu cavabı şad;
 – Doğrudan belədir.
 – Bəs necə? Yox, a!
 Zarafat edirəm?
 Girib söhbətə
 Söyləyir Aleksey: – Varam cürətə.
 Əlavə eləyir: – Mən uzun zaman
 Düşündüm ki, dövlət qoymuşdur plan.
 İşarə nəyədir anlayır Zəfər,
 Deyir: – Qayıtmayıb olub keçənlər.
 Hami olmusunuz özünüz mənə
 Kifayət deyilmi deyiniz yenə
 Yerimdə sayaydım. Bu olan deyil!
 Aleksey düşünür: “Dərindir həyat.
 Yox dəyişə bilməz belə tez insan.
 Xeyli maraqlıdır bu təbəddülət,
 Axı keçməyibdir uzun bir zaman.
 Düşünür Zəfərim deyəsən dayaz,
 Oyanıb o dəxi hər halda bir az...”

Partkom fikirləşir, onun poladı,
Onun filizidir insan övladı.
Gedirlər mehriban dostlar xeyli şad,
Çağırır onları təzə növ polad.
Zəfər qabaqdadır, gedirlər qoşa,
Aleksey, Nəzakət, Kamal, Nataşa.

Səhərdir, nə qədər gözəldir hava,
Hələ Eşmə düzü qarsalanmayıb;
Sığırcınlar qurub arxayın yuva,
Çiçəklər açmamış gündən yanmayıb;
Bahardır, nə axır gürhagur bulaq,
Nə qızlar gül dərib çələng toxuyur!
Bircə havalanıb göyə qalxaraq
Sevdiyim torağay şirin oxuyur.
Torağay deyildir, yox, o quş mənəm.
Eşmənin düzünə vurulmuş mənəm.
Oxuyan, o mənim öz surətimdir,
Nəğməsi torpağa məhəbbətimdir.

Niyə soruşmadın bəs tinglər hanı?
Yerində iş görər sovet insanı.
Verməsən yaxşıdır belə bir sual,
Polad əritməyə getmişdir Kamal.
Gün gələr, başqa bir əsərimdə mən
Bəlkə söz açaram körpə tinglərdən.

Səhər. Kamal yenə metal əridir,
Filizlə bərkiyən əməlləridir.
Tökmə şöbəsinə qızıldır əllər,
Poladı gözləyir torpaq modellər.
Dediyim şöbəni hər kim görübsə,
O yaxşı bilir ki, bu aləm nədir.
Sanki hücum üçün təzə əmr alan,
Hazırlıq aparan qızgın cəbhədir.
Bir yanda partlayır bəzən kislorod,
Sıçrayır ətrafa parça-parça od,

Kəsirlər kağız tək qalın filizi,
Bir yanda görürsən cəzb edib bizi
Gedir göydə kran dopdolu yüklə.
Bir yanda metaldan elektrikle
Ustalar modeli söküb çıxarır;
Şaxtaçı elə bil coşub dağ yarır.
Başların üstündə hərəkət edən,
Gah sola, gah sağa sürətlə gedən
Bir kran qazanın üstünə gəlir,
Qulpun üzərinə cuman qarmağı
Elə bil ki, nəhəng əldir, yönəlir
(Qaldırır yerindən böyük bir dağı).
Yanaşib sürətlə poladla dolu
Qazanı aparır.
Haradır yolu?!
Gedir qəliblərin göydən üstünə.
Polad süzüləcək, axacaq yenə
Yerdə hazırlanan gil modellərə.
Gedəcək, deməli, ucqar ellərə.
Traktor hissəsi, maşın hissəsi,
Çulğalayıb sexi kranın səsi.
Gedir dağgövdəli sanki bir insan,
Aparır əlində nəhəng bir qazan.
Gedirik bu səbat, bu sürətlə biz.
Belə iradəylə, belə qüdrətlə
Gedir gələcəyi cəmiyyətimiz!..

1950

NATƏVAN

MÜQƏDDİMƏ

Gözəl Qarabağa onda get ki, sən
Yaşıl yamaclarda yüz canan olsun.
İsa bulağında, Cıdır düzündə
Səsi dağ çeşməsi dostum Xan olsun.
Çal-çağır başlasın, süfrə açılsın,
Əlvan çəmənlərdə canhacan olsun.
Qulaq as "Qarabağ şikəstəsi"nə,
Xəyalının yeri asiman olsun.
İlk bahar çağında səni cəzb edən
Mənim bu yazdığım gülüstan olsun.
Xəbərin yoxsa o cənnət diyardan,
Sənə yol göstərən bu dastan olsun.
Onun qəhrəmanı iftixarımız –
Xan qızı, şairə Natəvan olsun.

1

Qarabağ... Gözəl Şuşa...
Hər yanda təmtəraqdır.
Tamaşa var, tamaşa.
Böyük, kiçik toplanıb
Geniş meydan içində
Üç çalgısı sanki, var
Bir balaban içində.
Çalır hamısı birdən,
Coşur hamısı birdən,
Coşur cəngi havası;
Elə bil ki başlanır
Lap Koroğlu davası.

❧ 150 ❧

Şaqqalanır toğlular,
Kabab çəkilir şişə.
Böyük bir həngamədir.
Bayram eləyir Şuşa.
Qarabağın sevimli,
Əziz, mehriban qızı,
Xurşidbanu Natəvan,
Şairimiz xan qızı
Ömür-günü xalq üçün –
Şuşanın meydanına
Bulaq çəkdirib bu gün...

Ağızları yaşmaqlı,
Güləbətin başmaqlı,
Bəzisi nimtənəli,
Bəzisinin köynəyi
Qızıl düymə dənəli.
Kələğayı başında,
Ayıb yox göz-qaşında.
Kəmərlı, çutqabaqlı,
Ay üzlü, ay qabaqlı
Qızıl qolbağ biləkdə.
Ətrini duymaq olar,
Bu qızların çiçəklə.
Yerişi ceyran kimi,
Duruşu tərən kimi,
Günə tənə eləyən,
Aya da çıxma deyən
Boy-buxunu sürəhi,
İsmi gözəllik şahı,
Sinəsində telləri,
Seyr eləyir bəsatı
Qarabağ gözəlləri.
Baxırlar astanadan
Pəncərədən və damdan.
Meydança dəniz kimi
Ləngər vurur adamdan,

Bir tərəfdə də atlı,
Atları yel qanadlı.
Tatarısı əlində,
Patrondaşı belində,
Atının yəhərində
Qarabağın xalısı,
Belində zağlı xəncər,
Çiynində aynalı,şı,
Quşu göydə vuranlar,
Turş suyun meşəsində
Kef məclisi quranlar,
Gəlib kəhriz başına,
Göz vurur yoldaşına,
Göstərir gözəlləri,
Burma buğda əlləri.
Meydançada ac da var,
Evi gündə bir yavan
Çörəyə möhtac da var.
Dərviş də var, molla da,
Sümsünüb, sümük gəzən
Tazı da var, tula da...
Buradadır mülkədar
Məşhur hacı Səfər də.
Elə bil ki, mafəsi
Qoyulubdur şəhərdə.
Xan qızı Natəvanın
Düşmənidir bu hacı.
Baxır kinli, qəzəbli,
Danışır acı-acı...
Yoxdur burda Natəvan,
Demirəm can üstədir,
Yatır yorğan-döşəkdə,
Şairəmiz xəstədir...

Gündə od tutub, yansa da aləm,
 Zərif əllərində incə bir qələm
 Dalıb memar kimi düşüncələrə,
 Nəse cızır, pozur bizim şairə.
 Əlində bir dəstə təzə gül, çiçək
 Xəstəyə baş çəkir Xanlıq Kamiran
 Vurur sinəsinə tərtemiz ürək,
 Gəlin deyim sizə kimdir bu insan:
 Əziz bağbanıdır Xurşidbanunun,
 Sənət aşığıdır ürəkdən onun.
 Bağçada müttəsil güllər ekərək,
 Şəhər də, axşam da zəhmət çəkərək
 Çalışıb əlləşir hər bahar çağı:
 Sevimli qönçələr bürüsün bağı;
 Ağlı, huşu alan ətrini saçsın,
 Qəmli şairənin könlünü açsın.
 Demişdi bir dəfə Banu: "Bağ salaq,
 Zövq alsın qocalar, gənclər içində".
 Qoşub çoxlarını bu təşəbbüsə,
 O salmışdı bağı şəhər içində...
 Hara ayağını basarsa Banu
 O qoymaq istəyər ora canını.
 Belə deyirlər ki, Xurşidbanu da
 Sevirmiş ürəkdən öz bağbanını.
 İcazəsiz belə Xurşidbanuya
 Rıqqətlə, diqqətlə o, baş çəkir tək;
 İndi də üsullu girdi otağa
 Əlində bir dəstə təzə gül-çiçək.
 Gördü ki, Natəvan yorğan-döşəkdə
 İşləyir, xəstədir, lakin ürəkdə
 Sağlam arzuları, istəkləri var,
 Belə olur mənəcə əsil sənətkar...
 Bağban gülü qoyub getmək istədi.
 Natəvan:
 – Kamiran, yaxın gəl, – dedi.

(Bu ağsaçlı qoca bilir yerini),
 Dərhal:
 – Buyur, – dedi, – xanım, qulluğun?..
 Natəvan göstərdi çəkdiqlərini.
 Soruşdu:
 – Necədir?
 Dalda Kamiran
 Bağışla, – söylədi, – xanım, nədir bu?
 Cavab aldı belə:
 – Bəzən daş yolu
 Sular, seller yuyur, kəsilir get-gəl,
 Baharda, payızda olur bu əməl.
 Bu körpü şəkildir, zəhmət çəksələr,
 Lazımı yerlərdə onu tiksələr,
 Ellər xilas olar xeyli bələdən
 İndi, bax, bununçün əlləşirəm mən.
 Qoy ömrü az olsun ağır günlərin.
 Ağılı, kamalı var Xurşidbanunun
 Düşündü Kamiran: Nə qədər dərin
 Gözünün önünə bir zaman onun
 Gəldi bir anlığa knyaz Xasay bəy,
 “Niyə şairəni atıb getdi bəs?”
 Bağban düşündükcə dəyişdi halı,
 Verdi Natəvana həmin sualı,
 Dedi: “Salıb səni dərde, fərağa
 Şuşadan nə üçün getmişdir ağa?”
 – Xasay bəy, zənnimcə, qapıldı hissə,
 Təkidlə söylədi: köçək Tiflisə.
 Bir də unut, dedi, şeir yazmağı,
 Bu qələm, o bəyaz dəftər varacağı
 Səndən uzaq olsun; anasan ana.
 Gedək ya Tiflisə, ya Dağıstana.
 Razılıq vermədim əsla ərime.
 O da çıxıb getdi?
 Bağlandı könlüm
 Şeir dünyasına, körpələrimə...
 Ər həqir baxarsa hərgah övrətə,

Dansa qadınlığın azadlığını,
 İstehza eləsə şərə, sənətə
 Arvad itirməzmi öz şadlığını?
 – Doğrudur, doğrudur, – dedi, – Kamiran...
 Natəvan dərini şərh eləyəndə,
 Dostuna sirrini açıq deyəndə
 Geldi qulağına bulaq başından
 Göylərə yüksələn “bayati-şiraz”.
 Xəstə şairəmiz fikrə gedərək,
 Keçən zamanları düşündü bir az.
 Dedi: – Ağabəyim yad bir diyarda
 Getdi çürüməyə, həyatı darda.
 Baxmayıb göylərə yüksələn aha,
 Onu arvad deyil, Fətəli şah
 Girov yolladılar. Qəm yedi bülbul.
 Əsdi xəzan yeli, soldu qızıl gül.
 Kamiran söylədi: Belə bir gündü,
 Şuşanın qoynunda toydu, duyündü:
 Ağabəyim ağa gedirdi ərə.
 – Yox, Kamiran, onu yad ölkələrə
 Şuşamızdan girov aparırdılar.
 Qarabağın gözəl bir çiçəyini
 Yırtıcı pəncələr qoparırdılar.
 Bibim düşünürdü gələcəyini.
 Qohum, əqrəbadan, vətəndən uzaq,
 Bilirdi ruzgarı yaman olacaq.
 Özü yas tuturdu öz əhvalına
 Şuşa dəbdəbəli toy etməyirdi.
 Gizli ağlayırdı onun halına.
 Düşdü həmişəlik bu sayaq dara,
 Fətəli xan onu aldı ki, bəlkə
 Rəğbət bəsləməsin xanlıq ruslara.
 Mənim dərli, səli ana yurdumun
 Apardı çox zaman İran varını.
 Qəsdi beləydi ki, döndərsin qışa
 Odlar ölkəsinin ilk baharını.
 Bəli, o axşam da toydu, büsatdı.

Gözəl Qarabağın xəzinəsindən
 Aparılan canlı cavahiratdı...
 Deyirlər ki, bibim dağ başlarında
 Sıxlaşan buluda həsrətlə baxmış,
 Az qalmış qəhr ola göz yaşlarında,
 Dilindən həsrətlə bu sözlər axmış:
 “Əfsus ki, yarım gecə gəldi, gecə getdi.
 Heç bilmədim ömrüm necə gəldi, necə getdi”.
 Səbuhi istədi siddiq ürəkdən
 Ərim – dağıstanlı Xasay bəylə mən
 Pozmayım aranı; bilərəm, əlbət
 Gözəl ailənin nə olduğunu;
 Bal kimi şirindir sevgi, məhəbbət,
 Duyanlar anlayır, nə deyim bunu.
 Fəxrım Səbuhiyə mən qulaq asdım,
 Onun sözlərini bağrıma basdım;
 Yetirə bilmədim, lakin yerinə;
 Könül zidd getmədi istəklərinə.
 – Mən indi bildim ki, Mirzə Fətəli
 Niyə kəsib getdi onda yanından.
 Görüb iqbalını Ağabəyimin
 Uçmaq istəmədin aşiyanından.
 – Düz başa düşmüşən,
 Mirzə Fətəli
 İncidi, belədir həqiqət, bəli,
 Bəzən mühitdəki böyük başlar da
 Səni anlamayır, səni duymayır.
 Eşitsə dərini qara daşlar da
 Dil deyib ağlayar; yaxın qoymayır
 Ümid bəslədiyin insanlar səni.
 Boğmağa başlayır tufanlar səni...
 Kamiran söylədi: – Yox, yox, yanma gəl.
 Qəmlərin əlinə oylanma gəl,
 Fəxr elə öz doğma vətəninədən.
 Böyük Füzulinin gül diyarında,
 Bülbülü mat qoyan çəməninədən...
 Susdu Kamiran da, Banu da susdu;
 Ona ümid verən eldi, ulusdu.

Qarabağın gözəl oymaqlarıydı.
Yaşıl meşələri, bulaqlarıydı.
Daldı xəyallara xəstə Natəvan,
Otağı tərk edib getdi Kamiran.
Düşünmə tək qaldı yenə şairə,
Özünü üzümə gəl, yorma boş yerə.
Tək deyil Natəvan əsla, qoşadır,
Şirin arzularla o, baş-başadır.
Ona həyat verir el məhəbbəti,
Uzadıb əlini qurşun qələmə,
Davam edib çəkir körpü surəti.

3

Ay işıq salanda torpağa, daşa,
Hacı Səfər, axund verdi baş-başa.
İki qart canavar üz-üzə durdu,
Onlar tədbir töküb, tələ qururdu.
Axund:
– Bəlkə Banu pozğundur deyim?
Onu mən bu sayaq rüsvay eləyim?..
Hacı söylədi: – Yox, qurban cəddinə,
Getmə gəl heç belə onun ziddinə,
Əvvəlcə deyirəm, dur get yanına,
Dilə tut, qorxu sal bir az canına;
De ki, əl-ələ ver Hacı Səfərlə,
Söylə: fəxr eləməz el bir nəfərlə.
Danış din adından, Allah adından,
Əgər əl çəkməsə öz inadından,
Vecinə almasa Quranı, dini,
Hə... onda işə sal məscid əhlini.
De heçdir gözündə Məkkə, Mədinə,
De yoxdur inamı Qurana, dinə.
Şəkil də çəkdirir hətta başaçıq.
Dini ayaqlayır açıqdan-açıq.
Qara camaatı get belə səsle:
De ki, Düma adlı bir xaçpərəstlə

Hələ gəncliyində söhbət aparmış,
Şuşanın görəcək günləri varmış.
Müsəlman qadını, məclisi-işrət,
Vaveyla, batacaq yerə şəriət...

Belə qərarlaşdı axund, mülkədar;
İki fitnə-felli, iki riyakar
Salmağa Banunu çıxılmaz dara
Fəlakət cücərdi söhbətlərində;
Elin üreyinə vururlar yara
Müvəffəq olsalar niyyətlərində.
Sevimli Natəvan elin qızıdır,
Azəri yurdunun söz dünyasının
Natəvan işıqlı dan ulduzudur.

4

Gecədir, dumduru, sakit bir gecə,
Ulduzlar səmanı bəzəyir yenə;
Təbiət bu gecə incədən-incə
Gözəl bir şərə bənzəyir yenə;
Kimsə uzaqlarda çəkib lap zilə
İncə "Qarabağın şikəstəsi"ni,
Rastabazarında "oyağam" deyər
Darğa da qaldırır kobud səsini.
Yatır şuşalırlar dərin yuxuda
"Məclisi-üns" çülər ancaq oyaqdır.
Böyük Füzulinin əsərlərindən
Şairlər bu gecə oxuyacaqdır.
Narahatdır bir az nədənsə Məxfi,
Sanki dağ üstünə duman enibdir.
Onun sağ yanında əyləşib Məriz.
Pərqu mütəkkəyə dirseklənibdir.
Taxtın üzərində oturub dibdə
Sulu qəlyan çəkir Sadiq, Katib də.
Unudub aləmi bayaqdan bəri
Baxır pəncərədən göyə Müştəri,

Yusif i yenə də öz halındadır,
Nəyinse fikrində, xəyalındadır...
Qarabağ xalısı, Kəşan xalısı
Elə bil otaqda çəmənlər yaradıb.
Toxucu qızların mahir əlləri
Misli görünməyən gülşən yaradıb.
Dinib danışmayırsa nədənsə heç kəs.
Bölür ortasından sükutu Növrəs;
Müraciət edir belə Mərizə:
– Açıq söylə görüm, xəbər ver bizə
Yenəmi arxalıq istəyəcəksən?
Verməsə, çən, duman, sis deyəcəksən
Dağların başını aldı?
– Yazmışam,
Bəli, istəmişəm lap dünən axşam,
Nə olar. Nəvəvan əliaçıqdır,
Onun səxavəti xeyli artıqdır.
– Burax təmənnanı, dilənməsən də,
Nəvəvan əl tutur yeri gələndə...
Əsil sənətkarın qədrini bilən,
Yerində danışan, yerində gülən
Müştəri bu zaman çatdı qaşını,
Buladı astaca ağır başını.
Dedi:
– Nə günlərə qalır şerimiz?
Torpağa borcluyuq hələ xeyli biz.
Vətən tərənnümü...
Kəsib sözünü
Yusif i məclisə tutdu üzünü
Dedi:
– Mübahisə nə gerek, canım.
Pərəstarlıq edir Nəvəvan xanım.
Dolanmaq olmayır, axı neyləyək;
Odur pənahımız, odur arxamız;
Bəli yazıb ona mənzum bir kağız
Mən də istəmişəm südlü bir inək.
Neyləyim, dolana bilmirəm, atam;
Qolu gücdən düşən nasaz xarratam.

Qoy xəstə olmasın mənim tək heç kim,
Sinəgirəm, nəfəs ala bilmərəm;
Çox süd içməlisən söyləyir həkim
Kəsbimlə çıxmayıb çörək pulumuz,
Özünü bir yaxşı münsif olunuz,
Gündə bir dolça süd haradan alım?
Qarışır günbəgün fikrim, xəyalım...
Sözün bu vaxtında, elə bu zaman
Gəlib içəriyə girdi Nəvəvan.
Qalxdılar ayağa görəndə onu.
Oturdu yuxarı başda Banunu
Bir-bir ehtiramla verdilər salam.
Əyləşdi yerində o şirinkəlam.
Ədəblə, ərkanla, hissi-hörmətlə.
Şair dostları ilə girdi söhbətə:
– Məriz, arxalığın aynabənddədir.
Yusif, inəyin indi kənddədir.
Yusif sevindi, Məriz oldu şad,
Dedilər ki, “Var ol, səni, ey ustad!
Xudaya, çox görmə bizə gəl, onu”.
Dəyişdi söhbəti Xan qızı Banu.
Dedi: Şamaxıya məktub göndərək.
“Məclisi-Səfa”yla biz çoxdan gərək
Ünsiyyət quraydıq. Mehri-məhəbbət
Gülzara döndərər vətəni, əlbət.
Yazaq: “Seyid Əzim, böyük sənətkar
“Məclisi-üns”ün də bir arzusu var
Əlaqə saxlayaq bu gündən belə.
Eşitmişik Bakı şairləri
Məktublaşırsınız, var ülfətiniz
“Məclisi şüəra” ustadları ilə.
Xoşbəxt sayılaraq xeyli, əgər siz
Şuşanı salsanız arabir yada.
Gediş-gəliş bir az çətin olsa da
Ünsiyyət istəyən yolunu tapar.
Məsləhət bilsəniz yollarıq çapar.
Sizin gövhərlərdən çatdırar bizə.

Belə fikirdəyik, həmin incilər
 Saçar işığını məclisimizə.
 Budur qəlbimizdə gül açan məram,
 Budur muradımız, baqi ehtiram..."
 Yazılıb qoyuldu məktub bir yana.
 Tirmə arasından götürüb Fəna
 Böyük səliqəylə açır divanı
 O, şeir oxuyur təhlil zamanı:
 "Şəbü hicran yanar canım,
 Tökər qan çeşmi-giryanım.
 Oyadır xəlqi əfqanım,
 Qara bəxtim oyanmazmı?"
 Oxunduqca qəzəl çatılır qaşlar,
 Saçılır ətrafa sanki qaş-daşlar.
 Sözlər firuzədir, misralar yaqut.
 Mirzə nəfəs dərir... hökm edir sükut.
 Xurşidbanu dinir hissi-hörmətlə,
 Deryalardan dərin bir məhəbbətlə:
 Bu sevgi bağladı həyata onu,
 Yazdı bu eşq ilə "Leyli-Məcnun"u:
 "Güli rüxsarına qarşı
 Gözümdən qanlı axar su,
 Həbibim, fəslə-güldür bu,
 Axar sular bulanmazmı?"
 Susdu Natəvan da, susdu Fəna da.
 Müştəri söylədi: – Dari-fənada
 Bizə yol göstərir böyük Füzuli;
 Gedək sədaqətlə ancaq bu yolu.
 "Dust bəpərvə, fələk bərahəm, dövrən bəsükun,
 Dərd çox, həmdərd yox, düşməni qəvi, tale zəbun".
 Bu sayaq olsa da bizim zamana
 Füzuli səbrilə, iqtidarilə
 Gəlin cavab verək qanlı dövrəyə.
 Sadiq deyir mənə yaxşı olar ki,
 Şiri bağlamayaq siyasətlə biz.
 Qəzəl aşiqlərin şikayətidir
 Oxuyaqları nəzakətlə biz;
 Düşünək, bir qədər xəyala dalaq,

Qoy xəstə olmasın mənim tək heç kim,
 Sinəgirəm, nəfəs ala bilmərəm;
 Çox süd içməlisən söyləyir həkim
 Kəsbimlə çıxmayır çörək pulumuz,
 Özünüz bir yaxşı münsif olunuz,
 Gündə bir dolça süd haradan alım?
 Qarışır günbəgün fikrim, xəyalım...
 Sözün bu vaxtında, elə bu zaman
 Gəlib içəriyə girdi Nətvən.
 Qalxdılar ayağa görəndə onu.
 Oturdub yuxarı başda Banunu
 Bir-bir ehtiramla verdilər salam.
 Əyləşdi yerində o şirinkələm.
 Ədəblə, ərkanla, hissi-hörmətlə.
 Şair dostları ilə girdi söhbətə:
 – Məriz, arxalığın aynabənddədir.
 Yusifi, inəyin indi kənddədir.
 Yusifi sevindi, Məriz oldu şad,
 Dedilər ki, “Var ol, səni, ey ustad!
 Xudaya, çox görmə bizə gəl, onu”.
 Dəyişdi söhbəti Xan qızı Banu.
 Dedi: Şamaxıya məktub göndərək.
 “Məclisi-Səfa”yla biz çoxdan gerek
 Ünsiyyət quraydıq. Mehri-məhəbbət
 Gülzara döndərər vətəni, əlbət.
 Yazmaq: “Seyid Əzim, böyük sənətkar
 “Məclisi-üns”ün də bir arzusu var
 Əlaqə saxlayaq bu gündən belə.
 Eşitmişik Bakı şairləri ilə
 Məktublaşırınsınız, var ülfətiniz
 “Məclisi şüəra” ustadları ilə.
 Xoşbəxt sayılaraq xeyli, əgər siz
 Şuşanı salsanız arabir yada.
 Gediş-gəliş bir az çətin olsa da
 Ünsiyyət istəyən yolunu tapar.
 Məsləhət bilsəniz yollarıq çapar.
 Sizin gövhərlərdən çatdırar bizə.

Belə fikirdəyik, həmin incilər
 Saçar işığını məclisimizə.
 Budur qəlbimizdə gül açan məram,
 Budur muradımız, baqi ehtiram..."
 Yazılıb qoyuldu məktub bir yana.
 Tirmə arasından götürüb Fəna
 Böyük səliqəylə açır divanı
 O, şeir oxuyur təhlil zamanı:
 "Şəbü hicran yanar canım,
 Tökər qan çeşmi-giryanım.
 Oyadır xəlqi əfqanım,
 Qara bəxtim oyanmazmı?"
 Oxunduqca qəzəl çatılır qaşlar,
 Saçılır ətrafa sanki qaş-daşlar.
 Sözlər firuzədir, misralar yaqut.
 Mirzə nəfəs dərir... hökm edir sükut.
 Xurşidbanu dinir hissi-hörmətlə,
 Dəryalardan dərin bir məhəbbətlə:
 Bu sevgi bağladı həyata onu,
 Yazdı bu eşq ilə "Leyli-Məcnun"u:
 "Güli rüxsarına qarşı
 Gözümdən qanlı axar su,
 Həbibim, fəsli-güldür bu,
 Axar sular bulanmazmı?"
 Susdu Natəvan da, susdu Fəna da.
 Müştəri söylədi: – Dari-fənada
 Bizə yol göstərir böyük Füzuli;
 Gedək sədaqətlə ancaq bu yolu.
 "Dust bipərva, fələk birəhm, dövrən bisükun,
 Dərd çox, həmdərd yox, düşmənin qəvi, tale zəbun".
 Bu sayaq olsa da bizim zamana
 Füzuli səbrilə, iqtidarilə
 Gəlin cavab verək qanlı dövrəyə.
 Sadiq deyir mənə yaxşı olar ki,
 Şəri bağlamayaq siyasətlə biz.
 Qəzəl aşiqlərin şikayətidir
 Oxuyaqları nəzakətlə biz;
 Düşünək, bir qədər xəyala dalaq,

Gahi kədərənək, gahi zövq alaq...
 Natəvanın qanı qaraldı möhkəm,
 Yenə gözlərində yelkən açdı qəm.
 Dedi:
 – Bu barədə dastan istəməz:
 “Ey Füzuli, müttəsil dövrən müxalifdir sənə,
 Qalibə ərbabı istedadı dövrən istəməz”.
 Söylə bu həqiqət dolu sətirlər
 Bəlkə şikayəti-cananədənindir.
 Bu üsyan, bu qəzəb, bu narazlıq
 Sənə mənası yox əfsanədənindir?
 Qələmə almadı şair Füzuli
 Leylə Məcnunun hekayətini.
 Ərəb qızlarının bu dastan ilə
 Yazdı zamanədən şikayətinin...
 Sükut... Mübahisə... Məclis uzanır...
 Göydə ulduz yanır, yerdə şam yanır,
 Evi nurlandırır büllur çilçıraq.
 Uzanan söhbətə çoxalır maraq,
 Yel vursa qızarat, alov yüksələr
 Külün altındakı balaca gözdən
 Lakin incimədi kimse, Banunun
 Belə cəsarətlə dediyi sözdən...
 Acı zəhər olsa həqiqət əgər
 Arıflar bal kimi onu içərlər.
 Belə bir mənəvi təəssüratla
 Şairlər məclisi dağıldı. Nədən
 Xurşidbanu yenə düşüncəlidir?
 Çox dalğın görürəm Natəvanı mən;
 Gəzinib otaqda, astadan deyir:
 “İnsan amalında mötəbər olsun,
 Dünyada varmıdır bir elə şair
 Böyük Füzuliyə bərabər olsun?..”
 O, qələm götürüb yazmaq istəyir.
 Sonra öz-özünə bu sayaq deyir:
 “Nə yaza bilərəm, nə yazaram ki,
 Füzuli şerinin ötsün yanından?
 Yaxşı olar yenə bir qəzəl daha

Oxuyum ustadın öz divanından”.
 “Heyrət, ey büt, surətin gördükdə lal eylər məni,
 Surəti-halım görənlər surət xəyal eylər məni”.
 Sətirlər uçurur, uçurur onu,
 Şeir fəzasında çaldıqca qanad.
 Hörmətlə yad edir vətən oğlunu:
 Rəhmət olsun sənə, ey böyük ustad!..
 Unudub aləmi məşğuldur belə
 Mürşidinin dərin sözlərilə o;
 Baxır pəncərədən ana yurduna
 Böyük Füzulinin gözlərilə o,
 Deyir: “Vətən mülki səhərə həsrət
 Yoxsa şəfəqlərə boyanmayacaq?!”
 Elə bir yuxuya gedib taleyi
 Ki, açıb gözünü oyanmayacaq?!”
 Uzaqlardan əsən incə bir mehdən
 Bu dəm qulağına səs gəldi sanki:
 “Yaşatsın ömrünü etiqad, ümid,
 Könül ver diləyə, buna inan ki,
 Dərdin ömrü uzun olmasın görə”.
 Təşəkkür eləyib həmin sədaya,
 Söyləyir düşmüşəm çılğın sevdaya.
 Oyadıb könlüdə xalq məhəbbəti,
 Sən mənə vermişən bu xasiyyəti.
 Bəzən qanlı fələk saldı yolumu
 Qasırgalı, dərin ümman içindən.
 Qanlı hakimlərə əyilməməklə,
 Sultanım canandır, yardı deməklə
 Vüqarlı olmağı öyrətdin mənə.
 Bəzən də sıxlaşan buludlar kimi
 Boşalıb dolmağı öyrətdin mənə.
 Gətirdikcə yada nə zaman səni
 Dönüb sevinc olur gələn hər bəla.
 Vətən torpağına bağladı məni
 Məskənin olsa da Bağdad, Kərbəla.
 Qoyur miz üstünə qalın divanı,
 Elə bil şairin qəzəllərindən
 Bahar təravəti gəlir otağa.

Çəmənlər bahar çağ
 İncə, zərif xalıdır,
 Qarabağ gözəlliyin
 Canlı bir timsalıdır.
 Dolaşır ağızları,
 Söhbəti, şirin sözü;
 Turşsuyu səfalıdır,
 Gözəldir Cıdır düzü.
 Orda göyə boylanır
 Qayalar sıldırımli;
 Təbii bir qaladır
 Şimşəkli, ildırımli.
 Dağlarının zirvəsi
 Buludlardan yuxarı
 Qoynundakı cığırılar.
 İtirilər burda gözdən,
 Orda üzə çıxırlar.
 Batırlar qucağında
 Qalın meşəliklərin.
 Dağ uca, yarıqan dərin..
 Rəssam gərək götürüb
 Rəngini, fırçasını –
 Əks edər Qarabağın
 Bu gözəl parçasını.
 Qıjiltile səslənib
 Axır Daşaltı çayı.
 Dağ döşündə, qayanın
 Altında xan sarayı.
 Dörd tərəfi qorxulu,
 Əsrlərlə yuxulu,
 Gözləri qəm doludur.
 Ətəkdən keçən yolu
 Tək bir adam yoludur.
 Aşağıda qalxaraq
 Qalın duman sürünür.
 Orda əlik mələyir,

Burda maral görünür.
Harda var bu gözəllik,
Harda var bu təbiət?
Əgər görməmişənsə
Səfəli qoynuna get.
Qarabağın mehriban
Guşəsini seyrə çıx.
Yadlara qarşı qala,
Dostlara qoynu açıq.
Şuşada öldürüldü
Zalım Məhəmməd Qacar;
Vaqifin, Vidadinin
Orda ayaq izi var.
Getdi Zakir o yerdən
Sürgünə haqq söz üçün.
Qarabağ çox əzizdir
Könül üçün, göz üçün...
Bizim incə şairə
Gəzir gülzar içində;
(Quş qonmayan zirvələr
Tərtəmiz qar içində.)
Gəzir ki, azad olsun
Qubar əlindən ürək.
Hər tərəfdə tərəvət,
Hər tərəfdə gül-çiçək.
Vaqifin məzarını
Banu edir ziyarət...

Görür ki, yeriylə Cıdır düzünə
Həyəcan içində gəlir camaat,
Yalvarır boşluğa, göyün üzünə
Söyləyir: "İlahi dadımıza çat!
Dolu sünbülləri qırır belindən,
Al bizi bəlanın, dərdin əlindən.
İlahi, rəhm elə, inayət elə.
Kəsmə kərəmini, şəfahət elə".
Tərk etdi Natəvan dərdi-qəmləri,
Uçdu qumru kimi öz ələmləri.

❧ 165 ❧

Dedi:

- Yalvarmayın pərvərdigara!
- Dərdə özünüzdən umunuz çara.
- Özümüzdən?
- Bəli.
- Nə sayaq, necə?
- Yaradıb, yaşadır insanın əli.
- Dönər gündüz olar istəsən gecə.
- Umun özünüzdən, qeyrətinizdən
- Hər şey hasil olar hümmətinizdən.
- Taxıl batdı.
- Onu düzəndə əkin!
- Düzən qupqurudur.
- Onda arx çəkin!
- Düzdə birçə qarış yerimiz yoxdur.
- Sizinki yoxdursa, mənimki çoxdur.
- Arx çəkin, arx çəkin bol gəlsin suyu.
- Onda yasa dönməz ellərin toyu.
- Xan qızı düz deyir.
- Sözü gerçəkdir.
- Natəvan ellərə arxa deməkdir.
- O verib çox zaman ürək bizlərə.
- Kim verər iş üstə çörək bizlərə?

Səsləndi Natəvan, gələrək dilə:
“Ölməyib Natəvan, o sağdır hələ.
Bir gün ayrılmayıb eldən, obadan,
Şuşaya su çəkən Sarı Babadan
Bir gün düzənlərə arx da gətirər,
Əməl bağçasında güllər bitirər”.
Coşdu bulaq kimi el məhəbbəti.
Hamı şairəyə təşəkkür etdi.
Çoxlarının uçdu dərdi, həsrəti,
Hərə bir tərəfə yönəldi getdi.
Güldü gözlərində meşə, dağ, dərə,
Bu gün onlar üçün sevimli gündü.
Diqqətlə ətrafı süzdü şairə,
Belə fikirleşdi, belə düşündü:

“Əzəldən qaydadır bu kainatda,
Şəmin ətrafına pərvanə gələr.
Aşiq baş qoymağa canan yolunda
Yeriyib meydana mərdanə gələr.

Çox da öyünməsin qoy namərd qəza,
Üz verməz hər zaman möhnət qəvvasa.
Bir gün ömrü çıxar al-əlvan yaza,
Əlinə gövhərlə dürdanə gələr.

Üzür pəncəsində zillət Banunu,
Fələyin olmayıb qayda-qanunu.
Böyük etiqadla deyirəm bunu:
Mənim istədiyim zamanə gələr”.

Daldı xəyallara bu amal ilə,
Döyüşə başladı o, məlal ilə.
Bir az ürəkləndi, cürətləndi də.
Dərin boşluğundan ümitsizliyin
Natəvan bu dəfə yerə endi də.
Dedi: “Bəxtəvərəm, ey vətən, əgər
Ərisəm yolunda sənin mum kimi,
Aşiqəm mən sizə, ellər, ay ellər,
Suya həsrət çəkən ətşan qum kimi;
Mənə ilham verir, sevənlər səni
İstər cavan olsun, istər pir olsun.
Ey vətən, boynumda eşqin mənim də
Qırılmaq bilməyən bir zəncir olsun

6

Yenə də şairə evində təkdi.
Əl atıb götürdü qurşun qələmi.
İncə bir qərənfil surəti çəkdi.
Bir az fikirləşib, süzdü aləmi,
Yazdı kənarında bu sözləri də:
“Fələk rənginə bənzər bu bənövşə,

Tutub səhraları hərsu bənövşə".
 Heç fərəh duymadı bu əməlindən,
 Qələm miz üstünə düşdü əlindən.
 Ruhu eləmədi nədənsə pərvaz,
 Darıxıb ürəyi sıxıldı xeyli.
 Dərin nəfəs alıb dayandı bir az;
 Dedi: "Gör nə sayaq bəxti qarayam,
 Düşdü ortalığa hicran, ayrılıq.
 Neyləyər ümmanın tufanlarında
 Zavallı bir təknə olarsa qırıq.
 Dağ görək bu qədər möhnəti çəkə,
 Öldü bu axşam da qızım Xənbikə.
 Əsdi xəzan yeli ilk baharıma
 Əcəl zərbə çaldı iqtidarıma...
 Nakam bala dərdi, zamana dərdi:
 Bir qadın neyləyər dönersə hərgah
 Sahili olmayan ümmana dərdir
 Belə qənaətə gəldim günbəgün:
 Bu Fani kainat bir quru səsdir.
 Dünya dedikləri bülbülü uçmuş
 Nəğmələrdən uzaq xoş bir qəfəsdir".
 Bir nəfər munisi yoxkən yanında,
 Natəvanın belə bir zamanında,
 Gəldi hüzuruna axund aramla,
 (Axund ki, el üçün beladır, bəla.)
 – Salam!
 – Salam Axund, nə var, xeyir ola?
 – İltifat buyurun, gəlin içəri
 – Qızım, dünya ki, var Fani, köçəri,
 Aqibətsiz olan karvansaradır.
 Bilmirsən əvvəli, sonu haradır.
 Atan namidardı, əhli-Qarabağ
 Onun xanlığının rəiyyətiydi.
 İl xılar onunku, sürülər onun,
 Torpaqlar da onun var-dövlətiydi.
 Sənin söz qoşmağın, qəzəlxanlığın,
 İti balta olub kəsdi xanlığın

Kökünü... Deyirəm yenə bir təhər
Ucaldaq əvvəlki o şan-şöhrəti.
Hacı olar sizə nüfuzlu qəhmər.
Onun da el işrə vardır hörməti.
Şərik olun, təzə cins atlar alın.
Dükənlər açdırın, bağ, bostan salın.
– Söylə, Axund Səfa, nədir o xanlıq?
Təklif elədiyən o hökmranlıq?
Ellərin günahsız oda yanması,
Azəri yurdunun parçalanması.
Burda Şəki, Şirvan, Gəncə, Qarabağ,
Orda Təbriz, Mərənd, Zəncan, Qaradağ
Xanlara, şahlara elədi beyət.
Qanlara qərq oldu yazıq rəiyyət.
Çevrilib döndükcə ürəklər daşa,
Qıydı taxt üstündə qardaş-qardaşa.
Doğma övladını məhv etdi ata.
Kürəkən əlində öldü qaynata.
Xanlar qızlarını padşah yanında
Sədaqət naminə girov da qoydu.
Bu, qorxu yaratdı onun canında.
O bunun gözünü hiyləylə oydu.
Bəli, bu sözləri deyir Xan qızı.
Demə qılınclayır xanlığımızı
Artıqca xanların şanı, şöhrəti,
Qırıldı ölkənin gücü, vəhdəti.
Xanlığın beləydi, beləydi ruhu.
O xətti-səltənət haqqında bir vaxt
Belə deyib mənə böyük Səbuhi...
Əlavə elədi, – bilin, xanlığı
Tarixin əlləri vurub uçurdu.
Günahkar tutmayın qəzəlxanlığı,
Mənim atamınsa ocağı, yurdu
İndi başqa sayaq nur saçmalıdır.
Nəvəvan də bu gün öz sənətilə,
Xalqa olan dərin məhəbbətilə
İşıqlı günlərə yol açmalıdır.

Hacı Səfərinə dini, imanı
Özü tək qısadır, xeyli gödəkdir.
Onun xanlığı da, xaqanlığı da,
Ya bir top güllü çit, ya da qədəkdir;
Qarabağın bütün qaçaq malları
Daşınır hacının dükanlarına.
O hələ çox əyri yol gedəcəkdir.
Əl atacaq gizli imkanlarına.
– Belə danışma gəl, artar günahın,
Mömin bəndəsidir hacı, Allahın,
Bütün yetimlərə əsil hayandır.
– Hacı yetimləri dərdə salandır.
Başından o basır biçarələrin.
Həqiqət belədir, düşünsən dərin.
Get, axund, xəbər ver hacı Səfərə,
Özünü yormasın qoy nahaq yerə,
Mən sənətə aşiq, o həris pula...
Tamam başqa-başqa adamlarıq biz,
Ayrıdır qayəmiz, məqsədlərimiz...

Gizlədib qəlbinin küdurətini,
Dəyişdirdi axund öz söhbətini:
– Deyirlər gedəndə bəzən Tiflisə
Xan qızı Nətvən qapılır hissə,
Ruslara bəsləyir səmimi hörmət.
Banu təsdiqlədi:
– Elədir, əlbət.
– Xristian hara, müsəlman hara?
Din ləkə vurmamış saf insanlara!
Küfr ilə baxdığın o rus torpağı,
Dühalar veribdir bəşəriyyətə.
Ucadır onlarda elmin bayrağı,
Beşikdir Rusiya şərə, sənətə.
Xeyli işıqlıdır əməl məşəli.
Şan və şövkətimiz Mirzə Fətəli
Rusiya şərinin tacıdırına
Qəlbinin qanilə dastan yazıbdır.
Heyranam mən onun iqtidarına,

Axıdıb gözündən al-qan yazıbdır.
 Yadlar xəyanətlə öldürdü onu, –
 Böyük rus xalqının dahi oğlunu.
 Köçdü bu dünyadan düşmən əlilə,
 Ona matəm tutub Azərbaycanda
 Səbuhi ağladı şeir dililə.
 Demədi əsla heç xristiandır.
 Şeir dünyasında bilirdi, Puşkin
 Yerlərə sığmayan bir hökmrandır
 – Unutma heç zaman dini-islamı.
 – Neçə əsr qabaq böyük Nizami
 Dərin kamal əhli yazdı rusları.
 – Əfsus...
 – Axund Səfa, bu əfsusları
 Yaxşı bilirsən ki, qəbul etmərəm.
 Dünya dağılsa da, pozub əlimlə
 Şüurum yazana bərəks getməmə...
 Çıxdı hədəqdən axundun gözü,
 Susdu həmin saat niyə bilmədi
 Qaldı boğazında sonuncu sözü,
 Demək istədisə, deyə bilmədi.
 Sükut hökm elədi geniş otağa,
 Toplayıb özünü bu axund ağa,
 Keçdi başqa sayaq sözə, söhbətə
 Dedi:
 – O, “məclisi-üns” ki, vardır,
 Səbəb olur yaman kinə, nifrətə.
 Qızım, o məclisin daşını gəl at.
 Axı kişilərlə söhbət, ixtilat
 Salar bir gün səni dilə, ağıza.
 İki-üç kəlmə söz ağ bir kağıza
 Qoşub qeyd etməsən qiyamət olar?
 Bu yolla getməsən qiyamət olar?..
 Düşündü Nəvəvan ki, Axund Səfa,
 Rəzalət toxumu səpir ətrafa.
 Ona öz yerini bildirmək gerek.
 Dedi: – “Axund Səfa, söyləyin gerek
 Mən kimə demişəm Mazandarandan

Gəlib salma eli müsibətlərə.
 Etiraz etdimmi dərviş, rövzəxan
 Böhtan yağdıranda həqiqətlərə?
 Şərim əks etdimi çirkin varlığı,
 Açdımı fitnəni, riyakarlığı.
 Zərbə endirdimi saxtakarlara?
 Nə üçün qəlbimə vururlar yara?
 Çevrilib olsa da gündüzüm axşam,
 Mən şeir yolunun Natəvanıyam.
 – Deyirlər ki, şeir şeytan işidir,
 Nadürüstlər onu ancaq eşidir.
 – Müqəddəs sayılır şeir ilahəsi,
 Safdır çeşmə kimi əşarın səsi.
 Quran ayəsilə peyğəmbər özü
 Yanaşı tutmadı ən gözəl sözü?
 Kəbədən asıldı şair kəlamı,
 Qəflətən oyadır şeir islamı.
 – Deyirlər Xan qızı tez-tez, gecələr,
 Kişilərlə girir açıq söhbətə.
 Möminlərin qəlbi necə dincələr,
 Müğayirdir axı bu şəriətə...
 Saxlaya bilmədi Banu özünü,
 Axunda söylədi ürək sözünü:
 – Nə olub, nə üçün pərdələnir haqq?
 Şuşanı əməlli gəzib dolansaq,
 Görərik qalmayıb vicdandan əsər.
 Satqın-etibarlı, dini-mötəbər.
 Bir evdə işrət var, bir evdə qumar,
 Bir evdə yoxsulluq, bir evdə Qubar,
 Bir evdə göz yaşı, bir evdə təşviş.
 Bir evdə cadugar, bir evdə dərviş.
 Qədir-qiyməti var talançıların;
 Fərasət olmuşdur insana bir yük.
 Ucadır bayrağı yalançıların,
 Hökm edir hər yanda ikiüzlülük.
 Saxtakarlıq elə, şan-şöhrətdəsən
 Etməsən belədə, müsibətdəsən.
 Nə məktəb açmağı yada salan var,

Nə xalqı düşünüb qeydə qalan var.
Qiymət verilməyir vicdanlılara,
Azad fikirlilər çəkilir dara
Dövrən simasızın, müxəmmətinidir,
Namusla, yaşamaq xeyli çətindir.
Əqlədən heç yanda nişanə yoxdur.
Od sönməyib, yanmağa pərvanə yoxdur.
Dardadır kamalın, əqlin qüdrəti.
Həqiqətin üzü gülməsin deyər.
Çarmıxa çəkirlər saf məhəbbəti.
Baş əyir sadələr təkəbbürlüyə;
İqtidar fitnədə, qüvvət şərddədir.
Cəhalət gözləri örtən pərdədir.
Daha nüfuzludur əyri yol gedən,
Adam öldürənlə, oğruluq edən
Sürür həyatını firavan, gəzir.
Yaxşılıq eləsən bir insana sən,
Yamanlıq sayaraq nigaran gəzir.
Cürət yox kimdəsə düz yol getməyə,
Haqqı, həqiqəti aşkar etməyə
Göz kor, dil qıfıllı, qulaqlar da kar.
Xeyir, sənət deyil buna səbəbkar.
Belə qənaətə gəlmişəm ki, mən
Məhrumdur zamanə mərdanəlikdən.
Biz "Məclisi-ünnis"ü, "Fərmüşanı"
Təşkil etməsəydik, gözəl Şuşanı
Ümidsilik daha qaplamazdı mı?
Başına çox asan toplamazdı mı
Dərviş, mərsiyəxan qananları da
Çıxara bilərdi doğru yolundan,
Vətənin halına yananları da
İtirmiş olardıq, həqiqət budur,
Şairlərin yolu haqqın yoludur,
Bunu düşünməyən, demək qanmayır,
Elin əhvalına əsla yanmayır.
Axund həyatında heç belə zərbə
Bircə yol dadmayıb, yeməyib əsla.
Şəvə təsbehini çevirdi tez-tez,

Getdi, tərək elədi Xurşidbanunu.
Axtarıb hacını evində tapdı,
Xəbərdar elədi söhbətdən onu...
Nəvənsa keçdi iş otağına,
Dərdini ustada demək istəyir.
Ağır zamanlarda, dar günündə o,
Ancaq Füzulidən kömək istəyir.
Açdı divanını ehtiyat ilə
– Yenə də sən özün yol göstər, – dedi, –
Necə rəftar edirəm bu həyat ilə!
Yeriyir üstümə sitəmlər, – dedi.

Ağlar keçir təbiətim,
Duyulmayır söz-söhbətim,
Sönür eşqim, məhəbbətim,
Sızıldayan çıraq kimi.

Gülməmişəm heç binadan,
Doğulmayaydım anadan,
Gileyim var zamanadan
Suya həsrət torpaq kimi.

Uğursuz illərə düşdüm,
Yamanca dillərə düşdüm.
Zəhərli yellərə düşdüm,
Xəzan vuran yarpaq kimi...

Dağ başını duman aldı,
Duman aldı, yaman aldı,
Ateşimi zaman aldı.
Külə döndüm ocaq kimi.

Elə bil səslənib dil açdı divan:
“Yönəlsə üstünə qasırğa, tufan,
Dalğalar qoynunda qaya tək var ol!
Sənə hücum etsə acı küləklər,
Əyilmək bilməyən köklü çinar ol!”

Axşamüstü hacı Səfər
 Qərarlaşıb dedi: – Qəhər
 Boğar məni, Natəvandan
 Əgər qisas aldırmasam,
 Ona zərbə çaldırmasam
 Qoy eşitsin şuşalılar
 Göyə çıxan nəvasını...
 Nökərinə dedi: “Gədə,
 Yeri, çağır tez, Asini.
 Axşam çökdü, qaraldı qaş,
 Gəlib çıxdı “əziz” qonaq.
 Mey içirib, yavaş-yavaş
 Hacı dedi: – Abdulla bəy,
 Natəvanın el içində
 Abırdan salasan gərək.
 Məharətlə aldadaraq,
 Məsti-şərab etdi hacı.
 Vəcdanının binasını
 Yıxıb xarab etdi hacı.
 Gözəl təbli şairəyə
 Asi yazdı bir ləğviyyat.
 Belə alçaq işlərə də
 Şahid olur bezən həyat...
 Bir əsilsiz haramzadə
 Gör nə tədbir saldı yada.
 O yetişdi bu alçağın
 Çətin vaxta harayına;
 Axşamüstü gedib xəlvət
 Xan qızının sarayına;
 Bir göyərçin oğurladı,
 Bilirsiniz o nəəcib
 Quşu neçin oğurladı?
 Xof etdilər Natəvanın
 El içində şöhrətindən.
 Çəkildilər xalqın ona

İxlasından, hörmətindən
İstədilər sirli qalsın,
Açılmasın bu iş ancaq
Neçə belə rəzaletin
Şahidisən, ey Qarabağ!
Bağladılar həmin həcvi
Ayağına dərhal quşun.
Ah, ey məktub, kaş olaydın
Ağır bir daş, bir qurğuşun...
Hər kim elin adətindən
Xəbərdardır, çox halıdır,
O bilir ki, göyərçinlər
Məsumiyyət təmsalıdır.
Sinəsinə sökməzdimi?
O bilsəydi həcv aparır,
Qanadlanıb uçsaydı da,
Yolda lələk tökməzdimi?
O bilmədi ayağında
Həcv aparır uça-uça...
Gün batanda başı haça,
Qaşqabaqlı Kirs dağında,
Quş qondu öz yuvasına.
Quş qonmadı, ələm qondu
Nəvənin binasına.
Bilmədilər qeyrət nədir,
Duymadılar nədir ayıb
Belə bir iş görəndə zaman...
Quşu tutdu nökr, nəyib.
Yetirdilər Nəvəna.
Sənə ancaq bu iş üçün
Qoy ar olsun, ey zamana!
Xurşidbanu oxuyunca,
Yandı könül xanımını.
Nəvənin dünyasında
Dərd anlayan həmdəm hanı?!
Oxudular, duydular ki,
Şair Asi yoldan azıb.

Könül verib fitnə-fele
Natəvana həcv yazıb.
Bir ildırım sürətilə
Səs yayıldı dörd bir yana:
Şair Asi unutmayıb,
Həcv yazıb Natəvana...
Müdafiə etdi çoxu
Şərimizin gövhərini.
Seyid Əzim eşidəndə
Rüsvayçılıq xəbərini,
Cavab yazdı, dedi: "Asi,
Kişisənmi? Bu qeyrətə
Söylə görək nə ad verək?
Zərif təbli bir övrətə
Yaraşarmı həcv demək?"

8

Natəvansa o axşam
Qabağında yanar şam,
Qələm alıb, şeir yazdı
Ürəyinin al-qanilə,
O dağları ərیدərdi
Fəryadilə, fəğanilə.

Yazdı ki, ilahi, nə iqbaldı bu,
Edirsən dərdlərə mübtəla məni?
Çərxi dönmüş fəlek, necə haldı bu,
Çıraqla axtarır hər belə məni.
Qapımda pasiban möhnətdir nədən,
Yazılıb qətlimə fərmanımı yoxsa?
Fəlek mən zəbunə içirir zəhər,
Əlacım ağulu dərmanımı yoxsa?
Ətrafımda qalın möhnət ahımı?
Dağılmaq bilməyən dumanımı yoxsa?
Nədir yağdırılan məlamət daşı,
Mənmi günahkaram, dövrənmi yoxsa?
Endi pillələri o asta-asta,

Xəyalı pəjmürdə, ürəyi yasda,
Çıxdı bağça-bağa, dağılsın qəmi
Ana təbiətin saf qucağında,
Unutmuş bəzən o, bütün aləmi...

9

– Nə var, agah elə, ay xanım, yenə,
Tökmüsən ortaya bu şəkilləri.
– Əməl eyləyirəm ürək deyənə,
Şəkil canlandırır keçən illəri.
Hər biri maraqlı xatirat dolu,
Görürəm onlarda keçdiyim yolu.
Necə kağızları gör, sapsarıdır
Bu sarı kağızlar, solğun surətlər,
Mənim həyatımın varaqlarıdır.
Yaxın gəl, yaxşı bax, bu şəkil ki, var,
Görürsən nə bulaq, nə gen dərədir,
Nə qalın meşədir, nə göy çəmənzar,
Bu lövhə bambaşqa bir mənzərədir.

Demirəm almışdı öz fırçasını
Bakıda olanda qurşun qələmlə
Çəkmişdi Xəzərin bir parçasını.
– Kim çəkibdir onu?
– Deyimmi? Özüm
Necədir?
– Yaxşıdır.
– Deyəsən, göztüm
İşıqlı dünyanı tor görüm bir az.
– Xanım, belə demək sənə yaraşmaz.
Yaxşı yadımdadır, o çağ, o zaman,
Şuşadan Bakıya oldunuz rəvan...
Elə bil kimsənə yoxdu yanında,
Oturub şairə baxır şəkilə.
Baxır danışmadan, baxır dinmədən
Elə bil şəkil də gələrək dilə
Astdan danışır, astadan dinir:

(Xurşid kədərənir, Xurşid sevinir).
Mənim qucağında gözdi bir zaman
İncə, nəzakətli alagöz xanım.
Dumanlı dağlardan enib aşağı
Qoynuma gəlmişdi o mehribanım.
Doğma sahilimdə o nazəndə ay.
Başında daş-qaşlı zər çutqabağı,
Üstündə həşyəsi yaşıl kəlağay,
Unudub zilləti, dərdi, fərağı.
Çıxdı gəzintiyə bir sal içində.
Əynində yaxası zərli nımtənə
Çox gəzib dolandı xəyal içində,
Almaq istəyəndə onu qoynuna
Qaranlıqlar doğan dəhşətli yoxluq,
Dedi gözlərimdə qoyma kamımı
O möhtəşəm qadın, o incə məxluq
Hey nəzər salardı göy sularına
Deyərdi dünyanı tərk eləyimmi,
Qovuşmadan gözəl arzularıma?..
O, səndən Natəvan, bəli o səndin,
Mənim qucağında fikrə gedəndin.
O zaman Xəzərin lal sahilində
Şerlər də yazdın ana dilində.
Mən həmin sahiləm, ləpəciklərim
Sənin ayağına səpələnərdi.
Sahili olmayan ümmanlar kimi
Şirin arzuların ləpələnərdi.
Səndin həmin gözəl, o qələm qaşlı,
Bəzən fərəhliydin, bəzən təlaşlı,
Öpürdü alnını səhər yelləri,
Öpürdü qoynunda sırma telləri.
Natəvan göz dikdi hörüklərinə,
Nə yaman ağarıb, necə dümağdır,
Dünyanı tutmayıb dörd əllə heç kim,
Gözəl də qocalır, qocalacaqdır...
Gedəndə şairə dərin xəyala,
Tutdu bağban onu sorğu-suala:
– Xanım, bu şəkli nə vaxt çəkmisən?

– İlk dəfə Bakıya gedən zaman mən.
 Anam Bədircahan, özüm körpələr
 Tələsərdik onda görək Bakını.
 Uzaqdan-uzağa mən də saymışam
 Azəri yurduna ürək Bakını.
 – Hə, hə, yadımdadır o məşhur səfər
 Durna qatarıdır təəssuratlar...
 Mehtər hazırladı, sildi karutu,
 Eşirdi torpağı kişnəyən atlar.
 Getməmişdən qabaq yaddan çıxardın
 İsa bulağında kabab yeməyi,
 Turşsu meşəsində bənövşələrə
 Dalıb xəyallara şeir deməyi.
 – Doğrudur, seyr edib Qızılqayadan
 Könüldə min şirin duyğu oyadan
 Gülzarda gəzmədim çəmən içində,
 Qarabağın incə şux gözəlləri
 Yüz ruhdur yaşayır bir tən içində.
 O maral qızların çeşmə üstünə
 Süzmədim dəstəylə gəlişlərini,
 Yadıma düşmədi səfərqabağı
 Eşitmək sevimli gülüşlərini,
 Qayalıqdan uçan qartalsayağı
 Dağların içilə endik aşağı
 Sağımız, solumuz əlvan çəməndi.
 Çiskin də, duman da yeriylə onda,
 Aran tərəflərə bizimlə endi.
 – Tanrı yaradanda bu tərəfləri
 Töküb ortalığa bütün varını.
 Dünyanın görməsən heç bir yerində
 Gözəl Qarabağın çəmənzarını.
 Natəvan xəyalı qalxdı yerindən,
 Gəlib pəncərədən baxdı yollara.
 Yollar oxşayırdı vətən mülkünün
 Boynuna sarılmış uzun qollara.
 Dedi: – Siz hər zaman görünürsünüz
 İnsanını gözünə bir kəmər kimi,
 Salırsınız yola gedənləri də

Əziz qoynunuza gələnlər kimi.
Siz ey çox keçdiyim zolaqlı yollar,
Yanları çəmənli, bulaqlı yollar,
Üstünüzdən qərrib karvanlar keçib;
Yenə də yol kimi siz qalırsınız,
Bəzən enirsiniz dərin dərəyə,
Bəzən zirvələrə ucalırsınız.
Sizinlə getmişəm toya, mağara,
Sonuncu məskənim soyuq məzara.
Siz məni, siz yola salacaqsınız;
Yenə də yol kimi qalacaqsınız.
O gün hey baxanda qucağınızdan
Yoxuşa, zirvəyə, təmiz qara da,
Dəli Tərtərə də, gur Qarqara da
Könlümün indi də xatirindədir
Salam söyləməsi, salam alması.
Uca zirvələrin bəyaz çalması
Sərvlər, söyüdlər o xan çinarlar
Sanki əl edirdi mənə dalbadal.
Uçururdu məni qanadlarında
Buludlarda süzən vüqarlı qartal.
– Atlar da duyurdu səfərinizi,
Atlar ki, hər zaman həyatlarında
İnsana vəfalı olmuşdur ancaq...
Qalırdı arxada gözəl Qarabağ,
Dayanıb döşdə biz ötürdük sizi,
Atlar uçub getdi bir qartal kimi,
Baxdıq kövrələrək, karut kiçildi,
Kiçildi balaca qara xal kimi.
– Bilməyirdim onda sevindyimdən
Səməndlərimi çapır, mənmi uçurdum?
Məni düşündürən yalnız Bakıydı.
Onu xəyalımda qucur, qucurdum...
Gəlib seyr elədim Qız qalasını,
Əfsanəmi, yoxsa həqiqətdimi,
O bir həyat dolu hekayətdimi?
Ata öz qızını, öz balasını
Sevib çılgın kimi aşiqi olmuş.

Ata öz qızına candan vurulmuş.
Vüsala yetməyi dilərkən ata.
Qız yumub gözünü şirin həyata
Qaladan özünü sulara atmış.
Həqiqətmi, yoxsa bu əfsanəmi,
Məhəbbət haqqında ellər yaratmış?
Əsla bilməyirəm. Bildiyim budur
Dünyada qərribə möcüzə olur.
Cahan zaman-zaman boşahb dolur,
Qoparır daima sevgi qiyamət.
Qüdrətli şahları döndərir muma
Bir nazənin mələk, bir incə afət.
– Danış, xanım, danış bir az Bakıdan
Deyirlər, dünyada olmaz Bakıdan.
– Nə deyim Kamiran, Bakı gözəldir
Onun hər döngəsi, hər bir küçəsi,
Misli görünməyən incə qəzəldir.
Ciddi, əzəmətli görkəmi vardır
Axşam olan kimi süpürgəçilər
Lampa alışdırır, hər yan fanardır...
Ana torpağımız, bilirsən bunu,
Böyük Rusiyaya olmuşdur ilhaq.
Sahil küçəsində gəzir aramla
Bıqlı qorodovoy, süvari kazak.
Alırdı ağzına bəzən hər yeri
Soldatlar keçəndə rus nəğmələri.
Yayıldıqca güclü səs pərdə-pərdə
Elə bil nəğmənin gücü, qüvvəti
Oxdu, işləyirdi, qayaya, daşa.
Onlar oxuyurdu, qulaq asırdım,
Lakin mənasını düşmürdüm başa.
Bu dilə ehtiyac duydum ilk dəfə
Gözəl Gürcüstana qonaq gedəndə
Tərcümansız işim aşmadı əsla,
Ali məclislərdə söhbət edəndə.
Düzdü, qızılanda bazarda həyat
Göründü ortada bir sarı soldat.
Almağa gəlmişdi o cavan nəşə,

Nə qədər yanaşdı, dedi hər kəsə
 Başa düşmədilər, düzü bu halət
 Mənə təsir etdi, çəkdim xəcalət...
 – Sən Allah, ay xanım, bir az da nəql et
 Şirindir nə qədər bilsən bu söhbət.
 – Bakıda olduğum günlər uzunlu,
 Xəzər qırağını gözdüm doyunca,
 De nələr görmədim sahil boyunca?
 Hər axşam təntənə, bir cəhu-cəlal
 Şeir məclisləri, şirin həsbhal.
 Fransız ədibi Düma, qonaqlıq,
 Onun şərəfinə deyilən sağlıq.
 Əlləri dolaşan al piyalələr,
 Piyalələr deyil, rəngin lalələr.
 Hələ Abşeronun üzüm bağları,
 Salxımlar sallanır tənək içində.
 Süfrəyə növbənöv şərab gəlirdi
 Naxışlı fəxfurda, sənək içində.
 Tar, kamança səsi tutmuşdu bağı,
 Bakının möhtərəm, əziz qonağı
 Düma söhbət seven, bığları topa,
 Boy-buxundan orta, enli kürəkli,
 Canlı bir kişiydi, nəzakət əhli,
 Bəzən o, gülərdi xeyli sürəkli.
 Bu, keflənən zaman olurdu ancaq.
 Arağı sevməzdi, içirdi şərab
 Xoşuna gəlmişdi fisincan, kabab,
 Apardı Bakıdan manqal da, şiş də.
 Çox söhbət elədik biz bu görüşdə.
 Xeylicə zəngindi təəssüratı.
 Onu da bir qədər düşündürürdü
 Bizim qadınların ağır həyatı.
 Deyirdi: “Bu necə qaydadı sizdə,
 Qadın görünməyir məclisinizdə?
 Hamı yaşmaqlıdır, hamı örtülü.
 Saxlamaq olarmı şüşə içində
 Gözəl ətir saçan tər qızılgülü?”
 Dedim: “Bu qisməti vermişdir, əlbət,

Bizim qadınlara ancaq şəriət.
Sual etdi: şərab içmirəm nədən?
Dedim tərcümana: – Körpəliyimdən
Üzüm xoşlayıram
Söylədi, şərab
Üzümdən tutulur. Ərz etdim, bəli,
O qədər fərqimiz yox, demək, cənab.
Üzüm yeməlidir, şərab içməli.
Siz şərab içiniz, mən üzüm yeyim.
Meydən imtinayla yəqin istəyim
Cənnət deyil; xeyr, hər el-obanın
Öz ənənəsi var, öz adəti var.
Şərab nuş etməyir bizim qadınlar.
– Eşq olsun, ay xanım, afərin, əhsən.
Yaxşı, arifanə cavab vermişən...
Qonaq gülümsədi...
Geniş otağın
Küncündə düşmüşdü əziz qonağın
Gözləri, cəkimə, dedim ki:
– Qonaq,
Dünyada məşhurdur bizim Qarabağ
İncə xalısıyla, qoy məndən sizə,
Firəng ədibinə yadigar olsun
Bu Şuşa xalçası, bir də əl işim.
Ədib dilə gəldi:
– Xanım var olsun.
Təşəkkür edirəm hörmətinizə...
Belə bir səxavət xoş gəldi ona,
Məclis təntənəylə yetişdi sona,
Sonra ayaq üstə, başladı söhbət,
Qonaq – getməliyəm, – dedi, – mən əlbət.
Saldıq ləyaqətlə yola biz onu,
Ötürdük hörmətlə sənət oğlunu,
Elə ki, ayrılıq zamanı gəldi,
Sıxdı ehtiramla əllər əlləri.
Qonaq:
– Xanım, – dedi, – bağışlayınız,

Nə yazdın sizə bu qəzəlləri?
Oxuduqca bayaq hey bağça-bağda
Susdu bülbüllər də yaşıl budaqda.
Başa düşməsəm də mənasını mən,
Yaxşı adamların dünyasını mən
Duydum o ahənglə dərin-dərin
Ayrılmaq istərim mən bu həyatla
Ən gözəl, ən şirin təəssüratla.
Təsiri altında xoş sətirlərin.
Bildirdi xahişi tərcüman yenə.
– Əməl elədinmi, istəklərinə?
– Elədim, əlbəttə, gəlmişkən yeri
Oxudum ucadan onda bu şeri:
Qarabağın söyüdləri,
Salxım-salxım budaqlar,
Anamın öyüdləri,
Zirvəsi qarlı dağlar,
Babamın nəsihəti,
Ellərimin qüdrəti,
Mən şeri, şəriyyəti
Ancaq sizdən almışam.
Sevincin ilk camını,
Şərimin ilhamını,
O düzdən, bu ağacdən,
Yanan şamdan, çıraqdan,
Axar, büllur bulaqdan,
Göy dənizdən almışam,
Zümrüd göl, gümüş ləpə!
Ətir yayan göy təpə!
Dumanlı, çənli dərə!
Rəngi əlvan mənzərə,
Ağunu şərbət kimi
Yolunuzda içmişəm.
Sizdən ötrü min kərə
Oddan, Sudan keçmişəm.
Qanlı dövrən mənimlə
Eləməyir müdara;

Qəm tutub boğazımdan,
 İstəyir çəksin dara.
 Odlar yurdunu sevdim
 Deyil yalnız Şuşanı.
 Fələk möhrünü basmış,
 Bir gün mən pərişanı
 Ah, bu fani aləmə
 Nakam doğmuşdur anam.
 Ümidinin çırağı
 Qırılmış Natəvanam.
 Dadlı uzaqlara Dümanın gözü.
 – Mersi, mersi, madam, – bu oldu sözü.
 Tərcüman söylədi:
 – Şeir yaxşıdır.
 Ancaq təəssüf ki, bədbindir bir az.
 – Günlərin xoş keçən, – dedim, – ağlamaz.
 Səbəb var, görünür, bu bədbinliyə
 – Bəlkə haqlısınız...
 – Sağ olun, – deyə
 Məclisi tərk edib ayrılar qonaq
 Qaldıracaq yenə atlar tozanaq,
 Yolları Şirvana, o yenə bəzmə
 Dedim Şamaxıya düşsə yolunuz
 Məndən salam deyın Seyid Əzimə.
 Çox sağ ol, ay xanım, bu söhbət üçün,
 Dünyanı vermişən mənə sən bu gün...
 Titrək əllərində çəkdiyi şəkil,
 Xəyal dedikləri bir çeşmədir ki,
 Çağlayıb axdıqca quruyan deyil.
 Natəvan hey baxır, yaratdığına,
 Çəkdiyi surətə yetirir nəzər.
 Canlanır gözündə mehriban Xəzər.
 Uca Qız qalası, Bakı bağları.
 Bir də ki, ömrünün odlı çağları...
 Açıb kor ağzını bəzi nadanlar
 O vaxt şairədən qeybət eləmiş.
 Fransız ədibi şərəf sayıb ki,
 Bir saat onunla söhbət eləmiş.

Axund Səfa xəbər tutub,
 Arxasızdır Xurşidbanu,
 Qərarlaşıb bədnam etsin
 Namaz vaxtı bu gün onu.
 Yaxşı bilir axund Səfa;
 Xan qızının əziz oğlu,
 Mehdiqulu – şair Vəfa
 Uzaqlarda, qürbətdədir.
 Rusiyanın torpağında
 İşə girib, xidmətdədir.
 Qarabağdan çoxdan gedib
 Knyaz Xasay – ilk əri də.
 “Məclisi-üns” dağılıbdır,
 Qalmayıb heç əsəri də.
 O bir quşdur, nəğməsi qəm,
 Şaxələrdə yuvası yox.
 Gündən günə bimarlaşır,
 Dərmanı yox, davası yox.
 Dövrən çıxarkən bivəfa,
 Qərarlaşdı qisas alsın
 Nətovandan axund Səfa...
 Cüməməscid adam dolu,
 İynə atsan düşməz yerə.
 Axund gəldi qaradınməz;
 Dırmaşaraq tez minbərə,
 Əvvəl bir az dindən dedi,
 Sonra keçdi əsil sözə
 Adamlara baxa-baxa,
 Möminləri süzə-süzə,
 Dedi Hacı deyən kimi,
 Ürəyi istəyən kimi,
 Ağzı xeyli köpükləndi.
 Səsi qalxdı, səsi endi.
 Dedi: kim ixtiyar verib
 Bir insana, bir övrətə
 Ayaqlasın adətləri,

Xilaf çıxsın şəriyyətə?!
Məclis qurub zaman-zaman
Kişilərlə baxsın kefə?
İşə düşsün gah deyişmə,
Gah muğamat, gah gəncəfa?
Coşdu axund, əsdi axund.
Xəyalında Natəvanı
Qiymə-qiymə kəsdi, axund.
Güman etdi qaraguruh
Tez məsciddən çıxar indi,
Gedib dərhal şairənin
Binasını yıxar indi.
O istəyən baş vermədi,
Yaranmadı heç bir xata.
Su əlləndi camaata.
Bəri baxıb düşündü ki:
Xan qızına dinmək olar?
Biri belə düşündü ki:
Sevinmək, sevinmək olar
Ki, Natəvan fikri təmiz,
Gözüaçıq şairədir,
Bu həyəcan boş yerədir.
Biri dedi: – Xan qızının
Hər tərəfdə şöhrəti var.
Biri dedi: – Bizim evin
Natəvana hörməti var.
Biri dedi: Şuşamıza
O çəkdirib sərin bulaq;
Səslənərək bir donqar da,
Bir donqar ki, qıçdan çolaq,
Söylədi: Bu rüsvayçılıq
Çoxmu yerdə qalmalıdır?
Ay camaat, Xurşidbanu
Lap daşqalaq olmalıdır.
Kimsə ona səs vermədi,
Hüsn-rəğbət göstərmədi.
Susdu, bütün ahıl-cavan,

Qəzəb atı minmədilər.
Sakit-sakit dağıldılar.
Dinmədilər, dinmədilər...
Axund Səfa qaralmışdı
Qapqaranlıq gecə kimi.
Yığılmışdı, büzüşmüşdü
Suya düşən cücə kimi...
Çıxıb getdi öz evinə
Bıçaq vursan çıxmaz qanı...
Ellər belə qarşıladi
Bu özündən bədgümanı.

11

Kamiran evinə gəldi Xurşidin,
Girdi içəriyə o, yavaş-yavaş.
Dedi ürəyində: öləydim gərək,
Görünce bu sayaq günləri, ey kaş.
Baxıb sədaqətli dostu Natəvan
Soruşdu: sözlüsən, nə var, Kamiran?
Bağban ürəyindən qan sızma-sızma –
Xəbər verdi:
– Axund, ünvanınıza
Şər atdı, söylədi məclis yaradır,
Satılıbdır yaman xaçpərəstlərə.
Guya bir kafərlə azı on körə
Şərab içmisiniz bəzmi-işrətdə.
Şuşa yox, bəlkə də külli Qarabağ
Bir qadın görməyib siz təbiətdə.
Dara da baxmayıb siz baxan kefə...
Əlinizdən yerə düşmür kəncəfa...
Bu xəbər Banunu yandırdı, yaxdı,
Həqiqət nə üçün dardadır dedi
Könül simasında bir ulduz axdı,
Hamı əhli-dillər, hardadır dedi.
Sonra Kamirana tutub üzünü
Açdı yanıq-yanıq ürək sözünü:

Ağu görüb dərmanımı,
İtirmişəm gümanımı.
Çovğun qırdı karvanımı,
Dağlarda borana düşdüm.

Niyə oldum bəxti qara?
Zaman məni çəkdi dara.
Möhnətlərə yoxmu çara,
Nə yaman dövrəyə düşdüm!?

Natəvanam, xan qızıyam,
Mən ayrı dövrəyə qızıyam,
Özgə bir zaman qızıyam,
Gəlib bu zamana düşdüm.

Uca dağlara çıxmışam,
Dağlar könlümü açmayıb.
Yaşıl bağlara çıxmışam,
Bağlar könlümü açmayıb.

Yerimşəm çəmənlərə.
Müsibət həmdərim olub.
Hər tərəfdə mənə yoldaş
Yenə də öz qəmim olub.

Buludlardan soruşmuşam:
Bəs nə üçün müztəribəm?
Bun ə sayaq fəlakətdi,
Öz yurdunda mən qəribəm.

Çəkdiyim hər məşəqqətə,
Dağdan ağır müsibətə
Səbəb qara böhtanlardır,
Uydurulmuş yalanlardır...

Ürəyində belə dedi
Köyrələrək Kamiran da:

İncə bülbül neyləyəcək
Qasırğalı bir tufanda?!

Fələk niyə onun üçün
Yazdı qara bu yazını?!
Dərdlərinin mən çəkdiyim:
Heç olmasa bir azını.

Tərk elədi şairəni,
Getdi bağban yavaş-yavaş.
Gözlərindən yanağına
Gilə-gilə süzüldü yaş...

Şairə Natəvan küskündür yenə,
Cəfalar əlində qəlbi yaradır.
Fələk od qalayıb istəklərinə,
Dünya gözlərində matəmsəradır.
Möhnət qılınc çəkir durur yanında,
İqbala bax ki, bir ov quşu sardır.
Bu yollar yorğunu sarıbanın da
Yükü qatar-qatar qəmdir, qubardır,
Uçulub dağılır gözündə aləm,
Gəlir Mir Abbasın yanıqlı səsi.
Zarıyır yataqda yenə bəxtikəm,
Onun ürək dəlir hər bir kəlməsi:
– Ana!
Can, ay oğul!
– Yanır bədənim,
– Əlimdən, ay bala, nə gələr mənim...
Çağrılmamış həkim, loğman qalmadı,
Heç elə bir dava, dərman qalmadı.
Müəssər etməyim, neyləyim, bala?
– Demək, səfərkeşəm, düşürəm yola –
– Yox, yox,
– Çarə edin, axı yanıram.
– Oğul səndən betər mən odlanıram.
Əlacınsa verim öz həyatımı.

– Ay ana, kimdir o, çapır atımı?
 Yetişmək istəyir yoldaşlarına,
 Kamiran qərq olub göz yaşlarına,
 Deyir ki, tövlədə atın bağlıdır.
 Xəncərin, tüfəngin möhkəm yağıdır,
 Bircə sağal, onda, at qova-qova
 Mən də gedəcəyəm səninlə ona...
 Necə? Gəlmisən ki, çıxmaq şikara?
 Yox, yox, boran gəlir, düşərik qara...
 Aman, boğur məni qoyununda dalğa!
 – Ah mənə gələydi hər bəlan, qadan...
 Sayıqlayır necə gör qızdırmadan
 Özünü ələ al, bir qədər ağa!
 – Sən kimsən?
 – Kamiran, qurbanın olum.
 Gecə yatmamısan, gözlərini yum.
 Bir az yuxuya get.
 – Ana can, ana!
 Gəlin otağımı salma sahmana,
 Yox daha ağrılar bitməyəcəkdir...
 Demək, indən belə bir də Mir Abbas
 Yaşıl çəmənlərə getməyəcəkdir!..
 – Gedərsən, tərланım.
 – Ölsəm, tutma yas.
 – Nələr eşidirəm, ey zalım fələk,
 Dünən qızım öldü bahar əyyamı,
 Bu gün də verirsen mən qəmküsara
 İçi ağı dolu zəhərli camı.
 Nə yaman duyğusuz bir xislətin var,
 Gəlin otağına çəkirsən qara,
 Həyat bağçasında şeyda bülbulə,
 Deyirsən gülə yox, həmdəm ol xara.
 Xəstə yatağında yenə inləyir.
 Banu – dərdin mənə gələydi, – deyir.
 Ana övladına verəndə ürək
 Tutur Mir Abbasi uzun öskürək.
 Söz demək istəyir, deyə bilməyir,

Təntidən öskürək bir kəsilməyir.
Eşidilir bəzən qırıq kəlmələr:
– Ay ana!
– Can, oğul!
– Qaralır... Əgər...
Ölürəm...
– Ay aman, uçma şahbazım,
Çırpılar daşlara sədəfli sazım...
Uçma, ey qartalım, sərvə qamətim.
Fərağa dözməyə hanı taqətim...
Sükut... Mir Abbasa soyuq tər gəlir,
Əlləri ahəstə düşür yanına...
Nəvəvançın yeni sitəmlər gəlir,
Dağ dözər ananın ah-fəğanına...
Qucur övladını: – Getmə, hayanım,
Getmə, fərağına yoxdur tavanım!
Gözümdə gül dönər tikana, getsən.
Gələrəm dalınca həyana getsən,
Belimi döndərər hicran kamana,
Gülər, qah-qah çəkər zalım zamana.
De, azmı həyatın qasırğasında
Düşdü burulğana, tufana könlüm?
Azmı düçar oldu məhrumiyyətə
Uçulub dağılan viranə könlüm?
Ey fələk, zülmünün axırı varmı?
Nə üçün ananı yarımcan etdin?
Mərd olan da belə qılınc vurarmı?
Kamiran balaca bir daş aynanı
Gətirib xəstənin tutdu üzünə
Şüşə tərləmədi, deməli, artıq
Əlvida söyləyib o, yer üzünə.
Üstünə qırmızı parça örtülər,
Ana ağlamayır, daşa dönübdür.
Ana ağlamayır, baxır qəzəblə,
Həyat mehribanın şamı sönübdür.
Ana ağlamayır, quruyub tamam,
Bir gilə çıxmayır gözünün yaşı.

Belə zamanlarda ana naləsi
Əridər, odlayıb yaxar dağ-daşı.

Şairə Natəvan bu halətdədir,
Ürəyə dağ çəkən səsi yüksəlir.
Eşidib ananın fəlakətini,
Şuşa axın-axın axışıb gəlir.

12

Natəvan çıxandan ellərə arxa,
Həm tərəddüd ilə, şəm qorxa-qorxa,
Həmi etiqadla, təmiz ürəklə,
Baltayla, külüngle, bellə, xərəklə,
Həvəslə yığılıb getmişdi bir gün
Ellər Mil düzünə arx qazmaq üçün...
Aylar gəlib keçib həmin o çağdan
İndi qırovludur torpağın üzü,
Xəbərsiz olsa da oğul-uşaqdan,
Kəndlilər saxlayır verdiyi sözü,
Lakin ağırlaşır artıq vəziyyət.
Qurşanıb qış gəlir yarlı-yaraqlı,
Çoxları məşəqqət, artıq əziyyət,
Ümid dərğahının qapısı bağlı.
İnsan yarpaq kimi titrəyib, əsir,
Zirvələrdən gələn qışın soyuğu
Aman nə bilməyir, doğrayır, kəsir,
Qaçırır kollara qaratoyuğun;
Sevinc ayaq çəkir ellərimizdən.
Sonalar dağılıb göllərimizdən,
Zəhmət adamları deyir, neyləyək,
Onsuz da qüssədir ömür barımız.
Arxı vursaq başa dəyişər bir az,
Bəlkə yaxşılaşar ruzigarımız.

13

Zülmət çökür düzə hey pərdə-pərdə,
Oturub evində hacı Səfər də
Düşünür: "Xan qızı öz hayındadır,
Atasının köhnə sarayındadır.
Gedim arx üstünə gərək bu səhər
Bəlkə qulaq asdı mənə kəndlilər;
Yönəlsə Arazın qolu
Ayrı səmtə, ayrı yana,
Bağlanacaq ümid yolu,
Qalacağam yana-yana.
Nəvəvan aparsa suyu
Bu tədbirlə məndə ötrü
Qazıyacaq dərin quyu.
Su gəlməsə düzlərimə.
Zülmət çökər gözlərimə;
Bağlarıma su gəlməsə,
Tağlarıma su gəlməsə,
Göyərməsə yoncalarım,
İlxım, sürüm batar gedər;
Yash keçər gecələrim,
İqbal məni atar gedər.
Düşər bəxtim burulğana.
Mən bunları qana-qana
Hərəkətsiz dayanmışam,
Dərdə-qəmə boyanmışam.
Almalıyam muradımı
Necə olsa bu həyatdan..."

14

Səhər-səhər
Hacı Səfər
Gəlib düzə
Düşdü atdan,
Şirin sözə
Verdi rəvac,

❧ 195 ❧

Söylədi ki,
– A kəndlilər,
Səhəri ac, axşamı ac,
Qatlaşmayın əziyyəyə,
Niyə gərək dözəsiniz
Bu zəhmətə, bu zillətə?
Sizinkidir çölüm, düzüm;
Budur mənim ürək sözüm:
Nehrələrdə çalxalanan
Yağlarım da sizinkidir.
İlxım, sürüm öz varınız,
Bağlarım da sizinkidir.
Hacı hərarətlə danışan zaman
Yeridi qabağa qoca Kamiran.
Gülümseyib acı-acı,
Dilə gəldi:
– Yox, ay hacı,
Çöl özünə qismət olsun,
Əcdadının ərvaheenə
Deyirəm ki, rəhmət olsun.
Bağlarında yox gözümüz,
Bilirsən ki, bir özümüz
İllər boyu zəhmət çəkib
Mülkədara, yağlı bəyə,
Bağ salaraq, torpaq əkib
Yaxşı-yaman dolanmışıq.
Biz həyatın yandırdığı
Ateşlərə qalanmışıq.
Bir kəndli də belə dedi:
– Özge malı haram olar,
Büsat olar, bayram olar
Su aparsaq yanıq düzə...
Bu minvalla bəlkə bir az
Bəxt ulduzu güldü bizə.
Çox mülayim gülə-gülə
Hacı gəldi bir də dilə:
– Namazımı qılıb gəldim

Arx üstünə səhər-səhər
Ay Allahın bəndələri,
Fikirləşin bir az, məgər
Mən kəndlini istəmirəm?
Rəncbərlərin sayəsində
Çörəyimi bol yemirəm?
Qul oldunuz bir vaxt xana
Yazıqsınız, fağırsınız,
Aldanmayın Natəvana.
Mən qapımdan qovlamışam
Çoxdan bəri yamanlığı.
Nə deyirəm öz elimdir
Kimin yoxsa yavanlığı.
Sabah gəlsin, çörək verim,
Müzayiqə eləməyəm.
İstəsəniz ürək verim.
Sizinkidir canım belə,
Belə gəldi şirin dilə...
Sükut çökdü ortalığa,
Bir çoxları fikrə getdi.
Hacı mindi kəhər ata,
Dumanlarda gözdən itdi.
Qəbul etdi bu söhbəti
Çoxu başa qaxınc kimi,
Əsən külək adamları
Kəsən zaman qılınc kimi.
Atdı beli bir neçəsi,
Çıxıb getdi ağır-ağır;
Bir çoxları işə döndü...
Torpaq donur, ilk qar yağır...

15

Yazıb yana-yana Xurşidbanunun
Bəzi keşməkeşli nənilərini,
Ürək ağrısıyla təsvir elədim
Həyatının ağır fəsillərini...
Köçdü övladları dünyadan nakam,

Ana yorulmadı yas saxlamaqdan.
 İnsanlardan uzaq, geyindi qara,
 Kor oldu gözləri hey ağlamaqdan.
 Cəhalət, xurafat hücum elədi,
 – Sus! – dedi, – qadınsan, həddini anla.
 Hər zövq-səfada məhrum elədi.
 Keçdi güzarını ahla, amanla;
 Söylədi: “Taleyim düşməndir mənə,
 Onunçun qara gün mehmandır mənə”.
 Xəyalı pəjmürdə, dərqli Natəvan
 Axır günlərini yaşayan zaman
 Kamıran gələrək gətirdi xəbər
 Ki, ağır yaşayır çöldə kəndlilər.
 Düzlər kəfən geyib xərek, çatmayır.
 Görür öz işini hacı Səfər də.
 Həzin-həzin dedi: “Dünyada tülkü
 Pələngə çevrilir, aslana dönür;
 Uçulub dağılsın bu cahan mülkü,
 Ellərin sevinci fəğana dönür...
 Əsir xəzan yeli ümidlərinə,
 Səyi kəndlilərin çıxacaq boş”.
 Gətirib xatirə dönür sal daşa:
 “Torpaq cadar-cadar qalacaq yenə.
 Satılsın atlarım, Daşaltı bağım,
 Satılsın Muğanda olan torpağım.
 Dadıma çatmadı var-dövlət mənim?
 Getdi övladlarım bir-bir əlimdən,
 Nəyimə gərəkdir bu sərvət mənim.
 Yanıqlı çöllərə su, su gərəkdir.
 Bəlalı ellərə qayğı gərəkdir
 Yumdu gözlərini dünən Mir Abbas,
 Dağlardan ağırdır bəla firqəti.
 Arx onun adilə bağlansın barı,
 Özü tərk etsə də bu təbiəti...”
 Əcəl: – Yox, yox, – dedi, – Natəvan, səni
 Həsret qoyacağam bu muradına.
 Başında yer vermə xam xəyallara,

Mən qələm çəkmişəm çoxdan adına..
Soyuqdur əcəlin qəlbi buz kimi
Bilməyir, *nurunda* insan görməsə,
Gizli, həzin-həzin çıraq ağlayar.
Çöllərə dəyməsə insan ayağı,
Yas tutub dil deyər, torpaq ağlayar.
Nə deyək əcəlin mürüvvətinə,
Qıydı Natəvanın çox niyyətinə.
Arx üstə kəndlilər qaldı köməksiz,
Atıldı bir yana bellər, xərəklər,
Ölüm yatağına düşdü Natəvan,
Əsdi arzusuna acı küləklər.

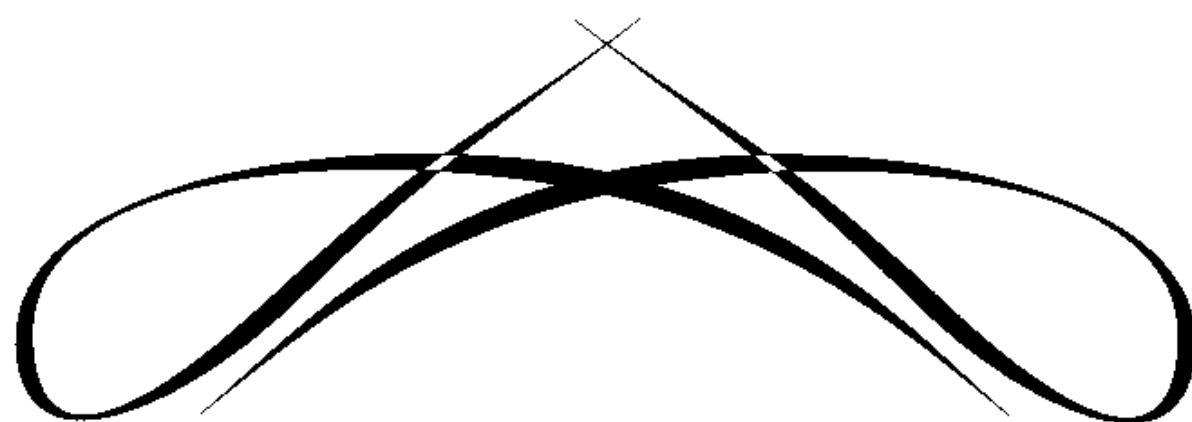
16

Gözləri tutulmuş dərqli bir qarı
Can verir, əcəlin qabağındadır,
Onun çox vəfalı şeir dostları,
Sənət müridləri otağındadır.
Ağır çağlarında dari-fənada
Onu tərk qoymayı Növrəs, Müştəri.
Kəsdirib yanını şair Fəna da,
Ağır xəstəliyə düşəndən bəri.
Toplayıb özünü can verə-verə,
Dedi son sözünü evdəkilərə:
– Gözlerim korsa da, yaxşı görürəm
Yaşıl çəmənləri, gül-çiçəyi də.
Əbədi səfərə çıxıram, fəqət
Aşkar görürəm gələcəyi də.
Ensə də iqbalım haradan hara
Demirəm günlərim zəhər oldu, yox.
Göz açıb dünyaya gəlişim dəxi
Boranlı, tufanlı səfər oldu, yox.
Ömür mənalır sərfsə olsa xalqa,
Deməyirəm əfsus hədəf oldu, yox...
Getdi son nəfəsi, daha gəlmədi.
Bilmədilər nə söz, necə gəlmədi.

Qaldı yarımçılıq dodaqlarında;
Elə bil hönkürüb şivən qopardı.
Soyuq divarları otaqların da...
Açıb qapıları Fəna bu zaman
Dedi camaata, ruhu bu gündən
Uçdu qonmaq üçün axır mənzilə.
Sənət dünyamızda artıq bu gündən
Susdu şeyda bülbül, viran qaldı bağ.
Yayıldı ətrafa bu matəm səsi,
Yas tutub ağladı bütün Qarabağ.

SON

İllərin dalınca dolandı illər,
Gəldi yer üzünə təzə nəsillər.
Dövrən öz hökmünü verdi, nə verdi,
Keçən zamanların əksinə verdi.
Quruldu bambaşqa yeni bir həyat,
Ömür şirinləşdi hər gün, hər saat
Dəyişdi mənası hər bir anın da.
Ana torpağında o gündən bəri
Yüksəldi şöhrəti Nərvanın da;
Yaratmaq istədi söz meydanında
Onun heykəlini şairin əli.
Hələ dastanını qurtarmamışdı,
Qalxdı Nərvanın tuncdan heykəli.
Bütün görkəmlə sanki o, deyir.
Xeyr, tərk etmədim ana yurdumu,
Çevrilib lələyə, çəmənə gəldim;
Əcəl sevinməsin ölməyimlə, mən
Əbədi qayıdıb vətənə gəldim.

XAQANI

MƏNZUM DRAM

6 pərdəli, 15 şəkilli mənzum dram

İŞTİRAK EDƏNLƏR:

Əxsitan – Şirvan hökmdarı
Hünər – Əxsitanın qardaşı
Afət – Baş hərəm
Səratən – Vəzir-şair
Xaqani – Böyük Azərbaycan şairi
İzzəddin }
Fələki } – Saray şairləri
Süheyl }
Qoşqar – Gəncəli səyyah
Zəhra – Xaqaninin arvadı
Rəşid – Xaqaninin oğlu
Pənah }
Pələng } – Kəndlilər
Göyərçin – Pələngin qızı
Məmur – Vergiyəgən
Kamiran – Şəhər keşikçisi

Əyanlar, cəngavərlər, kənizlər, dustaqlar, rəqqasələr, çalğıçılar, kəndlilər, satıcılar, sələmçi, qapıçı, dərviş və.ə.

BİRİNCİ PƏRDƏ

BİRİNCİ ŞƏKİL

XII əsr. Şair Xətəinin evi. Onun arvadı Zəhra oturub çəki çəkir və nəğmə oxuyur.

Zəhra

Ədalət dünyada əlvan gül açsın,
Səadət günəşi nurunu saçsın.
Dönsün həqiqətə hər şirin xəyal,
Var olsun məhəbbət, azadlıq, amal.

(Birdən dayanıb durur)

Eh, yenə qurtardı narıncı sapım,
Gedim sandıqçadan axtarım, tapım.

Zəhra oxuduğu havanı təkrar edə-edə gedir, Xaqani evə daxil olur.

Xaqani

Oxu, bülbulciyim, səsinə qurban,
Ey ilham pərisi, sevimli canan.
Mən sənin eşqinlə qanadlarınam,
Səninlə özümü xoşbəxt sanıram.

Zəhra əlində narıncı sap geri dönür.

Zəhra

Əziz Xaqani,
Bəs təzə yazdığın o qəzəl hanı?

Xaqani

Xeyr, qəzəl deyil, o mədhiyyədir.

❧ 203 ❧

Zəhra

Qulaq asmamışam, nə bilim nədir?
Nə olar, bir oxu!

Xaqani

Neylək, qulaq as,
Nəzərdən düşməz ki, işlənmə almas.

(Oxuyur)

Ey həşmətli şahim, ulu tacidar!
Göyləri mat qoyur etdiyin şikar.

Birdən qapı döyülür.

Zəhra

Kimsiniz?

Pələng

Ay bacı, şair evdədir?

Xaqani

Buyurun.

Zəhra yan otağa keçir, kəndlilər gəlirlər.

Pələng

Övladım əlimdən gedir.

Pənah

Bizə kömək elə böyük Xaqani!

❧ 204 ❧

X a q a n i

Nə olub?

P ə l ə n g

Balamı zor ilə bu gün
Gəlib qaçırdılar padişah üçün.

X a q a n i

Necə?.. Qız qaçırır Şirvan xaqanı?!

P ə l ə n g

Hə, Əxsitan üçün!

X a q a n i

Elə bu saat
Mən xəbər tutaram.

P ə n a h

Eh, həyat! Həyat!
Görək, daha nələr törədəcəksən!

X a q a n i

Qızın adı nədir?

P ə l ə n g

Göyərçindir.

X a q a n i

Mən
Onu qaytararam öz yuvasına.

❧ 205 ❧

P ə n a h

Ömrün uzun olsun.

P ə l ə n g

Tez anasına
Ay Pənah, gəl gedək, biz xəbər verək.

X a q a n i

Hansı kənddəsiniz?

P ə n a h

Məlhəmliyik biz.

P ə l ə n g

Qayalı məhlədən, adım da Pələng.

(*Xaqaniyə*)

Təzədən dünyaya qaytardın məni!

P ə n a h

Neylim deməyəsən görüm heç səni!..

X a q a n i

Get, sən arxayın ol!

P ə l ə n g

Gedək, ay Pənah.

❧ 206 ❧

Pənah

Gedək, görüm sənə yar olsun Allah!

Xaqani yanmaqda olan şama yaxınlaşır, bir qədər xəyala gedir və sonra baya oxuduğu sətirləri kinayə ilə təkrar edir.

Xaqani

Ey həşmətli şahim, ulu tacidar!
Göyləri mat qoyur etdiyin şikar.

Pərdə

İKİNCİ ŞƏKİL

Şirvan hökmdarı Əxsitanın hərəmlərindən Pəri ilə Afət çəməndədir

Afət

Yaramı açma gəl, pəri, qan gedər,
Afət bu dünyadan pərişan gedər.
Sevgidən almadım arzu-kamımı,
Öldürdü zamana bu məramımı.
Bədənim yandırır öz libasımı,
Dəryalar söndürməz ehtirasımı.
Ürək od püskürən coşqun vulkandır,
Vüsala irməyib xeyli zamandır.
Baş hərəmlik məni saldı möhnətə,
Həsretəm atəşin bir məhəbbətə.
Sevib oxşamadı əsla şah məni,
Nə üçün yaratdın, ay Allah, məni?!

Pəri

Vəzirin eşqiylə divanəsən ki...

A f ə t

Bundan yazıq Afət qazanır sanki.

P ə r i

Heç ona qəlbini açdınmı, Afət?

A f ə t

Açmışam, gülməyib ömrə səadət
Deyir: hökmdara sədaqətim var.

P ə r i

Mənsəb adamları qorxacaq olar.

A f ə t

Deyəsən gələn var.

P ə r i

Onda gəl gedək.

A f ə t

Dayanma, buranı tez ol tərk edək!

(*Baxır*)

Gələn Xaqanıdır.

A f ə t

Bilsən, ay Pəri,
Nə qədər xoşuma gəlir sözləri.

❧ 208 ❧

Pəri

Onda söhbətə tut, qoy gəlsin dilə.

Afət

O ki, mehribandır ancaq səninlə,
Mən gizlənim.

Afət ağac dalında gizlənir, Xaqani gəlir.

Pəri

Şair tələsir hara?

Xaqani

Şahı axtarıram.

Pəri

Çıxıb şikara,
Siz də olun daim kefdə, damaqda.

Xaqani

Yenə şeydə bülbül ötür budaqda,
De görüm, burada tək nə gəzirsən?

Pəri

Çıxmışam seyrana çəmənizara mən.

Xaqani

Yaxşı eləmişən, bəs nə üçün tək?

Pəri

Belə istəmişdir görünür ürək.

❧ 209 ❧

Xaqani

Bir kələyin yoxdur tənha gəzməkdə?

Pəri

Kələksiz yaşamaz məsum mələk də,
Dedim sənətkara ancaq düzünü.

Xaqani

Düzlük cənnət edər bu yer üzünü,
Bizim şairləri görmədin ki sən?

Pəri

Xeyr, görməmişəm.

Xaqani

Onda gedim mən.

Xaqani gedir, Afət ağac dalından çıxır.

Afət

Bax, buna vurulsan tez gələr yola,
Eşq elan edirdi sənə az qala.

Pəri

Yox, yox, elə deyil...

Afət ah çəkir.

Afət

Ah, həsrət qalırım eşqə ilbəl.

❧ 210 ❧

Pəri

Kim sənə ad verib bilmirəm, Afət?
Səndə afətlikdən yoxdur əlamət!
Təəccüb edirəm, arvad olasan
Kişi aldatmaqda aciz qalasan?!
Arvad xeylağında var bir məziyyət:
Tor qurub kişiye versin əziyyət.
Eh, sənin yerinə olaydı Pəri,
Gəzərdi Məcnun tək vəzir çölləri.

Afət

Neyləyim, a Pəri, bu, mümkün deyil!..

Pəri

Gəl gedək, gəl gedək, ey dili qafil!

Horəmlər gedir, vəzir Sərətən gəlir.

Sərətən

Üstündür hələlik şair Xaqani,
Odur söz mülkünün qadir sultanı!
Bir odur təhlükə mənə ölkədə,
Önündə şöhrətim qalır kölgədə.
Yox, gərək Afətə razılıq verəm,
Yoxsa varlığımı parçalayar qəm!
Çataram əliylə murada bəlkə,
Yolumdan çəkilsin gərək təhlükə!..

Sərətən gedir, Hünərlə şair Süheyl gəlir.

Hünər

Şah əməl etməyir nə desə rəmmal?

Süheyl

Edir.

Hünər

Rəmmal deyib yalnız qılınc çal.
Mən də inanıram rəmmal deyənə.
Tarixdən bəllidir nə qədər sənə
Oğul gözlərini çıxaran şahlar,
De, ata qatili az hökmran var?!
Mən qulaq asmışam kamil rəmmala,
Sonra baxdırmışam neçə yol fala.
Şah öldürülməsə qurbanlıq mənəm,
Məgər ki özümə, özüm düşmənəm?

Süheyl

Ölkə başsız qalar.

Hünər

Başsız?
Mən nəyəm?
Yeganə varisəm,
Tək şahzadəyəm.
Dərhal başlayaram tacidarlığa.

Süheyl

Bəli, yaraşıqsan bütün varlığa
Rəmmal deyən kimi.

(Birdən söhbətini kəsir, həyəcanla şahın gəldiyini xəbər verir)

Gəlir tacidar.

❧ 212 ❧

Hünər

Qovur canavarı, köhnə canavar.
Sınayım baxtımı...

Süheyl

Vaxtı deyil, dur!

Hünər

Dayanma, sən çəkil, məni kin boğur!

Süheyl

Dura bilməyirəm, əsirəm zağ-zağ.

(Sürətlə səhnədən çəkilir)

Hünər

Hünər ya öləcək, ya şah olacaq!

(Kamana ox qoyub atır)

Bu nədir?! Tuşladım düz ürəyindən,
Ox gedib sancıldı sol biləyindən.

Cəngavərlər sürətlə səhnəyə gəlir.

Cəngavər

Silahı sal yerə, qanun əmr edir!

Hünər

Şahzadə? Silahı?!

❧ 213 ❧

Cəngavər

Düzdür, elədir.
Şahı yaraladın sol biləyindən.

Hünər

Hədəf canavarı eyləmişəm mən.

Əxsitan qolu sarılı, ətrafında əyanlar səhnəyə daxil olur.

Əxsitan

Sən nə etdin Hünər, nə etdin Hünər?!

Hünər

Bəzən atılan ox ovdan yan gedər.

Əyan

O, əyan dil tökür hörmətli şahim.

II Əyan

Bəlkə doğru deyir, ey qibləgahım!

I Əyan

Canıdır, düz deyir qoca qulunuz!

(Təzim edir)

Hünər

Əyiliniz, budur həyat yolunuz!

III Əyan

Şahim, saldırınız onu zindana.

❧ 214 ❧

Əxsitan

Azmi sovub getdi öz oxum yana?

(Hünərə müraciətlə)

Səni əfv edirəm bu dəfə, ancaq
Canavar yerinə insan ovlamaq
Pis nəticə verir.

Əyan

Şahim, bir baxın.

Əxsitan onun sözünü kəsir.

Əxsitan

Yətər, bir az məni yalnız buraxın!..

Hamı gedir.

Kədərlə yoğrulub elə bil cahan,
Məncə qubarlıdır, böyük Yaradan.
O da möhnətini özü çəkməyə
Yüksəlib boşluğa, kimsəsiz göyə....
Əyanlar duymayır mənim dərdimi.
Əxsitan canini əfv elədimi?!
Məndən üz döndərir getdikcə Şirvan,
Aşkara öldürsəm baş verir üsyan...

Uzaqdan kəndli qızı Göyərçinin səsi gəlir.

Göyərçin

Haray!..
Dada çatın, qoymayın aman.

❧ 215 ❧

Əxsitan

Nə olub orada?

Kamiran

Qaçma qız, dayan!

Göyərçin

Aman, kömək edin!..

Göyərçin qaçır, Kamiran onu qovub səhnəyə gətirir.

Əxsitan

Ey, nə olmuşdur?

Kamiran

Həç nə, mən ovçuyam, bu körpə quşdur.

Əxsitan qılıncı ilə onu vurmaq istəyir.

Əxsitan

Burax zalım ovçu dönsün şikara!..

Kamiran

Ay aman!..

Göyərçin

Öldürmə, pərvərdigara!
Kömək ol!

Kamiran

Təqsirkar deyiləm inan.

❧ 216 ❧

Göyərçin

Qıymaz miskinlərə güclü qəhrəman!

Əxsitan

O niyə qıyırdı?

Kamiran

Nə dediniz, mən?
Qəhrəman deyiləm özün görürsən.
Öldürmə, rəhm elə!

(Diz çökür)

Əxsitan

Yeter, yaramaz!

(Göyərçinə)

Bu nə macərədir agah et bir az!

Göyərçin

Mən bir ailənin dan ulduzuyam.
Atanın, ananın birçə qızıyam.
Bu məni həyətdə görünçə yalnız,
Dedi, ah, nə yaxşı qənimətsən, qız!..
Biləyimdən tutdu, doqqazı açdım,
Çığıra-çığıra çöllərə qaçdım.

Əxsitan

(Kamirana müraciət edir.)

Düzdür?

❧ 217 ❧

Kamiran

Elədir,
Məndə günah yoxdur, fərman belədir.
Şah özü əmr edib.

Əxsitan

Şah özü?!

Kamiran

Bəli!
Süheyl xəbər verdi – şahın sağ əli.

Əxsitan

Bir də sən öləsən belə hərəkət
Günəşin üzünə qalarsan həsrət.
Get!..

Kamiran

Var ol qəhrəman!

Əxsitan

Dayan, nəçisən?

Kamiran

Şəhər keşikçisi Kamiranam mən.

Əxsitan

Get!

Kamiran gedir.

❧ 218 ❧

Göyərçin

Mən necə?

Əxsitan

Sən də, ey afət!

(Göyərçin gedir, Əxsitan öz-özünə)

Qızı nahaq yerə elədim azad,
Gərək sarayıma açaydı qanad.
Dünyanın hər gözəl, incə afəti,
Hər nadir qisməti, şirin neməti
Mənimki olmalı, mənimki ancaq!
Yerlər də, göylər də mənim olacaq!

Səhnənin dəhdənən şairlərin səsi gəlir.

İzzəddin

Burda məclis quraq, gözəl çəməndir.
Hər tərəf nərgizdir, tər yasəməndir.

Şairlər səhnəyə daxil olur.

İzzəddin

Şirvan hökmdarı, xoş gördük sizi.

Əxsitan

Xoş gününüz olsun!

Süheyl

Məclisimizi
Mübarək qədəmlə xaqan bəzəyər,
Şahi görüb deyər nur saçır səhər.

❧ 219 ❧

Fələki

Xaqan ova çıxıb, biz də seyrana.

Süheyl

Şaha nə olubdur, nədir bu yara?

Sərətən gəlir.

Sərətən

Aman, nə olubdur, ulu xaqana?

Əxsitan

Özüm ovçu ikən, döndüm şikara.
Keçər, doldurunuz qızıl səhbanı!
Kababınız hanı, mey-məzə hanı?!

Şaha mey və məzə təqdim edirlər.

Sərətən

Sirkəyə qoyulmuş badımcandı bu.

Süheyl

Yeməklər içində şux cavandı bu.
Şahim! Əldən yerə qoymaq oymayır,
Ləzzətindən əsla doymaq olmayır.

Əxsitan

Nə dadlı kababdır!..

Sərətən

Ceyran ətidir.

❧ 220 ❧

Fələki

Bu da cənnət şərbətidir.

İzzəddin

Verin dadım, hanı?

Əxsitan

Sən içən şərbətdən deyil, Şirvani!..

Fələk

Bu dünya ayırmaz şaldan keçəni,
Ayıqla bir tutur şərab içəni.
İndi ki elədir, o qədər iç ki,
İyin məst eləsin yoldan keçəni.

İçirlər. Şaha badımcan dolması təqdim edirlər.

Əxsitan

Yenə də badımcan?

Sərətən

Ətlidir, xaqan!

Əxsitan

Məcazım çəkməyir.

İzzəddin

(Süheylə müraciət edir)

Şair nə deyir?

❧ 221 ❧

Süheyl

Badımcan məclisə deyil gəlməli!
Rəvamdır ona dəysin şah əli?!

Əxsitan

İndicə adına tərif dedin çox.

Süheyl

Şahın şairiyəm, badımcanın yox!
Hökmdarım ona vurdu əlini,
Mən dedim adına məclis gəlini.
Şah tülkü qovlasa şikarda hərgah,
Deyərəm ki Pələng, bəbir qovurdu.
Əgər ala qarğa ovlayarsa şah
Deyərəm ki, turac, qırqovul vurdu.

Əxsitan

Özgə təntənədir... Kabab, mey-məzə
Deyirəm kef versin qoy Süheyl bizə.
Şirvanda var, xeyli türfə gözəllər,
Gətirsin əylənək!..

Süheyl

Məndən qəzəllər,
Dastanlar istəsin ulu hökmdar.

Əxsitan

Qız da qaçırtmaqda məharətin var,
Çəmənzar, gözəllər, şərab, əyləncə...

Süheyl

Hökmdar əylənir bizimlə, mənəcə.

❧ 222 ❧

Əxsitan

Hökmdar əylənir,
Əylənmək nəçin?
Bəs o kəndli qızı, gözəl Göyərçin?

Süheyl

Mən onu sevirəm.

Əxsitan

Yaramaz, alçaq!..
Şah əmr edib deyə qız qaçırtdırmaq
Sevgi adlanılır? Get! Bundan belə
Saray kəlməsini gətirmə dilə!

Sərətən

Fitnənin nə yaman qol-qanadı var.

Əxsitan

Hayıf ki üstündə şair adı var,
Yoxsa çəkdirərəm bu saat dara.

İzzəddin

Bizi bədnam etdin, ay üzü qara!

Süheyl

Tacidar bağışla!..

Əxsitan

Rədd ol gözümdən!
İndi mey içməyə amadəyəm mən.

Fələki kuzəsindən mey süzür.

❧ 223 ❧

Fələki

Qırxca il ömrü var, dürdür, gövhərdir,
Vallah, hər giləsi abi-kövsərdir.

Sərətən

Yaşasın qüdrətli hökmranımız!

İzzəddin

Əbədi var olsun bu dövrənımız!

İçirlər, şah getməyə hazırlaşır.

Əxsitan

Mən gedim, bir qədər incidir yaram.

Fələki

Gedin, şahım, mən də bir hökmdaram.

Əxsitan

Yenə mey dindirir xərabatını.

Fələki

Fələki dolanır göyün qatını.

Şah gedir, Sərətən onu ötürür.

İzzəddin

Harada qaldı bəs şerin sultanı?!

❧ 224 ❧

Fələki

Görəsən gəlmədi niyə Xaqani?

Yol keçən kefli bir məmur məclisi görüb dayanır.

Məmur

Aha, lap yeridir, saxla karvanı,
Məzəni qoy yerə, doldur səhbanı!

Fələki

Bəri gəl, dünyada bir adam varsa
O da sənə ancaq: bu mən, bu kasa...

Məmur pialəni Fələkiyə uzadır, lakin özü içir.

Məmur

İç görək! İç görək!

Fələki pialəni məmura uzadır, ancaq özü içir.

Məmur

Boşalır sənək.

(İzzəddinə)

Bax, mənim şərabım əla şərabdır!

Fələki

Əzizim, bu xitab yersiz xitabdır.

Məmur

Niyə?

❧ 225 ❧

Fələki

Mey içməyir.

Məmur

Nə içir?

Fələki

Şərbət!

İzzəddin

Adıdır içdiyim meyin məhəbbət,
O meylə mən ancaq məsti-xumaram.

Fələki

Sən şərbət iç. Mənsə şərəblə varam.

Sərətan şahı ötürüb gəlir.

Sərətan

Bu qədər içərlər? Bəs deyil məyər?

Fələki

Ölsək üstümüzdə tənək göyərər!

İzzəddin

Mənalı şeirdir, çiçəklər, otlar...
Seyr edin, dolanıb gəzən buludlar
Gözəldir.

❧ 226 ❧

Sərət an

Hər şeydə mənə gözmişəm,
Mənə əvəzinə boşluq sezmişəm.

İzzəddin

Bircə gün mənasız iş görmüş cahan.

Fələki

(*Sərətana*)

O da sən dünyaya göz açan zaman.

Sərət an

Şair incə olar, desin sənətkar
Bu acı sözlərin nə mənası var?!

Fələki

Yaxşı, qoy şərbətə çevrilsin zəhər,
Ay niyə parlayır uzun gecələr?

Sərət an

Niyəmi? Şairlər ilham almağa,
Sənət aləmində zəfər çalmağa.

İzzəddin

Məncə, yarananda boşluqda qəmər
Yoxdu yer üzündə şairdən əsər.

Fələki

Ancaq o zaman da ağ şanı vardı,
Şərabın onda da nişanı vardı.

İzzəddin

Bir az ayıq gözlə seyr et gülzarı.

Fələki

Nə görər dünyaya de ayıq baxan?
Xəyanət, cinayət, hədsiz zülüm, qan,
Rəzildir, alçaqdır, məcəə insanlar.

Sərətən

Sənin sözlərini ölümlər anlar.

Fələki

Ölümlər anlaya bilsəydi hərgah,
Ən əvvəl sən özün olardın agah.

Sərətən

Vəzirlə bu sayaq rəftar edilər?

Fələki

Sən burda şairsən, vəzirsən, məgər?

Sərətən

Mən həmi şairəm, həm də baş vəzir!..

Fələki

Bağışla, durardım əmrə müntəzir.

(Səntirləyir)

Ayaqlarım sözə baxmayır ancaq.

İzzəddin

Gəlir tuti dilli.

Sərətən

Xeyr bu sayaq
Məclisdə qalmaram, əsla qalmaram.

Fələki

Qal, mən ölüm, daha zərbə çalmaram.

Sərətən

Yox, əsla!..

Sərətən sürətlə məclisi tərk edir. Xaqani gəlir.

Xaqani

A dostlar, xoş gördük sizi!..

İzzəddin

Yollarda qoymusan gözlərimizi.

Əl verirlər.

Fələki

Olmaya başında qəza-qəder var?

❧ 231 ❧

Xaqani

Xeyr, şahı, sizi gəzirdim, dostlar,
Həm də qonağımdı ilham pərisi.

İzzəddin

Yenə də ustadın duyğusu, hissi
Şeire çevrildimi?

Xaqani

Elədir, bəli!
Qurusun yazmayan şairin əli!

Fələki

Dinləmək olarmı?

İzzəddin

Mürşüdüm oxu.

Xaqani

Oxuyum, nə olar, çətin deyil bu:
Ecazlar yaradır qüdrətli xaqan,
Onun qüdrətinə mat qalır insan:
Gözəllik mülkündə kənizləriylə
Yarışa bilməyir Çin qızları da.
Çıraqbən olanda işrət məclisi,
Göyün sönük qalır ulduzları da.
Onun işrəti tək bir şah bəsatı
Olmayıb maraqlı, xeyli şən əsla,
Dünən məclis qurdu ruhlardı yer-göy,
Nədənsə olmadım şad, bir mən əsla.

❧ 232 ❧

Fələki

Sən dinəndə qəlbim bir dağa dönür.

İzzəddin

Sevincim, fərəhim bulağa dönür.

Xaqani

Mənim sə üreyim nədən bilmirəm
Payız vaxtı solan yarpağa dönür.

Fələki

Nə üçün?

Xaqani

Bir qədər narahatam mən.
Əkizdir görünür sevinc ilə qəm?!
Bir yanda toy-büsat, bir yanda matəm.
Şah qız oğurladır, rəzalətə bax!..

İzzəddin

Bu işi görübdür başqa bir alçaq.

Fələki

Yox, yox, bu Süheylin murdar işidir.

Xaqani

Süheylin?

İzzəddin

Süheylin!

❧ 233 ❧

Xaqani

O da kişidir?!

İzzəddin

Saraydan qovuldu.

Fələki

Çox yaxşı oldu.
Şeir bir yaltaqdan qurtardı yaxa.

İzzəddin

Rəzalet işləyir göz baxa-baxa.

Fələki

Xaqani, indi gəl sən məni dinlə,
Barişə bilmirəm bu İzzəddinlə.
Deyir ki, istedad olsa belə biz,
Acizdir vuruşda şahla şerimiz.

İzzəddin

Onun ordusu var, yarağı vardır.

Xaqani

Şerin də çox uca bayrağı vardır!
Onu ayaqlara sala bilməz şah.
Şer alan dünyanı ala bilməz şah!

İzzəddin

Şah bizi istəsə zindana salar!

❧ 234 ❧

Fələki

Belə etsə yenə o məğlub olar.
Şeri tabe etməz, nə zor, nə də zər!

Xaqani

Şeir kamal ilə dostluq eyləyər.

İzzəddin

Olarsa ağıllı məsləhətimiz,
Şahi doğru yola çağırarıq biz.

Xaqani

Şahlar qızıışanda dönər öküzə,
Nə məsləhət qanar, nə baxar sözə.
Məni bağışlayın.

Ayağa qalxıb getməyə hazırlaşır.

İzzəddin

Haraya yenə?

Xaqani

Dostlar, getməliyəm Məlhəm kəndinə.

Səyyah Qoşqar səhnəyə daxil olur.

Qoşqar

Salam.

Xaqani

Salam.

Qoşqar

Sərin suyunuz varmı?

Fələki

Şərab olan yerdə su yarayarmı?

İzzəddin

Buyurun, oturun, qonaq olunuz.

Qoşqar

Xeyr, gedəsiyəm çox sağ olunuz.

Xaqani

Bağışlayın bizi, haradan belə?

Qoşqar

Gəncədən gəlirəm, bu şanlı elə.
Oradan çıxmışam on gün olar mən,
Şirvan torpağına yola düşərkən
Dostum Şeyx Nizami dedi bir səhər
Var o tərəflərdə böyük peyğəmbər
Vətən iftixarı, axı Xaqani!
Mənim tərəfimdən böyük insanı
Get ziyarət elə... İndi onun mən
Gedirəm hörmətlə öpüm əlindən.

❧ 236 ❧

X a q a n i

Nizami! Lütf ilə soruşsan nəyəm:
Sənin dərğahında aciz bəndəyəm!..

Q o ş q a r

Bağışlayın məni, bu adam kimdir?

F ə l ə k i

Xaqani dediyin bax, bu həkimdir.

Q o ş q a r

Sizi görməyimlə bəxtiyaram mən.

X a q a n i

Çox şadam, əzizim, gəlişinizdən!..

Q o ş q a r

Böyük Nizamidən məktub var sizə.

İ z z ə d d i n

Xaqani, mümkünse oxuyun bizə.

X a q a n i

Oxuyum, baş üstə:
“Əziz Xaqani!
Fikri, düşüncəsi dəniz Xaqani!
Əxsitan deyir ki, yazım Leylini,
Yazım bu gözələ Qeysin meylini.

❧ 237 ❧

Yaz deyir, amma ki, yolunu azma,
Farsca yaz, Aranın dilində yazma.
Nələr etməyirlər insana, şair!
Dilimi saldılar zindana, şair!”

Fələki

Xaqani! Yığılaq gəlin bir yerə,
Yaxşı cavab yazaq böyük şairə.

Xaqani

Yazaq ki, yaratsın bir elə insan
Əsrlər keçsə də duysun oxuyan:
Farsların olsa da onun köynəyi,
Paltarı altında vuran ürəyi
Həmən qəhrəmanın xalqa vurğundur.
Əməli, sevgisi yalnız onundur!

İzzəddin

Yazaq, qaralmasın şairin qanı.
Dahini duymayır bəzən dövranı!

Fələki

Dəniz inci verər, daş gövhər doğar.

Xaqani

Hər zülmət gecədən bir səhər doğar!

Pərdə

İKİNCİ PƏRDƏ

ÜÇÜNCÜ ŞƏKİL

Şirvan sarayı. Əxsitan şah təkdir. Əyan Sabahi saraya daxil olur.

Əxsitan

Vaxtında gəlmisən.

Sabahi

Ulu tacidar,
Bu sadıq nökrə nə əmriniz var?

Əxsitan

Seni salacaqlar sabah zindana.

Qapıçı xəlvəti qulaq asır.

Sabahi

Mən sadıq olmuşam ulu xaqana.

Əxsitan

Əyan! Narazılıq artır günbəgün,
Avam camaatı aldatmaq üçün
Bəzi tədbirlərə əl atmalıyam.
Sönen məhəbbəti oyatmalıyam!

Əyan

Ədalət kanıdır, şahim.

Əxsitan

Qulaq as!
Bir-iki dustağı edərim xilas,

❧ 239 ❧

Səni saldıraram soyuq zindana,
Zərər vurursanmış guya Şirvana.
Sonra ağ gün doğar bəxtinə, fərman
Hazırdır, olarsan Xürrəmə vali.
Rəyimcə dönməyir bu çərxi-dövrən,
Bəlkə susar bir az nankor əhali.

Ə y a n

Namusla etmişəm xidmət xaqana.
Saldırarsa məni şahim zindana
Bu də əyan üçün səadət olar.

Ə x s i t a n

İndi get.

Ə y a n

Baş üstə, ulu hökmdar.

Əyan gedir, baş hərəm Afət gəlir.

Ə x s i t a n

Səni çağırmadım!

A f ə t

Elədir, şahim!
Ürəyim sıxılır...

Ə x s i t a n

Bu barigahım
Kölgəsində qoyar bağı-cənnəti
Nədir darıxdıran hərəm Afəti?!

❧ 240 ❧

Afət

Doğrudur, çağrılır baş hərəm adım,
Ancaq məhəbbətlə oxşanımadım.
Doğrudur, sahibəm zərə, zinətə,
Ancaq ki, həsrətəm saf məhəbbətə.

Əxsitan

Mənasız, boş, quru sözdür məhəbbət!
At bu fikirləri başından, Afət!

Afət

Boğur varlığımı rəsmi davranış,
Bir yol mənimlə gəl məhriban danış.

Əxsitan

Əkiz yaranmışdır qəzəb, mərhəmət,
Səbrim tükenməmiş burdan tez ol, get!...

Afət gedir.

Boğulur nəfəsim, hava almağa
Bir az seyrə çıxım ətirli bağa.

Şah gedir, Xaqani qapıçı ilə gəlir.

Xaqani

Bəs belə?! Şah indi söylə hardadır?!

Qapıçı

İrəm bağçasında, o gülzardadır.

Xaqani

Yarulmayırsan ki dediklərində?

Qapıçı

Özüm eşitmişəm yerli-yerində
Dedi, bir dustağı edərəm azad
Sabahini sallam daş zindana, şad
Olar, bir gün gedər Xürrəmə vali,
Susar bu sayaqla bəlkə əhali.

Xaqani

Kimsəyə söyləmə.

Qapıçı

Xeyr, Xaqani
Yaxşı tanıyıram keç Əxsitanı.
Ya məni boğazdan çəkdirər dara,
Ya da ki, saldırar daş zindanlara.

Xaqani

Səni görməmişəm əsla dünəndən!..

Qapıçı

Siz bilən yaxşıdır.

Xaqani

Tez ol, çəkil sən.

**Qapıçı gedir. Əxsitan, Fələki, Səratan, Hünər və İzzəddin gəlirlər.
Şah Xaqaniyə müraciət edir.**

❧ 242 ❧

Əxsitan

Sönür camaatda mehri-məhəbbət.

Xaqani

Sevər ədalətli şahı rəiyyət.

Hünər

Üsyanlar sevgidir, ya sədaqətdir?

Xaqani

Xeyr, demirəm bu yaxşı adətdir,
Yəqin məcbur olur, boş deyildir bu.

Əxsitan

Cəza verəcəyəm xainə.

Xaqani

Qayğı.
Qayğı göstərərsə şah rəiyyətə
Bu bir təməl olar min səadətə.

Əxsitan

Budur, bir kəndli də məmuru vurmuş:
Bu vergi istəmiş, o üzə durmuş.

(Əl çalır, qapıçı gəlir)

Gətirin kəndlini.

Fələki

Bir həqiqət var:
Uzun dövrən sürər adil hökmdar.

❧ 243 ❧

Əxsitan

Lakin kim ki, olsa ölkədə asi
Ölüm olmalıdır yüngül cəzası.

Kəndlini gətirirlər.

Əxsitan

Bu nə hərəkətdir, məmura qıymaq?

Kəndli

O mənim anamı öldürdü.

Əxsitan

Alçaq!
Məmur elçisidir böyük dövlətin,
Harada qaldı bəs, ona hörmətin?!

Kəndli

O vergi istədi, mən bir az möhlət,
Döydü, anam dedi: elə mərhəmət!
Qarını saçlayıb öldürdü, durdum
Götürüb baltanı məmuru vurdum.

Əxsitan

Aparın zindana!..

Kəndli

Ədlin hardadır?!
Aparın, onsuz da ömrüm dardadır.

Kəndlini aparırlar.

❧ 244 ❧

Xaqani

Mən yenə deyirəm: böyük hökəmrən!
Şah adil olanda axmaz nahaq qan!

Əxsitan əl çalır, qapıçı gəlir.

Əxsitan

Gətirin hüzura o dustaqları!
Azad edəcəyəm.

Əyan

Qırsaq bağları,
Şahim, dustaqları eləsək azad
Etməz nəticəsi bizi, mənə, şad.

Fələki

Gəzir günahkarlar eldə aşkara,
Bəzən günahsızlar düşürlər dara.

Əxsitan

Qoy Xaqani desin, əgər düşmana
Məktub yazsa biri neyləyim ona?!

Xaqani

Mən cavab yazmışam.

Əxsitan

Necə?!

Xaqani

Hökəmdar!..
Məktubla cavabın təfəvütü var.

❧ 245 ❧

Ərəb xəlifəsi yazmışdı mənə:
Böyük bir vəzifə verərəm sənə.
Qələmin itidir, katib ol bizə.
Yazdım, katib nədir, mən hətta sizə
Vəzir də olmaram, illərdən bəri
Şirvan doyuzdurub ac ərəbləri.

Əxsitan

Sübutun varmıdır?

Xaqani

Əlbəttə, xaqan.
Bilir cavabımı bütün bu Şirvan.
Yazdım, xəlifənin puçdur ziyalı!
Məni düşündürür vətən iqbalı.

Səretan

Bəs şahın şöhrəti?

Əxsitan

Şirvan dövləti?!

Fələki

Dövlət rəiyyəti düşünsün gerek!

Əxsitan

Mən düşünməyirəm cəmaətimi?!

İzzəddin

Biz gerek hər zaman hünər göstərək,
Ucaldaq vətənin şan-şöhrətini!

❧ 246 ❧

Sərət an

Şahsız yerə batsın, el də, Şirvan da!

Xaqani

Məncə, yeri deyil bu ehtikarın.
Nəcib hissləri daim cahanda
Qorumaq borcudur sənətkarların!

Əxsitan

Zaman sədaqətin məhək daşdır!

Xaqani

Sədaqət ömrümün can sirdaşdır!

Dustaqları gətirirlər.

Əxsitan

Əvvəlcə bir mənə söylə görüm sən
Salındın zindana nə üçün, nədən?

I dustaq

Ərz eləyim sizə böyük hökmdar:
Ağıllı, kamallı birçə qızım var.
Bir məmur istədi, vermədim, o da
Saldı həyatımı bu ağır oda.
Zor göstərdi mənə, etiraz etdim,
Axırda zindanlar küncündə itdim.

Əxsitan

Sən azadsan daha!

❧ 247 ❧

Dustağ

Var ol, hökmdar.

Xaqani

Şahim azad edir qoca dustağı,
Cavan bir kəndliyə çəkir göz dağı.
Üç-dörd qəmküsarı azad etməklə
Səadət verərmə pədişah elə?
Salsa bir xaini bu gün zindana
Mərhəmət gülərmə dərdli Şirvana?
Dəyişməz, zənnimcə, bu, vəziyyəti.

Əxsitan

Bəs nə etməliyəm?

Xaqani

Boğun zilləti!
Səxavət mülkünə zəfərlər çalın.

İzzəddin

Kəndlidən bir qədər az vergi alın.

Əyan

Xəzinə boşalsın, kəndli kökəlsin,
Boyunlar, qarınlar şişib, yekəlsin.

Fələki

Biz qəssab deyilik, piy dərdi çəkək.

İzzəddin

Ədalət mülkündə təzə gül əkək!

X a q a n i

Get-gedə pisləşir ticarətimiz,
Bunun səbəbini bilməliyik biz.

İ z z ə d d i n

Neçin sınıq çıxır şanlı bir ölkə?

X a q a n i

Köçürək paytaxtı deyirəm belkə
Xəzər qırağına, Badkübəyə?

Ə x s i t a n

Fəxrimiz Şamaxı dururkən, niyə
Belə bir iş tutaq?

F ə l ə k i

Ey şahım, bu gün
Yaxşı yoldur dəniz ticarət üçün.

İ z z ə d d i n

Girərik alverə dövlətlərlə biz.

S ə r ə t a n

Bietibar olur deyirlər dəniz.

X a q a n i

Xatakar insanlar yanında Xəzər
Günahsız, südəmər quzuya bənzər.

Ə y a n g ə l i r .

❧ 249 ❧

Əxsitan

Söyləsin bir mənə əyan Səbahi
Nəylə yuyacaqdır ağır günahı?

Əyan

Mən sadıq olmuşam ulu xaqana.

Əxsitan

Tacirlər az gəlir daha Şirvana,
Yollarda onları kim soydurur bəs?

Əyan

Yadam bu əmələ, mən.

Əxsitan

Səsini kəs!
Ehtiras düşkünü, alçaq ədəbsiz!

Əyan

Qul xatasız olmaz, ağa kərəmsiz.
Üzürsüz olsa da əgər günahım
Bağışla, ey xaqan!

Əxsitan

Aparın!

Əyan

Şahim!

Əyanı tutub aparırlar.

❧ 250 ❧

Xaqani

(kənara)

Aha, hər şey olur, aydın, aşikar.

Qoca dustaq

(qabağa yeriir)

Ey şahim! Mənim də cənnət bağım var,
Kəndxuda istədi, dedim satmaram.
O bağısız bir gecə rahat yatmaram,
Zorla gəlib girdi bir səhər bağa,
Böhtan atıb məni saldı dustağa.

Əxsitan

Sənə qaytarıram o gülüstanı,
Get, mən cəzalaram o kəndxudanı!

Kor dustaq

Mənə bir söz qoşan qan uddurmuşdur,
Yaramın üstündən yara vurmuşdur.

Əxsitan

Nədir onun adı?

Kor dustaq

Mən o cəlladı
Üzdən tanıyardım bir zaman özüm.
Əfsus ki, zindanda tutulub gözüüm...
Adı bir ulduzun adına oxşar.

251

Fələki

Süheyl deyildir o?

Kor dustaq

Özüdür ki, var.

İzzəddin

O çoxdan alıbdır mükafatını,
Çər vurubdur onun tale atını.

Əxsitan

Gedin, dərdi-qəmi sovurun elə,
Artıq azadsınız bu gündən belə!

I dustaq

Bu dünya durduqca dursun şahimiz!

II dustaq

Taxtını göylərdə qursun şahimiz!

Dustaqlar korun qoluna girib aparırlar. Şah axırncı dustağa müraciət edir.

Əxsitan

De görüm, sən nədən düşdün zindana?

Dustaq

Elləri çağırdım hər gün üsyana.

Əxsitan

Üsyana!?

Dustaq

Taxtından şahı yıxmağa.

❧ 252 ❧

Əxsitan

Yerini göstərin azğın dustağa!
Şirvanı görməsin, görsün Şəbranı.

Dustaq

Yaxşıca söyləyib şair Xaqani:
“Məncə, eşşək başına yaraşmayır qızıl tac,
Eşşək üçün yaranıb palan, noxta və ağac.
Bir eşşəyin noxtası olarsa mirvarıdan
Gören deyər qərribə yaranıbdır bu heyvan”.

Əxsitan

Aparın, tez onun dilini kəsin!
Gözünü çıxarın, əlini kəsin!

Dustaq

Kəsdir haqq söyləyən dilləri, cəllad!
Bu yolla tarixdə qazanarsan ad.

Əxsitan

Aparın!

(*Xaqaniyə*)

Eşitdin dustaq nə deyir?

Xaqani

Hökmdar...

Şah onun sözünü kəsir.

Əxsitan

Belə bir nalayiq şeir
Hədyan ki, çıxıbdır sənin dilindən
Çəksin həsrətini görək bu vətən.

X a q a n i

Şahim, mən yazmışam bu şeri.

Ə x s i t a n

Yətər!..

Üzrün günahından olacaq betər.

X a q a n i

Xeyr, qəzəblənir şah əbəs yerə!..

Bu şeri yazanda aldım nəzərə,

Keçmiş əsrləri, qədim şahları.

S ə r ə t a n

Tutduğun əməldən gəl utan barı!

X a q a n i

Utansın vətənə xain çıxanlar!

İqbal döndərənler, tale yıxanlar.

Fitnə ustadları utansın gərək!

Vicdan saf olanda ağrımaz ürək.

Ə y a n

Siz, ey yer üzündə fələk izzətli,

Qüdrətli, şərəfli, şanlı, şövkətli...

Ş a h onun sözünü kəsir.

Ə x s i t a n

Cəzanə gəlmişəm yaltaq dilindən

Daha fərəhliyəm tək qalanda mən!.

İşarə verir, hamı gedir.

P ə r d ə

❧ 254 ❧

ÜÇÜNCÜ PƏRDƏ

DÖRDÜNCÜ ŞƏKİL

Şirvan sarayı. Şah taxt üzərində uzanıb yatır. Şahzadə Hünər saraya daxil olur.

Hünər

Yatır, şirin-şirin, yatır hökmdar,
Yatır, qısqıncılığın kanı o qəddar!

Əxsitan

(yuxuda sayıqlayır)

Nədir bu od, alov, bu ümman nədir?!
Aman, əlimdəki qızıl qan nədir?!
Boğurlar, qardaşım.

Hünər

Fürsətdir gedim,
Onu həmişəlik mən rahat edim!
Rəmmal doğru deyib, şah düşməyəm.

Hünər əlindəki qəməni dəlində gizlədib şah tərəf gedir. Əxsitan oyanır.

Əxsitan

Kimdir?

Hünər

Qardaşınız.

Əxsitan

Hünərmə?

❧ 255 ❧

Hünər

Mənəm.

Əxsitan

Nə qədər ağırdır hava bu gecə.

Hünər

Göy üzü qəşəngdir, safdır gör necə.
Sayrışan işıqlı ulduzlara bax!
Ruha fərəh verir parıldayaraq.

Əxsitan

(əl çalır, qapıçı gəlir)

Ürəyim darıxır, gəlsin sənəmlər!
Oynayıb könlümü açsın bir qədər.

Qapıçı təzim edib çıxır.

Bir qara daş qədər xoşbəxt deyiləm,
Nə üçün yurd salıb ürəyimdə qəm?!

Rəqqasələr gəlib bir qədər oynayırlar.
Şah birdən qəzəblənib musiqini saxlatdırır.

Əxsitan

Könlümü açmayır nazlı gözəllər,
Gözümde puç olur şirin əməllər.
Çəkir varlığımı əzablar dara,
Şah hara, bilmirəm, kədər, qəm hara?!

Pərdə

❧ 256 ❧

BEŞİNCİ ŞƏKİL

Məlhəm kəndi. Qayalı məhəlləsindəki meydançada kəndlilər həyəcanlıdır.

Pələng

Ehey, məlhəmlilər! Çıxın meydana!..

I kəndli

Nə var?

II kəndli

Nə olub ki!.. Yenə Şirvana
Nə bəla üz verib?

Pənah

Qızışır nifaq!

Pələng

Şah dava edəcək, tufan qopacaq.

Kəndli

Nə üçün?

II kəndli

Kiminlə?

Pələng

Qızıl Arslanla.

Kəndli

Hər vaxt doğma olub Təbriz Şirvanla.
Qılınc qaldırmı qardaş qardaşa?!

❧ 257 ❧

I kəndi

Sən get Əxsitanı çalış sal başa.

Pələng

Görüm, şah başında çaxsın ildırım!

Kəndli

De, kimə, axı mən silah qaldırım?!

Pənahlı

Beş-on ovçu gəlib ovlağımıza,
Şah deyir, hücum var torpağımıza.

Kəndli

Düşməni öldürməli olsaq əgər biz,
Şaha dəyməlidir ilkin zərbəmiz!

Pələng car çəkə-çəkə Pənahlı meydanı uzaqlaşır, kiminsə gəldiyini gören
kəndlilər daha da həyəcanlanırlar.

Pələng

Kökünü kəsməyə təzə əngəlin
Qayalı meydana, buraya gəlin!

Kəndli

Kimdir gələn?

II kəndli

Şahın adamlarıdır.

❧ 258 ❧

I kəndli

Qorxan binamusdur, aciz qarıdır.
Deyək Təbriz – Şirvan bacı-qardaşdır!
Bilmirik yenə nə dava-dalaşdır.

Xaqani ilə Qoşqar gəlir. Onları araya alırlar.

Qoşqar

Nə olub?

Xaqani

Nə var ki, qardaşlar yenə?

Kəndli

Biz uymayacağıq şah fitnəsinə!
Hərgah aldatmağa gəlmişsinizsə,
Saraya qayıdın düz bir nəfəsə.

Xaqani

Nə olubdur axı?

Kəndli

Nə olacaqdır?!
Əxsitan yenə bir alovlu dağdır.
Niyə kəndlilərin tökülsün qanı?!

I kəndli

Deyin siz kimsiniz?

Qoşqar

Mən bir səyyaham.

❧ 259 ❧

Xaqani

Mən də...

Xaqanini görə, səhnəyə gəlməkdə olan Pənəh və
Pələng quş kimi ona tərəf şığırlar.

Pələng

Xaqanıdır.

Pənəh

O Xaqanıdır.
Şirvan torpağının saf vicdanıdır!

Pələng

Salam!

Xaqani

Salam!
Dostlar, nə olub yenə?

Pənəh

Nə deyək bu qanlı şah əməlinə?!

Xaqani

Əməlli bir məni eyləyin agah.

Pələng

Gedir vuruşmağa ovçularla şah.
Keçiblər o üçün bizim sərhədi,
Şahın qəzəbinin bilinmir həddi.

❧ 260 ❧

P ə n a h

Sən bizdən elçi ol, əziz Xaqani,
De, şahların məgər yoxdur vicdani?
Yaraşan işdirmi bu hökmdara,
O kimləri salmaq istəyir dara?

X a q a n i

Nadandır başqa cür düşünən ancaq.

K ə n d l i

Eyləsə şah de, nədir bu nifaq?!

Q o ş q a r

Xaqani, gecikmək ölüm deməkdir!
Haqqa sənin səsin böyük köməkdir!
Gedək, Əxsitanı çalış başa sal.

X a q a n i

Şər ölsün, gül açsın məhəbbət, kamal!
Gedək, varlığım ilə çalışaram mən,
Şahı döndərərəm bu eməmindən.

P ə n a h

Gedək!

P ə l ə n g

Gedək!

C a m a a t

Gedin, Allah yar olsun!
Dünyada həqiqət daim var olsun!

P ə r d ə

ALTINCI ŞƏKİL

Xaqani iti addımlarla saraya daxil olur və şahzadə Hünəri görür.

Xaqani

Yaxşı gördüm səni!

Hünər

Nə olub yenə?

Xaqani

Fəlakət üz verir doğma vətənə.
Ovçular sərhədi keçib arandan;
Gedir üstlərinə döyüşə xaqan.

Hünər

Demək Əxsitanın artıb hiddəti?

Xaqani

Varsa da Aranla Şirvan dövləti,
Hər iki dövlətə vergilər verən,
Hər iki dövlətdən zülmələr gören
Bir eldir, xalqımın iqbalı birdir.
Fikri, düşüncəsi, xəyalı birdir.

Hünər

Xaqan ziddinədir sözlərin bütün.
Qəbul eyləsəm də doğrusu bu gün,
Şahzadə doğmuşdur məni də anam,
Bu gün vəliəhdəm, sabah xaqanam!
Demək ziddimədir bütün bu sözlər...

❧ 262 ❧

X a q a n i

Ədalətli şaha hamı baş əyər.
Kömək et, verməyək yol bu nifaqa.

H ü n ər

Əxsitan əl atır demək yarağa.

X a q a n i

Bir də unutmasın bunu Əxsitan!
Ondan çox güclüdür şah – Qızıl Arslan!

Şeypur çalınır.

H ü n ər

Dava şeypurudur, bu şeypur onun.

X a q a n i

Nəyin bahasına olursa-olsun
Gərək bu qırğına yol verməyək biz!

Əxsitanla Sərətan sürətlə saraya daxil olur.

Ə x s i t a n

Döyüşə hazırdır sərhənglərimiz?!

S ər ət a n

Hazırdır, hökmdar, min beş yüz altı,
Aslan cəsarətli, qartal səbatlı.

H ü n ər

Nə olubdur, nədir bu hərbi səfər?

❧ 263 ❧

Əxsitan

Gərək öz həddini bilsin gəlmələr!

Sərətən

Basqına başlamaq? Bu xəyanətdir!

Xaqani

Məgər ovçuluq da bir cinayətdir?

Əxsitan

Ovçuluğun bura nə dəxli vardır?

Hünər

Gələn ovçulardır, şah, ovçulardır.

Sərətən

Kimin ovlağıdır Şirvan ovlağı?

Xaqani

Açıqdır övlada ana qucağı.
Sevirəm Təbrizi mən Şirvan kimi.

Sərətən

Qızıl Arslanı da Əxsitan kimi?

Xaqani

Elə hökmdara aşiqəm ki, mən
Aləmə nur yağsın ədalətindən!

❧ 264 ❧

Sərət an

Şahın xələtini geyirsən bu gün!

Əxsitan

Mənim çörəyimi yeyirsən bu gün!

Xaqani

Görək əvəzinə hər axşam-səhər
Verirəm mən sizə nadir incilər.

Əxsitan

Düşmən nifaq sevir, deyil ittifaq!

Hünər

Aranlılar çıxıb şikara ancaq.

Sərət an

Bu nədən bellidir?

Əxsitan

Nədən bilək biz?

Xaqani

İzləyib onları kəndlilərimiz.

Sərət an

Hanı o kəndlilər?

❧ 265 ❧

Xaqani

Barigahdadır.

Əxsitan

Gəlsinlər!

Sərətən

Haqq bizim ulu şahdadır.

Əxsitan

(Xaqaniyə müraciət edir)

Necədir qovuşsa, Arana Şirvan?

Xaqani

Bəlkə də gələcək belə bir zaman.
Taxtından çəkərsə Qızıl Arslan əl
Razı olarsınız birləşsin vətən?

Əxsitan

Baş tutmaz heç zaman belə bir əməl!
Nə o əl götürər taxtından, nə mən.

Xaqani

Deməli ki, birdir bu ana torpaq,
Onu şahlar bölür ikiye ancaq!

Sərətən

Fəzilət məlum söz, ey qibləgahım!
Vurulub Xaqani Qızıl Arslana.

❧ 266 ❧

Xaqani

Sən əl at hər zaman qara böhtana!

Qapıçı

Kəndlilər gəlsinmi hüzura şahim?!

Şah işarə verir, kəndlilər daxil olurlar.

Əxsitan

Söyləyin, sərhədi kimdir pozanlar?!

Pənah

Aranlı ovçular.

Əxsitan

Sübutunuz var?

Pələng

Əmin eyləyirik hökmdar sizi,
Ürəkdən sevirik vətənimizi.
Oduna getmişdik, baxıb gördüm mən
Silahlı bir dəstə gəlir sərhəddən
Dedim, ayə Pənah, düşmən olmaya?

Pənah

Dedim gəl yoxlayaq!

Pələng

Girdik pusquya.

❧ 267 ❧

P ə n a h

Gah ağac dalından,

P ə l ə n g

Gah daş dalından
Güdməyə başladıq onları yaman.

P ə n a h

Bircə addım belə gözdən qoymadıq.

P ə l ə n g

Şübhəli ancaq ki, heç nə duymadıq.

P ə n a h

Arabir yanıqlı dərdləşirdilər.

P ə l ə n g

Biri deyirdi ki, almıram xəbər
Tamam bir il olar bacım qızından;
Şirvanda ərddədir.

P ə n a h

Biri, hökmran
Dedi Məlhəmlidir mənim arvadım
Burada özümü güclə saxladım.
Az qaldı söyləyəm: desənə qardaş,
Kimlərdəndir? Sonra dedim ki, yavaş,
Yox, nəfəs də çəkmə.

P ə l ə n g

Biri dedi: mən
Özüm şirvanlıyam, getmişdim Xoya,

❧ 268 ❧

Çağırmışdı məni dostlarım toya.
Mağarda xoşladım sadə bir qızı,
Tale birləşdirdi ulduzumuzu,
İndi yaşayırıq qoca Təbrizdə.

P ə n a h

Birinin dayısı bənnadır bizdə.

P ə l ə n g

Biri düşdük, – dedi, – sərhəddən uzaq,
Bizimki deyildir, axı bu torpaq.
Gəlin tez qayıdaq.

P ə n a h

Biri dedi: yox.
Gecə burda qalaq, yorulmuşuq çox;
Ot üstə yatmağın öz aləmi var.

P ə l ə n g

Çul kimi döşənib yerə, yatdılar.

Ə x s i t a n

Bu qədər?

P ə n a h

Nə varsa, şahim, dedik biz.

Ə x s i t a n

Onda azadsınız, çıxıb gediniz!

Kəndlilər gedirlər.

❧ 269 ❧

Kəndli nədir, onun sözü nə olsun?
Hərbə gedəcəyəm, təbil vurulsun!

X a q a n i

Mən açıq deyirəm hökmdar, sizə.
Bu bir ləkə olar şah nəslinizə!

H ü n ə r

Yox, əmin olunuz, bu qırğına siz
Nəşimin üstündən gedəcəksiniz.

X a q a n i

Ovçularla herbə girsə şah, düzü,
Dövlətlər yanında alçalar özü.

Ə x s i t a n

(düşüncəyə dalır)

Bu sözdə qüdrətli bir həqiqət var,
Ovçilə vuruşan xaqan alçalar,
Təklifiniz nədir?!

X a q a n i

Gəlsin Əxsitan,
Girməsin döyüşə, tökülməsin qan.

Ə x s i t a n

Ovçu olmasalar gələnlər hərgah
Başınla məsulsan!

X a q a n i

Mən razıyam, şah!

❧ 270 ❧

Əxsitan

Eləsə onları, get, özün qandır,
Söylə, bu maraldır, cüyür-ceyrandır
Az deyildir ki, öz torpaqlarında,
Şikara çıxsınlar yaylaqlarında.
Birdən ağ olarlar, igidlərlə, get!

Xaqani

Sevgi olan yerdə coşarmı nifrət?!

Xaqani və Hünər gedirlər.

Sərətən

Şahim, dəyişibdir xeyli Xaqani.

Əxsitan

Necə ki?

Sərətən

Əvvəlki qəzəllər hanı?
Hanı mədhiyyələr, şən qəsidələr?

Əxsitan

Yox, yazır... Az yazır, ancaq bir qədər.
Necəydi sonuncu şəri, Sərətən?!

Sərətən

O belə qurtarır, hörmətli xaqan!

(Xaqaninin şerini əzbər oxuyur)

“Eşq ilə əl verərsəm, peymanı təzələrdim,
Bir feyz alardım ondan, vicdanı təzələrdim.
Dövrən gözəllər əhdin bilməm nədən unutmuş,
Füsrət düşərsə bir gün dövrəni təzələrdim!”

Əxsitan

Nadir bir incidir.

Sərətən

Elədir, bəli.
Ancaq axırında kefliymiş, nədir?
Bir az yaxşı deyil fikri, əməli.

Əxsitan

Xaqani qaldırır şöhrətimizi,
Bir gün inciyərək tərk etsə bizi,
Yaxud öldürərsəm rüsvay olaram.
Bir hökmdar qədər qüdrəti vardır,
Bütün şərq elində şöhrəti vardır!
Onunla müdara, müdara görək.
Zaman nə göstərər, nə olar, görək!

Sərətən

Sizin ayağınız biləni xaqan
Mənim başım belə bilməz heç zaman.

Əxsitan

Yaxşı, gəl gedək,
Əylənmək istəyir könlüm, əylənmək!

Pərdə

❧ 272 ❧

DÖRDÜNCÜ PƏRDƏ

YEDDİNCİ ŞƏKİL

Xaqaninin evi. Şair kəndlilərlə gəlir.

X a q a n i

Bax, belə tərpinin, dostlar, hər zaman.

P ə n a h

Haqqın qabağında həslədi xaqan.

X a q a n i

Tutmasaydım əgər vaxtında xəbər,
Yenə düşəcəkdi dərdə kəndlilər.

P ə l ə n g

Ovçuları xaqan salardı qana.

X a q a n i

Bu xəbər çatardı Qızıl Arslana.
Qoşun yeridərdi Şirvana o da,
Salardı ölkəni bir sönməz oda.

P ə n a h

Onsuz da qüssədir ömür barımız.

P ə l ə n g

Dən üzü görməyir anbarlarımız!

❧ 273 ❧

Xaqani

Belə də olacaq, günah sizdədir.

Pənah

Təqsir deməli ki, özümüzdədir?

Pələng

Nə üçün?

Pənah

Niyə?

Xaqani

Əl atın şanaya, belə, kürəyə!..

Pənah

Axı istəyirik tökülməsin qan.

Xaqani

Belə düşünürdüm mən də bir zaman.
Yazdım şaha dair çox mədhiyyələr,
Həyat gözlərimi açdı bir qədər.
Gördüm ki, yox, saray zülm ocağıdır,
Fitnə-fəsad yurdu, şər qucağıdır.
Səbəbkər bu hala xaqan özüdür!

Pələng

Eşit, dostum Pənah, şair sözüdür!
Gördün, mən deyəni deyir Xaqani.

❧ 274 ❧

P ə n a h

Bir gün boğacaqdır al qan dünyanı!

P ə l ə n g

Mürşüd! Vəziyyəti Əxsitana yaz!
Yaz ki, vergi, tövci bu qədər olmaz.

P ə n a h

Belə getsə ölkə viran olacaq.

X a q a n i

Yazaram, əlbəttə, yazaram, mütləq!

P ə l ə n g

Ömrün uzun olsun! Gəl gedək, Pənah.

P ə n a h

Sənsən ümidimiz, şahiddir Allah!

X a q a n i

Məni unutmayın, tez-tez yad edin,
Bu küskün könlümü sizsə şad edin.

P ə l ə n g

Baş üstə, gələrək, hələlik, sağ ol!

P ə n a h

Şərin qabağını kəsən bir dağ ol!

Kəndlilər gedirlər. Xaqani fikirli-fikirli qələmdavata yaxınlaşır,
şəir yazmağa başlayır.

❧ 275 ❧

X a q a n i

İbrət gözüylə bax aləmə, xaqan!
Heç kəsə qalmayıb vəfasız cahan!

Xaqaninin qadını Zəhra üsullu evə daxil olur.

X a q a n i

Nə var, pərvanə tək süzürsən yenə?

Z ə h r a

Ah, mane oldummu, əzizim, sənə?

X a q a n i

Yox, yox, sən olmasan dostum qəm olar,
Dünya gözlərimdə cəhənnəm olar!
Bir sənə fərəhim, sevimli mələk.

Z ə h r a

Nə yazırsan yenə, olarmı bilmək?

X a q a n i

Şaha öz fikrimi söyləyirəm mən:
Yazıram, əl çəksin bəd əməllərdən.
Kəndli zülümlərdən gəlmişdir cana,
Etiraz etdimi, salır zindana.
Deməyir düşünüm halımı bir az,
Yox, belə yaramaz, belə yaramaz!

Z ə h r a

Oxu, qulaq asım, mümkünse əgər.

❧ 276 ❧

Xaqani

Olar, a mehriban, sevimli dilbər.

(Oxuyur)

İbrət gözüylə bax aləmə, xaqan!
Heç kəsə qalmayıb vəfasız cahan.
Bu dünya neylədi Nuşirəvanı?
Keyxosrov hardadır, İsgəndər hanı?!
Uyma qan tökməyə, zülmkarlığa,
Ədalət gözüylə bax bu varlığa!
Ağac çürüyəndə onu yel yıxar,
Zülmkar şahları taxtından yerə
Fələk yıxmasa da, yəqin el yıxar!

Zəhra

Qorxuram Xaqanı, xeyli kəskindir,
Şahların dövləti, qəzəbdir, kindir!

Xaqani

Min hiylə görürəm, bəla görürəm,
Bax, bu gözlərimlə od götürürəm.
Etməzmi bu qədər zülüm, müsibət?
Sarayda oluram daxmaya həsrət!
Sevinc içindəyəm, qəmdir dövlətim,
Büsat əzmindəyəm, möhnət qismətim.
Dörd bir yanımdur, ətşanam ancaq,
Şəfqət axtarıram, parlayır bıçaq!
Səadət içində fəlakətdəyəm
Özüm də bilmirəm nə halətdəyəm!
Tükənir mədhiyyəm, duyuram daha,
Deyən, biganəyəm mən barigaha?!

Zəhra

Məni parçalayan elə bax, budur,
Bu dəhşət, bu əzab, bax, bu qorxudur!

Ah, zor olmayaydı yer üzündə kaş!

(Zəhra çölə baxmaq bəhanəsi ilə pəncərəyə yanaşıb gözlərini silir)

X a q a n i

Yox, sən ağlayırsan, töksən qanlı yaş
İradəm, taqətim tarı-mar olar,
Kainat gözümdə bir məzar olar!

Z ə h r a

Onda tündlüyündən əl götür bir az,
Şahların ziddinə getmək yaramaz!

X a q a n i

Vətən qan ağlayır, yas tutur ellər,
Yediyi ağdır, içdiyi zəhər.
Hiylə mülkündə şah bayraq qaldırır,
Bir-iki dustağı eyləyir azad.
Yalandan zindana əyan saldırır,
Vali təyin edir sonra xəlvəti,
Bu sayaq aldadır o rəiyyəti.
Gözümlə görürəm bütün bunları;
Belə bir zamanda şairin yarı
Məsləhət bilir ki, Əxistana mən
Yaltaqlıq eləyim?!

Z ə h r a

Acı sözlərdən
Deyirəm əl çək.

X a q a n i

Nə olar, neynək!
Vurum həqiqətə deyirsən suvaq?

❧ 278 ❧

Əl cəfalar çəksin, biz rahat olaq?!
Əyrini düz yazım, gecəni səhər,
Qızıl, xələt alır belə edənlər.

Zəhra

Belə deməyirəm mən, yox, yox, niyə?
Xəyanət etmə əsla ürəyə!
Özüm də mətələm, pərvərdigara!..
Vaqifsən hər şeyə, sən eylə çara!

Xaqani

Namussuz, vicdansız ömr eləməkdən
Ölmək şərəflidir!

Zəhra

Səadətim, sən
Haqsan, həqiqətin şeni uludur,
Ən doğru yol ancaq haqqın yoludur!

Qapı döyülür.

Xaqani

Buyurunuz!

Qoşqar

Salam!

Xaqani

Xoş gördük, Qoşqar!

Qoşqar

Yazdım Nizamiyə bu gün hər nə var.

❧ 279 ❧

Xaqani

Nəyi?

Qoşqar

Əlləşmisən tökülməsin qan.
Şaha söyləmisən: Aranla Şirvan
Bir vahid vətəndir, bir məmləkətdir.
Onu parçalayan iki dövlətdir!
Yəqin şad olacaq bu hünərindən.

Xaqani

Elə bir hünər də göstərmədim mən.

Qoşqar

Gəzir ağızlarda səhərdən sözün...
Hə, bazar günüdür, Xaqani, bu gün.

Xaqani

Şirvanda kasaddır, ey əziz qonaq,
Dostluğun, vəfanın bazarı ancaq.
Ticarətin isə aləmi vardır,
Şamaxı bazarı zəngin bazardır.
Əfsus, yoxsullaşır get-gedə bir az.
Gedirik, görərsən.

Qoşqar

Şah acıqlanmaz?
Köpürməz qəzəbi görəsən, şahın?

Xaqani

Qoy könlü şad olsun dostum səyyahın,
Şahlara gəlincə yerli və yersiz
Onlar qəzəblənir, bilməliyik biz.

Gedirlər.

Pərdə

280

SƏKKİZİNCİ ŞƏKİL

Şirvan bazarı.

Satıcı

Qovurma! Ay sütün ciyər kababı!
Hər kimin pulu var, yeyər kababı!

Satıcı

Ay alan, bəri gəl, toğlu, nə toğlu!..

Satıcı

Ucuz verəcəyəm, nabatı, noğlu...

Süheyl bazara daxil olur.

Süheyl

Təzəcə yazmışam, dastan satıram,
Hanı xiridarı? Alan, satıram!
Dürdanə qədrini bilənlər hanı?

Alıcı

Neçəyə deyirsən şair, dastanı?

Süheyl

Əlli beş dirhəmə.

Alıcı

(*dastana baxır*)

Pis deyildir, al!

❧ 281 ❧

Süheyl

Şan-şöhrət mülkündə hər zaman ucal!

(O, satmaq üçün kitabları yerə sərib oturur)

Satıcı

Gəl, a müştərisi, ləri bİr beçə!
Məmiş də çərtməyib, satıram heçə.

Satıcı

Can kisəsi alan!

Satıcı

Ənlik və kirşan!

Satıcı

Var ayaq daşı!

Satıcı

Ay həlim aşı!

Satıcı

Evlərin bəzəyi gözəl bİr xalı,
Keçədir yanında Şirəzin şalı!

Xaqani və Qoşqar gəlirlər.

Qoşqar

Şirvan xalçasıdır?

❧ 282 ❧

Satıcı

Bəli.

Qoşqar

Qiyməti?

Satıcı

Üç yüz dirhəmədir.

Xaqani

Mən bu zinəti
Yadigar verirəm Şirvandan sizə.

Qoşqar

Təşəkkür edirəm mürşüdümüzdə.

Göyərçini satmaq üçün səhnəyə gətirirlər.

Sələmçi

Gözəl bir pəridir satdığım kəniz!
Mənəli gözləri sakit bir dəniz.

Satıcı

Damazlıq bir inək, alan, ay alan!

Xaqani

Satılır heyvanla yanaşı insan!

Süheyl

Aha, Göyərçindir.
Sevimli afət!
Çataram arzuma bu gün, nəhayət.

(Sələmçiyə)

❧ 283 ❧

Qızın qiymətini, söylə, görüm, gəl.

Sələmçi

Bir nəzərdən keçir, yaxşı bax əvvəl,
Pəh! Pəh! Bu əlləri-şimşada bənzər.
Bu onun sinəsi – canlı bir mərmər,
Bu xalı zəncidir, bu xalı hindu.

Xaqani

İnsan da satılar? Rəzalətdir bu!

Sələmçi

Hər şeyi pul ilə mümkündür almaq,
Hətta vicdanı da...

Süheyl

Dostum, bura bax!
Pulu gəl bu qədər sən az tərif et.
Füzulluq eləmə; desənə qiymət!

Xaqani

Qadını şerində tərif edləyən
Onu qul görməyə tələsir, deyən?

Süheyl

Qul niyə, qul niyə, satılır bu qız.
Almaq istəyirəm...

Qoşqar

Yaxşı baxınız,
Heç nə söyləməyir bu qəmli gözlər?

❧ 284 ❧

Süheyl

Nə deyim, bilmirəm. Bu nurlu ölkə
Hər kimin pulu var, onun olacaq!

Qoşqar

Yazıq bir anaya çəkdimişsə dağ
Bu qızın həsrəti,
Onun möhnəti
Sənin daş qəlbinə etməyir təsir?

Süheyl

Bir həqiqət də var, bu qul, bu əsir
Alverini Süheyl dəb salmamışdır.
O qul satmamışdır, qul almamışdır!

Xaqani

Bu günə almağa tələsirsiniz.

Qoşqar

Bunu gözümüzlə görürük ki, biz.

Süheyl

Almaq istəyirəm, söz yox, nə olar?

Xaqani

Ürəkə möhtəkir, adca sənətkar!

Qoşqar

İbrət alsaydınız bir Nizamidən!
Dərbəndin hakimi incə, gülbdən
Kənz bağışladı bir zaman ona.

Süheyl

Hakim töhfəsiydi o dilbər sonra,
Bu isə satılır.

Qoşqar

Kənizdi Afaq,
Ona canan dedi Nizami, ancaq.

Xaqani

Bəşərdir, qəlbi var, kəniz, ya xanım.

Sələmçi

Qoyun alver edək, bəsdir, ay canım!

Süheyl

Malın qiymətini, söylə, mal satan?!

Xaqani

İnsan aldanmayıır hər yeyib yatan!

Sələmçi

Ağalar, buraxın mübahisəni!

Xaqani

Madam ki, belədir, tanıyın məni!
Özüm alacağam!

Qoşqar

Xaqani!

❧ 286 ❧

Xaqani

Durun!

Süheyl

Daha qüdsiyyətdən az-az dəm vurun!

Xaqani

Söylə qiymətini?

Sələmçi

İki yüz dirhəm.

Süheyl

Alın bahasını!

Xaqani

Üç yüz verirəm!

Süheyl

Mən artıq almışam, mətə mənimdir!

Sələmçi

**Sənə mal satana Allah qənimdir!
Artıq pul versə kim, onunkudur qız!**

Xaqani

Danışmayırsınız? Aha, alsanız!

Süheyl

Pula güvənirsən?!

Xaqani qızı alır.

❧ 287 ❧

X a q a n i

Azadsan, qızım.

Q o ş q a r

Əhsən, min əhsən!

S ə s

Doğrudan şairsən!

S ə s

Afərin!

S ə s

Əhsən!

Q o ş q a r

De görüm ay qızım, necə oldu sən
Didərgin salındın öz evinizdən?

G ö y ə r ç i n

Atam bir kəndlidir, sevgilim aşiq,
Yoxsul daxmamıza mənəm yaraşıq.
Yarımı bir toyda qəfil vurdular,
Şirincə ömrümə qan uddurdular.
Atam naxoşladı, borc çıxdı dizə,
Bir gün bu sələmçi gəlib evmizə
Pulunu istədi, tufan qopardı,
Borcun əvəzinə məni apardı.

X a q a n i

Yətər, artıq yətər, yazıq qızcığaz.
Döndü son bahara ürəyimdə yaz!

❧ 288 ❧

Qoşqar

Haralısan, qızım?

Xaqani

De, kimdir anlat?

Göyərçin

Məlhəmliyəm, atam rəncbər Pələngdir.

Xaqani

Pələng, yazıq dostum, böyük yaradan!
Bu necə iqbaldır, bu nə deməkdir?!

Süheyl qabağında yerə sərdiyi kitablardan birini qaldırır, uca səsle alıcı çağırır.

Süheyl

Təbiət haqqında yeni dastandır,
Yox, bu şeir deyil, dərin ümmandır!

Xaqani

Süheyl, öyrətmişdin bir vicdansız
Qaçırsan bəlalı bu yazıq qızı.
Kömək istəmişdi atası məndən.

Qoşqar

Oldun xilaskarı onun yenə sən.

Süheyl

Olsun, nə deyirəm yenə bu afət
Bir gün olacaqdır mənimki, əlbət.

❧ 289 ❧

Xaqani

Tez ol, Göyərçinim, uç evinizə!

Göyərçin

Ah, necə razılıq eləyim sizə?

Xaqani

Bu nə sözdür, qızım, gözəl mələyim.

Göyərçin

Görəsən nə oldu mənim örpəyim?

Xaqani

Bürünmək niyə?!
Canlı tabut kimi görünmək niyə?!

Süheyl

Çadrayla saxlayır qadın isməti.

Xaqani

Yalandır!

Süheyl

İnkar et sən şəriəti!

Xaqani

Namusu qoruyan çadradırsa, al
Sabahdan başına sən də çadra sal!

Boru çalınır, camaat həyəcana düşür. Xaqani, Qoşqar və Göyərçin gedirlər.

S ə s

Nə olub?

S ə s

Nə üçün coşur borular?

S ə s

Yenə də ölkənin başında nə var?!

S ə s

Kimi asacaqlar görəsən dardan?

S ə s

Yox, yox, şah qayıdır, məncə, şikardar.

S ə s

Şahın sayəsində yaşayırıq biz,
Odur vüqarımız, odur fəxrimiz!

S ə s

Yalandır!

S ə s

Olduqca qara yalandır!

S ə s

Xalqa şahın özü əsil düşmandır!

S ə s

Padişah yox olsun!

Səhnəyə cəngavər gəlir.

❧ 291 ❧

Cəngavər

Ey, o nə sədir?

Ucadan oxuya-oxuya səhnəyə girən dərviş nəzəri özünə cəlb edir.

Dərviş

Əzizi-mən, dünya quru qəfəsdir.

Cəngavər

Camaat! Köndlilər! Böyük Xaqani
Qırğından qurtardı bu gün Şirvanı.

S ə s

Afərin, afərin!

S ə s

Zəfər var olsun!

S ə s

Xaqani bizlərə pərəstar olsun!

S ə s

Gəlin qeyd eləyək bu əziz günü!..

S ə s

Belə bir tədbirin görüldüyünü
Allah da bəyənər! Kef etsin hamı!

S ə s

Bu günə ad verək, xeyir bayramı.

Zurna çalınır, hamı yallı gedir.

Pərdə

❧ 292 ❧

DOQQUZUNCU ŞƏKİL

Kəndli həyəti. Pələng yer beləyir. Pənah uzanmışdır.
Uzaqdan şikəstə səsi gəlir.

“Mən aşiq su dayandı,
Sünbülüm suda yandı.
Eşq oduna su səpdim,
Alışdı su da yandı”.

Pələng

Yenə cavanlığım yadıma düşdü.

Pənah

O bir fəsildi ki, gəldi, ötüşdü.

Pələng

Göyərçin, Göyərçin, yazıq tifilim!
Adın çəkiləndə tutulur dilim.
Görək ərizədən nə xəbər çıxar?

Pənah

Məncə, ayaqlamaz haqqı hökmdar!

Pələng

Yəni, cəzalayar zalimi?

Pənah

Əlbət.

Pələng

Ağlın şey kəsməyir şahdan həqiqət.
O haqqın evini çoxdan yıxıbdir.

❧ 293 ❧

Zülmü, əziyyəti göyə çıxıbdır.
Dayan, dayan bir az, qoy gəlim cana...

P ə n a h

Neylərsən?

P ə l ə n g

Qaldırıram eli üsyana!

P ə n a h

Ay Pələng, dünyada iqbali dönmüş,
Ulduzu qaralmış, ocağı sönmüş
Kimlərdir?

P ə l ə n g

Yoxsullar.

P ə n a h

Yox, a bixəbər!
Ən bədbəxt sayılır ancaq evlilər.

P ə l ə n g

Sənin kefin yenə oğlan doğubdur!

P ə n a h

Yatarkən altında qoyub boğubdur.
Qəsdən eyləyirəm bu şuxluğu bil.
Yoxsa çərləyərəm, ürək daş deyil!
Eh, nə gözəl olar, ölə biləydim,
Təzədən dünyaya gələ biləydim.

Pələng

Neylərdin, a mənim kələk qardaşım?

Pənəh

Ağrıdan deyərdim qurtarsın başım.
Gözümü dünyaya yaxşı açardım,
Harda arvad görsəm ora qaçardım.

Gözlənilmədən Göyərçin həyəətə girir, hamı heyranə baxışır.

Pələng

İnana bilmirəm, Göyərçin! Qızım!

Göyərçin

Mənəm! Mən, ata can!

Pələng

Gəl, məsum quzum.

(Onu qucaqlayıb öpür)

Pənəh

Xoş gördük Göyərçin, gəl öpüm səni,
Gəlişin quş kimi elədi məni.

Pələng

Pulsuz xilas oldun?

Göyərçin

Aldı Xaqani.

❧ 295 ❧

Pənah

Şirvanın namusu, fəxri, vicdanı?!

Pələng

Görüm Allah ona özü yar olsun!

Pənah

Hər vaxt o ellərə havadar olsun!

Göyərçin

Nə tez qocalmışan de bir, ata can!

Pələng

Həmişəbahar ki, deyildir insan!

Göyərçin

Bəs anam hardadır?

(Çağırır)

Ana! Ay ana!

Bu zaman Göyərçinin anasının meyitini palaz arasında gətirirlər.

Qoca kəndli

Zalım zamana!

Anan budur, qızım, yumdu gözünü,
Atıb Zümrüd gölə boğdu özünü.

Göyərçin

Ah, zavallı anam!

(Nəşin üstünə atılır)

❧ 296 ❧

Pələng

Ağlama, qızım!
Yaralı sinəmi dağlama, qızım!
Beləymiş yazısı zalım fələkdən...

Göyərçin

Necə yaşayaram, ana, sənsiz mən?!

Nəşi və Göyərçini evə aparırlar. Həyətə kefli məmur daxil olur.

Məmur

Pələng Poladoğlu kimdir?!

Pənah

Ay Pələng!
Yenə məmur gəlib, tez qayıt görək.

Pələng

Gəldim, ah, nə qədər tələsizəm mən...

Məmur

Borcunu verdinmi xəzinəyə sən?

Pənah

Fəsil quraq keçdi, məhsul qurudu.

Məmur

Bəhanə gətirin dolunu, qurdu...
Yağlı dil tökünüz, satınız yalan!

Pənah

Yalan danışmadıq başdan-binadan.

❧ 297 ❧

Məmur

Vergini gətirin!..

Pənah

Hamı insaf, haqq?!

Məmur

Haqq sevənə bax!
Sən kimsən?!

Pələng

O mənim qonşum Pənahdır.

Məmur

Dostsunuz?

Pənah

Dost olmaq məgər günahdır?

Məmur

Əlbir qurtarmağa vergidən yaxa
Çıxır bir-birinə qonşular arxa.

Pələng

Birgə yaşamışıq dədə-babadan.

Pənah

Mehriban qonşuya canım da qurban!

❧ 298 ❧

Məmur

Nə olar, birləşin, qeyrət göstərin,
İstəyir, üç olun, vergini verin!

Pələng

Gəlmir gümanımız birçə oğlağa.

Məmur

Gəlmir? Düşərsiniz onda dustağa!

Vergi əvəzinə kəndlilərdən zorla alınmış müxəlləfat, qız-gəlin gətirirlər.
Məmurları çomaqlı, belli, baltalı kəndlilər izləyir.

Qoca kəndli

Evimin bəzəyi bir gəlinim var.
Aparmayın onu, bağrım partlayar!

Məmur

Yetər, kəs səsini, bağırma bica.
Car çəkmə aləmə bihəya qoca!

Göyərçin ağlaya-ağlaya həyətə çıxır.

Göyərçin

Yox, yox, yaşamaram bir gün anamsız!

Məmur

(heyratla)

Kimin mələyidir bu sevimli qız?

Pələng

Mənim bələmdir!

Məmur

Vergi yerinə ver!

Pələng

Vermərəm.

Məmur

Üsyan?!

Pənah

Bu zülmü götürməz böyük Yaradan!

Məmur

**Kənizdir yanında Çin gözəlləri,
O körpə ceyranı otürün bəri!**

Pələng

Yenə Göyərçinim düşür zindana.

Qoca kəndli

Allah, nələ edir insan insana!..

Məmur

Ya vergini ödə, ya qızı ver!

❧ 300 ❧

Pələng

Dur!

Nə deyir bu ata gör sənə, məmur!
Evde də bir gözəl gülyanağım var,
Onu da, onu da, ey cəllad apar!

Məmur

Hanı söylədiyini o gözəl pəri?

(Sürətlə evə girir)

Pələng

Onun canlar alar qara gözləri.

*(Həyətdəki baltanı götürüb acgözcəsinə evə soxulmuş məmurun
dalınca cumur)*

Yaxşı bax, dediyim gözəl budur, al!
Qızımın baxışı qorxuludur, al!

Məmur

Ah!..

Məmur üst-başı qan içində çölə çıxır, yerə dəyir. Ara qarışır. Məmur lar
Göyərçini aparmaq istəyirlər. Pələng əli baltalı evdən çıxır.

Göyərçin

Ata can! Ata!..

Pələng Göyərçini aparmaq istəyən məmur u vurur.

Pələng

Al, yaramaz, al!

Məmur

Qılıncı xainin təpəsinə çal!

Göyərçin

Ata! Apardılar!

Pələng

Yox, hələ sağam!

Məmur

Mən səni zindana aparacağam!

Kəndli

Qoymayın!

Məmur

Tutunuz!

Kəndli

Əlli olun!

Kəndli

Vur!

Vuruşma zamanı məmurlar qalib gəlir; kəndlilərin əl-qolunu bağlayırlar.

Məmur

Üsyan edənlərin cəzası budur!

Pərdə

❧ 302 ❧

BEŞİNCİ PƏRDƏ

ONUNCU ŞƏKİL

Əxsitanın sarayı. Məclisdir. Pərdə açılarkən Xaqani qəzəlinin son sətirlərini oxuyur.

Xaqani

Dövrən gözəllər əhdin bilməm nədən unutmuş,
Olsaydı iqtidarım dövrəni təzələrdim.

Əxsitan

Afərin! Afərin! Gözəl əsərdir!

İzzəddin

Şahim, cavahirdir, bu, bir gövhərdir!

Sənətan

Sarayda yaşayır şair Xaqani,
Nə üçün unudub şah Əxsitanı.
Meylini salmışdır sadə qəzələ;
Aşiq olmayıb ki, bu şux gözələ?

Xaqani

İlham dedikləri qanadlı quşdur,
Sənət göylərində uçurulmuşdur.
Yazsaydım qəsidə əgər hər zaman
Şərqə tanınmazdı sevimli Şirvan.

Əxsitan

Əvəz nə bəxş edir, zər, yoxsa xələt?

Xaqani

Bir xahişim vardır.

❧ 303 ❧

Əxsitan

Nədir?

Xaqani

Azad et!

Məsum Göyərçini, kəndli qızını.

Əxsitan

Şair, söylədiyin dan ulduzunu
Fələk nişan verib bu gün baxtına;
O da bir zinətdir taci-taxtına.
Sən məndən, Xaqani, gəl sovqat istə,
Kənd istə, mal-qara, harın at istə,
Bağ istə, keçərəm İrəm bağından;
Göyərçini azad? Yox, yox, heç zaman!..

Sərətən

Bəlkə aşiq olub Xaqani ona?

Xaqani

Hərzə danışmağı burax bir yana!
Gəlmişdi atası bir vaxt yanıma.
Yalvardı, od düşdü xanımanıma.
Qızı azad elə, hökmdarım gəl.

Əxsitan

Müşküldür eyləmək ricana əməl.
Günah sevgidədir, eşqə yox çara!

Xaqani

Nə deyim fələyə, o kəcmədara?!

Xaqani sürətlə məclisi tərk edir, şah işarə verir, hamı çəkilir.

Əxsitan

Onun ricasını saldım mən yerə,
Nə deyim, nə deyim şux mələklərə.
Gözlərim doymadı gözəllərdən, ah!
Bir qızın əsiri olur padişah!

Şah ağır addımlarla bağçaya çıxır. Uzaqdan tütək səsi gəlir.
Afətlə Göyərçin saraya daxil olur.

Afət

Dərdli, qubarlısan, nə var, Göyərçin?
A şəhla gözləri xumar Göyərçin!..

Göyərçin

Mənimki beləymiş...

Afət

Mən də bir zaman
Əvvəl sənə kimi qopardım fəğan.
Sonra sözlərinə xaqanın uydum,
Hamısı yalanmış get-gedə duydum.
Aldanma, Göyərçin, hər yağlı dilə!
Sevməyib kimsəni xaqan bir gələ.

Göyərçin

Yalvarıram sənə, amandır Afət!
Kömək et qurtarım, inan bu xidmət
Çıxmaz heç yadımdan.

Afət

Şah tutsa xəbər...

Göyərçin

Vermərəm heç ələ.
Yalvarıram, bacım, gəl kömək elə!..

Sərətan onların söhbətini eşidib sütun dalında gizlənir.

A fət

Dövrən gəlib keçir küləklər kimi,
Solur gözəlliyim çiçəklər kimi;
Doğrudur, parlayır qaş-daşlarım, bax!
Qismətim olmadı məhəbbət ancaq!
Baxdı arvad kimi padişah mənə,
Sevmədi, olmadım nail eşqinə.
Səndən uzaq olsun qoy bu aqibət!
Yaxşı, qaçıraram!

Sərətən sütun dalından çıxır.

Sərətən

Mehriban Afət!..
Uğurlar dilərim ürəkdən sizə.
Görüm çatasınız məqsədinizə!

A fət

Nə var ki, Sərətən, nə olmuş məgər?

Sərətən

Mən artıq hər şeydən tutmuşam xəbər.

Afət işarə verir, Göyərçin hərəmxanaya gedir.

A fət

Bizim söhbətimiz hənəkdir, hənək.

Sərətən

Mənimlə düz dolan a çərxi-fələk!..

A fət

Zarafat edirdik.

Sərətən

Onda gedib mən,
Şahi eyləyərim agah hənəkdən.

Afət

Beləmi, Sərətən?

Sərətən

Yaxşılıq bilən ha, deyil ki, insan...

Afət

Mən sənə bəslədim dərin məhəbbət,
Sən məni edirsən sevinçə həsrət.

Sərətən

Neyləyim, hər nemət verilsə mənə
Bir nəfər əlimdən alacaq yenə.

Afət

O kimdir?

Sərətən

Xaqani.

Afət

Şair Xaqani?

Sərətən

Odur zindan edən mənə dünyanı.

❧ 307 ❧

Afət

Nə üçün, nə sayaq, əməlli şərh et!

Sərətən

Sözlərimə yaxşı qulaq as, Afət!
Şeriylə, işilə, inan buna sən
Məni Əxsitanın salır gözündən.
Bax, buna görə də ruhdan düşürəm
Həmdəmə dərd olur, dostum – kədər, qəm...

Afət

Eyləmək istərdim sənə mən kömək.

Sərətən

Vurardı eşqinlə o zaman ürək.
Afət çarə etsin könül qəminə
Göyərçin ilanı çəksin dəminə!

Afət

Neyləyim?

Sərətən

Görəndə, onu əlbəəl
Çığır ki, həyasız atır mənə əl.

Afət

Bu olan iş deyil, mümkün deyil bu!

Sərətən

Yaşamaq uğrunda məsum bir ahu
Bəzən bir yırtıcı yalquzaq olar.
Başa düşdün?

❧ 308 ❧

Afət

Axı bu lap ağ olar!

Sərətən

Görünür ki, mənə istəməyirsən?

Afət

Yox, yox, a Sərətən, sən nə deyirsən?
Sevməyirəm əgər bəs nəhaq yerə,
Şahi dəyişərim mən baş vəzirə?
Şah məhrum eylədi sevgidən mənə.

Sərətən

Həyatımdan artıq sevirəm səni.
Xaqani qalarsa bu dünyada sağ,
İstəyimiz dönüb sərab olacaq!
Yox, şübhəsiz, belə gedərsə əgər
Zəhər içəcəyəm mən, Afət, zəhər!

Afət

Amandır!

Sərətən

(pəncərədən baxır)

O gəlir, ömrümün naxşı
Razısan?

Afət

Nə deyim?

Sərətən

Yox, ya hə?

❧ 309 ❧

Afət

Yaxşı...

Sərətən

Bax, indi görürəm əsil afəti,
Bəzən həyat özü bir cinayəti
Basır sinəsinə ədalət kimi.
Bəzən də insafı cinayət kimi
Qələmə veririr, gərmiş belədir!
Dünyada hər əməl, hər iş belədir.
Gəlir o... əzizim, daha mən gedim.

Afət

Mən də qoy özümü burda gizlədim.

Sərətən gedir, Afət sütunun daldı gizlənir, Xaqani qapıçı ilə gəlir.

Qapıçı

Bir xahişim vardır, böyük Xaqani,
Şahla həlim olun söhbət zamanı.

Xaqani

Bu nə məsləhətdir, nə olub, məgər?

Qapıçı

Heç nə, deyirəm ki, bir ziyan dəyər.

Xaqani

O vurur ziyanı gündə Şirvana,
Nə olar məni də batırsın qana...

❧ 310 ❧

Qapıçı

Allah eləməsin.

Xaqani

Tacidar hanı?

Qapıçı

Buyurun, oturun əziz Xaqani!
Şah çıxıbdır ova.

Xaqani pəncərəyə yanaşır, qapıçı gedir.

Xaqani

At qova-qova
Pələng öldürəcək, maral vuracaq.
Bu yolla çox böyük dövlət quracaq...
Kədər dağıtmağa ovlaq çaramı?

Afət sütunun dalından çıxır.

Afət

Eyvah, qopardılar yenə yaramı!..

Xaqani

Baş hərəm, ahu-zar? Bu həsrət nədir?

Afət

Eşq əhli anılayar bu möhnət nədir.

Xaqani

Zaman bivəfadır, yox etibarı,
Tikan da bəsləyir gül budaqları.

❧ 311 ❧

Bir quzu aslanı eyləyir dustaq,
Bir sərçə qartala deyir “mənəm haqq!”

A f ə t

Mən nə bir sərçəyəm, nə də quzuyam,
Ruham, məhəbbətəm, incə arzuyam!

X a q a n i

Yenə bal tökmüsən al dodaqlara?

A f ə t

Neçin biganəsən gül yanaqlara?

X a q a n i

Hərəm dedikləri siz ki, varsınız,
Göyərçin sifətli ilanlarsınız!..

A f ə t

Biz ilanıq demək, kənd qızları gül?!

X a q a n i

Sadə gözəllərə vurğundur könül!

A f ə t

Mənim ətir saçan eşqim bahardır!

X a q a n i

Eşqin gözü kordur, qulağı kardır!
Gözlə ki, salmasın səni tufana!

A f ə t

Həsretindir salan məni zindana.

❧ 312 ❧

Xaqani

Nə yaman olurmuş saray afəti?!

Afət

Könlümün qalmayıb tabı, taqəti...

Xaqani

Pələng hörümçəyin deyildir yemi.

Afət

Demək, rədd edirsən məni, beləmi?!

Xaqani

Bizim dostluğumuz düzələn deyil!

Afət

Bəzən qarışqaya əsir olur fil.

Sərətən gəlir.

Sərətən

Görüm, başa çatsın bu ülfətiniz.

Xaqani

Yeni bizə çoxdur məhəbbətiniz?

Sərətən

Şair məhəbbətə olmaz bigana.

Afət

Məhəbbət şairi salacaq qana!

❧ 313 ❧

Sərətən

Bir az açıq danış belə yaramaz!

Yavaş-yavaş əyanlar və şairlər gəlirlər.

Afət

Darıxdım, ürəyim qısıldı bir az
Gəldim şahı görüm, divanə gördüm.
Çıraqsız alışan pərvanə gördüm.
Yönəldim getməyə, dedi, şahim, dur!
Ey Məkkəm, Mədinəm, qibləgahım, dur!

İzzəddin

Bu olan iş deyil!

I əyan

Şair Xaqani?

II əyan

Şairin olmayır dini, imanı!..

Afət

Hələ bunlar nədir, yel kimi əsdi,
Sel oldum, bənd olum yolumu kəsdi.
Dilim də gəlməyir, necə deyim mən:
Aman, ölləm deyib öpdü üzümdən.

İzzəddin

Ona inanmayın.

Əyan

Haqqı danmayın!

Fələki gəlir.

Fələki

Nə olmuş?

Əyan

Yenə də bir xəyanət var.

İzzəddin

Fitnə taxta çıxıb, olub hökmdar!

Əyan

Xaqani yad gözlə baxıb Afətə!

İzzəddin

İnana bilmərəm bu xəyanətə!

Fələki

Bir arvad götürüb salsan dənizə,
Balıqlar deryadan çıxaraq düzə
Suda yaşamaqdan boyun qaçırar.
Arvad, orduları ordusuz qırar!
Arvad gələn zaman qoca dünyaya
Fitnədən zatına vurulub maya!
Bir arvad üzünü görsə fələklər
Dönüb şeytan olar bütün mələklər!

Xaqani

Olsa kişilərdə vəfa, sədaqət,
Arvadlar işləməz əsla xəyanət!

❧ 315 ❧

ON BİRİNCİ ŞƏKİL

Əxsitanın İrəm bağı. Sərətən Göyərçinin atası Pələnglə bağa gəli

Pələng

Tacidar əmr etdi azad eyləyin?

Sərətən

Şah özü, əlbəttə.

Pələng

İndi bir deyin
Mənim dərqli balam Göyərçin hanı?

Sərətən

Sarayda olacaq şahın cananı.

Pələng

Yox, bu mümkün deyil!

Sərətən

Sən də burda qal.
Başqa bir aləmdir bu cahi-cəlal!

Pələng

Balıq yaşayarsa sudan qıraqda,
Mən də yaşayaram eldən iraqda!

Sərətən

Dolandın bu qədər zillətdə, bəsdir!

Pələng

Qızıldan olsa da qəfəs, qəfəsdir!

❧ 316 ❧

Sərətən

Görmək istəyirsən gözəl qızını?

Pələng

Boğdum ürəyimdə mən bu arzunu.

Pələng sürətlə çıxıb gedir. Sərətən öz-özünə.

Sərətən

Mən bu kəndli qədər deyiləm demək,
Bilmirəm vəzirəm, yoxsa ki, təlxək?!
Razı qalmaq üçün məndən Əxsitan
Gah qan uddururam, gah uduram qan!

Sərətən ağaclığa tərəf yeriir, şah Hünərlə gəlir.

Əxsitan

Bizimlə mehriban bir qonşu dövlət,
Bayram eləyəcək, ora elçi get!
Bir nadir, bahalı bəxşis al apar!
İpek xalı apar, tirmə şal apar!

Hünər

Çox gözəl.

Əxsitan

Dayanma, Hünər onda get,
Yola nə lazımsa tez tədarük et!

Hünər gedir.

Əxsitan

Bu daha, əzizim, sonuncu yoldur,
Nə çoxdur çöllərdə baş kəsən, quldur...

❧ 317 ❧

Sağlığın yaradır mənə təhlükə,
Ölsən yaşayaram arxayın bəlkə!

Göyərçin gəlir.

Göyərçin

Şahdan xahişim var.

Əxsitan

Nədir, pərizad?

Göyərçin

Sarayından məni eyləsin azad!

Əxsitan

Ömrümdə bilmədim nədir məhəbbət,
Zər ilə, zor ilə etdim hərəkət.
Nadir gözəllərə açdımsa qucaq,
Yaşadım daima sevgisiz ancaq.
Göyərçin! Barı sən oxşa qəlbimi!
Mən də bəlkə sevəm bir insan kimi.

Göyərçin

Yaddır Göyərçinə, şahim, bu varlıq!
Məndən uzaq olar hər bəxtiyarlıq.
Fərəhim, sevincim təbiətdədir.

Əxsitan

Sevinc məhəbbətdə, məhəbbətdədir!
Mən səni sevirəm, inan sözümə.

Göyərçin

Bir zindan görünür saray gözümə.

❧ 318 ❧

Əxsitan

Sənsiz zövqü-səfa, bil, haram olar.
Səninlə günlərim toy-bayram olar!
Ovda etdim səni azad bir dəfə,
Qəmlərin əlində döndüm hədəfə.

Göyərçin

Hökmdar, özümü öldürərəm mən!

Əxsitan

İnad göstərirsen, itil gözümdən!

Göyərçin uzaqlaşır, Sərətən fikirli halda kənardan keçir.

Sərətən! Görməyir bizi nikahın!

Sərətən

Mən aciz quluyam həşmətli şahın...
Dünyaya etibar qalmayıb daha!

Əxsitan

Vəzir, nə var yenə?!

Sərətən

Ərz edirəm şaha
Xaqani yad gözlə baxıb Afətə.

Əxsitan

Nə zaman?

Sərətən

Bu səhər.

❧ 319 ❧

Əxsitan

Bu xəyanətə
Ölüm son verəcək! Ölüm, Səratən!

Səratən

Hər şeydən ucadır namus, hökmran!
Dedim, xəyanəti eşidəndə şah
Şairi məhv edər. Şahiddir Allah
İstədim ki, bunu sizdən gizlədim,
Xəta işləsə də şairdir, dedim.
Ancaq baş hərəmi ağlar görəndə
Mərhəmət yerinə kin doğur məndə.

Əxsitan

Məclis düzəldilsin, saqi peya-pey
Qızıl badələrdə versin şirin mey!
Xaqani də gəlsin.

Səratən

Şahim, baş üstə!

Əxsitan

Gözəllər süzəndə dəstəbədəstə

Göyərçin ağacların dalında görünür.

Şairə təsirli şərab verərsən,
Başa düşürsənmi nə deyirəm mən?!

Səratən

Bir piyalə şərab, bir də bir gilə!?

Əxsitan

Məclisdə Xaqani ölsün zəhərlə!
Onun əzabını seyr edəm gərək!
Başqa sayaq mənə bu zövq verəcək...

Səratən sürətlə gedir. Göyərçin ağacların arasından deyir.

Göyərçin

Eyvah, Xaqanini öldürəcəklər,
Qoy mənimki olsun həmə o zəhər!

Fələklə İzzəddin gəlir.

İzzəddin

Gəlmişik fərəhlə İrəm bağına
Saçaq söz incisi şah ayağına.

Fələki

İnciylə yanaşı mənim, hökmdar,
Saxsı piyaləm var, al şərabım var.

(Əlindəki sənəki göstərir)

Əyanlar gəlir, məclis düzəlir, saqilər mey paylayırlar.

Əxsitan

Rəqqaslar gəlsin! Saqi, badə ver.
Qoy meydan oxusun asimana yer!

Fələki

(Özü sənəkdən şərab süzüb içir)

Cəhənnəm olardı gözümdə aləm
Əgər olmasaydı saxsı piyaləm.

Əxsitan

Saxsı piyaləni eylərəm zəndən!

Fələki

Onda meyın qədri düşər nəzərdən,
Hökmdar! Torpaqda yaranır tənək;
Meyi torpaqda da nuş etmək görək!

❧ 321 ❧

İzzəddin

(saqiya müraciətlə)

Mənim şərbətimi, saqi, unutma!

Fələki

Dostum, küfrə əl at, iman tutma!

İzzəddin

Əzizim, nə olar, sən şərab nuş et!
Mən də ki, qoy içim daima şərbət!

Fələki

Etiraz etməm, heç fərqi yoxdur!
Qara torpaq ki var, qəlbi soyuqdur.
Bərabər qucacaq hər ikimizi,
Bir gözlə görəcək o ancaq bizi.

Əxsitan

Axır məskənimiz söz yox, qəbirdir.

Fələki

Xaqan ilə dərviş torpaqda birdir!

Musiqi başlayır, rəqqasələr oynayır. Bir qədər keçəndən sonra
Xaqani gəlir. Şah işarə verir, musiqi susur.

Əxsitan

Şair, nə tutqundur qaşın, qabağın?!

Xaqani

Mən bir timsaliyam ana torpağın.

❧ 322 ❧

Əxsitan

Ox atıb gizləmə dalında yayı.

Xaqani

Yıxılsan deyirəm zülmün sarayı!
İstəyirəm ki, şah əhli-dil olsun.
İqlimiz belə mötədil olsun!
Bir durnamız uçub getməsin uzaq;
Bu çəməni, o dərə, o yamyaşıl bağ
Səfalı, bir gözəl cənnətə dönsün!
Şirvan al geyinən afətə dönsün!

Əxsitan

Bəzəkli sözləri burax bir yana!
Başılıq eyləsə hər kim üsyana
Deyirsən, mən ona hörmət göstərim?
Üstəlik bəlkə bir xələt də verim?

Xaqani

Şah adil olarsa bir üsyan olmaz,
Şirvan torpağında nəhaq qan olmaz!

Əxsitan

Doğrusu qərribə fikirlərin var.

Xaqani

Fikirsiz bir insan heçdir, hökmdar!

Əxsitan

Yaxşı, məclisimin ol yaraşığı.

❧ 323 ❧

Xaqani

(Səratana işarə eləyir)

Xeyr, yarasalar sevməz işığı.

İzzəddin

Dostum, kənək olma, inadı burax!

Fələki

Hələ, gəl bu Məlhəm şərabına bax!

Səratan

Var olsun möhtəşəm Şirvan xaqanı!

Fələki

Bir də ki, sevdiyim üzümün qanı!

Saqi Xaqaniyə şərab verir.

Səratan

Şahın sağlığına! Xaqan eşqinə!
Çiçəklənən gözəl Şirvan eşqinə!

Xaqani pialəni alır, Göyərçin həyəcan keçirməyə başlayır.

Göyərçin

Böyük Xaqanidən bir xahişim var:
Versin pialəni mənə sənətkar!

Xaqani

Buyurun!..

O, pialəni Göyərçinə vermək istəyir, şah mane olur.

❧ 324 ❧

Əxsitan

Verdilər sizə səhbani!
Gözlər nəzakəti, mənəcə, Xaqani.

Xaqani

Badəni verməklə bu şux afətə
Xilaf getməyirəm mən nəzakətə.

Əyan

Şairin Allahı qadındır, qadın!

Fələki

Bəli, şahlar şahı, qadındır, qadın!

Xaqani

O qadın deyildir, məsum mələkdir!

Səretan

Eşq elan edilir, bu nə deməkdir?

Fələki

İnsani duymayan eşqə darılar.

Xaqani

Eşq ilə çox zaman haqqa varılar.
Al, quzum.

(Piyaləni Göyərçinə verir)

Səretan

Şairə qaytar badəni!

❧ 325 ❧

Göyərçin

Sağ ol ki, murada çatdırdın məni!

Zəhərli bədəni içir, qapıçı gəlir.

Qapıçı

Bir səyyah çox mühüm sözüm var deyə
Gəlib izn istəyir şahı görməyə.

Əxsitan

Səyyah, mühüm xəbər? Qoy gəlsin görək!
Qəribdir, qoy gəlsin, ülfət göstərək.

Qoşqar gəlir.

Qoşqar

Hökmdar, Tiflisə edərkən səfər
Vurulmuş qəflətən şahzadə Hünər!

Əxsitan

Hünər vurulmuşdur?!

Xaqani

Kim vurmuş onu?

Sərətan

Barı tutublarmı zalım oğlunu?

Qonqar

Yaralayan kimi Hünəri alçaq,
Qaçmağa başlayıb, şahzadə ancaq,
Dərhal bir iti ox qoyub kamana
Zalimin bəgrini döndərmiş qana.

Əxsitan

Bəs indi hardadır? Hünər hardadır?

Qoşqar

Tuta bilməmişəm xəbər hardadır.

Əxsitan

Sinəmə vurulur sağalmaz yara!
Ah, qardaşım Hünər, pərvərdigara!..

Sərətən

Keçsəydi əlimə yaramaz alçaq,
İnanın canını qurtarmazdı sağ!

Xaqani

Tez keçən olsaydı xainlər ələ
Cəfalar çəkməzdi dünya bir belə.

Qoşqar

Mürəxxəs olarıq izin versəniz.

Şah başilə razılıq verir.

Xaqani

Qoşqar, bir görüşək, yad olduq ki biz?

Qoşqar

Mütləqa gələrəm.

(Gedir)

❧ 327 ❧

Əxsitan

Tanışsınız?

Xaqani

Şah!

Nizaminin yaxın dostudur səyyah!

Canına zəhər işləmiş Göyərçin yıxılır.

Göyərçin

Əlvida! Ölürəm, ana təbiət...

Xaqani

Bu nə sözdür qızım?!

Göyərçin

Beləymiş qismət.

Deyin gözləməsin şiş dağlar məni;

Bu gündən qara yer qucaqlar məni!

Əxsitan

Yer sağır, göy sağır, könüllər sağır...

Cinayət üstündən cinayət yağır!..

Göyərçin ölür.

Xaqani

Soldu açılmadan məsum bir çiçək.

❧ 328 ❧

Sərətən

Bu cinayət yerdə qalması gərək!
Ey şərab yerinə zəhər paylayan,
Hələ ölməmişdir, sağdır Sərətən!

Sərətən iz azdırmaq üçün saqini qəmə ilə vurur.

Saqi

Aman!

Yerə yıxılıb ölür.

Əxsitan

Söylə vəzir, bu nə əməldir?

Sərətən

Haqqın binasına qisas təməldir.

Fələki

Qızıl qəfəsində göyərçin öldü!..

İzzəddin

Ah, ona nə oldu, o nəcin öldü?!

Xaqani

Bir tərlandı tora saldı qanlı sar,
Bir göyərçin gəlib oldu xilaskar.
Bir ceyranın məhv olurdu həyatı
Pələng gəldi, ona verdi nicatı.
Bir aslanı tülkü saldı zindana,
Maral gəldi nicat verdi aslana.

Pərdə

❧ 329 ❧

ALTINCI PƏRDƏ

ON İKİNCİ ŞƏKİL

Xaqaninin evi. Şair təkdir.

X a q a n i

Az tərif etmədim Əxsitanı mən,
Elə ki yaramaz əməllərindən
Ayırmaq istədim onu bir qədər
Verdirirdi mənə şərabda zəhər.

Z ə h r a yan otaqdan gəlir.

Z ə h r a

Xaqani, əzizim!

X a q a n i

Nə var ki, canan?

Z ə h r a

Olmaz qoymayasan məni nigaran?

X a q a n i

Zəhra, göndərəndə tale pay bizə,
İntizar da düşüb qismətimizə.

Z ə h r a

İbrahim, nə üçün dərdin böyükdür?

X a q a n i

İnsan övladına kamalı yüküdür!

❧ 330 ❧

Zəhra

Atamın nə oldu bir düşün sonu?!

Xaqani

Şahlar bilmədisə qədrini hərgah,
Vətən xatırlayar hörmətlə onu.
Oldu söz mülkünə o qüdrətli şah!

Zəhra

Xaqan gün vermədi Əbülulayə,
Zavallı atamı hörmətsiz etdi.

Xaqani

Mürşüdüm dünyadan nisgilli getdi.

Zəhra

Səni də salacaq saray bəlayə!

Xaqani

Atanın iqbalı aqibətimdir,
Neyləmək, dünyadan bu qismətimdir!
Qurtara bilməyib şah əsərimi,
Artıq yaşayıram son günlərimi.

Zəhra

Necə?

Xaqani

Tərk etməsəm Şirvanı əgər
Məni əmin ol ki, öldürəcəklər.

❧ 331 ❧

Zəhra

Nələr eşidirəm, qadir İlahi!

Xaqani

Bəli, atmalıyam mən barigahı.
İlyasın dediyi möhtəşəm ölkə,
Slav eli olsun məkanım bəlkə.

Xaqani xəyala gedir, bu zaman qapı döyülür.

Fələki

Xaqani, hardasan?

Zəhra yan evə keçir, Xaqani qapını açır.

Xaqani

Hər vaxt siz gəlin!
Üzü gülər gəlin, kədərsiz gəlin.
Xeyr olsun, Fələki, nə var Şirvani?

Fələki

Səfərə çıxırıq əziz Xaqani.

Xaqani

Görüm səfəriniz bixətər olsun!
İlham ilə dolu bir səfər olsun!

İzzəddin

Məkkəyə getməyə izin var bizə.

Xaqani

Demək gedirsiniz?

❧ 332 ❧

Fələki

Bəli, Təbrizə.

Xaqani

Təbrizə?

İzzəddin

Bəs necə? Təbrizə, əlbət.
Əldə bəhanədir Məkkə, ziyarət!

Fələki

Doğrudan gedirəm mən ziyarətə.

İzzəddin

Təbriz tənəyini?..

Xaqani

Bu ibadətə
Şirvanda başladın ta gəncliyindən.

Fələki

Təriqət seçməkdə yanımadım mən.

İzzəddin

Gəl gedək bizimlə.

Fələki

Gedək, Xaqani!..
Bu fikri qaldırıb dostun Şirvani.

❧ 333 ❧

İzzəddin

Bir razıyam sözü gəlsin dilinə!

Xaqani

Getmək istəyirəm Slav elinə.

İzzəddin

Slav?!

Xaqani

Bəli, Slav! O yurd şimaldır
Xalqının qisməti dərin kamaldır.
Bəlkə həyat verdi o torpaq mənə.
İcazə verərmə şah ancaq mənə?!

İzzəddin

Şah qəzəbli olub axır zamanlar.

Xaqani

Şəfqətli olmayır, məncə, xaqanlar.

Fələki

Gedirik?

Xaqani

Oramı?

İzzəddin

Xeyr, Təbrizə!

Fələki

Bir dəfə təslim ol barı sən bizə.

❧ 334 ❧

Xaqani

Yaxşı.

Fələki

Bax bu oldu.

İzzəddin

Uğurlar ola!

Fələki

Gedək!

Xaqani

Mən də görüm hazırlıq yola.
Uçuq karvansara görüş yerimiz.

İzzəddin

Gülsün bahar kimi əməllərimiz!

Şairlər gedir, Zəhra yan otaqdan çıxır.

Zəhra

Öləydi bu günü görüncə Zəhran!

Xaqani

Mehribanım! Uzun sürməz bu hicran.

Zəhra

Get, sənə yar olan böyük Allahdır.

Qapı döyülür.

❧ 335 ❧

Xaqani

Gələn var!

Zəhra baxır.

Zəhra

Gələn səyyahdır.

(Qapını açır)

Xaqani

Xoş gördük.

Qoşqar

Şairə hörmət, ehtiram!

Xaqani

Gülsün üzünüyə aruzu, məram!

Qoşqar

Zəhra bacımızın necədir halı?

Zəhra

Sağ olun, Şirvana mehman olalı
Sizinlə bölürük hər dərdimizi.

Xaqani

Az yad edirsiniz siz də ki, bizi.

Qoşqar

İşlərim belədir, səyyah babayam.

❧ 336 ❧

Xaqani

Azadlıq mülkündə de, şah babayam.

Qoşqar

Gəldim vidalaşaq.

Xaqani

Nə var, xeyr ola?

Qoşqar

Səhər gün doğmamış düşürəm yola.

Xaqani

Pələng dağa getdi, siz də Gəncəyə,
Təkçə dözməliyəm hər işgəncəyə!
Qalmaqallı dünya, gedirəm mən də.

Qoşqar

Haraya?

Xaqani

Təbrizə!

Qoşqar

Yaxşı, izin var?

Xaqani

Yox.

❧ 337 ❧

Qoşqar

Pusurlar yəqin.

Xaqani

Zaman etsin ar!

Qoşqar

Dəyiş paltarımı, duyuc düşərlər.

Xaqani

Qismətim zindandır, ya da ki, zəhər.

Qoşqar

Mənim paltarımı heç olmasa gey.

Xaqani

Saxtadır, rəngini dəyişən hər şey!

Zəhra

**Xaqani, sözüne baxmadın şahın,
Eşit təklifini bari səyyahın.**

**Xaqani Qoşqarla yan otağa keçir, bu zaman oğlu Rəşid gəlir.
O, Zəhranın oxuduğu nəğməni zümzümə edir.**

Rəşid

Bikefsən yenə də, nə var, ana can?

Zəhra

Məgər mən qəmliyəm, gözüne qurban!

❧ 338 ❧

Rəşid

Yox, ana can, ana, gizləmə əsla.

Zəhra

Nə gizləyirəm ki, ağıllı bala.
Uşaqlar gəlmişdi dalınca bayaq...

(Pəncərədən göstərir)

Necə oynayırlar dəstə-dəstə, bax!
Get, qoşul onlara.

Rəşid

Yaxşı, ana can!

Zəhra

Gəl öpüm üzündən boyuna qurban!

Zəhra onu öpür, Rəşid gedir, Xaqani və Qoşqar
paltarlarını dəyişmiş halda gəlirlər.

Qoşqar

Bax, belə ha, belə. Buna mən varam!
İndi sən səyyahsan, mən sənətkaram.

Xaqani

(Zəhraya müraciətlə)

Qəm yemə, evimin nurlu çırağı,
Vüsal öldürəcək qanlı fəraqı!

Zəhra

(ağlayır)

Necə dözəcəyəm həsrətinə mən?

❧ 339 ❧

Xaqani

İyimi alarsan balam Rəşiddən.

Qoşqar

Sən gəl qabaqca get, ehtiyatlı ol.

Xaqani

Salamat qal, Zəhra!

Zəhra

Get, uğurlu yol!

Xaqani

Qəm yemə, bir azdan göndərib adam
Sizi də Təbrizə apardıram.

Zəhra

Allah deyən olsun!

Xaqani

Amansız fələk!

Zəhra

Tale belə imiş, daha neyləmək?!

Qoşqar astanadan Xaqaniyə əl eləyir.

Qoşqar

Xoş getdin, a Qoşqar!

❧ 340 ❧

Xaqani

Sağ ol, Xaqani,
Unutmayın bizi.

Qoşqar

Siz də Şirvanı.

Pərdə

Pərdəqabağı yoldur. Getməkdə olan iki cəngavərin biri
Xaqaninin şeirini oxuyur.

I cəngavər

“Gəl, sənə aşiqdir dərqli Xaqani,
Gəlməsən, yandıraram bütün dünyanı!”

Xaqani

Kimindir bu sözlər?

I cəngavər

Xaqaninindir!

II cəngavər

Söz mülkünün böyük sultanınıdır!

Xaqani

Bəd deməyib!

II cəngavər

Onun pis sözü varmı?

❧ 341 ❧

II cəngavər

Heç Xaqani kimi şair olarmı?

Xaqani

Doğrudan?

I cəngavər

Bəs necə, Bəsrə, Şam bilir.
Hindi-Çində belə xeyli sevilir.
Sən eşitməmişən?

Xaqani

Xeyr.

II cəngavər

Əzizim,
Onda söhbətimiz heç tutmaz bizim!
Dünyadan xəbərin yoxmuş ki, sənin.

II cəngavər

Odur iftixarı şanlı vətənin.
Ancaq bilməyirəm, doğrusu nə var,
Deyirlər onunla axır zamanlar
Şah yola getməyir.

Xaqani

Çox qəribədir.
Şahın qabağında söz qoşan nədir?
Öldürtsün.

I cəngavər

Nə dedin?
Dilin qurusun!
Gedək, gəl ağzını açmayaq bunun.

Gedirlər.

Xaqani

(dərindən bir hüznə)

Əlvida, yazdığım gözəl cananlar!
Siz ey saf, səmimi, sadə insanlar,
Əlvida, ana yurd, mehriban şəhər.
Çiçəklər, ağaclar, doğma küçələr...
Ay ellər! Düşsəm də Şirvandan uzaq,
Ürəyim hər zaman sizin olacaq!

Pərdə

ON ÜÇÜNCÜ ŞƏKİL

nini yolda gören cəngavərlər şairin evinə gəlirlər. Qapı döyülür.

I cəngavər

Olar?

Qoşqar

Buyurunuz.

II cəngavər

Salam!

❧ 343 ❧

Qoşqar

Əssəlam!

I cəngavər

Şah çağırır sizi, ey fəxri-islam!

Qoşqar

Nə gözləyir yenə görəsən bizi.

II cəngavər

Necə ərz eləyək, bilmirik düzü.

I cəngavər

Yəqin ki, qəsidə tapşıracaq şah.

Qoşqar

Güman edirsiniz?

II cəngavər

Nə deyək, vallah...

Bağışlayın versəm yersiz bir sual,
Xaqanı sizsiniz?

Qoşqar

Mənəm.

I cəngavər

Ehtimal

Yanılıram.

❧ 344 ❧

I cəngavər

Necə?

II cəngavər

Böyük insanı
Arabir görmüşəm, xeyli nurani
Görkəmi var onun.

Qoşqar

Bəlkə haqsınız.

I cəngavər

Ay canım, kişini danacaqsınız?
Görmürsən şairdir başdan-ayağa.
Üzr istə!

II cəngavər

Şairə canım sadağa!

Qoşqar

Eyb eləməz.

Bu zaman Xaqaninin oğlu Rəşid evə gəlir.

Rəşid

Salam, Qoşqar əmi! bu nə geyimdir?

I cəngavər

Hə, necə? Hə, Qoşqar?

❧ 345 ❧

II cəngavər

Bu adam kimdir?

Rəşid

Bu əmi Gəncədən gəlib, Qoşqardır.

II cəngavər

Şairin başında bir qəza vardır.
Gördün, bu deyildir şair Xaqani?
Gördün, tanıyıram mən o insanı?

I cəngavər

Şirvan torpağının fəxri hardadır?

Qoşqar

O bir qartaldır ki, buludlardadır!

II cəngavər

Gedək bizim ilə!

I cəngavər

Gedək!

Rəşid

Haraya?

II cəngavər

Şahın hüzuruna.

❧ 346 ❧

I cəngavər

Birbaş saraya!

Qoşqarı aparmaq istəyirlər.

Rəşid

Ana! Aparırlar yazıq səyyahı!

Zəhra cəld yan otaqdan gəlir.

Zəhra

O, əziz qonaqdır, yoxdur günahı!

Rəşid

Aparmayın, bizim o canımızdır!

Zəhra

Şairin dostudur, mehmanımızdır.

II cəngavər

Bacı, bir sirr var burda şübhəsiz,
Qonağı saraya aparırıq biz.

Aparırlar.

Zəra

Məzlumlar pənahı, ey ulu Tanrı!
Sən özün xatadan qoru onları.

Pərdə

❧ 347 ❧

ON DÖRDÜNCÜ ŞƏKİL

Saray. Əxsitan Səratənla söhbət edir.

Əxsitan

Yeriyir üstümə qardaşım Hünər.
Aşkara vuruşsam onunla əgər
Bir qəbir olacaq ömrümə qismət.
Siyasət gərəkdir, ancaq siyasət!

Səratən

Böyük bir dəstəylə baş sərhəng olan
Bir an gecikmədən çıxsın Şirvandan.
Elə ki yeridi Hünər Şirvana,
Hücum eləsinlər arxadan ona.

Əxsitan

Hünər dəstəsiylə qalsa ortada
Olacaq qisməti bir qan, bir qada.
Get, əməl elə!

Qapıçı sürətlə gəlir, Səratən cəld çıxır.

Qapıçı

Cumub hər yerə
Hünər dəstəsiylə gəlir şəhərə!..

Əxsitan

Səddi-Çin çəkmərəm heç qabağına;
Yeriyir şahzadə öz torpağına.

Cəngavərlər gətirlər.

❧ 348 ❧

I cəngavər

Şahim, Xaqanidən yoxdur bir nişan!

Əxsitan

Yerə batmadı ki?

II cəngavər

Şövkətli xaqan,
Şairin evində tapıldı ancaq
Bir Gəncə səyyahı, ahıl bir qonaq.

I cəngavər

Soruşdum hardadır şair Xaqani?
Dedi, aləmdədir, gəzin dünyanı.

II cəngavər

Dedi ki, sanmayın şair yerdədir,
Bəşər fəvqündədir, yüksəklərdədir!

I cəngavər

Əlahəzrət, yəqin burda sirr var.

Əxsitan

Gətirin eyləyək sirri aşikar!

Cəngavərlər gedirlər.

Nahaq öldürmədim vaxtında onu,
Şirvan torpağının nankor oğlunu!

Qoşqarı getirirlər.

Söyləyin, kimsiniz?

Əxsitan

Məramın bu deyil, bundan agaham.

Qoşqar

Mən cavab verirəm sualınıza.

Əxsitan

Şam dönə bilərmə göydə ulduza?

Qoşqar

Dönmez!

Əxsitan

Yaxşı, onda söylə bilim mən
Şair paltarını geymisən nədən?

Qoşqar

Belə etməliydim, eşqim var ona.

Əxsitan

Gəlmələr çıxmasın havadar ona!
Deməli, dost olur Qızıl Arslana?

Qoşqar

O, zindandan çıxıb getməz zindana!

Əxsitan

Xaqani hardadır?

❧ 350 ❧

Qoşqar

Uçsa quş əgər
Ona məskən olar geniş üfüqlər.

Əxsitan

Bəs deyirsənmiş ki, ürəklərdədir;
Bəşər fəvqündədir, yüksəklərdədir.

Qoşqar

Elədir!

Şah Qoşqarın əlində kağız görür.

Əxsitan

Bu nədir?

Qoşqar

Can dəftərimdir.
Xaqani haqqında şah əsərimdir.

Əxsitan

Mənim sarayımda olur sənətkar,
Deməli dünyaca bir şöhrəti var!..
Bizə lazım deyil.

(Kağızı alıb cırır)

Qoşqar

Bir əsər də var.
Cıra bilməz onu heç bir tacidar!

❧ 351 ❧

Əxsitan

Odlaram, qoymaram həməən əsəri.

Qoşqar

Xeyr, mümkün deyil, möhkəmdir yeri.
O mənim ruhumdur, can sirdaşımdır,
Əsərin sandığı, bax, bu başımdır!

Əxsitan

Başını yerindən qopardaram mən!

Qoşqar

Baş qopar, ayrılmaz əməllərindən!

Əxsitan əl çalır, cəngavərlər gəlirlər.

Əxsitan

Aparın Şəbrana, haqqını verin!

Qoşqar

Hanı o kaşanə mənə göstərin!

Qoşqarı aparırlar, qapıçı gəlir.

Qapıçı

Hökmdar, Arana edərkən səfər
Tapıb Xaqanini iki cəngavər.

Əxsitan

Gəlsin!..

Qapıçı baş əyib gedir.

Aha, demək məni tərk edir.
İcazə almadan Şirvandan gedir!..

Xaqani saraya daxil olur.

Buyur, xoş görmüşük qaçaq Xaqani!

Xaqani

Şəbranı atıram, deyil Şirvanı!
Gedirdim möhtəşəm, qoca Təbrizə...

Əxsitan

Demək, xain çıxır sənətkar bizə?

Xaqani

Anadan küsərsə bir övlad hərgah
Atanın qoynuna aparar pənah.
Təbriz bir atadır, Şirvansa ana!..

Əxsitan

Bunlar bəhanədir, yalnız bəhanə!
Xaqani adına hörmətin hamı?!

Xaqani

Adım Xəlqanıdır, deyil Xaqani!..

Əxsitan

Onda açıq danış, xəbər tutum mən
Nə üçün Xəlqani qaçır xəlqindən?!

❧ 353 ❧

X a q a n i

Sağ ikən qamışam, şirin-şəkərəm,
Ölsəm ney olaram, nəva çəkərəm.
Vətən, vətən deyər ünüm, əfqanım,
Düşməz dilimdən heç, gözəl Şirvanım
Bədəncə olsam da Şirvandan uzaq
Ruhən onunkuyam hər zaman, ancaq!
Təbriz də bu elin bir guşəsidir.

Ə x s i t a n

Artıq eşitdiyim düşmən səsidir!

X a q a n i

Mən, bir şəşəəsiz bucaq istərəm,
Kiçicik somiə, göy bağ istərəm;
Bir ağac altında o bağçada mən
Yazaram əlimin əməllərindən.

Ə x s i t a n

Ərəblər verəcək sənə bu bağı?

X a q a n i

Yox, ana torpağı, ana torpağı!..

Ə x s i t a n

Ana torpağını gətir bəhana
Get xidmət etməyə Qızıl Arslana!

(Əl çalır, cəngavərlər gəlirlər)

Satqındır, Şəbrana!

Xaqani

Xeyr, hökmdar,
Sığışmaz zindana azad duyğular!

Xaqani cəngavərlərin qabağına düşüb gedir.
Saraya tələsik, başqa bir cəngavər gəlir.

Cəngavər

Hökmdar, yeriyr Hünər saraya.

Əxsitan

Demək gəlir, nadir gövhər saraya!

Şah pəncərədən baxır, bayırdan qılınc səsləri eşidilir

Belə bax, belə ha, vur-vur, bir də vur!
Yox, dayan, çarpışmaq çox qorxuludur
Bəs nə oldu sərhəng? Yeriyr, aha!..
Həsret qalacaqdır Hünər sabaha!

Cəngavər sürətlə saraya daxil olur.

Cəngavər

Yeriyr saraya Hünər, hökmdar!

Əxsitan

Gəlsin, əcəlin də öz qanunu var!

Pələng saraya daxil olur.

Pələng

Aha, buradasan “əzəmətli” şah!

❧ 355 ❧

Əxsitan

Haraya deyirdin aparım pənah?!

Pələng

Qızımın qoymaram yerdə qanını,
Dayanma, başına çək qalxanını!

Əxsitan

Sinəmə çəkilən bu necə dağdır,
Bir kəndli şah ilə vuruşacaqdır?!

Pələng

Kəndli olmasaydı dünyada hərgah,
Acından ölərdi bircə gündə şah!
Qılınc qaldır görək!

Vuruşurlar, Hünər gəlir.

Hünər

Dayan, dur, Pələng!
Onunla mən özüm vuruşam gerek!

Şahın döyüşçüləri gəlir. Pələng onlarla vuruşa-vuruşa səhnədən çıxır.

Əxsitan

Hünər, inadı at, gəl uşaq olma!
Fəsadın əlində oyuncaq olma!

Hünər

Qorxursan!

❧ 356 ❧

Əxsitan

Yox, əsla!

Hünər

Dayanma onda!..

Əxsitan

Demək, qardaş durur, qardaş yolunda?!

Hünər

Elədir!

Əxsitan

Dağlardan endin aşağı,
Mən səni Şirvana saymadım yağı.
Yeridin saraya sən bəla kimi,
Qarşıladım əziz bir sevda kimi.

Hünər

Mən səni bu qədər aciz bilməzdim.

Əxsitan

Dağları, daşları yel kimi gəzdim,
Tufanlar içində döndüm tufana!
Mənə kəc baxanı batırdım qana.

Hünər

(onun sözünü kəsir)

❧ 357 ❧

Ya sən qalmalısən, ya mən, qılınc al!
Belə xəbər verib falçılar, rəmmal...

Vuruşurlar, şah Hünəri yüngül yaralayır.

Əxsitan

Al! Özün şahidsən pərvərdigara!..
Ona yox, qəlbimə vururam yara.

Vuruşurlar, bu dəfə Hünər şahı yaralayır.

Mənim vurduqlarım qəlbə yaradır,
Sənin zərbələrin dərdə çaradır,
Öldürən də mənəm, öldürülən də!

Hünər

Nəcib duyğulardan əsər yox səndə.
Dil tökmə, başına qalxanını çək!
Şah bu gündən belə mən olam görək!

Şiddətli vuruşurlar, Hünər üstələyəndə Afət gəlir.

Afət

Əl saxla! Döndümü ürəyin daşa!
Söylə, heç qıyarmı qardaş, qardaşa?!

Hünər qılıncını yanına salır, bu zaman Əxsitan onu xəyanətlə qəfildən vurur.

Hünər

Yenə xəyanətlə qələbə çaldın...

Əxsitan

Əxsitandan bu bir nemətdi, aldın.

Vuruşurlar, Afət haray çəkib qaçır.

A f ət

Aman! Şah vuruşur burda Hünərlə...

Şiddətli vuruşmada Hünər öldürülür. Bayırda şeypur çalınır. Sərətən gəlir.

S ər ət ən

Döyüş başa çatdı, şahim, zəfərlə!..

P ər d ə

ON BEŞİNCİ ŞƏKİL

Zindan. Xaqani ilə Qoşqar qolları zəncirli zindandadırlar.

X a q a n i

Səbəbkar mən oldum, düşdün zindana.

Q o ş q a r

Ar etsin, utansın qanlı zamana!

X a q a n i

Şair, dustaqxana, taleyə bax bir!

(Pəncərədən baxır)

Q o ş q a r

Gün çıxıb, səhərdir, gözəl səhərdir!..

X a q a n i

Bizim günəşimiz nədənsə batdı.

❧ 359 ❧

Qoşqar

Bəlkə Nizamiyə bu xəbər çatdı?
Bir çarə eləyər o bizə ancaq.
Çatsa dadımıza tək o çatacaq!

Zəhra zindana gəlir. Xaqani heyrət içindədir.

Xaqani

Zəhra, de sən hara, zindanlar hara?
Səni də atdılar qaranlıqlara?

Zəhra

Yox, xəbər göndərüb elçilərə şah:
Ondan üzr istəsə Xaqani hərgah
Keçər günahından, dedim mən yola
Gətirərəm onu.

Xaqani

Demək, gəlmisən,
Şahdan üzr istəyim bir şeirlə mən?

Zəhra

Əzizim, Xaqani! Xeyir, yox, əsla.
Əyilən görməyim mən sənətkarı!
Gəldim ki, son dəfə görüşək barı.

Qoşqar

Şah qırmaq istəyir el hörmətini,
Ölkənin şairə məhəbbətini.

Zəhra

Xaqani! Dərdini külfətinlə böl,
Ölsən mərdanə öl, alını açıq öl!

Xaqani

Var ol məhribanım, həyatım, var ol!
Daha qorxunc deyil bu getdiyim yol.
Hamı öləcəkdir, gec-tezliyi var,
Mən ancaq etmədim səni bəxtiyar.

Zəhra

Yox, mən bəxtiyaram.

Xaqani onu sinəsinə basır.

Qoşqar

Elədir, bacı.

Zəhra

Belə getsə əgər hər ikinizi
Ya kündə gözləyir, ya dar ağacı.

Qoşqar

(Xaqaniyə müraciətlə)

Tarix yaşadacaq, əlbəttə, sizi.

Zindançı gəlir.

Zindançı

Mənim əzizlərim, görüş qurtardı.

❧ 361 ❧

X a q a n i

Davam eyləyəcək bu görüş, ardı
Onun tarixdədir, dastanlardadır,
Gələcək işıqlı zamanlardadır!

Zəhra gedir.

Z ə h r a

Əlvida! Yaşaram məhəbbətinlə.

X a q a n i

Mənə qüvvət verdin dəyanətinlə!

Q o ş q a r

Doğrudan, ruh verdin, bacım, bizə sən.

X a q a n i

Muğayat olginən balam Rəşiddən.

Q o ş q a r

Aslan ürəklidir Zəhra, Xaqani!

X a q a n i

Bərkidir döyüşdə həyat insanı.

Rəşid çöldə birinci şəkildə anasının oxuduğu nəğməni oxuyub atasına təsəlli verir,
Qoşqar ağır-ağır onu təkrar edir.

Q o ş q a r

Var olsun azadlıq, məhəbbət, amal!
Gəl həyat səsindən şair ilham al!
Sənə qüvvət verir indi də oğlun.

❧ 362 ❧

Xaqani

Burax, şah əsərim “Həbsiyyə” olsun!
Zindanda başlayım yeni bir əsər.

(Yazmağa başlayır)

Qoşqar

Alqışa layiqdir iradəlilər!

Zindançı gəlir.

Zindançı

Ayağa qalxınız, hökmdar gəlir.

Xaqani

Təzə nə tədbiri, fikri var, gəlir?

Əxsitan zindana daxil olur.

Əxsitan

Hə, möhtərəm şair necədir indi?

Xaqani

Niyə, sağlığına zindan sərindi.

Əxsitan

Tikanlı sözlərlə aran necədir?

Qoşqar

O parlaq bir səhər, şahsa gecədir.

❧ 363 ❧

Əxsitan

Ey, sən kəs səsinə, səfil dərbədə!

(*Xaqaniyə*)

Əziyyət verməyib sənə zəncirlər?

Xaqani

Eşitsin Əxsitan, belə məsəl var:
Qızılın üstündə yatır ilanlar.
Məskənim olsa da bu soyuq zindan,
Mən bir xəzinəyəm, zəncirlər – ilan!

Əxsitan

Üzr istə, qırılmaz yoxsa bu bağlar!..

Xaqani

Əyilmək bilməyir vüqarlı dağlar!

Əxsitan

(*kinayə ilə*)

Zindana yerləşib, sən bir dağa bax!..

Xaqani

Hökmdar, bir qədər gəl uzağa bax.
Hələ son sözünü deməyib həyat!

Əxsitan

Ölümdür zindanda keçən hər saat!

❧ 364 ❧

X a q a n i

Namusla, vicdanla yaşayan hər gün
Bir şərəf olacaq zindanlar üçün!

Ə x s i t a n

Səni məhv eləyir ancaq bu inad!

Q o ş q a r

Nə yolla Əxsitan bəs çıxarar ad
Şair çürütməsə?

Ə x s i t a n

Gəl sərtliyi at.
Yenə şöhrətimdən bir dastan yarat!

X a q a n i

Az tərif yazmadım illərdən bəri,
İmkanım olsaydı o əsərləri
Bircə an içində verərdim oda.

Ə x s i t a n

Yaşamaq haramdır sənə dünyada!

Ş a h sürətlə zindanı tərk edir.

Q o ş q a r

Yenə təhdidini gördünmü onun?

X a q a n i

Əsərimin adı “Həbsiyyə” olsun!

❧ 365 ❧

Həyatın eşqilə nə qədər sağam
Zindanda olsam da mən yazacağam!

Get-gedə zindan qaranlıqlaşır. Işıq Xaqaninin üstünə düşür. O yazmaqla
məşğuldur. Çöldən Zəhranın nəğməsi eşidilir.

Var olsun məhəbbət, var olsun amal!..

Q o ş q a r

Şair, sən bu səsdən yalnız ilham al!
Mənim bir nisgilim qalmayırdaha...

X a q a n i

Alqış gələcəyə, böyük sabaha!..

P ə r d ə

SON

KİTABDAKILAR

POEMALAR

Qaçaq Nəbi	7
Qırx qız	14
Ögey ana	20
Leninqrad göylərində	47
Abşeron torpağında	90
Natəvan	150

MƏNZUM DRAM

Xaqani	201
--------------	-----

Buraxılışa məsul: *Umud Rəhimoğlu*

Texniki redaktor: *Zahid Sarıtorpaq*

Kompyuter operatoru: *Şəbnəm Siyabqızı*

Kompyuter səhifələyicisi: *Allahverdi Kərimov*

Korrektor: *Elmira Əliqızı*

Yığılmağa verilmişdir 20.07.2006. Çapa imzalanmışdır 15.09.2006.
Formatı 60x90 $\frac{1}{16}$. Fiziki çap vərəqi 23. Ofset çap üsulu.
Tirajı 25000. Sifariş 157.

Kitab “PROMAT” mətbəəsində çap olunmuşdur.